

**A MARXIZMUS-
LENINIZMUS
A HÁBORÚRÓL
ÉS A HADSEREGRŐL**

A M A R X I Z M U S — L E N I N I Z M U S

A H Á B O R Ű R Ó L É S A H A D S E R E G R Ő L

1.

A MARXIZMUS — LENINIZMUS A HÁBORÚRÓL ÉS A HADSEREGRŐL

BUDAPEST, 1958

МАРКСИЗМ—ЛЕНИНИЗМ О ВОЙНЕ И АРМИИ

A könyvet a Szovjetunió Lenin-renddel és Vörös Zászló-renddel kitüntetett
V. I. Lenin Katona-politikai Akadémiájának előadótanárai írták.

Az I. fejezetet (1—4. pontokat) FJODOROV ezredes
és (5. pontot) LEVANOV ezredes;
a II. fejezetet HOMENKO ezredes;
a III. fejezetet DZJUBA alezredes;

a IV. fejezetet (1. pont) HOMENKO ezredes és (2—3. pontokat) DZJUBA
alezredes;

az V. fejezetet (1. pont) LEVANOV ezredes (2. pont), BJELIJ ezredes
és (3. pont) ZAHAROV ezredes írták.
A befejezést BJELIJ ezredes írta.

*

Szerkesztették:

I. N. LEVANOV ezredes
(főszerkesztő)

B. A. BJELIJ ezredes
és

A. P. NOVOSZELOV ezredes

*

Fordította:

HEGYI LÁSZLÓ

A HÁBORÚ EREDETE ÉS LÉNYEGE

A világtörténelem folyamán számtalan háborút viseltek, de egyik sem volt valamelyik korábbi háború pontos mása. Minden háborúnak voltak egyéni, újszerű sajátosságai: a sajátos történelmi körülmények, az egyes háborúkat előidéző okok, a célok, amelyekért a háborúk folytak, valamint a háborúk eredményei.

Tíz- és százezer könyvet szenteltek már a háborúk történetének. A tudományt azonban — természetesen — nem elégíti ki a háborús események kronologikus sorrendbe foglalt leírása. A tudás után vágyó, kutató elme már régen feltette a kérdést: a hadi események végtelen sokasága mögött nem rejtőznek-e olyan valóságos okok, amelyek ismeretében meg lehetne érteni a háborúk lényegét, fő okait, eredetük és lefolyásuk törvényszerűségeit? Sok filozófus és szociológus, történész és katonai teoretikus igyekezett már erre feleletet adni. Az olvasó a „háború — burzsoá — filozófiájának” jellemzését a további fejtegetésekből fogja megismerni, de már itt alá kell húznunk e filozófia megalapozatlanságát. A háború eredetére és lényegére csak a marxizmus adott igazán tudományos magyarázatot.

Lenin konkretizálta a marxista ismeretelmélet követelményeit a háborúk, mint társadalmi jelenségek tanulmányozására, amikor a következőket írta: „A dialektika megköveteli, hogy az adott társadalmi jelenséget sokoldalúan, fejlődésében

vizsgáljuk és hogy azt, ami külső, látszólagos az alapvető hajtóerőkre, a termelőerők fejlődésére és az osztályharcra vezessük vissza”.¹

A háború tudományos tanulmányozása feltételezi először — a katonai jelenségek mindenoldalú vizsgálatát, másodszor — a kérdések konkrét történeti megközelítését, vagyis a különböző korszakok és az egyazon korszakon belül minden egyes háború minőségi sajátosságainak a tisztázását, harmadszor — a végeredményben minden hadi eseményt meghatározó gyökeres gazdasági és politikai folyamatok tisztázását.

A háborúk vizsgálatánál e fő módszertani elvek következetes alkalmazása lehetőséget ad arra, hogy felfedjük a háború lényegét.

A háború a politika folytatása, a fegyveres erőszak eszközeivel. Ez a háború lényege. De a marxizmus—leninizmus felfedi a politika osztálytartamát, vagyis azt, hogy milyen osztályérdekért folynak a háborúk. Ezt az elemzést elmélyítve, a marxizmus—leninizmus a háborúk gyökereit az antagonisztikus társadalmi formák gazdasági rendjében, azaz végeredményben a termelőerők fejlődése és az antagonisztikus formák termelési viszonyai közötti ellentmondásokban találja meg. Ez a marxista—leninista kutató módszer lehetőséget nyújt minden egyes háború okainak és céljainak, különböző vonásainak, valamint lefolyásának és eredményeinek a megértésére.

A háború mély, tudományos elemzésére támaszkodva a marxizmus—leninizmus a háborút az emberiség progresszív fejlődése szempontjából értékeli. Megkülönbözteti az igazságos háborúkat az igazságtalanoktól és meghatározza a kommunista pártok követendő állásfoglalását, e pártok taktikáját a katonai kérdésekben.

A háború, mint társadalmi jelenség lényegének a megértése lehetővé teszi bármilyen háború elhárításáért vívott harc módszereinek, valamint a háborút előidéző okok megszüntetéséhez, és a világ örök békéje eléréséhez vezető utak megismerését.

¹ Lenin Művei, 21. köt., 212. oldal.

1. A HÁBORÚ LÉNYEGE: A HÁBORÚ — A POLITIKA FOLYTATÁSA

A háború lényegére vonatkozó marxista—leninista elmélet kiinduló pontjául az a tétel szolgál, hogy a háború társadalmi — történelmi jelenség. Mindenekelőtt tudni kell, hogy a háború önmagában soha sem valami öncélú, a társadalom fejlődési folyamatától független jelenség. A háború, legyen az bármilyen, mindig csak a társadalmi fejlődés részének, még-hozzá távolról se meghatározó és döntő részének egyike.

A háború — amint Lenin meghatározta — *az egésznek a része, az egész — a politika.*¹ Csak a háború alárendelt helyzetének világos és mély megértése — a társadalmi élet olyan mérhetetlenül széles területéhez fűződő kapcsolatainak keresztül, mint amilyenek az osztályok, az államok, a nemzetek kölcsönös politikai viszonyának légköre — teszi lehetővé a háború lényegének a feltárását. Lenin írta: „A dialektika alaptétele... a háborúkra alkalmazva az, hogy a *„háború egyszerűen a politika folytatása, más”* (mégpedig erőszakos) *„eszközökkel”*. Ez Clausewitz meghatározása, a nagy hadtörténetirőé, akinek eszméit Hegel termékenyítette meg. És ugyanez volt mindig Marx és Engels álláspontja is, akik *minden* háborút az adott, érdekelt hatalmak — és azokon belül a különböző osztályok — adott időben követett politikájának a *folytatásaként* fogtak fel”.²

Lenin a háború lényegét feltárva, amint látjuk, Clausewitzra (1780—1831) hivatkozik. Ez természetes, mivel Clausewitz határozta meg először úgy a háborút, mint a politika erőszakos eszközökkel való folytatását. Ez a meghatározás a katonai gondolkodás fejlesztéséhez kétségtelenül hozzájárult. Ezért a marxizmus—leninizmus klasszikusai Clausewitzet, mint kiemelkedő katonai gondolkodót, sokra értékelték. Félreértés lenne azonban azt gondolni, hogy a háború lényegének marxista—leninista értelmezése teljesen azonos Clausewitz nézetével. Ellenkezőleg, lényeges különbség van közöttük.

A marxizmus—leninizmus és Clausewitz szemlélete közötti

¹ Lásd Leninszkij Szbornyik XII. köt., 433. old. (oroszul).

² Lenin Művei, 21. köt., 214. old.

döntő és fő eltérés a politika értelmezésével kapcsolatos. Clausewitz a politikát úgy tekintette, mint „a társadalom egésze érdekeinek a képviselőjét”, vagyis tagadta a politika és ezen keresztül a háború osztályjellegét. Ennek megfelelően Clausewitz a háború teljesen hamis, idealista értelmezését hirdette és erősítgette, hogy a háború „a megtestesült állam értelme”. Ezt ki kell egészíteni azzal, hogy Clausewitz a politika alatt, amelynek a folytatásaként a háborút jelölte meg, csak a külpolitikát értette és mellőzte azt a körülményt, hogy a háború mindenekelőtt a társadalom belső szerkezetét visszatüköröző belpolitika folytatása. Eszerint Clausewitz csak az „állami politikát” vette figyelembe, vagyis ténylegesen az adott országban uralkodó osztály politikáját. Clausewitz nem ismerte fel, hogy az elnyomott osztályok a kizsákmányolók elleni harcukkal önálló politikát folytatnak, sőt a néptömegeknek a kizsákmányoló osztályok és azok államai ellen folytatott polgárháborúit még a háború fogalmából is kizárta. A politika értelmezésében a marxizmus—leninizmus klasszikusai és Clausewitz között mutatkozó eltérésnek ezek a legfontosabb pontjai, nem beszélve arról, hogy Clausewitz egyáltalán el sem képzelte magának a politikának a sokkal mélyebb okoktól való függőségét. A politika gyökereit ugyanis abban a gazdasági rendben találjuk meg, amelyet végső fokon a társadalom termelőerői fejlettségének a színvonala határoz meg.

A kérdések másik csoportja, amelyekben lényeges különbség van egyrészt a marxizmus—leninizmus, másrészt Clausewitz és főleg követői szemlélete között, a háború és a háborút előidéző politika viszonyának az értelmezésével kapcsolatos. Clausewitz határozottan tiltakozott az olyan beállítás ellen, mintha a politika, miután a háborút előidézte, befejeződik és csak a maga különleges törvényeinek alárendelt, teljesen más helyzet következik. Clausewitz hangsúlyozta, hogy a politika a háború alatt is folytatódik. Ennek kapcsán azonban Clausewitz felállította az „abszolút” vagy „eszményi” háborúról szóló tételt, amely állítólag megfelel a háború fogalmának.

Clausewitz véleménye szerint az „abszolút” háború eszmény, amelynek megvalósítására a hadvezérek kötelesek törekedni. Clausewitz itt félreérthetetlenül megértette, hogy a „valóságos

háborúk” nagy része a politikai körülmények hatására lényegesen eltér az általa festett „abszolút háború” képétől. Követői közül egyesek azonban az „abszolút háború” fogalmát arra használták fel, hogy a fegyveres harcot különválasszák a politikától. Így Moltke (1880—91) nézete szerint a politika csak a háború megkezdését idézi elő és meghatározza a háború céljait, de a háború menete állítólag nem függ a politikától. Ezzel kapcsolatban a következőket írta: „A stratégia mindennél jobban dolgozik a politika kezében ez utóbbi céljaiért; a stratégia megvalósulása folyamán teljesen független marad a politikától”. A hadiselelmények kezdetével a politikai elképzeléseket teljesen alá kell rendelni a stratégiai elképzeléseknek: „a kard kikerült hüvelyéből, mostantól kezdve a döntés tőle függ”.

A marxizmus—leninizmus álláspontja élesen különbözik az efféle szemlélettől. Clausewitz szemléletével ellentétben elveti a történelemben lefolyt háborúktól eltérő „abszolút” („eszményi”) háború megfogalmazásának még a kísérletét is. Clausewitznek ez a szemlélete idealista. A marxizmus—leninizmus bebizonyítja, hogy a hadviselést mindig és minden körülmények között a hadviselő felek — államok, országok — politikája határozza meg. Éppen ezért a katonai stratégia és taktika, valamint ebből következőleg a fegyveres harc lefolyása soha sem lehet a politikától független. E tétel részletesebb vizsgálatát az olvasó a későbbiekben találja meg (lásd ugyanezen fejezet 3. §-át). Most azonban meg kell állni a politikának — amelynek része a háború — marxista—leninista értelmezésénél.

Az ősközösségi társadalom felbomlása óta a társadalom története az osztályok harcának a története. Az osztályharc — a társadalmi fejlődés fő tartalma és hajtóereje. Az osztályok harcának legélesebb és a legmagasabb fokú kifejezése a politikai harcban lelhető fel. A politikát mindig teljesen átszövi az osztálytartalom. Ezért a politikát tanulmányozva, mindenekelőtt fel kell tenni a kérdést: kik, mely osztályok, milyen célokért, kiknek az érdekében folytatják a politikát? Vagyis mely osztályok érdekében folyik a politika, kik, mely osztályok

ellen irányul. Lenin a politika lényegét meghatározva mondta: „A politika — az osztályok viszonya...”¹

Politika alatt nem lehet csak a kormány, az államapparátus és a pártok tevékenységét érteni. Az ilyen megfogalmazás — amihez sok burzsoá szociológus görcsösen ragaszkodik — rendkívül leszűkíti a politika értelmezését és leplezi a politika osztálylénységét. A politika óriási embertömegek, az egyik vagy a másik osztályhoz tartozó sok millió és sok tízmillió ember viszonyának az összességét öleli fel. Az osztálykülönbségek gyökere a gazdasági rendszeren nyugszik, amely minden osztály természetét, érdekeit és történelmi sorsát, s ezzel együtt az osztályok közötti politikai viszonyt — azaz az érintett államok viszonyát is — az uralkodó osztály fontos és döntő fegyverét is feltételezi.² Amíg az államhatalom az adott osztály kezében van, az képes megőrizni és biztosítani saját hatalmának gazdasági alapjait. Ezért az államhatalom az osztályharc legfontosabb kérdése. A politika mindenekelőtt az adott állam biztonságaért és megerősítéseért vagy annak megdöntéséért folytatott osztályharcot jelenti. A politikát pártok irányítják és folytatják. Az uralkodó osztály politikáját mindenekelőtt az uralkodó osztály alapvető, tartós érdekei védelmére hivatott állam szervek valósítják meg.

„A politika — írta Lenin — a gazdaság koncentrált kifejezése... A politikának feltétlenül elsőbbsége van a gazdasággal szemben. Aki másként gondolkozik, az megfélekezett a marxizmus ábécéjéről”.³

Az adott osztály politikájában (mindenekelőtt az osztály vezető pártja és állama politikájában) az osztály összes tartós, alapvető érdekei megtalálják a maguk legélesebb, teljes, öntudatos kifejezését. A politika ebben az értelemben a gazdaság általánosítása és betetőzése. Ezért a társadalmi erők összecsapásában az osztályok, az államok, a nemzetközi koalíciók harcában a harc döntő formája a politikai harc.

A marxizmus—leninizmusnak a politika (amelynek a háború a folytatása) osztályjellegéről szóló tétele döntő szerepet

¹ Lenin Művei, 32. köt., 238. old.

² Lásd Leinszkij Szbornyik XXI. köt., 14. old. (oroszul).

³ Lenin Művei, 32. köt., 74. old.

játszik a háború lényegének a megértésében. A háborúra vonatkozó marxista—leninista szemlélet és a burzsoá ideológusok tanítása között ellentét van. Napjainkban a burzsoá ideológusok nagy része felismeri, hogy a háború a politika folytatása, de valamennyien gondosan leplezik a háborúra vezető politika és a meghatározott osztályok érdekei között fennálló kapcsolatot. Így Fuller angol katonai ideológus egyetért abban, hogy a háború „a politika eszköze”, de a háború gyökereit „az ember változhatatlan természetében”, az emberek közt dúló szenvedélyekben látja.

*A marxizmus—leninizmus szempontjából a háború elemzésénél és értékelésénél a fő kérdés az, hogy milyen az adott háború osztályjellege, a háborút mely osztályok, milyen célok érdekében folytatják, mely osztályok készítették elő és melyek irányítják.*¹

V. I. Lenin írta: „A háború a politika folytatása más eszközökkel. Minden háború elválaszthatatlanul azzal a politikai renddel függ össze, amelyből fakad. Azt a politikát, amelyet egy bizonyos hatalom, ezen a hatalmon belül egy bizonyos osztály a háború előtt hosszú időn át folytatott, ugyanez az osztály elkerülhetetlenül és holtbizonyosan tovább folytatja háború alatt is, csak éppen tevékenysége formáját változtatja meg.”²

A háborúknak mindig osztályjellegük van. A történelem ismer háborúkat, amelyek egyenesen és közvetlenül az osztályok közötti fegyveres összetűzés formájában jelentkeztek. Ilyenek a dolgozó tömegek, a rabszolgák, a jobbágyok és a bér munkás proletárok háborúi, amelyeket kizsákmányolóik ellen viseltek. A történelemben ismeretesek forradalmi háborúk, amelyek során az adott országban korábban elnyomott, de a bilincseit lerázó győztes osztályok harcolnak a reakciós államok ellen, amelyek a megdöntött reakciós rendet igyekeznek visszaállítani. E háborúknak, írta Lenin, melyek az osztályharcból erednek és a forradalmi osztályok folytatják, egyenes, közvetlen forradalmi jelentőségük van.³ Ilyenek

¹ Lásd Lenin Művel, 24. köt., 413. old.

² Ugyanott, 415. old.

³ Lásd ugyanott, 414. old.

voltak például a XVII. században a francia köztársaságnak az európai államok ellenforradalmi koalíciója ellen vívott háborúi.

A Szovjetuniónak az agresszív imperialista államok ellen viselt összes háborúi forradalmi osztályjellegűek. Ez élesen kifejezésre jutott az 1918—20. években, a Szovjetunió munkásosztálya által vezetett dolgozó tömegeknek a külföldi katonai intervenció ellen folytatott küzdelmében, amikor is ez a harc közvetlenül egybeesett a saját burzsoázia és földbirtokos reakció elleni polgárháborúval. Hasonlóan világos a szovjet népre a szocializmus időszakában rákényszerített háborúk osztályjellege, midőn a nép egységesen lépett fel az imperialista területrablók ellen. Ezekben a háborúkban a munkásosztály, a kolhozparaszság és a szovjet értelmiség megvédett életérdekei teljesen egybeesnek. A szovjet nép ellensége, amellyel szemben fegyverrel a kézben kellett harcolnia — az imperialista burzsoázia — egyúttal a nemzetközi proletariátusnak és minden ország dolgozó tömegeinek is osztályellensége. Ezért természetes, hogy a Szovjetuniónak az agresszív burzsoá államok fölött aratott győzelmei hatalmas csapást jelentenek az imperializmus nemzetközi rendszerére, megkönnyítik más országok munkásosztályai számára is a saját elnyomóik elleni harcot.

Milyen az imperialista államok között lefolyt háborúk osztályjellege: Magától értetődik, hogy ezek a háborúk nem osztályháborúk, de ezek is az imperialista államok osztályösszetételében gyökereznek. Ezek a háborúk az adott országokban uralmon levő osztály, az imperialista burzsoázia politikájának a folytatásai és ugyanezen osztályok érdekében folynak.

A háborúk osztályjellegét kutatva a marxizmus—leninizmus egyáltalán nem tagadja azt a tényt, hogy lehetnek háborúk, amelyekben — ha ideiglenesen és távolról se teljesen — a különböző osztályok, sőt még az antagonisztikus osztályok érdekei is találkozhatnak. Így a napóleoni betörés elleni 1812. évi honvédő háború idején az orosz társadalom minden osztálya érdekelt volt a győzelemben. Ez a betörés a nemességet tönkretétellel, a jobbágyságot még nehezebb járommal, az egész orosz népet nemzeti rabsággal fenyegette. De a háborúban

a különböző osztályok érdekessége — bár ez is nemzeti, honvédő jelleget kölcsönzött a háborúnak — nem szüntette meg a földbirtokosok és a jobbágyok közötti osztályellentéteket. Ezen osztályok közül mindegyik hozzájárult a francia betolakodók elleni harchoz. Így a néptömegek életbevágóan érdekelték a haza függetlenségének a megvédésében és a külföldi betolakodóknak a hazájuk területéről való kiűzésében. Az oroszországi néptömegek azonban nem voltak érdekelték a Bourbonok franciaországi restaurációjában és az orosz cár európai hegemoniájának megteremtésében, amelyre a jobbágytartó földesurak uralkodó osztályának az érdekeit védelmező orosz önkényuralom törekedett.

A második világháború idején mind Anglia és az Egyesült Államok dolgozó tömegei, mind az ezekben az országokban uralkodó imperialista burzsoák érdekelték voltak a fasiszta Németország feletti győzelemben. De az érdekek találkozása fölötté relatív volt és távolról sem volt teljes. Ezen országok imperialista burzsoáziája a háború alatt igyekezett ugyanazt a politikát folytatni, amelyhez sok évtizeden keresztül görcsösen ragaszkodott. A második világháborúban az imperialista burzsoázia célja abban állt, hogy a legrégibb és a legveszélyesebb versenytársát a világpiacról eltávolítsa, a régi gyarmatait megtartsa és újakat szerezzen, valamint megkaparintsa a világhatalmat. Az Egyesült Államok és Anglia monopolistái nem törekedtek a németországi fasiszta rendszer teljes megsemmisítésére. Arra számítottak, hogy ez a rendszer a háború után is „a kommunizmus elleni akadályként” szolgál. Amellett a Szovjetuniót is maximálisan ki akarták fárasztani és le akarták gyengíteni a német fasiszta csapatok elleni harcában. Ezek a reakciós célok gyökereikben ellentétesek a hitleri Németország ellen és a Szovjetunióval együtt harcolt kapitalista országok néptömegeinek az érdekeivel. De mivel a hadvezetés éppen az imperialista burzsoázia érdekeit kifejező kormányokra és uralkodó szervekre tartozott, az imperialisták reakciós céljai mélyen rányomták bélyegüket Anglia és az Egyesült Államok fasiszta Németország elleni háborújára. Részükről a háború kettős, egymásnak ellentmondó jelleget viselt: a háború felszabadító háború volt, de igen sok

agresszív és reakciós, imperialista momentumot is rejtett magában.

Az egyik vagy a másik háborúban a különböző osztályok érdekegységének problémája összefügg a nemzeti háborúról szóló kérdéssel, vagyis az idegen iga alóli nemzeti felszabadítás érdekében, a nemzet függetlensége védelmében, az államhatalom egyesítése érdekében folytatott háborúkról felvetett kérdéssel. Az osztályok közötti viszonyt megtestesítő politika a nemzetek közötti kölcsönös viszonyt is felöleli. Minden nemzet meghatározott osztályokból áll, amelyek közül az egyik a nemzet vezetője. Ezért nagy hiba lenne elfeledkezni a nemzeti-felszabadító háborúk és az olyan össz-nemzeti feladatok osztályjellegéről, amelyeket a nemzetek a fegyverek erejével döntenek el. Így például Németalföldnek a spanyol leigázás ellen a XVI. század végén és a XVII. század elején folytatott nemzeti-felszabadító forradalmi háborúit az ebben az időben forradalmi burzsoá osztály vezette. A burzsoá osztály körül egyesültek a nemzet összes haladó rétegei, azaz a nemesség kivételével az egész nép. Ennek köszönhető, hogy e háborúk Németalföld teljes győzelmével végződtek. A győzelem előnyeit azonban mindenekelőtt a németalföldi burzsoázia élvezte, amely megszervezte a történelemben első burzsoá köztársaságot és a nemzetközi kereskedelemben csakhamar az első helyre került. Németalföld dolgozó tömegei nemcsak nem javítottak anyagi jólétükön, hanem már a XVII. század közepén fokozódott szenvedésük a mérhetetlen nagy munkától, Európa más néptömegeinél is szegényebbek voltak és kegyetlenebb elnyomás alatt nyögtek.

Tökéletesen más képet nyújt a kínai nép imperialista elnyomás elleni sikeres nemzeti-felszabadító harca. Ez a harc szerves részét képezte annak a forradalomnak, amelynek élén a kommunista párt vezette munkásosztály állt. A munkásosztály köré széles hazafias, demokratikus front tömörült. E frontba tömörült a fő hajtóerő szerepét játszó munkásosztály és a parasztság, továbbá az értelmiség, a városi kispolgárság és a nemzeti (idegen tőkével le nem kötött) burzsoázia. A kínai néptömegek 1949. évben megdöntötték az imperializmus, a feudalizmus és a bürokratikus kapitalizmus uralmát.

A nagy imperialista-ellenes és antifeudális forradalom győzedelmeskedett. Az imperialista gyarmatosítók és hűbérurak évszázados igáját megsemmisítették és Kína óriási független, önálló hatalommá vált. Megkezdődött a szocialista forradalom korszaka. Már az 1955—56-os években döntő sikereket értek el a mezőgazdaság, a kézműipar, valamint a kapitalista ipar szocialista átalakításában. A szocialista rendszer Kínában megerősödött.

Ilyenképpen a nemzeti-felszabadító forradalmak és háborúk célját, jellegét és társadalmi következményét azoknak az osztályoknak a politikája alapozza meg, amelyek a forradalmakban és a háborúkban részt vesznek, de mindenekelőtt annak az osztálynak a politikája, amely neveli azokat. A nemzeti-felszabadító háborúk lényege tanulmányozásának nyitja a konkrét történeti osztályelemzés.

A háborúban folytatódó politika osztálygyökerének és osztálytartalmának a mély ismerete lehetővé teszi, hogy megértsük az államok kül- és belpolitikájának szoros, kölcsönös kapcsolatát, és e politika szerepét a háború előkészítésében és a hadviselésben. A burzsoá szociológusok, a történészek, a katonai teoretikusok, akik felismerik, hogy a háború a politika folytatása, rendszerint csak a külpolitikát veszik tekintetbe és elszakítják azt a belpolitikától. Ilyen szemléletet hirdettek különösen a II. Internacionálé vezérei (például Kautsky),¹ és a jelenlegi jobboldali szocialista vezetők. Mindez annak érdekében történik, hogy az imperialista hatalmak által előkészített és vezetett háborúk osztályforrásait eltussolják. Az imperialista államok belpolitikájának osztálytartalma a széles dolgozó tömegek előtt rendszerint eléggé világos, de a külpolitika olyan területet képez, amelyről a tömegek rendszerint kevésbé értesültek, mert azt (különösen a rablőháborúra szabad kezet biztosító titkos katonai szerződések és egyezmények tartalmát) mélységes titokban tartják.

V. I. Lenin írta: „Nincs tévesebb és károsabb gondolat, mint az, hogy a külpolitikát és belpolitikát el lehet egymástól sza-

¹ Kautsky írta: „Szigorúan véve lehetetlen, ahogy ezt Clausewitz teszi... meghatározni a háborút, mint „csak a politika más eszközökkel való folytatása”: a háború csak a külpolitika folytatása. (A történelem materialista értelmezése II. köt., 262. old.)

kítani. Éppen háború idején még kiáltóbb az ilyen elszakítás kiáltó helytelensége. A burzsoázia azonban minden lehetőt és minden lehetetlent elkövet, hogy ezt a gondolatot elhitesse és terjessze. A lakosság tömegei a külpolitika terén sokkal járatanabbak, mint a belpolitika terén. A diplomáciai kapcsolatok „titkát” a legszabadabb kapitalista országokban, a legdemokratikusabb köztársaságokban is a legmélyebb tiszteletben tartják.”¹

Minden ország bel- és külpolitikájának van egy általános meghatározó alapja — az adott társadalom gazdasági rendje és annak osztályszerkezete. Ezért nem létezik egymástól független bel- és külpolitika. Minden állam egységes politikát folytat, amely kifejezi az uralkodó osztály alapvető és tartós érdekeit, a szocialista társadalomban azonban az egész nép érdekeit. A bel- és külpolitika egy és ugyanazon politika két oldala. Ezért a háború lényegét tanulmányozva, az egyik vagy a másik osztály és az adott állam politikáját a maga egészében kell vizsgálni. „A külpolitikát különválasztani általában a politikától, vagy még inkább szembeállítani a belpolitikával — írta Lenin — merőben helytelen, nem marxista, tudománytalan gondolat.”²

A belpolitika még a külpolitikánál is jobban tükrözi a társadalom gazdasági és politikai szerkezetét, az állam osztályjellegét, az egyik vagy a másik osztály érdekeit. Amilyen az állam belpolitikája, alapjában véve olyan a külpolitikája is. Ez a tétel nagy jelentőségű a háború lényegének a megismerése szempontjából. A történelemben réges-régen megfigyelték — írta Lenin —, hogy „a háború jellege és sikere mindinkább a hadviselő ország belső rendjétől függ, hogy a háború az ország háború előtti belpolitikájának tükröződése. Mindez elkerülhetetlenül kihat a hadviselésre”.³

A külpolitikának a belpolitikától való függőségét nem lehet abszolút jelenségnek tekinteni. Szerepük az állam politikájában egészében véve a konkrét történelmi viszonyoknak megfelelően változik. A háború időszakában, továbbá a hábo-

¹ Lenin Művei, 25. köt., 78. old.

² Lenin Művei, 23. köt., 35. old.

³ Lenin Művei, 30. köt., 139. old.

rút megelőző években, amikor a nemzetközi ellentétek államok közötti éles összeütközésekbe fejlődő kiéleződése bekövetkezik, rendszerint a külpolitikának van „döntő jelentősége a belpolitikára”.¹ A külpolitikának különösen hatalmas szerep jut a világháborúk idején, midőn fegyveres összeütközések folyamán életre-halálra menő harcban — dől el a népek sorsa. Ilyen körülmények között a külpolitika lép előtérbe és meghatározza a belpolitika irányzatát is.

A háború az valamely osztály politikájának folytatása a fegyveres erőszak eszközeivel. De a háború valamivel több, mint a politika folytatása. „A háború nemcsak a politika folytatása — hangsúlyozta Lenin —, a háború a politika összegezése, a politika oktatása...”² Ez mindenekelőtt azt jelenti, hogy a legmélyebb és legélesebb társadalmi, gazdasági és politikai antagonisztikus ellentétek az osztályok és az államok közötti fegyveres összeütközésekben jutnak a legélesebb, a légteljesebb, a legösszegeztebb kifejezésre. Az évtizedek alatt összegyűlt és kiélesedett gazdasági és politikai ellentétek nyíltan és határozottan nyilvánulnak meg a háborúkban. Így „a polgárháború az osztályharc legélesebb formája, amikor egész sor gazdasági meg politikai összeütközés és összecsapás addig ismétlődik, tornyosul egymásra, szélesedik, és éleződik, míg ezek az összeütközések az egyik osztálynak a másik ellen vívott fegyveres harcába csapnak át”.³ A különböző országok kapitalistáinak a világpiacokon folytatott tartós versengő harca, valamint összeütközése az áruértékesítő piacokért, a nyersanyag-forrásokért és a tőkekiviteli befolyási övezetekért; a burzsoá államok közötti vám- és valutaháborúk, a köztük létrejövő diplomáciai konfliktusok, az egymással ellenséges katonai tömbök megalakulása, a fegyverkezési hajszában folytatott verseny és így tovább — mindez végső fokon az imperialista rendszer gazdasági és politikai ellentmondásainak a kirobbanásához vezet, azaz a kapitalista hatalmak egymás közötti harcához a világ újrafelosztásáért, a világuralomért. Mao Ce-tung elvtárs írja: „A háború a nemze-

¹ Marx, Engels művei, XVI. köt., I. rész. 469. o'd. (oroszul).

² Lenin Művei, 30. köt., 215. old.

³ Lenin Művei, 26. köt., 12. old.

tek, az államok, az osztályok, a politikai tömbök közötti harc legmagasabb formája.”¹ Ezért a háború általában nem egyértelmű a politikával: „Amikor a politika a fejlődés meghatározott szakaszába érve nem fejlődhet tovább, az eddigi eszközök alkalmazásával kirobban a háború, hogy elsöpörje az akadályokat a politika útjából.”² A háborút szülő politika nem az egyes emberek érdekeit fejezi ki, még akkor sem, ha önkényuralmi egyeduralkodóról vagy teljhatalmú diktatúráról van is szó, de egészében vagy kis mértékben kifejezi az egyik vagy a másik osztály nagyobb vagy befolyásos rétegeinek az alapvető, tartós érdekeit. Ezért, *hogy egy-egy háború lényegét, okait és jellegét megértsük, nem szabad csak a háború kezdetét közvetlenül megelőző konkrét helyzet vizsgálatára szorítkozni. A meghatározott államok és osztályok hosszabb időn keresztül, éveken, sőt évtizedeken át folytatott politikája alapvető irányvonalát kell vizsgálni.*

Az antagonisztikus, kizsákmányoló társadalmi-gazdasági rendben a háborúk nem véletlenül, hanem törvényszerűen következnek be. Természetesen, mint annyi más folyamatban, a véletlenek a háborúk keletkezésében is bizonyos szerepet játszanak, de ez másodrendű és mellékes szerep és a háborút végeredményben alapvető, lényeges okok — amint Marx szerette mondani —, vaskövetkezetességgel működő törvények határozzák meg.

Az a körülmény, hogy az első világháború kitörésére az osztályok trónörökös Ferenc Ferdinánd főhercegnek a „Fekete kéz” nevű szerb nacionalista szervezetben előkészített meggyilkolása szolgált alkalmul, csak véletlen. Ha ez nincs, találtak volna más alkalmat. A háború akkor elkerülhetetlen volt, a nagyhatalmak évtizedek óta folytatott politikájának egyenes következményeként jelentkezett — a politikáé, amelyet az imperializmusra jellemző alapvető gazdasági törvények irányítottak. Ferenc Ferdinánd meggyilkolását a császári Németország vezetői tudatosan használták fel, mint a háború megkezdésére jogosító ürügyet, mivel úgy találták, hogy eljött a legalkalmasabb pillanat az országban előállított és tökéletesített

¹ Mao Ce-tung Válogatott művek, 1. köt., 351. old.

² Mao Ce-tung Válogatott művek, 2. köt., 288. old.

haditechnika felhasználására, valamint arra, hogy Oroszország és Franciaország ne tudják megvalósítani hadseregeik fegyverzetének felújítását.

A marxizmus—leninizmus óv a történelmi szükségesség (törvényszerűség) és a véletlen azonosításától vagy összekeverésétől és azok szigorú megkülönböztetését követeli (bár ez a különbség nem abszolút, hanem relatív jellegű) és megköveteli a történelem folyását irányító és végső fokon maguknak a véletleneknek a helyét és szerepét meghatározó törvények vizsgálatát.

Ez a tétel óriási jelentőségű a háború lényegének és okainak a megértése szempontjából. Meg kell jegyezni, hogy sok marxizmus előtti filozófus, szociológus, történész a háború kitörését az államvezetők és főleg az egyeduralkodók politikájától függőnek tüntette fel, valamennyien távol álltak a politika osztály-elemzésétől. Nem vették számításba, hogy a királyok, a cárok és a császárok, bármilyen szigorú egyeduralomra tettek is szert, nem saját önkényük szerint cselekedtek, hanem az egyik vagy a másik osztály alapvető érdekeit képviselték.

Így például a megújhodás korának kiemelkedő tudósa és humanistája, Erasmus (1466—1536) A világ panasza című munkájában megírta, hogy a maga idején minden háború „az államfők kezdeményezésére kezdődött, de nagy károkkal és veszteségekkel végződött a nép számára”. Az államfők minek a kedvéért szerveznek háborút? Erre a kérdésre felelve Erasmus megleégszik az államfők közvetlen buzgóságára, nagyra-vágyására, dicsőség utáni áhítozására, azok mohóságára és kielégíthetetlen szenvedélyességére, szeszélyeire való hivatkozással. „Gyakran két ember ostobasága vagy hiúsága miatt, akiknek maguknak úgy lehet, a közeljövőben feketehimlőben ítéltetett meghalni, az egész emberi sors a megsemmisülés felé halad.” „Szégyenteljes számomra elbeszélni — olvassuk »A világ panaszá«-ban — micsoda jelentéktelen, hebe-hurgya dolgokért szerveznek és szabadítanak el nagy tragédiákat és micsoda kétségbeejtő tüzek keletkeznek a legkisebb szikrából.” Látjuk, hogy a középkor nagy humanistája bátran leplezte az államok által elszabadított és különböző „nemes”

motivumokkal álcázott háborúk rabló jellegét, de végtelen messze járt a háborúk osztályeredetének és még inkább a háborúk és a társadalmi-gazdasági rendszer közötti törvényszerű kapcsolat megértésétől. Erasmus felhívással fordult az emberiséghez az általános világbéke megvalósítása érdekében, de csak az emberek eszéhez és lelkiismeretéhez tudott fellebbezni és a maga korában nem értette meg a háborúk elkerülhetetlenségét.

Hasonló nézeteket terjesztettek a háborút előidéző okokról a XVIII. század francia materialistái is. Így például Holbach ezt írta: „A vakbuzgó epéjében a keserűség bősége, a hódító szívében a vér forrósodása, valamelyik egyeduralkodó bolond főztje, valamelyik nő szeszélye elég ok, hogy háborút kezdjenek és embermilliókat küldjenek a vágóhídra, lerombolják a várakat és kétségbeesésbe kergessék a városokat, hogy nélkülözéssel és gyásszal terheljék meg a népeket, hogy éhséget és fertőző betegségeket idézzenek elő, bánatot és szegénységet borítsanak évszázadok hosszú sorára.” Ebből Holbach a következő következtetésekre jut: „... az emberiség sorsa bármely pillanatban olyan észrevétlen okoktól függ, amelyeket leggyakrabban futólagos körülmények szülnek és hoznak működésbe”.

A francia materialisták a háborút előidéző okok ilyen szemléletének összes hiányosságai mellett is nagyszámú elődeikhez — köztük Erasmushoz — viszonyítva egy nagyon fontos kérdésben nagyot léptek előre: meglátták a háborúnak az akkori idők politikai rendszerével fennálló kapcsolatát. Számításba vették, hogy az egyeduralkodóknak megvan a lehetőségük egyéni akaratak szerint bármely időben háborúkat előidézni, még gigantikus háborúkat is. De min alapszik maga ez a lehetőség? A francia materialisták rámutattak arra, hogy ez a lehetőség korukban az összes jelentős országokban, köztük Franciaországban is, létrejött feudál-hierarchikus politikai és jogi rendszeren nyugszik. Ennek következtében a lakosság túlnyomó többségét (harmadik rend) megfosztották minden jogtól, s a kiváltságos rendek (a nemesség és papság) a király alázasatos szolgálivá váltak és a király teljesen korlátlan hatalommal rendelkezett. Mint ahogy afelől a francia materialis-

ták bizonyosak voltak — „amíg ez az emberi természetnek, az észnek, az igazságnak ellentmondó rendszer fennáll, addig a háborúk elkerülhetetlenek és bármilyen véletlent felhasználva a királyok háborúkat hoznak létre, mert a maguk érdekében akarják azokat gyümölcösöztetni”.

Ezért a francia materialisták köztársasági rendszer létrehozására buzdították a népet, ahol minden polgárt egyenlő jog illet meg és az állami politika kérdéseit a lakosság nagyobb része dönti el. Ilyen rendszer mellett — gondolták naivan a XVIII. század francia materialistái — az ész, az igazság és a szabadság uralma következik. Ilyen uralomban pedig maga a háború lehetősége is megszűnik, mivel nem lesznek többé egyeduralkodó királyok, akiknek jogukban áll saját szeszélyük szerint kapzsi, becsvágyó céljaik kedvéért pusztító, véres háborúkba hajszolni a népeket.

Az ilyen illúziók elméleti forrása kézenfekvő. A francia materialisták nem értették, hogy a háborúk alapvető okai nemcsak a politikai rendszerben, hanem annál jelentősen mélyebben — a gazdaság területén és mindenekelőtt a tulajdonviszonyokban rejlenek. A XVIII. századbeli francia polgári demokratikus forradalom eredményeként a hűbérurak hatalmas földtulajdonait elkobozták és a régi rendi-hierarchikus politikai és társadalmi rendszert felszámolták. A termelőeszközök magántulajdonát és az embernek ember által való kizsákmányolását azonban teljesen fenntartották, csak formáit változtatták meg. Következésképpen, a háborúk leggyökeresebb okait nem irtották ki. „A beigért örök béke vég nélküli hódító háborúba csapott át.”¹

A marxizmus—leninizmus elveti azokat a nézeteket, amelyek szerint a történelem a véletlenek zűrzavarából áll. Az olyan nagy történelmi események mint a háborúk, nem jöhetnek létre valamilyen apró, véletlen, futólagos körülmények folytán: a háborúkat mély, valóban meglevő, hosszú időn át működő okok hozzák létre.

A háborúk az antagonisztikus társadalomban nem véletlen, hanem törvényszerű jelenségek. A háborúk keletkezésének a

¹ Engels: Anti-Dühring, Szikra 1950, 263. old.

törvényszerűségét csak a háború lényegébe való mély behatolás útján, csak valamely osztály alapvető, tartós érdekeit kifejező és védelmező, bizonyos államok által hosszú időn keresztül rendszeresen folytatott politika fő irányvonalának, a mindenoldalú vizsgálata útján lehet felfedni.

Így az első világháború tekintetében Lenin azt írta, hogy e háború lényegét nem lehet megérteni, ha nem hozzuk kapcsolatba az adott országok, az adott államrendszerek és az adott osztályok háború előtti politikájával. A háború — mondotta Lenin — nem a tőkések rossz akaratának, nem az egyeduralkodó valamiféle hibás politikájának a következménye.¹ Teljesen helytelen lenne azt gondolni, hogy íme, a népek békésen éltek és aztán hirtelen összeverekedtek. A háború megértése érdekében a maga egészében el kell vetnünk az európai hatalmak politikájára vonatkozó általános nézeteket. A legnagyobb kapitalista világhatalmak — Anglia, Franciaország, Amerika, Németország — egész politikája „szakadatlan gazdasági versengésből állt abban a kérdésben, hogyan szerezzék meg a világuralmat, hogyan nyomják el a kis nemzeteket, hogyan biztosítsanak maguknak háromszoros és tízszeres profitot a banktőke után, amely az egész világot befolyásának hálójába kerítette”.² Ez a politika törvényszerűen világháborúhoz vezetett. „Azt mondjuk: ha önök nem tanulmányozták a hadviselő hatalmak mindkét csoportjának sok évtizedes politikáját — hogy elkerülhessék a véletleneket, az egyes példák kiragadását —, ha nem mutatták ki ennek a háborúnak összefüggését a háborút megelőző politikával, akkor semmit sem értettek meg ebből a háborúból.”³

Tehát a háború meghatározott államok és ezeken az államokon belül meghatározott osztályok politikájának a keletkezését, folytatását és összegezését jelenti, a politikáét, amelyet a háborút megelőzően több éven át folytattak.

De maga a politika nem elsődleges és önmagában nem elegendő. A politika jellegét és irányát valamely osztály alapvető mély és tartós gazdasági érdeke határozza meg, amely

¹ Lásd Lenin Művel, 24. köt., 424. old.

² Ugyanott, 417. old.

³ Ugyanott, 418. old.

érdeket az adott társadalom gazdasági rendszere hozza létre. A marxizmus—leninizmus bebizonyította, hogy a háború meghatározott osztályok és államok politikájának folytatása, és ugyanakkor feltárja a politika gazdasági alapjait is.

2. A HÁBORÚ GAZDASÁGI OKAI

Mélyenfekvő gazdasági okokban rejlik először a háborúnak, mint társadalom-történeti jelenségnek a keletkezése, az ősközösségi rendből a rabszolgatartó rendbe való átmenet időszakában; másodszor — a háborúk eredete a kizsákmányoló — rabszolgatartó, feudális, kapitalista — államalakulatok története egész időszakában; harmadszor — a szocializmus világméretű győzelme után a háború teljes kiküszöbölése a társadalmi életből.

A háborúk a társadalmi életnek nem örök jelenségei. Az ősközösségi társadalomban a törzsek között időnként fegyveres összetűzések keletkeztek a legelőért, a vadászatra és a halászatra alkalmas jobb helyért és az újabb területért. A burzsoá katonai—elméleti tudósoknak tökéletesen ostobák azok a kijelentései, melyek szerint ezek a fegyveres összetűzések azonosak az államok közötti, a kizsákmányoló rendszer feltételei között végbemenő háborúkkal. Az ősközösségi társadalomban a fegyveres összetűzéseket a termelőerők fejlődésének roppant alacsony színvonalával, a megélhetéshez szükséges élelem hiányával, az időnként fellépő éhséggel stb. lehet magyarázni. A termelés távolról se tudta mindig biztosítani az emberek legelemibb életszükségletének a kielégítését. Az egyik törzsnek támadása a másik ellen úgyszólván a termelés kiegészítésének számított. Az ősközösségi rendszerben nem léteztek osztályok, nem volt állam. Akkor a törzsek kezében nem volt hadviselésre hivatott különleges eszköz, így hadsereg sem. Formájukat tekintve a vad törzsek közötti összetűzések csak nagyon halványan emlékeztetnek a kizsákmányoló osztálytársadalmakban megvívott fegyveres harcokra. Ez azonban csak a formát érinti. Ezek a fegyveres összetűzések — társadalmi tartalmukat tekintve semmiféle közös vonást nem tartalmaznak a kizsákmányoló osztálytársadalomra jellemző

háborúkkal. Az állam funkciójává vált háború és a meghatározott osztályok politikai céljainak alárendelt fegyveres erőszak először az ősközösségi rendszerből a kizsákmányoló társadalomba való átmenet időszakában keletkezett. A háború minden olyan gazdasági rend elkerülhetetlen útítársa, amely a magántulajdonon, a termelőeszközök döntő többségének az uralkodó osztály kezében való összpontosításán, a dolgozó osztályok kizsákmányolásának alapján áll. A történelem a dolgozók leigázásának három formáját ismeri — a rabszolgaságot, a feudalizmust és a kapitalizmust. Mindezekre jellemző, hogy a magántulajdonosok személyi gazdagodása — mint meghatározott cél, életük és cselekedetük legfontosabb motívumaként jelentkeznek. A civilizáció — írta Engels — (e terminológia alatt az ősközösség felváltására létrejött társadalmat értette) „olyan dolgokat vitt végbe, amelyekre a régi nemzetségi társadalom távolról sem volt képes. De e teljesítmények megvalósítására a legszenyesebb emberi ösztönöket és szenvedélyeket mozgatta meg és fejlesztette ki a többi emberi hajlam rovására. A civilizáció hajtóereje első napjától máig a leplezetlen kapzsiság, vagyon, még több vagyon és még több vagyon volt. Vagyon nem a társadalom, hanem nyomorúságos egyedei számára, ez volt az egyetlen döntő cél.”¹

Ezért természetes, hogy a gazdagság felhalmozására irányuló törekvés a kizsákmányoló osztályok legfőbb ösztönzőjévé vált a háború szervezésében.

A rabszolgatartó rendszerben a termelés fő célja már a terméktöbbletnek az uralkodó osztályok számára való kisajátítása volt. Ezt a célt a rabszolgatömegek ravasz kizsákmányolása útján érték el, akik rendszerint az állatoknál is sokkal rosszabb életkörülmények között éltek. A rabszolgák halálozási arányszáma igen magas volt, igen rövid ideig éltek és nagyobb részüknél a család hiánya a munkaerő természetes újratermelését lehetetlenné tette. Ezért a rabszolgatartó társadalomnak állandó rabszolga-utánpótlásra volt szüksége kívülről, amit az egyik vagy a másik ország meghódítása útján bizto-

¹ Engels: A család, a magántulajdon és az állam eredete. Szikra, 1949 180. oldal.

sítottak. A meghódított országokat megfosztották a munkabíró lakosság nagy részétől és a legkiméleltenebbül kirabolták. Számptalan ilyen rablóháborút vezetett például az ókori Róma.

A feudalizmusban a jobbágyság munkája útján létrehozott terméktöbbletet a földbirtokosok kisajátították, akik csaknem minden földi jó tulajdonosai voltak. A földbirtokosok saját hasznuk növelését mindenekelőtt saját parasztságuk kizsákmányolásának a fokozása útján valóstították meg. A robotnak vagy a természetbeni szolgáltatásnak azonban meghatározott és viszonylag szűk határai voltak. Minél jobban megnövelték a robotot és a természetbeni szolgáltatást az adott időben, annál jobban szűkült a termelés kibővítésének a lehetősége, és ezt követőleg a további haszon. A robot és a természetbeni szolgáltatás növelése a parasztságot rendszeres éhezésre, nélkülözésre, kihalásra kárhoztatta és ösztönösen tömeges ellenállást váltott ki soraiban, amely számos, óriási területre kiterjedő felkelést és parasztháborút eredményezett. Ott, ahol arra lehetőség kínálkozott, a parasztek tömegesen elmenekültek.

Ha a hűbérurak számára a haszon jelentős és gyors növe-
lése a saját parasztság további elnyomásának terhére gyakran rendkívül megnehezült, akkor megnyílt más, korlátlan és gyors gazdagodást ígérő út — az idegen földek meghódítása. A föld és a hozzákötött parasztság együtt jelentette a legnagyobb értéket a feudalizmusban. A birtokok „kikerekítése” és új földbirtokok szerzése érdekében a feudalizmusban mind a felső rétegekhez tartozó gazdagok és a kisebb rangú fejedelmek, mind a „nagy fejedelmek”, a királyok, a cárok és a császárok számptalan háborút viseltek egymás ellen. Ilyen háborúk töltik ki a középkor egész történetét.

A feudális társadalom magasabb fejlődési fokán a háborúk — amelyeknek közvetlen célja, az azt megelőzőkhöz hasonlóan a nagy és a kis földbirtokosok gazdagítása volt, amellet — új történelmi tartalmat nyertek és kezdtek eddig nem tapasztalt szerepet játszani. A hűbéri társadalmon belül új függőség és viszonyok fejlődnek ki. Az országok számptalan, sokszor egészen kicsiny államokra oszlottak, amelyeknek külön törvényeik, saját pénzük volt. Az országokat csapatokkal biz-

tosított vámhatárok választottak el egymástól. Az államok a lakosságot tönkretévő és a kereskedelmi kapcsolatokat végtelenül nehezítő vég nélküli háborúkat vívtak egymással. Mindez rendkívül akadályozta a termelőerők fejlődését. A különböző területek között megnövekedett árucseré és áruforgalom, a helyi kis piacok koncentrációja egy általános nemzeti piacba, valamint égető szükségletként létrehozták a területek, a földek és a fejedelemségek egységes egésze olvasztását.¹ Ebből következik, hogy az egységes, központosított állam létrehozása abban az időben objektív történelmi szükségesség volt. A régi politikai szervek azonban önmaguktól, békés úton nem szűnhettek meg, azokat le kellett rombolni és valóban le is rombolták a sorozatos háborúk folyamán. Ennek következtében fokozatosan kialakultak a nagy, abszolutista monarchiák, amelyek aláásták a feudális feldaraboltságot és megvalósították saját országaik állami egyesítését. Ez viszonylag haladó lépés volt.²

Az abszolutizmus azonban nem ásta alá a feudalizmust, sőt célul tűzte ki gazdasági rendszere és mindenekelőtt nagy földesúri birtokai mindenoldalú erősítését. Az államhatalom az abszolutizmus idején is változatlanul a nemesség kezén maradt, ugyanakkor — a dolgozó osztályokról már nem is beszélve — a burzsoáziát megfosztották politikai jogaitól.

Ezért a feudalista államalakulatból a kapitalizmusba való átmenet az abszolutizmus és a hűbéri földtulajdon erőszakos úton való felszámolását követelte. Ezt a feladatot a hatalmas polgárháborúkkal kísért burzsoá forradalmak sora oldotta meg. Ezek közül a legnagyobbak és a legjelentősebbek voltak a XVII. század közepén az angol forradalom és a XVIII. század végén a francia forradalom. A forradalmak és a polgárháborúk következtében erőszakos úton megsemmisült a régi feudális rendszer, megoldódtak az új termelőerők és a régi termelési viszonyok közötti ellentétek és a régi politikai és jogi felépítmény megdőlt.

A feudalista rendszer felváltására hivatott kapitalizmus új korszakot nyitott a háborúk történetében. A kapitalizmus alap-

¹ Lásd Lenin Művei, 1. köt., 152. old.

² Lásd Marx, Engels művei, XVI. köt., 444—445, 453. old. (oroszul).

törvénye az értéktöbblet-termelés. A kapitalista termelés célja nem a néptömegek szükségleteinek a kielégítése, hanem a haszon szüntelen és korlátlan felhalmozása. Ez a törekvés a kapitalistának nem egyéni hóbortja, hanem a társadalmi gépezetnek a működése hozza létre, amelynek a kapitalista is egyik kereke. A kapitalista termelési mód immanens¹ törvényei a konkurrencia következtében, mint külső kényszerítő törvények tapadnak minden egyes kapitalistához.² A kapitalizmusban létrehozott új technikára támaszkodó burzsoázia a dolgozók kizsákmányolásának fokát olyan magasra emelte, amiről nem álmodhattak sem a rabszolgatartók, sem a hűbérurak. De az egymás ellen folytatott versengéssel ösztökélt kapitalisták nem tudnak megelégedni a saját országuk proletariátusa által létrehozott hatalmas értéktöbbséggel. A kapitalisták a legmagasabb profitért folyó hajszában felforgatják az egész világot. A háború a kapitalisták gyors meggazdagodásának egyik eszközévé vált. A történelem folyamán először a kapitalizmus hozott létre világpiacot és ez a körülmény rendkívül megnövelte azon céloknak a tárgyait, amelyekért most hadviselés folyik. Fő célkitűzéssé vált az egész világon szétszórta gyarmatok birtoklása, amelyek mint olcsó nyersanyag-források, áru (majd tőke) kiviteli befolyási övezetek, a nemzetközi áruszállítási útvonalak támaszpontjai jöttek számításba. Hollandia, Anglia, Franciaország, Portugália és más európai országok néhány évszázadon keresztül szervezett háborúkat viseltek a gyengén fejlett országok ellen, hogy azokat saját gyarmataikká tegyék. Az élenjáró kapitalista országok termelőerői gyors fejlődését — amellyel sokat kérkednek a burzsoázia ideológusai — jelentős mértékben a gyarmati termelőerők megsemmisítése, az azokból elorzott hatalmas anyagi értékek és lakosságuk kirablása segítette elő. A kapitalista országok sok háborút viseltek egymás közt a gyarmatbirtokokért folyó versengés miatt. Ilyen háború volt például a hétéves háború (1756—63). E háború eredményeként Franciaország elvesztette gyarmatai nagy ré-

¹ Immanens (latin szó) — az adott tárgy, jelenség, folyamat (külső hatástól független) belső sajátossága. — Szerk.

² Lásd Marx, Engels művei, XVII. köt., 651. old. (oroszul).

szét (Kanadát, majdnem egész indiai birtokát stb.), amely az óriási gyarmati hatalommá vált Anglia kezére került. Mint ismeretes, Napóleonnak az elvesztett gyarmatbirtokokat nem sikerült visszaszerezni.

Természetesen a kapitalizmusban előfordultak más okokból keletkezett háborúk is. A kapitalista termelőerők fejlődését sok országban akadályozta a nemzeti elnyomás és a politikai szétdaraboltság. Lenin írta, hogy az 1789—94. évi francia polgári forradalomtól az 1871. évi párizsi kommunig eltelt században a háborúk egyik típusa a polgári-haladó, nemzeti-felszabadító jellegű háborúk voltak. E háborúk fő tartalma és történelmi rendeltetése az abszolutizmus és a feudalizmus megdöntése, szétrobbantása és a nemzeti elnyomás megszüntetése volt. Ilyen forradalmi háborúk voltak például Franciaország XVIII. század végén folytatott háborúi, amelyekben — igazság szerint — az idegen föld meghódításának és kirablásának az elemei is fellelhetők. Ez azonban egyáltalán nem változtat e háborúk alapvető történelmi jelentőségén, mert ezek a háborúk rendítették meg és törték össze a feudalizmust és az abszolutizmust az egész régi jobbágyi Európában.¹

A kapitalizmus átmenete az imperialista stádiumába rendkívüli mértékben fokozta a burzsoá államok által kezdeményezett háborúk agresszív jellegét. Ez az imperializmus gazdasági sajátosságaiban leli magyarázatát.

Az imperializmus — rothadó és halódó kapitalizmus. A kapitalizmusra jellemző összes ellentmondások most eléri szélsőséges élesedésiüket és katasztrofális jelleget öltenek. Élesen megmutatkozik a korszerű termelőerők és a kapitalista termelési viszonyok rendszere közötti mély konfliktus, amely hatalmas akadállyá válik az emberiség fejlődése útján. Ez a konfliktus a maga legmélyebb és mindenre kiterjedő jelentőségét a kapitalizmus általános válságában nyerte el, amely az első világháborúval és a Nagy Októberi Szocialista Forradalommal kezdődött és aminek eredményeként a világ két ellentétes rendszerre szakadt — kapitalista és szocialista rendszerre.

¹ Lásd Lenin Művei, 21. köt., 302. old.

Az imperializmus korszakában lefolyt háborúk rendkívül változatosak: a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak közötti polgárháborúk; az imperialista államok vagy azok koalíciói közötti háborúk (például az első világháború); az imperialista államok háborúi a gyarmatok és a függő országok népei, vagy a gyarmati rabság alól felszabadult népek ellen (például a francia imperializmus háborúja Algéria népe ellen, valamint Anglia, Franciaország és Izrael Egyiptom elleni agressziója); az olyan országok elleni háború, amelyben győzött a szocialista forradalom (például Anglia, Franciaország, Egyesült Államok, Japán és más burzsoá államok Szovjetunió elleni intervenciója 1918—20-ban).

Melyek a háborúk gyökerei az imperializmusban?

Itt csak egyetlen kérdésnél időzünk, éspedig az imperialista hatalmak közötti fegyveres összeütközések gazdasági előfeltételei kérdésénél.

Az ilyen háborúk legmélyebb gazdasági forrása az imperializmus korszerű termelőerői, valamint a gazdasági és politikai rendszer közötti konfliktusban rejlik.

A kapitalizmusnak — írta Lenin — már szűkeek a régi nemzeti államok, amelyek megalakítása nélkül nem dönthette meg a feudalizmust. A világkapitalizmus termelőerői túlnőtték a burzsoá államok korlátozott kereteit. Az államok burzsoá-nemzeti kerete, mely az 1789—1871 közötti korszakban az emberiség termelőerői fejlődésének a támasza volt, jelenleg, az imperializmus korszakában a termelőerők továbbfejlődésének akadályává vált.¹

A kapitalizmus létrehozta a világ gazdaság rendszerét, s a legszorosabb gazdasági kapcsolatokkal kötötte össze földünk összes népeit. Ezek azonban imperialista kapcsolatok voltak, amelyek a tőke kivitel folyamán, a „metropolisokon” belül fizetőképes keresletre nem talált áruk értékesítési piacaiért, a nyersanyag-források és új gyarmatok biztosításáért, idegen nemzetek leigázásáért, a versenytársaknak a világpiacokon való tönkretételéért és a világuralom megszerzéséért vívott harcban fejlődtek. Az egész világ egyetlen gazdasági szervezetté olvad

¹ Lásd Lenin Művei, 21. köt., 141, 151, 303. o.d.

össze, mondotta Lenin — és emellett a világ felosztása a nagy imperialista hatalmak farkasai között már megtörtént. A szocializmus objektív feltételei teljesen megértek.¹

A lenini tételnek megfelelően J. V. Sztálin a következő általánosított formulát adta: „Gazdasági szempontból a tőkés csoport mai konfliktusainak és háborús összecsapásainak, úgyszintén a proletariátus és a tőkés osztály között folyó harcnak az az alapja, hogy a mai termelőerők konfliktusban vannak fejlődésük nemzeti-imperialista kereteivel és az elsajátítás tőkés formáival. Az imperialista keretek és a tőkés forma fojtotgatják, nem engedik fejlődni a termelőerőket. Az egyetlen kiút — a világgazdaság megszervezése a fejlett (ipari) és az elmaradt nyersanyagban, fűtőanyagban bővelkedő országok közötti gazdasági együttműködés alapján (és nem az utóbbiaknak az előbbieket útján való kirablása alapján). Éppen ezért kell a nemzetközi proletárforradalom.”²

A korszerű termelőerők közötti ellentmondások forradalmi megoldása egyrészt kifejezésre jut a termelőerők fejlődése nemzeti-imperialista kereteiben és a termelési viszonyok kapitalista rendszerében, másrészt a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság vezette szocialista tábor országai bemutatják a helyes megoldást. Ez az egységes és hatalmas tábor teljesen mentes a kapitalista világrendszert marcangoló ellentmondásoktól. A szocialista tábor országainak az egymáshoz való viszonya a baráti együttműködésen és a minden irányú kölcsönös segítségen alapul.

Az imperialista tábor ennek teljesen az ellentéte. Az agresszív amerikai imperializmus a kapitalista rendszer ellentmondásait és összeütközéseit megkísérli a többi országok, köztük olyan régi kapitalista államok, mint Anglia, Franciaország, Olaszország, Nyugat-Németország, Japán — saját érdekei alá rendelésével leküzdeni. Mindez jellemző a kapitalizmusra és az imperialista hatalmak közötti új háborúval fenyegető ellentmondások hirtelen kiéleződéséhez vezet.

A korszerű termelőerők fejlődésének nemzeti-imperialista formáival és a kapitalista termelési viszonyokkal szembeni

¹ Lásd Lenin Művei, 21. köt., 349. old.

² Sztálin Művei, 5. köt. 117. old.

összeütközése élesen megnyilvánul az imperializmus korszakában a kapitalista országok egyenlőtlen és ugrásszerű gazdasági és politikai fejlődésének rendkívüli erősödésében. A korszerű termelőerőkre a technika oly magas színvonala és annak oly gyors tökéletesedése jellemző, amit egyetlen megelőző korszak se ismert. Ez az ipari tekintetben fiatal burzsoá államoknak óriási előnyt biztosít és ha a viszonyok kedvezőek, lehetővé teszi a kiugrást — aránylag rövid idő alatt utolérni, sőt még meg is előzni a régi ipari államokat. Hiszen ezeknek nem kell a technikai fejlesztés összes mozzanatait ismételni. Ezek az országok azonnal a legújabb és legtermelékenyebb technika meghonosításával kezdhetnek. Ezeket nem terheli a kiöregedett technika, amely az iparilag fejlett kapitalista országok részére béklyót, nehéz terhet jelent. Az imperializmusnak ebben a korszakában a kapitalista országok fejlődési színvonala terén megindult kiegyenlítődő folyamat az egyik országnak megkönnyíti azt, hogy a másikat ugrásszerűen megelőzze.

Az egyenlőtlen, ugrásszerű fejlődés elkerülhetetlenül az erőviszonyok éles megváltozásához vezet a kapitalista világrendszerben. A gazdaságilag hatalmassá vált új kapitalista országok az egész világ kizsákmányolásából követelik részesedésüket. A világnak a kapitalista államok farkasai közötti teljes felosztása azonban már az imperialista korszak kezdetén megtörtént. Gyarmatot szerezni most csak a már felosztott világ újrafelosztása útján lehet és ez a burzsoá társadalomban csak fegyveres erőszakkal valósítható meg. *A kapitalista országok egyenlőtlen és ugrásszerű gazdasági és politikai fejlődésére vonatkozó törvény működésének eredményeként az imperializmus korszakában a burzsoá államok közötti ellentétek szélsőséges kiéleződése következik be, ami a kapitalista világ két, egymással ellenséges tömbre való szakadásához és egymás elleni háborúkhöz vezet.*

A XIX. század első felében Anglia messze megelőzte az összes kapitalista országokat az ipar fejlődése terén és monopolhelyzetet foglalt el a világpiacon. Az ipari termelés színvonalát tekintve, a második helyet Franciaország foglalta el, mögötte haladt Németország és ez után az Egyesült Államok

következtek. A XX. század elején e helyzetben gyors és gyökeres változás állt be. Németország először Franciaországot, majd Angliát előzte meg és ipari fejlettség szempontjából az első helyet foglalta el Európában. Az első világháború elején az Egyesült Államok jóval megelőzte a többi országokat és majdnem annyi ipari terméket állított elő, mint Anglia, Németország és Franciaország együttvéve.

Ezt a folyamatot szemlélteti az alábbi táblázat, amely a legnagyobb kapitalista országok részesedését mutatja a világ ipari termelésében, százalékokban.¹

Év	Anglia	Egyesült Államok	Német- ország	Francia- ország	Orosz- ország
1820	50	10	—	15—20	kb. 1
1840	45	11	12	—	—
1850	39	15	15	—	—
1860	36	17	16	12	4
1870	32	23	13	10	4
1880	28	28	13	9	3
1890	22	31	14	8	3
1900	18	31	16	7	6
1910	14	35	16	7	5
1913	14	36	16	6	6

Az első világháborút megelőző 43 év alatt az Egyesült Államok ipari termelése csaknem nyolcszorosára, Németországé több mint hatszorosára, Angliáé csak kétször egész háromszorosára emelkedett. Németország ez időre a nehézipar fejlesztése terén jelentősen megelőzte Angliát. A németországi ipari készítmények exportja Anglia exportjához viszonyítva jelentős gyorsasággal növekedett. Így a termelőeszközök kivitele Angliából az 1880. és 1913. évek közötti időszakban háromszorosára, Németországból huszonegyszeresére nőtt.²

¹ J. Kucsinsky: A világgazdaság történetének leírása. Inosztannaja Literatura 1954. 27. és 31. o d. (oroszul).

² Lásd J. B. Turcsinsz: A kapitalizmus fejlődésének kiélesedése a második világháború összegezésében. All. pol. kiadó. 1956., 23. o d. (oroszul).

Emellett a gyarmatbirtokok nagyobb része, mint eddig is, Anglia és Franciaország kezén maradt. A különböző kapitalista országok gazdasági ereje és a hozzájuk tartozó gyarmatbirtokok mérete között éles aránytalanság keletkezett. Több évtizeden keresztül elkeseredett versengés folyt a világpiacon, megfeszített harcot vívtak a gyarmatokért, mint nyersanyag-forrásokért és mint áru, majd tőke kiviteli befolyási övezetekért. Mindez elkerülhetetlenül a világot két, egymással szemben álló ellenséges koalícióra szakította és az 1914—18. évi világháborút eredményezte.

*

A kapitalista országok egyenlőtlen fejlődése az első világháború után tovább erősödött. Az Egyesült Államok nemcsak nem szenvedett a háború nélkülözéseitől, hanem a katonai szállításokon rendkívül meggazdagodott, az ipari fejlődés terén új ugrást hajtott végre. Az Egyesült Államok részesedése a kapitalista világ ipari termelésében az 1913. évi 36 százalékról 1937-re 42 százalékra nőtt. Teljesen más képet nyújt Anglia, amelynek a kapitalista világ ipari termelésében való részesedése 11 százalékra visszaesett és a világ kereskedelmi flottájában való részesedése az 1912. évi 45 százalékról 1936-ban 31 százalékra zsugorodott. Az angol export középáránya a két világháború között 25 százalékkal volt alacsonyabb az 1913. évi szintnél. Emellett Anglia és Franciaország gyarmatbirtokai nemcsak nem csökkentek, hanem a Németországtól elvett gyarmatok és másrészt Törökország terhére még növekedtek is. A brit és a francia birodalom területe a második világháború kezdetéig a földgolyó több mint egyharmadára terjedt ki, amelyen az egész emberiség egyharmada élt.

Németország az első világháborúból legyőzötként került ki. Megfosztották összes gyarmatától és óriási jóvátétellel terheltek meg. Németország ipari termelése 1920-ban csak a háború előtti termelés 59 százalékát tette ki. Németország azonban már 1927-ben 22 százalékkal és 1938-ban 49 százalékkal túlszárnyalta az ipari termelés háború előtti színvonalát. Né-

metország ipari fejlődésének az üteme jelentősen magasabb volt, mint Angliáé és Franciaországé. Németország 1938-ban Európa (a Szovjetunió nélkül) egész ipari termelésének a 32 százalékát adta, ugyanakkor Anglia részesedése 24 százalékot, Franciaországé 11 százalékot tett ki. Tehát Németország egy-maga majdnem annyi ipari terméket gyártott, mint Anglia és Franciaország együttvéve. Különösen gyorsan fejlődött a német nehézipar. Németország hadiipari potenciálja a második világháború kezdetéig valamivel túlszárnyalta Anglia és Franciaország együttes hadiipari potenciálját. Így az 1936—38. évek első időszakában Németországban a széntermelés legmagasabb szintje (a megszállt Ausztriával és Csehszlovákiával együtt) 407 millió tonnát tett ki, míg Angliáé és Franciaországé — 295 millió tonnát. Németország (Ausztriával és Csehszlovákiával együtt) 25 millió tonna acélt termelt, míg Anglia és Franciaország — 21 milliót. Németország kiszorította versenytársait a világpiacról.

A német ipar ilyen gyors fejlődését nagymértékben elősegítették a — főleg az Egyesült Államok részéről nyújtott — hatalmas hitelek. Ezek a hitelek jelentősen túlszárnyalták a Németországra kirótt jóvátételek összegét. A hiteleket első-sorban az ipari és azon belül a nehéz- és a hadiipari berendezések felújítására fordították.

A fasiszták uralomrajutásával a német gazdaság militari-zálódása fokozódott. 1933-tól 1936-ig Németországban több mint 300 új és ezen belül 55—60 repülőgépgyárat, 45 gépjár-mű- és harckocsigyárat, 70 katonai vegyi gyárat, 80 tűzérési eszközöket előállító gyárat, 15 hadihajó-építő gyárat létesítet-tek. A második világháborút megelőző öt év alatt a fasiszta Németország évenként állami költségvetésének több mint a kétharmadát a háborús felkészülésre fordította.¹ Így Európa közepén gazdaságilag erős és jól felfegyverzett, agresszív hata-lom keletkezett.

A főbb imperialista államok közül Japán érte el az ipari fejlődés legmagasabb színvonalát. Az 1898-tól 1928-ig terjedő

¹ Lásd Bjelov: A gazdaság kérdései a korszerű háborúban. Kat. Kiadó, 1951, 123. o.l.d. (oroszul).

időszak alatt a japán ipari munkások száma csaknem ötszörösére növekedett, az acéltermelést egyezerről egymillió tonnára emelték, az exportot több mint öt és félszeresére, a gőzhajók tonnatartalmát majdnem nyolcszorosára növelték. 1938-ban a nehézipar az ország közgazdaságában irányító szerepet kezdett betölteni. Az ipar általános színvonalát tekintve, Japán ez időre megelőzte Franciaországot és jelentősen maga mögött hagyta Olaszországot. 1913-ban a japán ipar termelése Anglia ipari termelésének mindössze nyolc százalékát érte el, 1938-ban ez a szám 46 százalékra nőtt.

Meg kell jegyezni, hogy Japánban az ipar fejlődését két fontos sajátosság jellemzi: a japán ipar fejlesztését igen szűk energetikai és nyersanyag-bázison és a japán lakosság roppant alacsony fokú fizetőképessége mellett hajtották végre, ami akadályozta a japán ipari termékek belső piacokon való széleskörű értékesítését. Mindez a japán népgazdaságnak, mind az exporttól, mind az importtól való különleges függőségét eredményezte. Japán behozatal útján elégitette ki a gyapot-, a gyapjú-, a kaucsuk-, a nikkel-, a bauxit-, az ólom-, a foszfát-szükséglet 100 százalékát, a kőolaj 90 százalékát, a vasérc 82 százalékát, a só 80 százalékát, a kokszt 70 százalékát, a mangán 50 százalékát, a közszükségleti élelmicikkek 20 százalékát.¹ Emellett Japánban a rendkívüli olcsó munka (a japán munkás munkáját kilencszer alacsonyabban fizették, mint az amerikaiét és hétszer alacsonyabban, mint az angol munkás munkáját) a japán kapitalisták számára lehetővé tette, hogy áruikat olcsóbb áron adják el a világpiacokon és sikeresen versenyeztek a többi imperialista országgal.

Az imperializmus fejlődési sajátosságai Japánban megvilágítják számunkra, miért éppen a többi imperialista hatalomnál gazdasági és katonai tekintetben sokkal gyengébb Japán lépett fel, mint arcátlan ragadozó és a rabló háborúk kolompósainak egyike. Az agresszív Japán imperialista természete szemmel láthatóan megmutatkozott 1931-ben Mandzsúria megszállásában, 1937-ben a Kína elleni háború megindításában, 1940-ben Indo-Kína megszállásában, 1941 decemberében az

¹ Lásd Lemin: Angol—amerikai ellentmondások a második világháború után, Izdatelsztvo Akadémiji nauk SZSZSZR, 1955. 351. old. (oroszul).

amerikai és az angol haditengerészeti támaszpontokra mért váratlan rajtacsapásaiban és 1942 elején Délkelet-Ázsia óriási területeinek az elrablásában.

A kapitalista országok gazdasági fejlődésének szélsőséges egyenlőtlensége az 1918—39. években az imperialista hatalmak közötti éles, kibékíthetetlen ellentéteknek fő forrásává vált. Mindez e hatalmak két ellenséges koalícióra — egyrészt Németország, Olaszország, Japán, másrészt Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok koalíciójára történt szakadására és közöttük fegyveres összeütközésre vezetett.

*

A második világháború után a kapitalista országok gazdasági fejlődésének ugrásszerűsége és egyenetlensége még élesebb formákat öltött.

A háború időszakában az Egyesült Államok népgazdaságának a termelése jelentősen megnövekedett: az ipari termelés több mint kétszeresére, a mezőgazdasági termelés körülbelül egyharmaddal emelkedett. Az Egyesült Államok részesedése a kapitalista világ ipari termeléséből a háború utáni első években elérte a 62 százalékot. Az amerikai monopolisták szémérmetlenül magas haszonra tettek szert. 1938. évben ez a haszon 3,3 milliárd dollárt tett ki, viszont a második világháború idején ez átlagosan 21,5 milliárdot jelentett évenként, vagyis hat és félszeresére emelkedett.¹ Újra beigazolódtak Lenin szavai, hogy a háború az imperialisták számára roppant hasznos dolog.

Az utóbbi években az Egyesült Államok részesedése a kapitalista világ béketermelésében valamit esett, de jelenleg is annyi ipari árut termel, mint a többi összes kapitalista országok együttvéve. Az Egyesült Államoknak óriási pénzügyi lehetőségei vannak. Tőkebefektetés az 1914. évben mindössze 3,5 milliárd dollár volt; 1939-ben már 11,4 milliárd, 1953-ban már elérte a 39,5 milliárd dollárt. Öt év alatt (1947—51) ez a tőkebefektetés majdnem 10 milliárd dollár hasznot hozott.²

¹ Lásd Nagy Szovjet Enciklopédia 2. kiadás 17. köt., 580. old. (oroszul).

² Lásd Lemin: Ango-amerikai ellentmondások a második világháború után. Izdatelsztvo Akadémiji nauk SZSZSZR. 1955. 114., 117. o. d.

Az Egyesült Államok pénzügyi függőségben tartja a többi kapitalista országokat. Ezen az alapon folyik az amerikai imperializmus rendszeres támadása Anglia és Franciaország pozíciói ellen a világ minden részén, az amerikai imperializmus behatolása azok gyarmataira. Rendkívül kiélesedett a harc különösen a Közel- és Közép-Keleten a nyersanyagokért és a kőolajért.¹ Az angol és az amerikai imperializmus közt az ellentétek soha nem voltak ilyen élesek és mélyek.

Németország és Japán gazdasága — második világháborúban elszenvedett veresége következtében, válságot élt át. Nyugat-Németországban és Japánban 1946-ban az ipari termelés az 1937. évihez képest kétharmadával csökkent és a háború időszakában elért legmagasabb színvonalhoz viszonyítva még többel. A háború után azonban ezek az országok nemcsak elérték, de jelentősen túl is szárnyalták a háború előtti szintet. Nyugat-Németországban 1955-ben az ipari össztermelés az 1936. évinek majdnem a kétszeresére, a gépipar két és félszeresére, a gépjármű-ipar három és félszeresére növekedett. Az acéltermelés ez idő alatt 14,8 millió tonnáról 21,3 tonnára, a gépjármű-termelés 217 ezerről 909 ezer darabra, az elektromos energiatermelés 25,6 milliárd kilowattról 75,8 milliárd kilowattra nőtt.

A bőkezű amerikai pénzügyi támogatást felhasználó nyugatnémet imperializmusnak sikerült egész ipara területén, de különösen nehéziparában a technikai berendezések gyökeres átszerelését megvalósítani. Nyugat-Németországban gyorsan visszaállították és továbbfejlesztették a hadiipart és atomipart hoznak létre.

Kisebb ütemben, de előrehaladt Japán ipara is. Az 1955. évben Japán ipari termelése 80 százalékkal haladta meg az 1934—36. évek szintjét. Az acéltermelés 6,5 millió tonnáról 1938-ban 9,4 millió, 1955-ben az alumínium gyártás 14 ezer tonnáról 67 ezer tonnára, a gépjármű-gyártás 24,4 ezerről 60,2

¹ 1938-ban Közel- és Közép-Kelet országaiban összesen 16,1 millió tonna kőolajat hoztak felszínre, amiből az angolok részesedése elérte a 12,8 millió tonnát és az amerikaiaké a 2,3 millió tonnát (lásd I. M. Lemin jelzett műve 102. old.-t) 1955-ben összesen 162 millió tonnát termeltek, amelyből az angolok részesedése 56 millió tonna és az amerikaiaké 93 millió tonna kőolaj volt (lásd Pravda 1956. október 23-i számát).

ezer darabra, az elektromos energiatermelés 32,7 milliárd kilowattóról 63,5 millió kilowattra emelkedett.

Nyugat-Németország és Japán ismét megkezdik régi versenytársaik kiszorítását a külső piacokról.

Hangsúlyoznunk kell, hogy a kapitalista országok egész sorában és különösen az Egyesült Államokban és Nyugat-Németországban az aránylag gyors ipari fejlődést mindenekelőtt a gazdasági élet militarizálásával lehet indokolni. A monoplista burzsoázia még jobban hajlik a népgazdaság militarizálása, az ipar és elsősorban a katonai megrendelésekkel összefüggő ipar erőszakoltan gyors fejlesztése felé. A monopolisták ebben látják a gazdasági válságok elhárításának és az óriási haszon biztosításának a módszerét. De a gazdaság militarizálása következtében a késztermék és a nyersanyag egyre nagyobb részét a nem termelő katonai szükségletek nyelik el, vagy hatalmas stratégiai tartalékok formájában holt anyaggá válnak. A militarizálás egyoldalú, egészségtelen fejlődés, amely rejtett gazdasági ellentmondásokkal és a túltermelési válságok előfeltételeinek fokozásával terhes.

A kapitalista országok gazdasági fejlődésének egyenetlensége — az egyenlőtlen fejlődés szülte ellentmondások és az imperialisták világuralomért folyó harca és a működő imperialista erők befolyási övezetének hirtelen összezsugorodása következtében — különösen kiméretlen jelleget öltött. Ez különösen a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme, majd a nagy kínai forradalom győzelme és az európai és ázsiai országok egész sorában a szocialista rendszer megerősítése után mutatkozott meg. A korábbi egységes világ gazdaság szétesett két világ gazdaságra — a szocialista és a kapitalista világ gazdaságra. Azonkívül a volt gyarmatok vagy függő országok sora (India, Burma, Indonézia, Egyiptom és sok más ország) kivívta politikai függetlenségét, ami jelentősen csorbitotta az imperialista erők „szabadságát”. Az imperializmus korlátlan befolyási övezete napjainkban több mint kétszeresével csökkent.

A szocialista rendszer bebizonyította a maga vitathatatlan fölényét. Gazdasági fejlődése a kapitalista rendszerhez viszonyítva sokszorosan gyorsabb. Az ipari termelés színvonala,

ha az 1929. évit 100-nak vesszük, 1955-ben a Szovjetunióban 2049, a kapitalista világban 193, s ezen belül az Egyesült Államokban 234, Angliában 181, Franciaországban 125, Olaszországban 194, Nyugat-Németországban 213, Japánban 239 volt. Ezért természetes, hogy a kapitalista országok részese-
dése a világ ipari termelésében sokszorosán csökkent és tovább fog csökkenni. Ez szemléletesen kifejezésre jut a következő táblázatban.

A különböző országok részaránya a világ ipari termelésében
(Százalékokban)¹

Év	Anglia	Egyesült Államok	Nyugat- Német- ország	Francia- ország	Szovjet- unió	Más szo- cialista országok	Az egész szocialista tábor
1946	8	49	2	3	17	4	21
1947	7	48	2	3	19	4	23
1948	7	45	3	3	21	5	26
1949	8	40	4	3	23	5	28
1950	7	39	4	3	25	6 ²	31

Vonjuk le a tanulságokat. Az imperialista országok vég-
sőkig kiélezett egyenlőtlen és ugrásszerű fejlődése a világ
két részre — szocialista és kapitalista részre szakadása követ-
keztében magában hordozza a legkülönbözőbb, új háborús
konfliktusok lehetőségeit. Az agresszióra és a háborúra irá-
nyuló törekvés az imperializmus elidegeníthetetlen vonása.
Ez a törekvés a termelőerők és a kapitalista rendszer konflik-
tusán alapszik, amely végül is csak a szocializmusnak az
összes országokban történő győzelmével szűnik meg teljesen.

*

¹ J. Kucsinsky: A világgazdaság történetének leírása. Inosztannaja Li-
teratura 1954. 27—28. old.

² Kína — 2%, Német Demokratikus Köztársaság — 2%.

A háború semmiképpen se örök jelenség, amely mindig fennmarad a társadalmi életben — amint ezt a burzsoa ideológusok hazug módon állítják. A kizsákmányoló rendszer megsemmisítése és a szocializmus győzelme az összes országokban a háborút létrehozó gyökerek megsemmisítését jelenti majd és ezt követően a háború teljes kitörését a társadalmi életből. Ez az emberiség anyagi és szellemi kultúrájának a felvirágoztatására olyan lehetőségeket teremt, amiről jelenleg csak ábrándozni lehet.

Lenin írta: „...A mi célunk — a szocialista társadalmi rend kivívása, amely azzal, hogy kiküszöböli az emberek osztályokra tagozódását, kiküszöböli azt, hogy az ember embert és egyik nemzet a másikat kizsákmányolja, múlhatatlanul kiküszöböli általában a háborúk minden lehetőségét.”¹

Ez korszakunk parancsoló követelménye. Ez a korszak ugyanakkor a legnagyobb, a legpusztítóbb világháborúk időszaka, de emellett az emberi fejlődésnek olyan foka, amelyen nemcsak létrejöttek a világ összes országaiban az új társadalmi rendszer megszületésének az anyagi előfeltételei, hanem annak történelmi szükségessége is. Az új társadalmi rendszernek az összes országokban való győzelme után a háborúk is megszűnnek. Ezek a feltételek az emberiség korszerű termelőerőiben adva vannak. A termelőerők magasfokú fejlődése következtében létrejött az országok közötti széleskörű munkamegosztás, megszilárdult az országok egymás közötti szoros, kölcsönös együttműködése, megjelent a tengeri, a szárazföldi és a légi szállítás, amely lehetővé tette a nem régen még óriásinak mutatkozó távolságok gyors leküzdését. A korszerű termelőerők ilyen jellegének a szocialista rendszer felel meg, amely eltávolítja az országok és a nemzetek közé emelt — az imperializmusban meglevő akadályokat, s egy egységes dolgozó kollektívába egyesíti az emberiséget. Az új rend létrehozásának kezdetét a Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a szocialista világrendszer létrehozása jelentette. A szocializmus győzelme valamennyi országban olyan társadalmi rendszer létrehozását fogja jelenteni, „mely-

¹ Lenin Művei, 24. köt., 414. old.

nek nemzetközi elve a béke, mert minden nemzetnél ugyanaz az elv uralkodik — a munka!”¹

A marxizmus—leninizmus feltárva a társadalmi fejlődés törvényeit, mély, tudományos alapot adott a népeknek a munka felszabadítására és az örökös földi békére irányuló törekvés megvalósítására. Amíg azonban a földön imperializmus van, az új háború keletkezésének a gazdasági alapjai megmaradnak. Ezért minden ország népének ébernek kell lennie. Az imperialista agresszorok bármely pillanatban képesek meggondolatlanul — bűnös, háborús kalandokba kezdeni. Különösen nagy az agresszív imperialista államok katonai támadásának a veszélye a Szovjetunió és a szocialista tábor többi országai ellen. Ezért a szovjet fegyveres erőknél mindig készen kell állniuk, hogy szétverjék az agresszort, ha az a szovjet hazára, vagy bármely más szocialista országra merészelve törni.

3. A POLITIKA SZEREPE A HÁBORÚK ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN ÉS A FEGYVERES HARC VEZETÉSÉBEN

Amint láttuk, a háborúk okai a kizsákmányoló osztályok gazdasági érdekeiben gyökereznek. Ezen okok hatása következtében a háborúk történelmi szükségességként, törvényszerűen jelennek meg. Ez a szükségesség azonban nem végszzerű.

A szocializmust megelőző valamennyi társadalmi forma ösztönösen fejlődött. De leegyszerűsítés lenne arra gondolni, hogy ezekben a társadalmakban minden folyamat ösztönösen megy végbe, vagyis tervszerűtlenül és szervezetlenül. Az ösztönösség a legnagyobb mérvben a gazdasági fejlődés sajátossága. Ennek oka az összes antagonisztikus társadalmi formációban a termelőeszközök magántulajdonában és a társadalmi termelésnek az előbbiből következő sok önálló gazdaságra való szétdaraboltságában rejlik. Ezeket az önálló gazdaságokat nem általános terv alapján, hanem tulajdonosaik egyéni érdekei szerint, különbözőképpen irányítják. An-

¹ Marx, Engels Válogatott Művek, Szikra, 1949. I. köt., 472. o'd.

nak következtében, hogy végső fokon a gazdasági fejlődés határozza meg a társadalmi élet összes többi területét, az emberiség történetének általános folyamata ösztönösen megy végbe és amellet nagy részben az emberek tudatos törekvésétől és akaratától függetlenül működő törvényeknek van alárendelve.

A politika szervei (a pártok, az államok, a hadsereg, stb.) azonban nem ösztönösen tevékenykednek: ezek azon osztályok tudatos akaratának alárendeltségében működnek, amelyekhez ezek a szervek tartoznak és amelyeket kiszolgálnak. Ezzel kapcsolatban Engels a következőket írta: „Mint ahogy az egyes embernél cselekedetének minden hajtóereje fejen megy keresztül, akaratának indító okaivá változik át, melyek cselekvésre készítetik, úgy kell a civil társadalom minden szükségletének, akármelyik osztály legyen is éppen uralmon, az államakaraton keresztül mennie, hogy törvények formájában általános érvényességet érjen el.”¹ *Az állam olyan szerv, amely tudatosan és szervezeten harcol egy meghatározott osztály érdekeiért, olyan szerv, amelyben az uralkodó osztály tudatos akarata testesül meg.* Így az imperialista államok — különösen az Egyesült Államok — militarista szervek, amelyekben minden tevékenység a tudatos meghatározott célok elérésére, új agresszív háborúk előkészítésére és kirobbantására irányul.

Az imperialista államok minden tevékenységükben a burzsoázia fegyvereként, a burzsoázia érdekeinek harceszközeként lépnek fel és az ilyen állam politikája végső fokon a kapitalista rendszer gazdasági törvényeiben jut kifejezésre. Ezt a tételt nem lehet szó szerint venni. Az imperialista állam nem a burzsoázia futólagos, mellékes érdekeiért, vagy nem az egyes kapitalisták vagy egyes kapitalista monopóliumok érdekeiért harcoló szerv. Az imperialista állam a kapitalisták osztálya leglényegesebb, legalapvetőbb, legtartósabb érdekeinek egészét védelmezi. Ezért a kapitalizmus gazdasági és politikai rendszerének a fenntartása és erősítése érdekében az imperialista állam nagy anyagi áldozatokat tud hozni,

¹ Marx, Engels Válogatott Művek, Szikra, 1949. II. köt., 390—391.

nagy engedményeket tud tenni, ezenkívül a kapitalizmus sorsára nézve nagy, de nem döntő kérdésekben széleskörű kompromisszumot tud kötni. Az állam rendkívül erős és ugyanakkor rugalmas fegyver az uralkodó osztály kezében. A burzsoázia és vezérei sokat tanultak a két világháború tapasztalataiból, az Oroszországban, Kínában, a népi demokratikus országokban végbement forradalmak győzelmeiből, valamint Ázsia és Afrika hatalmas népei nemzeti-felszabadító mozgalmának sikereiből. Az indiai nép egyre szélesebbre növekvő nemzeti-felszabadító harca következtében megijedt angol kormány kénytelen volt akarata ellenére hozzájárulni kezdetben India angol dominiummá nyilvánításához, majd Indiában az önálló köztársaság kikiáltásához, hogy az orosz vagy a kínai forradalom típusához hasonló fegyveres felkelés ne jöjjön létre. Anglia sok és nagy engedményeket tesz arcátlan és kapzsi amerikai szövetségesének, arra számítva, hogy az imperialista országok együttes erejével meg tudják hiúsítani a szocialista tábor sikereit és a gyarmati és függő országok nemzeti-felszabadító mozgalmát.

Az imperialista államok mindenekelőtt a burzsoá osztály politikai céljaiért harcolnak. Az imperialista államok tevékenységében a politikai érdekek csak az első helyen állhatnak. Másként ezek az államok nem tudnák teljesíteni a maguk osztályhivatását.

Ehhez még kiegészítésül hozzá kell tenni a következő, rop-pant fontos körülményt. Lenin 1916 tavaszán ezt írta: „A gazdaságon kívüli felépítmény, mely a finánc-tőke alapján emelkedik, a finánc-tőke politikája, ideológiája fokozza a gyarmati hódításokra való törekvést (erősíti).”¹ Napjainkban az imperializmus politikai felépítménye még jobban erős-szokolja különösen a szocialista tábor országai ellen irányuló hódító háborúk kirobbantását. Ezen a téren az imperialista államok politikájában egyre jelentősebb szerepet kezdenek játszani a legharciasabb és amellettt kalandor beállítottságú pártok, csoportok és vezérek. Dőre illúziókat keltenek a Szovjetunió gyors és könnyű összeomlásáról és az egész szo-

¹ Lenin Művei, 22. köt., 272. old.

cialista világrendszer szétzilálási lehetőségéről, az interkontinentális repülőgépekkel szállított atom- és hidrogénbombákról szóló propagandájukkal. Ezek a vezérek makacsul behajszolják az imperialista államokat különböző nagyméretű nemzetközi kalandorvállalkozásokba.

Az elmondottakból az a következtetés vonható le, hogy teljesen tisztán kell látni a különbséget a szocializmust megelőző társadalmi formációk gazdasági fejlődését jellemző és túlsúlyban levő ösztönös folyamatok, valamint a politikai létesítmények és főleg az állam által irányított folyamatok között. *Bizonyos államok által előkészített háborúkat semmiképpen sem lehet az orkánhoz vagy az árvízhez hasonló véletlen folyamatok közé sorolni.* Természetesen a történelemben elég nagy számban fordultak elő olyan háborúk, amelyek véletlenül törtek ki. Ilyen volt a múltban a forradalmi fölkelések és a forradalmi háborúk túlnyomó többsége, amelyekben az elnyomott néptömegek keltek fel elnyomóik és azok állama ellen. Ösztönösen lángoltak fel például a nagy parasztháborúk a XIV. században Franciaországban és Angliában (a jacquerie és a Watt Taylor vezetése alatt lefolyt fölkelések), a XV. században Csehszlovákiában (a huszita háborúk), a XVI. században Németországban (Thomas Münzer vezetése alatt), a XVII. és XVIII. században Oroszországban (Ivan Bolotnyikov, Sztjepan Razin, Jemeljan Pugacsov vezetése alatt lefolyt fölkelések). Az államok vezetése alatt folytatott háborúk azonban nem véletlenül keletkeznek. Így volt ez a rabszolgatartó és a feudalista társadalomban is. A kapitalizmus korszakában lefolyt háborúk még fokozottabban igazolják e meghatározás helyességét.

A háborúk elkerülhetetlensége semmiképpen se végzeteszerű, meghatározhatatlan vagy megmászthatatlan. A marxizmus—leninizmus bebizonyította, hogy *meghatározott feltételek mellett az agresszív államok által kitervelt háborúk kiküszöbölése többnyire még a kapitalista országok fennállása esetében is teljesen lehetséges.* Min alapszik ez a megállapítás? Mindenekelőtt azon, hogy a háború, amint az SZKP KB XX. kongresszusi beszámolója kiemeli, nemcsak gazdasági jelenség. „Abban a kérdésben, hogy lesz-e háború, vagy nem,

nagy jelentősége van az osztályerők, a politikai erők viszonyának, az emberek szervezettségének és tudatos akaratának.”¹

A gazdasági jelenségek a kapitalizmusban ösztönösen keletkeznek. Ilyenek például a kapitalista közgazdaságot időről időre megrázkódtató túltermelési periódikus válságok. Ezeket senki sem szervezi, senki sem óhajtja és senki sem törekszik előidézni, mivel a válságok maguknak a kapitalistáknak az érdekeivel is ellentétesek. A válságok olyan megsemmisítő erővel rontanak rá az emberiségre, mint az ösztönösen fellépő elháríthatatlan természeti csapások. Ezért értelmetlenség lenne a dolgozó tömegeket harcba hívni a gazdasági válság elhárítására, mikor a kapitalista társadalomban az ilyen válság megérett és elháríthatatlan.

Másként néz ki a háború keletkezésének a folyamata. A kapitalizmusban a háborúknak mély okai vannak, amelyek a kapitalista gazdaság ellentmondásaiban gyökereznek. Ez semmiképpen sem jelenti azonban azt, hogy a háborúk önmaguktól keletkeznek, mint ahogy ezt az agresszív államok politikai és katonai vezetői gyakran hangoztatták, akik teljesen tudatosan és előre megfontoltan készítették elő a háborúkat. Így Moltke 1890-ben a német hadsereg erősítésére benyújtott javaslat vitája alkalmával a Reichstagban mondott beszédében megkísérelte bizonyítani, hogy a háborúkat előidéző okok forrása magukban a néptömegekben rejlik, mégpedig az alacsonyabb osztályok irigységében, a népek nemzeti és faji törekvéseiben. „Ez minden percben háborút robbanthat ki — jelentette ki Moltke —, függetlenül a kormány akaratától, sőt még a kormány akarata ellenére is.” Napjainkban a burzsoá ideológusok lázasan igyekeznek elhitetni, hogy a háború valami elkerülhetetlen véletlen, amit úgysem lehet kiküszöbölni, mint ahogy a földrengést vagy a vulkánok kitörését se lehet megakadályozni.

Magától értetődik, hogy minden háborúban és azok keletkezése folyamán, de még inkább magában a fegyveres harc folyamatában igen sok ösztönös jelenség adódott, amely független az ember tudatától és akaratától, amelyet nem lehet

¹ Hruscsov SZKP KB beszámolója az SZKP XX. kongresszusán. Szikra. 1956., 43. old.

tervszerűen irányítani vagy szervezni. Emellett az agresszív államok által kirobbantott háborúkat rendszerint sokrétű és nagyméretű ösztönös folyamatok hozzák létre, s az államok vezetői azokat nem képesek előre látni, és még inkább nem tudják kiküszöbölni vagy megállítani (pénzügyi válság, csőd, az egyes országok gazdasági fejlődésében és a világkereskedelemben bekövetkező ugrásszerű változások, az elégtelenség gyors növekedése a néptömegekben és azok forradalmasodása stb.). Az eredmények, amelyekhez a háborúk vezetnek, az esetek többségében élesen elütők és idővel egyenesen ellentétesek azokkal a célokkal, amelyek érdekében a háborúk kirobbantak. Ez különösen jellemző az elmúlt két világháborúra.

Így a háború előkészítése és a hadviselés céltudatossága és tervszerűsége semmiképpen sem dönti meg az ösztönösség uralmát a szocializmust megelőző összes államalakulatok fejlődésében. Ellenkezőleg, a háborúk még jobban megerősítik ezt az ösztönösséget. Nem kevésbé a háborúk jelentik mindenekfelett a legszervezettebb, a legcéltudatosabb és legnagyobb vállalkozásokat, amelyek az ösztönösen fejlődő társadalmakban megvalósultak. A háborúk e társadalmakban mindig sürgetően követelték a nagy embertömegek tevékenységében a szervezatlenség, az elkülönülés, az ösztönösség maximális leküzdését és a tevékenységek egységes vezető akarat alá rendelését. Az évek, sőt az évtizedek folyamán, rendszerint a legnagyobb titokban, de teljesen tudatosan készítik elő a kizsákmányoló osztályok az agresszív háborúkat és ugyanolyan tudatosan robbantják ki azokat állami szerveik, kormányaik és pártjaik útján, amikor úgy határoznak, hogy eljött a legkedvezőbb és legelőnyösebb pillanat a régen kitervelt és régen óhajtott háború megkezdésére. Ezek a pártok és állami szervek, úgyszintén azok vezetői közvetlen háborús főkolompósok és háborús bűnösök. De ha ez így van, akkor teljesen törvényszerű, hogy a világon vannak olyan társadalmi erők, amelyek meghatározott viszonyok között — szintén tudatosan és szervezeten — az új háborús kolompósok törekvéseivel képesek szembeszállni.

A legnagyobb hatalmak imperialista burzsoáziájában kiirt-

hatatlanul él ma az új háborúk kirobbantásának vágya. De szigorúan meg kell különböztetni a háború kirobbantására irányuló vágyat a megvalósítás lehetőségeitől: az új háború kirobbantásának vágya és megszervezésének lehetősége között a mi időnkben hatalmas távolság van.

Azt a kérdést, hogy sikerül-e a burzsoázia agresszív köreiből az általuk óhajtott háborút kirobbantani, az dönti el, megvannak-e az adott időben a béke fenntartásában érdekelt társadalmi erők, az eléggé hatalmas és tömörült erők arra, hogy akarukat szembeállítsák a háborús gyűjtogatók elgondolásaival és bűnös terveiket megghiúsítsák.

Meg kell jegyezni, hogy a kizsákmányoló államok uralkodó osztályai által kezdeményezett háború elhárításának a lehetősége néha a múltban is előfordult. Így az Egyesült Államok polgárháborúja idején (1861—65) az angol munkásosztály aktívan és szervezeten lépett fel és megghiúsította a burzsoázia által az „Észak” ellen a „Dél” oldalán kitervelt katonai hadjáratot. A munkások nemzetközi társasága alapító kiáltványában Marx Károly ezt írta: „Nem az uralkodó osztályok bölcsessége, hanem bűnös ostobaságukkal szembeforduló angol munkásosztály hősie ellenállása mentette meg Nyugat-Európát attól, hogy fejjel rohanjon bele egy aljas keresztes-hadjáratba, amelynek célja az lett volna, hogy állandósítsák és terjesszék a rabszolgaságot az Atlanti-óceán másik oldalán.”¹

A burzsoázia által kiagyalt háború megghiúsítására azonban a múltban roppant ritkán adódott lehetőség és különösen a világháborúkkal kapcsolatban a helyzet még bonyolultabb volt. A közelmúlt időkig nem volt olyan társadalmi erő, amely a burzsoá államokat meg tudta volna fosztani a világháború előidézésének a lehetőségétől. Így az első világháború előtt a nemzetközi proletariátust (a háború ellen küzdő főerőt) a II. Internacionálé vezetőinek árulása dezorganizálta. A második világháború előestéjén a Szovjetunió volt az egyetlen állam, amely aktív békeszerető politikát folytatott. A többi nagyhatalom lényegében bátorította az agresszorokat és a

¹ Marx, Engels Válogatott Művek I. köt., 362. old. Szikra, 1949.

kapitalista országokban a jobboldali szociáldemokrata vezetők szétszakították a munkásmozgalmat.

Gyökeresen megváltozott a helyzet napjainkban. A fő és döntő tényező a szocializmus hatalmas, békeszerető táborának létrejötte. „E tábor fennállása következtében a békeszerető erőknek az agresszió elhárításához nemcsak erkölcsi, hanem anyagi eszközök is rendelkezésére állnak.”¹ Ez a tábor, mint ismeretes, ma a földgolyó lakóinak több mint az egyharmadát öleli fel és hatalmas iparra támaszkodik, amely a világ ipari termelésének hozzávetőlegesen az egyharmadát adja. A béke védelmében és az agresszív imperialista államok által kitervelt háború megfékezésében óriási jelentősége van a Szovjetunió, Kína és a szocialista tábor többi országai fegyveres erőinek, amelyek jelentősen lehűtik a háborús uszítók harcos fellángolását.

Komoly szerepet játszik az a tény, hogy a Szovjetunió birtokában vannak a rakétafegyverek, az atom- és hidrogénbombák, valamint az interkontinentális repülőgépek, amelyek ezeket a bombákat a földgolyó bármely pontjára el tudják juttatni. A szocialista tábor gazdasági, politikai és katonai hatalmának további erősítése — a háború megakadályozásának, a szilárd és tartós világbéke megőrzésének fontos feltetele.

Napjainkban a szocialista országok mellett aktív békeharcosokként lépnek fel a gyarmati elnyomás alól a közelmúltban felszabadult legkülönbözőbb országok, köztük olyan nagy világhatalom, mint India, továbbá Indonézia, Egyiptom, Burma és mások.

Ilyenképpen létrejött a széles „békeövezet”, amely a háború megfékezésében életbevágóan érdekelt államok egész sorát foglalja magában. Ez a „békeövezet” akkora területet fog át, amelyen földünk lakóinak többsége él.

A háborús gyűjtogatókkal szemben álló társadalmi erők egyre inkább növekednek és erősödnek az imperialista államokon belül is. Ezekhez tartozik mindenekelőtt az erős munkásmozgalmak, amelyen belül egyre jobban terjed az imperia-

¹ Hruscsov SZKP KB beszámolója az SZKP XX. kongresszusán. Szikra, 1956., 43. old.

lizmus és a militarizmus elleni harchoz szükséges egységes összefogás eszméje.

Nagy, világméretű erővé vált a béke híveinek nemzetközi mozgalma. Ez a széles mozgalom nemcsak a munkásokat, a parasztokat és az értelmiség nagy tömegeit foglalja magában, hanem az új háborúban nem érdekelt és a háború következményeitől féltő kis- és középburzsoázia jelentős részét is. Ezekkel az erőkkel a kis számú, de még a legnagyobb kapitalista államok roppant nagy befolyással rendelkező és a hatalmat kezükben tartó burzsoá-monopolista háborús gyűjtogatóknak is számolniuk kell.

Ilyenek az új körülmények, amelyek reális lehetőséget teremtenek a háború kiküszöbölésére. Mindez azonban semmiképpen se jelenti, hogy a háborús veszély elmúlt. A háborúnak megvannak az imperializmus mélyében rejlő gyökerei. Amíg az imperializmus fennmarad, állandóan fennáll az új háborúk lehetősége is. Ezért a világ népeinek ébereknak kell lenniük a béke megőrzéséért vívott harcban és egységes arcvonaluk tevékenységét erősíteni kell. Minél aktívabban és szervezettebben fogják védelmezni a néptömegek a békét, annál nagyobb a valószínűsége az új háború megghiúsításának. A béke megszilárdításában és a háború kiküszöbölésében nagy jelentősége lesz a Szovjetunió népgazdasága fejlesztésére kidolgozott hatodik ötéves terv végrehajtásának. E hatalmas tervfeladatok megvalósítása a békéért és az imperialista országok új háború kirobbantására irányuló aljas tervének a megghiúsításáért folytatott nemzetközi harc legnagyobb hozzájárulását jelenti.

Tehát a marxizmusnak a háborúk keletkezése előfeltételeiről és törvényszerűségéről alkotott tételeiből két fontos következtetést lehet levonni:

1. *Az imperializmusban a háborúknak az imperializmus gazdaságában rejlő és bizonyos viszonyok között elkerülhetetlenül háborúkat előidéző mély gyökerei vannak. A háborúk lehetőségének a megsemmisítésére a szocializmus győzelme szükséges az összes főbb országokban. E győzelemig a szabadságszerető népeknek állandóan készen kell lenniük bármely agresszor támadásának fegyveres visszaverésére.*

2. A háborúk nem ösztönösen és nem önmaguktól keletkeznek. A háborúkat az imperialista államok meghatározott pártjai és kormányai tudatos és szervezett tevékenysége készíti elő és robbantja ki. A szocialista államok és a béke megőrzésében életbevágóan érdekelt egyéb országok hatalmas barátsága, valamint a burzsoá országokban az erős munkásmozgalom és a béke híveinek nemzetközi mozgalma a néptömegek részére biztosítja a sikeres harc folytatásának reális feltételeit az imperialista agresszorok által kitervelt háborúk megfékezésére.

*

Az új agresszív háborúknak az imperialista államok által történő tervszerű, szervezett, módszeres előkészítése a bel- és a külpolitika minden oldalára kiterjed.

Az imperialista államok az általuk kitervelt háborúk ki-robbantására mindenekelőtt közvetlen katonai előkészítést folytatnak. Az előkészítés a fegyveres erők megalakításában és szélesítésében, azok egyre korszerűbb haditechnikával történő ellátásában, katonai repülő- és haditengerészeti támaszpontok létesítésében, a tervezett háborúk mozgósítási és stratégiai tervei kidolgozásában és a legközelebbi agresszió kiszemelt áldozatai elleni diverziós tevékenység szervezésében áll. Az Egyesült Államok, Anglia és az agresszív északatlanti tömb más részvevői által jelenleg fegyverben tartott erők létszáma jóval meghaladja a háború előtti létszámot. Az Egyesült Államokban például 1940-ben a reguláris hadsereg létszáma 263 ezer ember¹ volt és jelenleg majdnem hárommillió. Békeidőben azelőtt soha nem folyt akkora fegyverkezési hajsza, mint most az Egyesült Államokban és az északatlanti tömb más országaiban. Az amerikai imperialisták következetesen elutasítják a Szovjetuniónak az atom-, hidrogén- és egyéb tömegpusztító fegyverek eltiltására, a fegyverzet valamennyi államban való csökkentésére tett javaslatait. Sőt sok idegen állam területén létrehozzák és szélesí-

¹ Lásd Nagy Szovjet Enciklopédia, 51. köt., 763. old. (oroszul).

tik a katonai támaszpontok rendszerét.¹ Emellett erőteljesen és gyors ütemben hozzák létre Nyugat-Németország és Japán militarista gépezetét. A szocialista táborban végrehajtandó bünnös tevékenység folytatására az Egyesült Államokban évenként több tízmillió dollárt utalnak ki. A Magyarországon lefolyt ellenforradalmi fölkelés előkészítésében és szervezésében a fő szerepet éppen az amerikai imperializmus ügynökei játszották, akik nagy mennyiségű fegyver és korlátlan pénzüsszegek felett rendelkeztek. Ennek a felkelésnek a célja nemcsak a kapitalista rendszer visszaállítása volt, hanem az országnak a szocialista tábor elleni hídfővé való átalakítása is.

Nagy szerepet játszik a háború diplomáciai előkészítése. A diplomáciai előkészítés feladata biztosítani a nemzetközi erők minél előnyösebb megosztását az eljövendő háborúban. Az imperialista államok ezt a feladatot szövetségesek szerzésével és az agresszív katonai tömbök megalakításával próbálják megoldani. Így például az első világháborút előkészítő két ellenséges koalíció jóval a háború kezdete előtt alakult meg: az 1879—82. években megalakult a hármass szövetség Németország, Ausztria-Magyarország és Olaszország bevonásával (az utóbbi 1902-ben kilépett) az 1904—1907. években létrehoztak egy hármass egyezményt (antant) Anglia, Franciaország és a cári Oroszország részvételével. A második világháborút diplomáciai tekintetben a Németország és Japán közötti 1936-ban aláírt úgynevezett Kominternellenes paktummal készítették elő, amelyhez 1937-ben Olaszország is csatlakozott.

A második világháború után az imperialista államok új katonai tömbjei jöttek létre azzal a céllal, hogy új agresszív háborúkat robbantsanak ki: az északatlanti szövetség, a SEATO és a bagdadi paktum.

¹ Távolról se teljes adatok szerint idegen területeken legalább 100 amerikai katonai repülőtámaszpont van, s ezek közül Angliában 20, Japánban 18, a Német Szövetségi Köztársaságban 12, Franciaországban 8, Marokkóban 6, Kanadában 5, Dél-Koreában 5, Tajvan szigetén, továbbá Spanyolország, Törökország, Grönland, Görögország, Fülöp-szigetek, Izland, Azori-szigetek, Líbia, Szaud-Arábia területén és más helyeken. Ezenkívül az Egyesült Államoknak haditengerészeti támaszpontja van Olaszországban (3 támaszpont), Japánban (3 támaszpont), a Fülöp-szigeteken, Nyugat-Németországban, Spanyolországban, Grönlandon, Marokkóban, Libériában, Kanadában, a Bermuda-szigeteken, Trinidadén, Dél-Koreában és más országokban (Pravda, 1956. november 23. száma).

Az északatlanti szövetség (NATO) 1949-ben alakult. Jelenleg 15 állam tagja: az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Belgium, Hollandia, Luxemburg, Kanada, Norvégia, Dánia, Izland, Portugália, Görögország, Törökország, Német Szövetségi Köztársaság.

A SEATO (Szerződés Délkelet-Ázsia Védelméről) az Egyesült Államok, Nagy-Britannia, Franciaország, Ausztrália, Új-Zéland, a Fülöp-szigetek, Tajvan és Pakisztán bevonásával 1954-ben alakult.

A bagdadi paktumot 1955-ben írták alá és a paktumhoz tartozik Törökország, Pakisztán, Irak, Irán, Nagy-Britannia. A bagdadi paktumhoz a valóságban csatlakozott az Egyesült Államok is.

Az agresszív államok diplomáciája réges-régen igyekszik ellenségeit és néha saját „barátait” is háborúba sodorni, hogy azok erőik kimerülésével harc közben nehéz helyzetbe jussanak. Így az Egyesült Államok látszólag félreállt, valójában azonban bátorította Angliát, Franciaországot és Izraelt az Egyiptom elleni rablóháborúra. Ezzel a brit és a francia közel- és közép-keleti állások további gyengülésére és ugyanakkor saját politikai befolyása és olajérdekeltsége szélesítésére számított.

Az imperialista államok a tervbe vett háború *gazdasági előkészítését* is folytatják. Ez az előkészítés nemcsak különleges hadiüzemek építésében áll, hanem jóval a háború megindítása előtt az ország népgazdaságának katonai alapokra, vágányokra való átállításában is. Ugyanakkor óriási méretekben folyik a stratégiai anyagok felhalmozása. Az állam a számtalan intézet és tervező szerv tudományos-kutató és műszaki-tervező munkáját a háború előkészítése céljainak rendeli alá. Az imperialista államok jelenleg különös figyelmet fordítanak az atom- és hidrogénfegyverek és egyéb tömegpusztító eszközök szerkesztésére és kipróbálására. Mindezek az intézkedések soha nem látott méretű költségvetési kiadásokat emésztenek fel. Az északatlanti tömb országai az 1949. évben 18,5 milliárd dollár (ezen belül az Egyesült Államok 13,3 milliárd) katonai kiadást teljesítettek. 1953-ban a NATO-államok katonai kiadásai 65,5 milliárd dol-

lárra nőttek (ezen belül az Egyesült Államok részesedése 51,9 milliárd dollárra). Az Egyesült Államokban az 1955. évben csak a régi atomipari gyárak üzemeltetésére és újak építésére több mint 2,5 milliárd dollárt fordítottak.

Az imperialista államok agresszív háborúinak az előkészítése, mint az egyik leglényegesebb elemet, magában foglalja *a reakcióhoz való közeledést az ország politikai életében*. Ezek az államok tömeges megtorlást alkalmaznak a munkásosztály legöntudatosabb és legaktívabb részével és a dolgozó tömegekkel szemben. Részben és időlegesen vagy teljesen megsemmisítik a burzsoá állam demokratikus formáit, bevezetik a kapitalista monopóliumok uralmát jellemző erőszakos, fasiszta módszereket. Az 1933. évben ez a tendencia a hitleristák hatalomra jutásával valósult meg a legélesebben és a legnyíltabban. Németországban bebörtönözték a kommunisták és egyéb haladó, szabadságszerető németek százazreit az országszerte létesített gyűjtőtáborokba. Az összes pártokat feloszlatták (a hitlerista párt kivételével), a polgárok elemi demokratikus jogait megsemmisítették, rendőri önkényt és a terrorrendszert vezették be. A német monopolista burzsoázia ezekkel a kegyetlen, ultrareakciós eszközökkel készítette elő a belpolitikai viszonyokat az agresszív, a világalalom birtoklásáért indított háborúra.

Hasonló folyamat játszódik le jelenleg az Egyesült Államokban és más imperialista államokban, bár némileg módosított formában, még nem olyan nyíltan és élesen. A reakciós rendőrzás erősödése az Egyesült Államokban abban nyer kifejezést, hogy a kommunista pártot „kártékony szervezetté” nyilvánították és a párt sok vezetőjét börtönbe vetették; a kommunista párt és a szakszervezetek az újfasiszta „Kártékony tevékenység feletti ellenőrzés hivatala” felügyelete alá kerültek; élesen korlátozták a munkások sztrájkjogát, bevezették a hűség-ellenőrzés rendszerét az állami szervezetekben, a fegyveres erőknél, az ipari vállalatoknál és a kultúra területén; elterjedt a polgárok terrorizálása és ijesztgetési rendszere stb. Az Egyesült Államokban ezek a reakciós politikai módszerek a pénzmágnás burzsoázia korlátlan uralmának

a megerősítésére és az új világháború kirobbantásához szükséges feltételek előkészítésére irányulnak.

Az agresszív háború előkészítésében különleges és rendkívül felelősségteljes szerepet juttat az imperialista burzsoázia a *jobboldali szociáldemokrata pártoknak*, amelyek a burzsoázia fő társadalmi támaszai a munkásosztályon belül. Így az első világháborúig a különféle pártkonferenciákon egyhangúlag hoztak az imperialista háborúkat elítélő, és a háborús összeütközéseknek a munkásosztály felszabadítása érdekében való kihasználását hangoztató ünnepélyes határozatokat. 1914-ben a háború éppen csak hogy megkezdődött, s a nemzetközi opportunizmus vezeterei azonnal támogatására keltek, megszavazták a hadihiteleket és ezt a rablőháborút igazságos, védelmi, nemzeti háborúnak kiáltották ki. A II. Internacionálé jobboldali vezetői részéről elkövetett árulás szétzilálta a munkásosztályt. A szociálsoviniszták a maguk önző érdekeikért hatalmas mértékben támogatták az imperialista országok burzsoáziáját a háború kirobbantásában és négy éven át a hadviselés folytatásában.

A második világháború előkészítése időszakában a jobboldali szocialista pártok főleg szakadást előidéző tevékenységet fejtettek ki a nemzetközi munkásmozgalomban. A szociáldemokrata párt áruló tevékenysége következtében Németországban a munkásosztály szétszakadt, s így nem tudott egységes tömbben fellépni a fasizmus ellen, megghiúsítani a hitleristáknak a hatalom megkaparintását és fellépni a világháború kirobbantása ellen.

A jobboldali szociáldemokraták a háború utáni időszakban ténylegesen a hódító háborúk, különösen a Szovjetunió és más szocialista országok elleni háború közvetlen védelmezőiként léptek fel. Dicsőítik az északatlanti és más agresszív tömböket, a „nyugati civilizáció”, a „demokratikus jogok”, a „szabad világ” stb. védelméről hangoztatott hazug frázisokkal álcázzák a reakciós, imperialista politikát. A proletariátus érdekei, a szociális haladás érdekei elárulásának betetőzését a francia szocialista párt politikája jelenti: Franciaországban hatalomra jutva, ez a párt egy gyékényen árul az angol konzervatívok nyíltan imperialista pártjával, kez-

deményezőként és szervezőként lépett fel az Egyiptom elleni fegyveres támadásban. A jobboldali szociáldemokrata pártok reakciós szerepének leleplezése az imperialista agresszív szervezetben, a harc a munkásmozgalom egységéért — valamennyi ország kommunista pártja előtt álló egyik legfontosabb feladat.

Végül — sorrendben utolsóként említve, bár jelentőségét tekintve semmiképpen sem az — az imperialista államok folytatják az új agresszív háborúk fokozott és rendszeres *ideológiai előkészítését*. Különösen erőteljes és széleskörű ideológiai kampányt kezdtek az imperialisták, amely a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és a többi szocialista ország ellen irányul. A kampányt Egyiptomban és a Kelet többi, politikai függetlenséget elért békeszerető országában és a felszabadulásukért harcra kelt gyarmati és függő országok népei körében folytatják. Naponként a hazugságok lavínája zúdul az egyszerű emberek megszédítésére. Sok mindent lehet itt hallani. A kapitalista rendszer demagóg dicsőítését és a szocialista országokra szórt rágalmakat. A „Nyugat” faji fölénye eszméjének propagandája a „Kelet” fölött, a kozmopolitizmus hirdetése, makacs kísérletek a tömegek előtt felmagasztalni a nemzeti és állami függetlenség eszméjét és elfogadni a felhívást a világ „amerikai vezetésére”. Az agresszív háborúk analógiája, a legreakciósabb gondolatok sugalmazása a népeknek, hogy ki kell békülni az új háború végzetes elkerülhetetlenségével. Ezek az új agresszív háború ideológiai előkészítésének a főbb irányvonalai. Az imperialista burzsoázia nem hiába fizet nagy összegeket saját ideológusainak, politikusainak, teoretikusainak, újságíróinak, akik kötelesek leleplezni a burzsoázia által kitervelt háború igazi, azaz ellenforradalmi, hódító céljait és az agresszív tömbökbe lépett országok népeit a szabadságszerető, szocialista és nem szocialista államok népeire uszítani.

Eddig arról beszéltünk, milyen szerepet játszik az imperialista államok politikája az új háborúk előkészítésében. Mi a politika szerepe a fegyveres harc alatt?

Az imperialista háború kezdetével a harcoló államok változatlanul tevékenységüknek azokat a formáit alkalmazzák,

amelyekről az eddigiekben már beszéltünk. Változatlanul növelik és tökéletesítik fegyveres erőiket; ellenségeik országaiban felderítést folytatnak; a népgazdaságot haditermelésre állítják át, az arcvonat minden, a háborúhoz szükséges eszközzel való ellátása érdekében; diplomáciai tevékenységet folytatnak új szövetségesek saját oldalukra állítása és az ellenséges táborban szakadás előidézése végett. A burzsoá államok fokozzák a megtorlást a munkásosztály ellen, s mindenki ellen, aki akadályozhatja az agresszív háború folytatását; megindítják ideológiai tevékenységüket, amely arra irányul, hogy saját népüknek és fegyveres erőik személyi állományának a politikai-erkölcsi hangulatát emeljék és az ellenséges lakosság és a csapatok ellenálló erejét aláássák.

A háború kezdetével azonban az állami tevékenységnek ezek a formái kiegészülnek a politikának magára a fegyveres harc menetére gyakorolt közvetlen befolyásával.

A politika meghatározott szerepe nemcsak a háború előkészítésére, hanem a hadviselésre is vonatkozik. „Az az osztály, amely uralkodik, háború idején is megszabja a politikát. A háború — hangsúlyozta Lenin — minden ízében politika, azt jelenti, hogy ezek az uralkodó osztályok más úton folytatják ugyanazoknak a céloknak a megvalósítását.”¹

Ez a marxizmus—leninizmus sarktétele a fegyveres harc értelmezésében.

Ez a tétel természetesen nem jelenti a politika és a fegyveres harc azonosságát. A háború fegyveres formát öltött politikát testesít meg magában, amely a háború céljaira külön szervezett harci gépezet: a hadsereg, a légierő és a hadiflotta útján valósul meg. A fegyveres harc, különösen a korszerű háborúkban, milliós embertömegek rendkívül széles, sokrétű működési területe, amelyek hatalmas mennyiségű bonyolult fegyvert, mechanizmust és gépet alkalmaznak. A fegyveres harc az emberi tevékenység roppant sajátos fajtája, amelynek sajátosan különleges törvényszerűségei vannak. A politikának nincs joga semmibe venni ezeket a törvényszerűségeket. A politika köteles számolni azokkal és tartozik azokat saját céljai érdekében tervszerűen felhasználni.

¹ Lenin Művei, 25. köt., 20. old.

A hadviselő államok politikájának a fegyveres harc vezetésére meghatározott befolyása van. A politika befolyása a hadviselésre két fontos vonalon érvényesül. Először: a politika hatást gyakorol a fegyveres harc hadászati, hadműveleti és harcászati vezetésére; másodsor: a hadviselő államok népeinek és hadseregeinek erkölcsi állapotára. A kérdés másik oldaláról később lesz szó. Itt meg kell vizsgálnunk a politika befolyását a fegyveres harc vezetésére.

*A háború politikai céljait a hadviselő államok fogalmazzák meg. E politikai célok jellege döntő hatást gyakorol a hadviselésre.*¹ A politika határozza meg, mely államok képviselik az ellenséget, melyek a szövetségesek és milyen a szövetségesekkel szembeni kölcsönös viszony: milyennek kell lenni az ellenséges államok elleni csapások sorrendjének és erejének, valamint milyen intézkedések szükségesek a várható szövetségesek alattomos megnyerésére; feladat-e elérni az ellenség teljes és feltétel nélküli megadását vagy a feladat korlátozottabb jellegű; milyenek legyenek a háború méretei, időtartama és ennek megfelelően a tevékenységek üteme és feszültsége; milyen erőket és eszközöket szükséges mozgósítani a meghatározott célok elérése érdekében stb. A politika nemcsak az adott háború előtt álló feladatból indul ki, hanem számol a háború utáni építés feladataival és a hadviselést alárendeli ezeknek a feladatoknak.

A hadviselő államok uralkodó osztályai által meghatározott fenti kérdések eldöntésének elsőrendű jelentősége van a fegyveres harc irányításában. A hadviselő államok politikai céljaikat figyelembe véve különbözőképpen — a gazdasági, nemzeti, földrajzi, közvetlen katonai és egyéb körülmények szem előtt tartásával döntenek el azokat.

Így Anglia hosszú időn át kihasználva földrajzi fekvését és saját iparára, tengeri hatalmára, továbbá nagy mennyiségű gyarmati anyagforrásaira támaszkodva, majdnem minden háborúban megtartotta politikai irányvonalát — az idegen kézzel való hadakozást. Egyik államot a másikkra uszította, az államokat elvéreztetésük végett bevonta háborúiba, hogy a háború befejeztével új erőkkkel kerüljön ki és biztosítsa ma-

¹ Lásd Leninszkij Szbornyik, XII. köt., 428. old. (oroszul).

gának a hegemoniát a háború utáni időszakra.¹ Az ilyen politika egyebek között meghatározta a brit fegyveres erők felépítésének a jellegét (a haditengerészet elsődleges fejlesztését) és a háború folyamán alkalmazott egész stratégiát.

Anglia és az Egyesült Államok politikai céljai határozták meg a második világháború idején is stratégiájukat és a stratégián keresztül döntő befolyást gyakoroltak fegyveres erők hadműveleti művészetére és harcászatára. A Szovjetuniót illetően e politikai célok azokban a katonai feladatokban jutottak konkrét kifejezésre, amelyeket az Egyesült Államok és Anglia imperialista körői maguk elé tűztek: a) háborút folytatni lehetőleg a Szovjetunió terhére; b) a háború folyamán legyengíteni a Szovjetuniót; c) nem engedni a Szovjetuniót a Balkánra és Közép-Európába. E megfontolásokból kiindulva ezek a körök mindenképpen halogatták a második arcvonalt megnyitását, kiagyalták terveiket az angol—amerikai hadműveletek megkezdésére, de nem Franciaországban, hanem Olaszországban és a Balkánon, majd arra törekedtek, hogy csapataik a szovjet hadseregnél előbb érjék el Berlint. Az ilyen, a háború lehető legnagyobb elhúzóására irányuló stratégiai célok határozták meg az angol—amerikai csapatok által alkalmazott fegyveres harc módszereit, harcászatuk általános stílusát, tevékenységük lassító, lagymatag, határozatlan jellegét.

Mások voltak a fasiszta Németország tervei és azokkal együtt alapvető katonai-stratégiai feladatai is. Valamennyi

¹ Anglia ilyen aljas politikájának a lényegét elég világosan lefesti az ismert angol katonai író, Fuller. „A tudorok idejétől egészen 1914-ig Britannia az erők egyensúlyát igyekezett megőrizni, vagyis versengés útján megosztani a szárazföldi nagyhatalmakat és megőrizni közöttük az egyensúlyt. Az erők egyensúlya szempontjából azonnal látható volt, ki a potenciális ellenség. Nem a legrosszabb állam vált ellenséggé, hanem az, amelyik nagyobb volt, mint a többiek és Britanniát vagy birodalmát fenyegette. Így az ilyen állam rendszerint a legerősebb volt a szárazföldi nagyhatalmak között. A brit állami tényezők békeidőben erő tekintetében a második állam, vagy államcsoport pártján állt, amelyiknek a koalíciója könnyebben meghátrált az erősebb állam előtt. Ebből az elvből kiindulva, az angolok egyáltalán nem törekedtek az ellenség megsemmisítésére, mert az örökre megbontotta volna az erők egyensúlyát. Ehelyett a háború célja az erősebb állam olyan mérvű legyengítése volt, hogy az erők egyensúlyát helyre lehessen állítani. Így csak a szükséges legyengítést érték el és megkezdődtek a béketárgyalások.” J. F. S. Fuller: A második világháború, 1939—1945. Inosztrannaja Literatura, 1956. 37—38. old. (oroszul).

ellenségét, amelyek összességükben jelentős fölényt képeztek a németek potenciális erőivel szemben, hódító céllal igyekezett szétzúzni. Németország jobboldali körei mindennél jobban félték a rájuk nézve halálos kétarcvonalas — a Szovjetunió és a nyugati hatalmak elleni egyidejű — háborútól. Ennek megfelelően a német katonai doktrína fő tartalma a „blitzkrieg” eszméjében összpontosult, vagyis abban állt, hogy váratlan, megsemmisítő csapásokkal egyenként és gyorsan kell szétzúzni az ellenséget, nem adva neki időt óriási forrásaik mozgósítására és a szétbontakozásra. Ez a stratégia főleg azon alapult, hogy a fegyveres harcban teljesen alkalmazni kell a meglepetést. A német imperializmus hadászati céljai meghatározták a német fegyveres erők harcászatiának általános jellegét is. A német csapatok hadászatiának és harcászatiának jellemzője a bátor, aktív támadó jelleg, ami a háború kezdeti időszakában, amikor az ellenség még nem tudta erőforrásait mozgósítani, nagy sikereket biztosított. A német imperializmus politikai és katonai-stratégiai céljainak a kalandor jellege következtében azonban végeredményben teljesen összeomlott a német hadászati és harcászati vezetés.

„A stratégia a szó szorosán vett katonai értelmében a politikai stratégia része”¹ — írta Frunze. A hadviselő államok politikája a stratégián keresztül döntő befolyást gyakorol a fegyveres harc hadműveleti művészetére és azon keresztül harcászatiára is.

A háborúk méretét és azok feszültségét a politikai célok határozzák meg. A középkor elején a háborúkat főleg egyes körzetek és várak meghódításaért folytatták. Ezek a háborúk ezért korlátozott, helyi jellegűek voltak és rendszerint roppant lagymatagon, határozatlanul, harc közbeni nagy szünetekkel folytak. A történelemben először az imperializmusban folynak világméretekből, az összes nagyhatalmak bevonásával a háborúk. Ezek a háborúk a sokmillió hadseregek közötti összecsapást jelentik. Ezekben a háborúkban egész államok és népek sorsa dől el. Az ilyen méretű háborúkat nem lehet egyedül a harci technika fejlődésével magyarázni, amely legjobb esetben is csak a nagyméretű és nagy erőfe-

¹ Frunze Válogatott művei: Kat. Kiadó, 1950. 322. o'd.

szítésekkel folytatott fegyveres harc vezetésének a lehetőségét határozza meg. Az imperializmus korszakában is voltak helyi viszonylatú háborúk, s azokban is korszerű technikát alkalmaztak (például a Koreában, 1950—1953-ban viselt háború). A háborúk méreteit a hadviselő államok jellege, céljai és feladatai előre meghatározzák. „A világuralom” — röviden szólva — az imperialista politika tartalma, és ennek folytatása az imperialista háború.”¹ Éppen ezzel magyarázható mindenekelőtt, hogy az imperialista nagyhatalmak közötti fegyveres összeütközések olyan éles és nagy erőfeszítés jellegét viselő világháborúkká válnak.

A koalíciós háborúkban a hadviselő államok, stratégiájukat meghatározva, kénytelenek szövetségeseik politikáját is tekintetbe venni. Így volt ez 1944 augusztusában a szovjet csapatok által irányított jassy-kisenevi hadműveletben, amelynek következtében támadásuk Románián és Magyarországon keresztül Bulgáriába, Jugoszláviába, Ausztriába irányult a hitleri koalíció szétzúzására Délkelet- és Közép-Európa népeinek nyújtandó segítségre és a hitleri leigázás alóli felszabadítás biztosítására, a hitleristáknak a román és a magyar kőolajtól, valamint a Magyarországon és Ausztriában levő hadiipartól való megfosztására. Emellett a szovjet csapatok tevékenységének meg kellett hiúsítani az angol főkolomposoknak azokat a törekvéseit, amelyek szerint nem engedik a szovjet csapatokat a Balkánra és Közép-Európába.

A szovjet csapatok 1945 április—májusában vezetett berlini támadásának fő célja volt: a fasiszta Németország szétzúzása és a háború győzelmes befejezése. A német fasiszta csapatok a nyugati arcvonalon valójában beszüntették az ellenállást és sietve átcsoportosultak Berlin körzetében, a szovjet hadsereg ellen. A német fasiszta parancsnokság a végső lehetőségig igyekezett védeni Berlint, hogy ezzel időt nyerjen az angol—szovjet—amerikai koalíció szétszakítására. A hitleristák végső esetben Berlint harc nélkül akarták átadni az amerikaiaknak és az angoloknak, s így megakadályozni azt, hogy Berlint a szovjet csapatok foglalják el. A hitlerista klikk Svédországon keresztül megkísérelte az angol

¹ Lenin Művei, 23. köt., 26. o'd.

jobboldali körökkel való tárgyalások megindítását az Angliával és az Egyesült Államokkal kötendő különbékéről.

Mindezen körülményeket számításba véve, a szovjet parancsnokság biztosította a berlini hadművelet rendkívül gyors előkészítését és lefolytatását, hogy ezzel megghiúsítsa mind a német fasiszta, mind az angol—amerikai politikai és katonai vezetők kétszínű terveit.

A Japán elleni háború folyamán az Egyesült Államok politikai és katonai vezetői a krími konferencián elfogadott kötelezettségekkel egyenesen ellentétben igyekeztek megszállni Talion (Dalnyij) kikötőt, mielőtt a szovjet csapatok odaérnek, valamint maguknak megtartani a Kurilli-szigeteket. Ezeket a törekvéseket a szovjet fegyveres erők határozott tevékenysége a Dalnyij körzetében leszállt légideszant és a Kuril-szigeteken partra szállt tengeri deszant megghiúsította.¹

A fegyveres harc stratégiai irányítása rendszerint nemcsak politikai megfontolásokból indul ki, hanem számításba veszi a gazdasági viszonyokat is. Így 1941-ben a német fasiszta csapatok Moszkvába irányuló támadásra beállított csapástmérő hadsereg erői nagy részét Hitler parancsára dél felé fordították, az Ukrajnába irányuló támadás továbbfejlesztésére. Ennek az elhatározásnak nemcsak katonai-hadműveleti, de főleg gazdasági megfontolás volt az alapja: az Ukrajna ipari, nyersanyag- és élelemtartalékai birtokbavételére irányuló törekvés; Krím elfoglalása, hogy azt ne lehessen a „Szovjetunió anyahajójaként” felhasználni a román kőolajforrások elleni támadásra; megfosztani a Szovjetuniót a kaukázusi kőolajtermeléstől.

Másik példaként a német fasiszta csapatok 1942. évi nyári támadása szolgálhat. Amint a hitleri főhadiszállás 1942. április 5-i direktíváiból kitűnik, ennek a támadásnak a fő feladata az volt, hogy a „Dél” hadseregcsoport rendelkezésére álló összes erőknek a fő hadműveleti célra való összevonása után a délen a Dontól nyugatra levő szovjet csapatokat szétverni, majd azután Délkelet élelem- és nyersanyag-tartalékait, a

¹ Lásd Szilvoglaz. A Távol-Kelet nemzetközi viszonyainak történetéből, a japán imperialista fegyveres erők megsemmisítésének időszakában, 1945. évben. „Trudi Akadémiji” Bojennopoliticseskaja ordena Lenina Krasznoznamjonnya akademija im. V. I. Lenina No. 10., 1955., 81—146. old.

kaukázusi kőolajforrásokat elfoglalni és a Kaukázus hegygerincén túlra hatolni. Az 1942. június 1-én Poltavában, Hitler részvételével lefolyt katonai értekezleten egyes német tábornokok igyekeztek bebizonyítani az ilyen terv elhibázottságát és javasolták Moszkvára irányítani a fő csapást. Hitler határozottan visszautasította ezt a javaslatot és kijelentette: „Politikával foglalkozni nem a tábornokok dolga, az ő dolguk harcolni.” Még meg is toldotta, hogy őt nem Moszkva érdekli, hanem dél és ott is a fő a kőolaj. Az ilyen tervet előreláthatólag nemcsak a gazdasági számítások (vonzotta az olaj) határozták meg, hanem messzemenő politikai célok, Törökország bevonása a háborúba és annak támadása a Közel- és Közép-Keletre.

Tudjuk, hogy a német fasiszta csapatok 1942. évi nyári támadása irreális volt. A német fasiszta csapatok Sztálingrádra és a Kaukázusra támadva, megnyújtották arcvonalukat és nehéz helyzetbe kerültek, amelyet a szovjet legfelső parancsnokság mesterien kihasznált döntő ellentámadásba való átmenetre.

Ilyenképpen a politika döntő befolyást gyakorol a fegyveres harc vezetésére. Ennek a tételnek a világos és mély megértése a tisztek számára lehetővé teszi a sajátos katonai elképzelések alárendelését a nagy állami céloknak, s ez biztosítja tevékenységüknek a kommunista pártszerűség elve szerinti folytatását. Emellett a marxizmus—leninizmus előre figyelmeztet a veszélyes elhajlások elleni küzdelemre és még inkább a politikai elképzelések és a katonai célszerűség között előforduló szakadásra. *Csak a katonai kérdések politikai megközelítése szerves egységének és a fegyveres harc irányításában a sajátosan katonai körülmények kiváló ismeretével és józan számbavételével mérlegelt katonai problémák helyes értékelésével oldható meg a legjobb feltételek létrehozása a meghatározott célok elérésére.*

Amint láttuk, a háború meghatározott osztályok és államok azon politikájának a folytatását jelenti a fegyveres erőszak eszközeivel, amelynek irányát végeredményben a társadalom gazdasági rendszere határozza meg. Ez minden háború keletkezésének és lefolyásának a törvényszerűsége. Az elindított háború azonban erős visszahatást gyakorol a hadviselő államok és ezen államokon belüli osztályok politikájára. A fegyveres harcnak a politikára gyakorolt hatása nem lépi át a politika szerepét meghatározó és eldöntő alapvető törvényszerűséget, azét a politikáét, amelyet a háborút megelőző hosszú időn át folytattak, a háború menetében folytatnak és folytatni fognak a háború után is. Ugyanakkor a háború befolyása a politikára nagy jelentőségű: hiszen a fegyveres harcot azért folytatják, hogy az államok, az osztályok, a nemzetek közötti politikai viszonyok terén erőszak útján bizonyos változást, átalakulást érjenek el.

Minden háború azokból a társadalmi ellentétekből keletkezik, amelyek a háborút megelőző békés időszakban megértek és felgyülemlettek. A háború keletkezése hatalmas változást jelent az államok közötti kapcsolatokban, gyökeres fordulatot az események folyamatában és új állapotok beköszöntését, amelyek élesen eltérnek a háború előtt uralkodott állapotoktól.

A háborúnak, mint a politika folytatásának megvan az emberek akarától, sőt az államoktól is független logikája. A háború megteremti a maga sajátos és roppant sürgető követelményeit, amelyekkel számolni kell. A fegyveres háború rendszerint a hadviselő államok elé állítja az alternatívát, győzelem, vagy vereség. Lenin a következőket mondta a háborúról: „A háború nem játék, a háború szörnyű dolog, a háború sok millió áldozatot követel és nem olyan könnyű befejezni.”¹ Az imperializmusnak jelentősen könnyebb háborút indítani, mint abból kilábalni. Különösen vonatkozik ez a világháborúkra, amikor óriási embertömegeket mozgatnak meg.

¹ Lenin Művei, 24. köt., 438. old.

A háború örvényébe taszított államok ezért gyakran kényyszerülnek felülvizsgálni politikai vonalukat, megváltoztatni azt a fegyveres harc folyamán keletkezett új körülmények és új feladatok érdekében. Természetesen, a hadviselő államok életbevágó érdekeiket és fontos céljaikat továbbra is védelmezik. Sőt a háború kezdetén és a háború folyamán az államok úgy változtatják meg politikájukat, hogy más sorrendben, más módszerekkel megvédik éppen ezeket az érdekeket és éppen ezekért a célokért harcolnak. A háború és a politika együttműködésében a meghatározó szerep a politikáé.

Nézzünk egy példát e tétel szemléltetésére. A két világháború között az olyan imperialista hatalmak, mint Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok fő célkitűzésükért — a világuralomért harcoltak és két feladatot állítottak maguk elé. Először: megsemmisíteni, de mindenképpen lényegesen meggyengíteni a világ első szocialista államát, a Szovjetuniót; másodsor: szétverni Németországot és Japánt — régi versenytársaikat — a világhatalomért vívott harcban. Igyekeztek két legyet ütni egy csapással. Ezek a hatalmak hosszú időn át azt a politikát folytatták, hogy Németországot és Japánt ráuszítsák a Szovjetunióra azzal a számítással, hogy a németek és a japánok kezével végeznek a Szovjetunióval, majd megfojtják a háború következtében legyengült Németországot és Japánt, s így a világ gazdáivá válnak. Anglia, Franciaország és az Egyesült Államok vezetői álmodozásaikban már az irigylésre méltó „nevető harmadik” helyzetében látták magukat.

E tervek megvalósítása érdekében ezek a hatalmak nagy hiteket nyújtottak a fasiszta Németországnak, amelyekre szüksége volt nehézipara és hadiipara újjászervezésére és felújítására. A „be nem avatkozás” és a „megbékítés” politikáját folytatták, vagyis a hitleri agressziót felbátorították, felhagytak a kollektív biztonság szervezésével és igyekeztek a Szovjetuniót nemzetközileg elszigetelni.

Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország imperialistái semmiféle ellenállást se fejtettek ki a hitlerista kormánnyal szemben, amikor 1935 márciusában a versailles-i békeszerző-

désben előírt katonai korlátozásokat felrúgta és bejelentette az ezzel a békeszerződéssel megtiltott katonai légierő felállítást, 500 ezer főből álló hadsereg szervezését és az általános hadkötelezettség bevezetését. Sőt 1935. június 18-án Anglia a fasiszta Németországgal tengeri egyezményt kötött, amely szerint Németország jogot nyert a brit birodalmi flotta átlagos tonnatartalmának 35 százalékát kitevő haditengerészeti flottát, és az angol tengeralattjáró flotta tonnatartalmának 45 százalékát meg nem haladó tengeralattjáró flottát felállítani. Semmiféle ellenállást nem tanúsítottak, amikor 1936 márciusában a német csapatok megszállták a demilitarizált rajnai övezetet. A fasiszta Németország 1938 márciusában, Anglia és a többi imperialista állam teljes egyetértésével elfoglalta Ausztriát. A hitleri agresszió kielégíthetetlen politikája az Anglia, Franciaország, Németország és Olaszország között Münchenben (1938 szeptemberében) kötött egyezményben mutatkozik meg legélesebben. Az egyezmény eredményeként a német csapatok október 1-én megszállták a Szudéta-vidéket, majd 1939 márciusában egész Csehszlovákiát. Ezt az országot adták oda fizetségül a fasiszta Németországnak, amely ezzel elkötelezte magát a Szovjetunió ellen indítandó háborúra. A „békitők” a német fasiszta agressziót Keletre irányították. Még eddig azonban nem találtak fel olyan háborúkat és az olyan repülőgépeket, amelyek csak egy irányban — kelet felé tudnak haladni és nyugatra semmiesetre sem. Az események menete nem a nyugati imperialista államok vezetői elképzelése szerint alakult.

Az imperialista államok közvetlen és aktív támogatásával szervezett óriási német fasiszta hadigépezet 1939—40-ben nem a Szovjetunióra, hanem Franciaországra, Angliára és más nyugat-európai országra rontott. Lengyelország után Dánia és Norvégia, majd Hollandia, Belgium és Franciaország, végül Jugoszlávia és Görögország váltak a német-fasiszta agresszió áldozataivá. A brit csapatok komoly vereséget szenvedtek. Anglia nagy erejű módszeres bombázások alá került. Angliát a katonai megszállás réme fenyegette. A brit kormány részéről a fasiszta Németországnak nyújtott támogatást éles ellenségeskedés váltotta fel. Mindkét imperialista

állam élethalálharcot vívott egymás ellen. Ezért, amikor a fasiszta Németország rátört a Szovjetunióra, Anglia jobboldali körői akarva nem akarva, szükségszerű katonai szövetségre léptek a Szovjetunióval. A közös ellenség ellenségei elkerülhetetlenül szövetségesekké váltak.

A sors iróniája, hogy a Szovjetunió és Anglia közötti katonai szövetség megkötését Churchillnek — „a kommunizmus következetes ellenségének” (amint ő magát nevezte) kellett bejelenteni. Az emlékeztető 1941. június 22-én tartott beszédében Churchill kijelentette: „Az ő (Hitler) betörése a Szovjetunióba, csak a brit szigetekre való betörési kísérlet előjátéka... Ő (Hitler — a ford.) reménykedik, hogy újra képes nagyobb méretekben megismételni ellenségei egyenkénti megsemmisítését, amelynek eddigi sikereit és azt köszönheti, hogy ilyen sokáig virágzott... Ezért az Oroszországot fenyegető veszély minket és az Egyesült Államokat is fenyeget.”

Itt világos példaként látjuk a háború visszahatását a politikára. A fasiszta Németország és csatlósa elleni fegyveres harc kényszerítette Angliát és később az Egyesült Államokat arra, hogy a Szovjetunióval Hitler-ellenes koalícióba lépjen és bizonyos katonai segítséget nyújtson a Szovjetuniónak — főleg Németország tengeri zárlat alá helyezésével, ipari központjai, közlekedési csomópontjai bombázásával, a Szovjetuniónak meghatározott mennyiségű stratégiai anyaggal való támogatásával. Természetesen, az imperialista államok vezetői egy pillanatra se feledték el legfőbb osztálycéljaikat — a szovjet szocialista társadalom elvéreztetését, legyengítését és végeredményben megsemmisítését.

Mind a hadviselő, mind a semleges államok politikájára óriási befolyást gyakorolnak a győzelmek és bizonyos országok által elszenvedett vereségek.

Például a második világháború folyamán Törökország semlegességi politikát folytatott. A német fasiszta csapatok sikereinek a növekedése arányában Törökország vezető körői mindinkább Németország oldalára hajlottak. A német fasiszta csapatok legnagyobb sikerei pillanatában, amikor azoknak sikerült Sztálingrád körzetében előretörni a Volgához és birtokba venni Mozdokot, Törökország miniszterelnöke,

Szaradzsoğlu kijelentette von Papennek, a német követnek: „Oroszország megsemmisítése a Führer hőstette, amelyhez foghatót száz évben egyszer lehet végrehajtani... Az orosz problémát Németország csak akkor tudja eldönteni, ha az Oroszországban élő oroszoknak legalább a felét megsemmisítik, ha ezentúl egyszer s mindenkorra kivonják az orosz befolyás alól az eloroszosított területek nemzeti kisebbséget, amely, ha ezeket a területeket saját lába alatt érzi és részt vesz a tengelyhatalmakkal való termékeny együttműködésben, a szlávság ellenségévé válik.”¹

A német fasiszta csapatok további előnyomulása dél felé, a Kaukázus előterébe és Bakuba kétségtelenül maga után vonta volna Törökország bevonását a háborúba, a fasiszta tömb oldalán. A hitlerista csapatok Sztálingrád alatt és Észak-Kaukázusban elszenvedett katasztrofális veresége azonban éles fordulatot idézett elő az események menetében és a török kormány lemondott arról a gondolatról, hogy a fasiszta Németország szövetségében a Szovjetunió ellen viseljen háborút. Sőt, 1945 februárjában a török kormány hadat üzent Németországnak, ami akkor már tiszta formalitás volt.

A hadviselő államoknak a háború menetétől függően nemcsak nemzetközi kapcsolataik, hanem belpolitikai életük is lényegbevágó változásoknak vannak alávetve. A második világháború tapasztalata megmutatta, hogy az imperialista agresszorok által megszállt országokban elkerülhetetlenül felkelnek és megszerveződnek a nemzeti felszabadítás erői. A Szovjetuniónak a német megszállók elleni Nagy Honvédő Háborújában a szovjet hadsereg győzelmei megnyitották a német fasiszta területrablók által leigázott népek hősi harcának széles perspektíváját. Maurice Thorez A nép fia című munkájában írja: „A szovjet hadsereg előnyomulásának arányában a hitleristák elleni fegyveres harc Franciaországban egyre fokozottabbá vált. 1943-ban a partizánok kétezer vállalkozást hajtottak végre a vasúti közlekedés ellen, ugyanakkor a szövetséges légierő csak 1600 támadást intézett

¹ Németország külügyminisztériumának okmányai, II. kiadás. A német politika Törökországban (1941–1943). All. pol. kiadó. 1946. 93. old.

ellene. A partizánoknak a pontosan kijelölt objektum elleni vállalkozásai a polgári lakosságnak hasonlíthatatlanul kisebb áldozatába került, mint a légierő bombatámadása; és amellett a célokat sokkal biztosabban megsemmisítették. Mégis a nyugati szövetségesek a harcosaink fegyver- és robbanóanyaggal való megsegítését elutasították. 1943 szeptemberében korzikai franktirőrök és partizánok az egész lakosság forró támogatása mellett felszabadították saját szigetüket az olasz—német iga alól.

1944-ben a franktirőrök és a partizánok egyéülvadtak más fegyveres csoportokkal és megalakították a francia belső fegyveres erőket, s a vezérkar főnökévé Juanvile kommunista tábornokot nevezték ki. A harc egyre szélesedett és mind hatásosabbá vált. E harc lényegesen segítette a szövetséges csapatok partraszállását is. Június 6 után¹ Bretagne-tól az Alpokig és a Pireneusoktól a Juráig terjedő tömeges felkeléseknek voltunk tanúi. Egész kerületek szabadultak fel saját erejükből. Ez a szó igazi értelmében vett össznépi felkelés volt. Az 1944 augusztusi napokban az Afrikából érkezett szövetséges csapatok és katonáink közeledésének hírére Párizs felkelt a megszállók ellen. Itt újra az első sorokban harcoltak a kommunisták.“

Meg kell jegyezni, hogy a néptömegek imperialista állambeli megszálló csapatok elleni harca kibontakozására mindig nagy befolyást gyakorol e csapatok rabló-fosztogató tevékenysége, amelyekhez — saját reakciós céljaikat követve — mindig visszatérnek. Ismeretes, hogy a német fasiszta csapatok a második világháború alatt tömeges és borzalmas erőszakot követtek el az általuk megszállt európai országok lakossága ellen. Ez elkerülhetetlenül a néptömegeknek a gyűlölt megszállók elleni aktív harcához vezetett.

Különösen nagy méreteket öltött ez a harc a Szovjetunióban. A német fasiszta parancsnokság szemmel láthatóan arra számított, hogy állítólag a részükre szükséges „élettér“ megszerzése érdekében saját csapatait rablásra, gyilkolásra, ártatlan embermilliók lemészárlására bátorítsa, mert ez — sze-

¹ 1944. június 6 az angol—amerikai csapatok Normandiában történt partraszállásának a napja (a szerző megjegyzése).

rintük — felélénkíti a katonák harci kedvét, fokozza támadó lendületüket és ezzel együtt megjavítja a Szovjetunió elleni nehéz hadviselési viszonyokat. Az ilyen gyakorlat következményei végeredményben a német megszállók bűnös elgondolásával teljesen ellentétesekké váltak. A hitlerista csapatok rabló-fosztogató magatartása éles és olthatatlan gyűlöletet keltett a szovjet emberekben az aljas területtrablók ellen, ami elkeseredett harcra serkentette őket a betolakodó hódítók ellen, s ez a tény ezerszeresen megsokszorozta a Szovjetunió erőit a fasiszta Németországgal vívott háborúban.¹

A háborúnak a belpolitikai életre gyakorolt hatását elemelve Lenin ezt írta: „A háború = a legnagyobb válság. Bármilyen válság (az időleges stagnálás és a hanyatlás lehetősége mellett) jelenti

- (α) a fejlődés meggyorsítását,
- (γ) az ellentmondások kiéleződését,
- (β) az előbbieket leleplezését,
- (δ) minden rothadt összeomlását stb.“²

A háború a társadalmi fejlődés általános irányát nem tudja megváltoztatni. Ezt az irányt végeredményben a gazdasági viszonyok határozzák meg. Természetesen, mikor a háború fellángol, a burzsoáziának rendszerint sikerül a munkásosztálytól egyes, már kivívott eredményeket visszavonni. A háborús idők viszonyait kihasználva, az uralkodó osztály nyílt terror útján megbénítja a proletariátus legenergikusabb és legöntudatosabb részét és komoly csapást mér a proletárforradalom szerveire. Egyidejűleg széleskörű, demagóg, hazug

¹ A német fasiszta csapatok egykori vezetői maguk is elismerik ezt a körülményt. Így Guderian például ezt írja: „A megszállt területek lakosságával szembeni rossz bánásmód az illetékes magasabb parthatóság részéről, Hitler törekvése az orosz birodalom felosztására és Oroszország területe nagy részének Németországhoz való csatolására — mindez Sztálin zászlaja alá tömörítette az összes oroszokat. Az oroszok az idegen hódítók ellen az „orosz anyácskáért” (az „orosz haza” allegorikus értelmezése — a ford.) harcoltak. Ennek egyik oka a más fajta és más nemzetiségű népekkel szembeni tiszteletlenség volt. Hiszen Németországban még a háború előtt jelentkezett ez a tiszteletlenség a végzetes rövidlátásban és felelőtlen kegyetlenkedésben, a zsidókkal szembeni bánásmódban. Most ez a hiba még rosszabb formát öltött. Most már arról beszélni, hogy a nemzeti szocializmus ügyének és általában Németország ügyének vége — ez faji különcködés.” (H. Guderian: Egy katona visszaemlékezése. Kat. Kiadó 1954, 433. old. oroszul.)

² Lenin Művei, 3. kiadás, XXX. köt., 224. old. (oroszul).

propaganda útján az imperialista burzsoázia sovínisza méreggel megmérgezi a munkásosztály egy bizonyos részét. Ezzel a burzsoáziának ideiglenesen sikerül háttérbe szorítani a forradalmi munkásmozgalmat. Ismeretes, hogy a burzsoá állam gyakran fordul háború kirobbantásához, éppen azért, mert „a külső ellenség feletti könnyű és gyors győzelemmel” akarja leküzdeni az országon belüli forradalmi erőket is. Végeredményben azonban a kizsákmányoló társadalomra jellemző ellentmondásokat elmélyítő háború rendkívüli nagymértékben alkalmas az osztályharc üteme és lendülete fokozására a hadviselő országokban és meg tudja nyitni az utat a munkásosztály győzelme felé. A háború, de különösen a világháború ebben az értelemben a világtörténelem hatalmas gyorsítójaként lép fel.¹

Lenin 1918-ban írta, hogy „a háború felrázta a tömegeket, hallatlan borzalmaival és szenvedéseivel felsekentette őket. A háború előrehajtotta a történelmet, mely most a mozdony gyorsaságával száguld előre. A történelmet most önállóan csinálják az emberek milliói és tízmilliói. A kapitalizmus most megérett a szocializmusra”.²

Meghatározott viszonyok között a háborúk a szociális forradalmak gyorsításához vezetnek. A forradalom keletkezése azonban nem a háborúkon alapszik. Például a francia forradalom 1789-ben, vagy az 1848-as forradalom „békés” időben tört ki, amikor semmilyen háború nem volt. Mint az antagonisztikus osztályok közötti harc legmagasabb megjelenési formájának, a forradalomnak mély, az új termelőerők és a régi termelési viszonyok közötti konfliktusán alapuló gazdasági okai vannak. De amidőn ez a konfliktus élesedik és az osztályok kibékíthetetlen ellentéte fejlődésének legmagasabb színvonalát elérte, a háborúk elmélyítik, szélesítik azt, sőt közvetlenül forradalmi helyzetet teremtenek. Itt sok függ magától a háború menetétől. A rabló, hódító háborút viselő államok súlyos vereségei forradalmasítják a széles néptömegeket. Napok alatt nem az egyik vagy a másik párt akarata szerint, nem valamely terv érvénye alapján, hanem a dolgok

¹ Lásd Lenin Művei, 23. köt., 324—325. old.

² Lenin Művei, 27. köt., 152. old.

objektív folyamata szerint, a tömegek közvetlen forradalmi erőszakosságával halad előre a nagy történelmi kérdések eldöntésének szükségessége, írta Lenin.¹ A tömegeket maga az élet állítja döntés elé: éhhalál vagy halál a harcban, vagy nyílt forradalmi harc. „A háború tapasztalata, mint a történelem minden válságának, az emberi élet minden nagy csapásának, nagy fordulatának a tapasztalata, egyeseket *eltompít és megtör, de viszont másokat felvilágosít és megacéloz*, és az utóbbiak száma és ereje a világtörténelem tanulsága szerint — egyes eseteket kivéve, amikor egyik vagy másik állam hanyatlóban és pusztulóban volt — általában nagyobb, mint az előbbieké.”²

S itt nem szabad elfelejteni, hogy a forradalmi helyzet fennállása csak a forradalom lehetőségeit biztosítja, de ez a lehetőség nem mindig realizálódik. Nem minden forradalmi helyzetből keletkezik forradalom. Még a legélesebb forradalmi válságok pillanataiban is, mikor a néptömegek győzelmére megérték az összes feltételek, a burzsoázia számára soha nem lehet teljesen kilátástalan a helyzet. A burzsoázia, amint a történelem tanulsága mutatja, a szocialista árulókra támaszkodva képes megbontani a leigázott tömegek egységét, bizonyos engedményekkel a maga oldalára vonja egy részét és terrormódszerekkel lefogja a tömegek leghatározottabb és legaktívabb részét és ilyenképpen megőrzi az államhatalmat. A forradalom csak akkor győzhet, amikor az objektív feltételek mellett az olyan objektív tényezők is megvannak, mint a dolgozók tömörült sokmilliós hadserege, élén a proletariátussal, amelyet igazi forradalmi marxista—leninista párt vezet.

Történelmi tapasztalat igazolja azt a lenini következtetést, hogy *a háború minden háborúban keletkezett szegénység mellett is az embermilliók és tízmilliók számára többek között gyakorlati politikai iskolát jelent*. A háború az emberek előtt az aktuális politikai problémákat a maga teljes éles-ségében és e problémákat jellemző méreteken veti fel. A háború a tömegeket gondolkodásra kényszeríti afölött, ami

¹ Lásd Lenin Művei, 23. köt., 291. old.

² Lenin Művei, 21. köt., 210. old.

az élet rendes, békés, „nyugalmas“ folyása mellett gyakran távolinak és közömbösnek tetszik. A háború folyamán napvilágra kerül a hadviselő államok osztálytermészete, azok politikája és ideológiája, lelepleződnek az imperialista államok hazugságai, amelyekkel reakciós céljaikat leplezik, s minden fennköltségükkel jelentkeznak az igazságos és felszabadító háborúk céljai.

A háború — írta Marx — „a nemzetet próba elé állítja. Ahogy a múmiák pillanatok alatt szétesnek, mikor a levegőnyomás alá kerülnek, a háború is kimondja a maga halálos ítéletét azok felett a társadalmi intézmények felett, amelyek nem rendelkeznek több életerővel”.¹

A fegyveres harc kiméletlen ellenőrzés alá vonja a politikai rendszer szilárdságát és életképességét. Ezek közül azok, amelyek mindenhatóknak és hajlíthatatlanoknak mutatkoznak, gyakran keresztül-kasul rothadtaknak bizonyulnak, mint ahogy például ez tapasztalható volt Oroszországban az első világháború időszakában, az önkényuralmi rendszer és az imperializmus gyarmatrendszere tekintetében a második világháborúban. Ezért természetes, hogy a háborúk és különösen a világháborúk a kirobbanásig élesítik és mélyítik az összes ellentmondásokat, felébresztik a néptömegeket az aktív harcra és a bátor, forradalmi fellépésre. Ezt világosan igazolja Oroszország dolgozóinak a győzelme 1917 októberében, valamint a második világháború eredményeként, Európa és Ázsia egész sor országának kiszakadása az imperializmus gyűrűjéből és ezeken az országokon belül a szocializmus győzelme.

A marxizmus—leninizmus a háborúk eredetét végeredményben gazdasági ellentmondásokkal magyarázza. A háborúk vizsgálatánál elutasítja az úgynevezett erőszak-elméletet, amely a fegyveres erőt önálló értékű tényezőnek tekinti, mintha az a társadalmi fejlődés irányát, továbbá a népek és az államok sorsát meghatározná. Ilyen elméletet hirdetett a XIX. században Dühring és jelenleg erőteljesen terjeszt sok burzsoá szociológus, történész és katonai ideológus.² A

¹ Marx, Engels művel, X. köt., 535. old. (oroszul).

² Az erőszak elmélete kritikáját lásd Engels: Anti-Dühring című könyve második részének II., III., IV. fejezeteiben.

történelem folyását végeredményben a gazdasági fejlődés határozza meg és nem az erőszak. A történelem fő mozgató erejét a széles néptömegek képezik és nem a hadseregek. Ez azonban nem kisebbíti az erőszak óriási progresszív jelentőségét, beleértve a katonai módszerekkel megvalósuló erőszakot is, ha ez az erőszak hozzájárul a régi gazdasági rendszer megsemmisítéséhez és széttépi a megkövesedett, elhalófélben levő politikai formákat. Marx ezért nevezte az erőszakot bármely régi társadalom bábájának, mikor a társadalom újjal terhes.¹

5. A HÁBORÚ EREDETÉNEK ÉS LÉNYEGÉNEK BURZSOÁ ELMÉLETEI, AZOK TUDOMÁNYOS MEGALAPOZATLANSÁGA ÉS REAKCIÓS JELLEGE

Az imperialista burzsoázia ideológusai különböző nézeteket hirdetnek a háborúval, a háború lényegével és a társadalom életében betöltött szerepével kapcsolatosan. Az imperializmus ideológusai a lényegben megegyeznek — valamennyien igyekeznek bizonyítani, hogy a háború az emberi társadalom állandó és elkerülhetetlen velejárója.

A háború örökkévalóságának elméletét világosan kifejtette az imperializmus olyan kiemelkedő vezére, mint Churchill. „A történelem mutatja — írta —, hogy a háború az emberi nem sorsa. Csupán rövid és véletlen szüneteket kivéve, a földön soha nem volt béke. Mikor a történelem még meg se kezdődött, a föld tele volt meggyilkolt őslakókkal.”

Az ismert reakciós német filozófus, Spengler hangoztatta: „A háború a magasabb emberi lét örök formája és az államok a háborúk érdekében léteznek.” Ugyanilyen nézeteket hirdetett Mussolini. „A fasizmus nem táplál semmilyen hitet arról — írta —, hogy általában lehetséges valamiféle örök béke és hogy az ilyen békének számunkra valamilyen hasznunkra kell lenni... A teljes emberi energia legnagyobb fokú erőfeszítésére csak a háború vezet és rányomja a nemeslel-

¹ Lásd Marx, Engels művei, XVII. köt., 821. old. (oroszul).

kütség bélyegét azokra a népekre, amelyeknek van erejük egyenesen szembenézni vele. Minden más kezdeményezés csak kiegészítés, ami soha nem állítja az embereket alternatíva elé: élet vagy halál.”

Hasonló szemléleteket hirdetnek erőteljesen az Egyesült Államokban. Az Army ordnance című amerikai katonai folyóirat írta 1944-ben: „Eddig nem volt lehetséges háború nélküli társadalmat létrehozni. Ugyanakkor, amikor a vallási, a politikai, a gazdasági és az erkölcsi rendszerek nemcsak változnak, de időnként teljesen eltűnnek, bár a katonai rendszerek is változnak, a háború soha nem tűnik el, kivéve a kimerülés rövid szüneteit.”

A háborúban bővelkedő történelemre hivatkozó burzsoá katonai teoretikusok úgy tekintik a béke éveit, mint a társadalom természetes állapotának a megsértését. De a történelemre való hivatkozás itt teljes képtelenség. Amint a marxista—leninista tudomány bizonyítja, a háború a magántulajdon, az osztályok, az államok következményeként keletkezett és az antagonisztikus társadalomban vált törvényszerű jelenséggé. Az antagonisztikus társadalom törvényszerűségeit kiterjeszteni az összes társadalmi-gazdasági formákra és ezen az alapon elfogadni, hogy háborúk mindig voltak és mindig lesznek, a történelem tudománytalan szemléletét jelentené.

Az igazi történettudománynak ellentmondó ilyenfajta „tudományos fogások” jellemzőek a reakciós osztályok ideológusaira, mivel ők gyakran azt kötelesek „elfogadni” és „bizonyítani”, ami ellentmond a valóságnak és bizonyíthatatlan.

A történelem mutatja, hogy minél reakciósabbá válik a burzsoázia, annál hazugabb és cinikusabb jellegűek ideológusaik kijelentései a háború védelmében. A vallásos idealista és a naturalista elméletek a háború eredetének tipikus burzsoá elméletei. Meg kell jegyezni, hogy valamennyinek egyetemes filozófiai alapja az idealizmus, szorosan kapcsolódnak egymáshoz és gyakran csak kiegészítik egymást.

Nézzük előbb a háborúra vonatkozó vallásos szemléleteket, amelyeket az egyház kiszolgálói és elsősorban a katonai lelkesek hirdetnek. Akik például az Egyesült Államokban azt hirdetik a dolgozóknak, a katonáknak és a matrózoknak,

hogy a háborút az úristen küldi az emberi bűnök büntetésére. A dolgozó tömegek háború okozta szenvedéseiben — állítólag — az emberek megváltják bűneiket az isten előtt. Nyenformán a háborút az isteni akarat megnyilvánulásának tekintik. De van a háborúra más vallásos felfogás is, amely szerint minden esetben kitör a háború, amikor bárhol a földön létrejön az „ördög hatalma“. E felfogás szempontjából a háború mint az ördögi hatalom kiterjesztésének eszköze, vagy pedig mint az ördögi hatalom megsemmisítésének az eszköze jelentkezik. Így az Egyesült Államok hadseregében a katonák ideológiai megdolgozására hivatott egyik brosúrában hangoztatják, hogy vannak nemzetek, amelyek a démonok akaratát juttatják kifejezésre („démoni“ nemzetek) és vannak nemzetek, amelyek az isten akaratát fejezik ki. Ezek között a nemzetek között a háború elkerülhetetlen, mivel nem képesek tartósan békében élni egymással.

A háború vallásos értelmezését adják az egyes filozófusok is. Azt írják, hogy a háborúk az emberek, az egyéniségek akaratából és mindenekelőtt az állami tényezők akaratából keletkeznek. De a háború végső oka a „legfelső személyiség“, az isten, akinek az akaratát sok személyiség akaratán keresztül nyilvánul meg, akik megvalósítják ezt az akaratot.

A jelenkori idealizmus másik iránya a „kritikai realizmus“, amely az objektív idealizmus egyik válfaját képviseli. Ez a háború okaként az ember irracionálisnak, kiismerhetetlennek mondott természetét jelöli meg. „A háború az emberi természet hatására történik“ — írja e filozófiai iskola egyik képviselője, Santayana. Santayana az ember természetét az abszolút szellem megjelenési formájának tekinti.

Santayana tétele arról tanúskodik, hogy a háború védelmezőiként fellépő jelenlegi idealista filozófusok nem adnak semmi újat. Sok tekintetben azt ismétlik, amit előttük már Hegel (1770—1831) nagyon régen megírt.

Hegel az emberi társadalom történetét a világszellem megtestesülésének és fejlődésének tekinti. A történelem idealista értelmezésének megfelelően Hegel a népeket történelmi és nem történelmi népekre osztotta. A világszellem magasabb fejlődési fokát képviselő népek, vagyis a történelmi népek

Hegel szerint joggal tekintenek a többi — nem történelmi — népekre, mint magasabb céljaik elérését biztosító eszközökre. De hogy történelmi feladatuknak megfeleljenek, háborút kell kezdeniük.

Hegel a háborút az erősebb jogának nyilvánította: enélkül a történelmi népek — szerinte — nem képesek teljesíteni saját hivatásukat.

Ilyenformán a történelem hegeli bizonyossága szerint a háború a világszellem fejlődésével, isteni elhatározással magyarázható és az emberiség a háborút nem kerülheti el.

Az Egyesült Államokban erőteljesen propagálják a háború olyan felfogását, amelynek filozófiai alapját a pragmatizmus képezi. Ez a filozófia a társadalmi életet összes jelenségeivel együtt, az emberek szabad, feltétel nélküli teremtményeire megjelenéseként fogja fel. „Gondolataink határozzák meg tetteinket” — írja Tames A világegyetem pluralisztikus szemszögéből című könyvében.

A pragmatizmusra az objektív igazság tagadása és az egyazon kérdésre vonatkozó rengeteg szempont törvényszerűségének az elismerése jellemző. A pragmatizmus filozófiája szerint minden ember azt tekinti igaznak, ami neki előnyös és hasznos. Az igazság ilyen értelmezésének megfelelően a pragmatisták elfogadják, hogy a háború okainak egyetlen magyarázatát se lehet egyedül helyesnek elfogadni. Rengeteg ilyen magyarázat van és a maga módján mindegyik helyes. Ez azt jelenti, hogy a háborúnak, miután mindenki a maga módján magyarázza, általánosan elfogadott oka nem lehet. És ebből a hazug tételtől ugyanolyan hazug következtetést vonnak le: a háború okai megismerhetetlenek, ezért a háborút nem lehet kiküszöbölni, következésképp, a békéért folytatott harc haszontalan.

A háború eredetéről szóló vallásos és idealista elméletek a háborút időtől, helytől és körülményektől függetlenül vizsgálják. Ezek az elméletek a háború okait a társadalmi viszonyokon kívül keresik.

A háború ilyen értelmezése semmiféle kapcsolatban sincs a tudománnyal. Ezt az értelmezést nem a tudományos megfontolás, hanem a burzsoá társadalom uralkodó osztályainak az

érdeke diktálta. Az isten akaratára, s az abszolút szellemre való hivatkozással csak a háború valódi bűnösei válláról „veszik le” a felelősséget.

A tudományellenes, idealista elméletekhez tartozik szintén az az elmélet is, amely a háborút a kulturális és a technikai haladás termékének tekinti. Az ember által létrehozott kultúra ilyen felfogása szerint a kultúra saját fejlődése folyamán kilép az ember hatalma alól, önállóságra tesz szert és uralkodni kezd az ember felett. A kultúra haladása és mindenekelőtt a tudomány és a technika területén elért haladás a társadalmat elkerülhetetlenül háborúba dönti. „A háború mindig a technika javításával együtt keletkezett” — írja C. Raigh. Véleménye szerint az új, a minél tökéletesebb technika sugalmazza bizonyos katonai köröknek a hitet abban, hogy „a hódítás gyakorlatilag megvalósult” és ez buzdítja őket a háborúra. Raigh a tudomány és a technika fejlődését tekinti a háború fő okának. „Az, ami ma a laboratóriumokban történik — írja —, meghatározza a holnap békéjét. Minden technológia megváltoztatását és megjavítását eredményező tudományos felfedezés forradalmasítani tudja a földön a politikai erő felosztását, ami feltétlenül felidézi az országok közötti fegyveres harcot”.

A háború vizsgált elmélete így is alaptalan és reakciós, ugyanúgy, mint amelyekről már eddig szó volt.

A kultúra nem döntő erő a társadalom életében. A kultúra színvonalát és tartalmát végeredményben a társadalom termelőerőinek a fejlődése és a termelési viszonyok határozzák meg. Így a szocializmus összes országai, élükön a Szovjetunióval, harcolnak azért, hogy az atomfegyvert eltiltsák, a felhalmozott tartalékokat megsemmisítsék és az emberi elme legnagyobb felfedezését, az atomenergiát csak békés célokra használják. A világ népei a szocialista tábor támogatják e nemes harcában. Az imperialisták pedig makacsul elutasítják a Szovjetunió részéről az atom- és a hidrogénfegyver eltiltására javasolt egyezmény megkötését. Tehát nem a kultúra bűnös abban, hogy vívmányait a háború eszközeként használják, hanem az a társadalmi rendszer, amelyben az emberek tetteinek fő ösztönzője a gazdaságra irányuló törekvés.

Az imperializmus filozófiai kiszolgálói különösen hevesen igyekeznek terjeszteni a háború *naturalista elméleteit, amelyek a háborút vagy az ember biológiai sajátosságaival vagy földrajzi tényezőkkel magyarázzák.*

A háborút a burzsoá filozófusok nagy része az ember természetes állapotának tekinti. Az ember — erősítgetik — a maga természete szerint elvadult és a háború az emberi vérszomj megjelenése. Ezeket az elméleteket *biológiaiaknak* szokás nevezni. A háború csírája — erősítgetik a biológiai elmélet képviselői — nem a gazdasági és a politikai viszonyokban, hanem bennünk magunkban van. A háború pontosan olyan biológiai törvény az ember életében, mint a létért való küzdelem az állatvilágban.

Korunk egyik burzsoá katonai teoretikusa, Fuller a háborút az élet elidegeníthetetlen részének tekinti, amely — véleménye szerint — az ember romboló és teremtő hajlamainak a váltakozását testesíti meg.

Fuller a háború okát az emberek ösztöneiben látja, a fenntartás ösztönében, az éhség ösztönében, a nemi ösztönben. A biológiai felfogás hívei hivatkoznak Darwin tanítására és az igazságot elferdítve, a legreakciósabb gondolatokkal rángatják elő nézeteit. Az ember ugyanazoknak a törekvéseknek rendeli alá magát — erősítgetik —, amik az állatvilágban is megvannak, miután az ember a természet része és a lét biológiai. Darwin tanításának megfelelően az állatvilágban állandóan természetes kiválasztódás megy végbe, harc a létért, amelyet a környezethez legjobban alkalmazkodók élnek túl. Ugyanez megy végbe — mondják az úgynevezett szociál-darwinisták¹ — a társadalomban: a háború a létért folyó harc magasabb és legvilágosabb jelensége; a háború végrehajtja az erős népek kiválasztását és vereségre ítéli a gyenge nemzeteket. Csak a háborúnak köszönhető, hogy az emberi faj tö-

¹ Szociál-darwinizmusnak nevezik a burzsoá szociológia reakciós irányzatát, amely a társadalmi életet Darwinnak az állat- és növényvilágban a létért való küzdelemről és a természetes kiválasztódásról szóló tanítása segítségével magyarázza. A szociál-darwinisták bizonygatják, hogy a létért való küzdelem és a természetes kiválasztódás nemcsak a szerves világban megy végbe, hanem az emberi társadalomban is, ahol pontosan úgy, mint a természetben, az erős győz és a gyenge elpusztul. A kisebbség uralmát a többség felett a társadalomban a természetes kiválasztódás eredményeként magyarázzák. A társadalom egyes tagjainak a kapitalis-

kéletesedik, jelenti ki a reakciós filozófus, Santayána. Ebből levonható a következtetés, hogy a háború az emberiség állandó kísérője, a társadalmi élet örök törvénye és soha nem tűnik el a történelem arénájából. Ezért a biológiai felfogás híveinek véleménye szerint a háború ellen fellépni épp oly értelmetlen dolog, mint megkísérelni véget vetni a szerves világban a létért való küzdelemnek.

A biológiai felfogás, a lehető legjobban és a legteljesebben megfelel az imperialista burzsoázia érdekeinek. A háborúnak a „természet törvényeiből” való levezetése mentesíti a kapitalizmust a felelősség alól és igazolja az új háborúk előkészítését.

A biológiai törvényeket átvinni a társadalomra, tudománytalan kísérlet és lényegében a természettudomány tekintélyével folytatott spekuláció. A társadalmi élet és azon belül az emberi társadalom olyan jelensége, mint a háború, a saját maga törvényeinek van alárendelve. A háború okai nem az ember biológiájában találhatók, hanem a társadalom gazdasági fejlődésének az ellentmondásaiban, amely társadalom a termelőeszközök magántulajdonán alapszik. A természetben megfigyelhető természetes kiválasztódás, a létért való küzdelem semmiféle viszonyban sincs a háborúk keletkezésének okaival. Ha a jelenlegi kapitalizmus ideológusai mindezek ellenére erre hivatkoznak, akkor ez csak arról tanúskodik, hogy az imperializmus tudós lakájai nem zavartatják magukat, s ha kell, elmennek a tudomány meghamisításáig is, csak bevonhassák a nagy tömegeket az újabb háborúba.

Különösen hangsúlyozni kell, hogy az ember „harcias felfogásáról” szóló tanításnak nincs semmi köze a biológiához, se a filozófiához. Az imperializmus filozófusai a tudományos terminológiát veszélyes és aljas ideológiai diverzióra használ-

ták osztályához, másoknak a proletariátus osztályához való tartozása állítólag kizárólag biológiai törvények működésén alapul.

Igy a természet törvényeire való hivatkozásokkal a reakciós szociológusok csak a társadalmi elnyomást igazolják, amelyen a kapitalista társadalom nyugszik.

A Darwin által feltárt természeti törvények működésének a társadalmi életre való kiterjesztésére irányuló kísérlet az igazi darwinizmus elferdítése és a tudományhoz semmi köze.

ják fel. Tudományos mezben szélsőséges és nyilvánvaló titokzatosságot prédikálnak. Nézzünk néhány példát napjainkban a Német Szövetségi Köztársaságban megjelent filozófiai irodalomból. Nyugat-Németország jobboldali körei teljesen érthető okokból roppant érdekeltek a németek „harcias felfogása” propagálásában. A reakciós filozófusok vezére, Karl Jaspers bizonyítgatja: „A háború eredete az emberi létnek olyan mélységében rejlik, amelyet se az emberek jelleméből, se az emberek és az embercsoportok közötti objektíven el nem döntött összeütközésekből kiindulva nem lehet eléggé megismerni.” Az emberi lélek mélyén értelemmel megismerhetetlen „démoni erők” rejtőznek, amelyek — állítólag — a népek közötti fegyveres összetűzések formájában ellenállhatatlan erővel felfedik egymást W. Picht A háborúk lényege és a német katonai szellem című könyvében írja: „A háború az emberi lét mindennél nehezebben felfogható tüneteménye. A létünket teljesen körülvevő titokzatosságban a legrejtélyesebb körülmény”. Ezt a homályosságot szajkózza a háború „démoni megkezdéséért”, ami a németek lelkében szunnyad. Igyekszik a németeknek bebizonyítani, hogy bennük van lefektetve „a rendkívüli mozgató erőnek erkölcs feletti, se jó, se vad energiája”. A másik nyugatnémet író, Rendulic A politika veszélyes határai című könyvében írja: „Démon alatt mi a titokzatos és borzalmat keltő hatalom ésszel fel nem fogható erőinek működését értjük, amelyek a maguk varázsával vonzzák az embereket és amelyekről az emberek nem képesek maguknak számot adni”.

A nyugatnémet imperializmus katonai ideológusai előtt álló feladatok szemmel láthatólag nehezek — a tömegek új háborúba való bevonásának a feladatai a német és még inkább az amerikai monopolisták érdekeiért, ha ilyen misztikus badarsághoz és homályhoz kell fordulniuk.

A háború biológiai elméletéhez tartozik a *háborús fajelmélet* is. Ezt különös buzgalommal kultiválják és propagálják az imperializmus katonai ideológusai, mivel ez igazolja a „civilizált rablóknak” a világuralomért folytatott hódító háborúit. Eme elmélet szerint a társadalom története a fajok harcának a története. Itt a fajelmélet hívei hangoztatják, hogy a

fajok, amelyekre az emberiség tagozódik, nem egyenlő értékűek: a fajok közül egyesek magasabbrendűek és a természettől fogva uralkodni hivatottak, mások alacsonyabbrendűek és így alárendeltségben élnek. A faji uralom megvalósítása eszközként a háborút kiáltják ki, amely — állítólag — az uralkodó faj teljes értékű tagjainak a kiválasztódását teljesíti és a nem teljes értékű egyéneket megsemmisíti.

A faji ideológia mindenütt elterjedt az imperialista országokban: a fasiszta Németországban, Franciaországban, Angliában, az Egyesült Államokban, Japánban, mint a nemzeti gyarmati elnyomást igazoló ideológia. Ezt az ideológiát propagálva a felsorolt országokban, a fajelmélet hívei megcáfolják egymást és amellet, saját akaratuk ellenére, megcáfolják magát a fajelméletet is. A fajelmélet német hívei a magasabb faj képviselőinek a németeket, a franciák a franciákat, az angolok az angolokat, az amerikaiak a jenkit, a japánok a japánokat kiáltották ki. De a maguk fajtát magasabbrendűnek kikiáltva, ezzel ők maguk számolják az alacsonyabb fajok kategóriájába az összes többieket. Így a fajelmélet német hívei bizonyították, hogy a természet csak az árját ruházta fel a magasabb faj minden tulajdonságával és ezért jogukban áll és rájuk tartozik uralkodni a nem árjavérű összes nép fölött. A fajelmélet angol hívei a maguk részéről az angolszászok összes többi, angol nyelvet nem beszélő nép fölötti faji fölényét hangoztatják és így tovább. Mindez csak aláhúzza minden fajelmélet hazugságát és teljes képtelenségét.

A fajiság propagandája különösen nagy méreteket öltött az Egyesült Államokban, a nemzetközi reakció jelenlegi központjában. Így például egy amerikai történész, H. Hopkins ezt írja: „Az amerikai nép soha nem köteles hinni az emberek baráti viszonyában és nem köteles elfelejteni azt a tényt, hogy az ember versengő állat és mindig harcolni fog”.

A fajelméletnek megfelelően az imperialista burzsoázia felgyújtja a népben, a hadseregben a nacionalizmust és a sovizmust, beléjük oltja a más nemzetiségű népek iránti gyűlöletet. A fajiság és a nacionalizmus propagandája kettős célt követ: először — elvonni a dolgozók figyelmét az osztályér-

dekeikért folyó harcról és olyan benyomást kelteni bennük, hogy osztályhelyzetüktől függetlenül, az egy nemzethez tartozó emberek érdekei azonosak és minden másnál előbbrevalók; másodsor — az egyik nemzet dolgozóit a másik nemzet dolgozóira ráuszítani.

A sovinizmus osztálylényegét leleplezve, Marx ezt írta: „A burzsoázia sovinizmusa csak hiúság, amellyel nemzeti álarcmögé rejtí saját igényeit. A sovinizmus — eszköz az állandó hadseregek segítségével örökkévalóvá tenni a nemzetközi küzdelmet és minden egyes országban alárendelni a termelőket és más országokban levő saját barátaik ellen vezetni őket: a sovinizmus — eszköz, megzavarni a munkásosztály nemzetközi együttműködését, ami a munkásosztály felszabadításának első feltétele”.¹

Egyes fajok fölényének eszméi a többiek fölött és az ezen alapuló elméletek lényegüket tekintve hazugok és mélyen tudományellenesek.

A faji sajátosságok nem határozzák meg se az emberek közötti társadalmi különbségeket, se a népek történelmi fejlődésének jellegét. A társadalmi haladás döntő ereje az anyagi javak termelési módja. Az emberek érdekeit, gondolataik, érzelmeik és törekvéseik tartalmát és jellegét nem faji hovatartozásuk határozza meg, hanem a társadalmi rendszer.

Az emberiség története tanúsítja, hogy a kultúra fejlődésében távolról se a fehér faj foglalta el az első helyet.

Néhány ezer évvel ezelőtt, mikor a világalomra ma igényt tartó angolszászok ősei még a barbárság állapotában éltek, Kína a kulturális fejlődés igen magas fokán állt. Kínának az európai országokhoz viszonyított elmaradása az utóbbi korszakokban a gyarmati függőségnek és az idegen imperialisták uralmának a következménye. A gyarmatosítók mesterségesen visszatartották a termelőerők és a kultúra fejlődését a gyarmatokon. Az imperializmus, a hűbérurak és a bürokratikus tőke elnyomásától megszabadult kínai nép megmutatta, hogy nem kevésbé képes előrevinni a valóban élenjáró kultúrát és a civilizációt, mint az európai népek.

¹ Marx és Engels hagyatéka, III. köt., (VIII.) Partizdat, 1934. 353. old. (oroszul.)

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom és a szocializmus győzelme a Szovjetunióban meggyőzően igazolja a fajiság kép-
telenségét. A szovjethatalom éveiben például Közép-Ázsia
múltban elmaradt népei óriási sikereket értek el a gazdasági
és a kulturális fejlődésben és felzárkóztak az élenjáró népek
színvonalához.

A Szovjetuniónak a népi demokratikus országokhoz való
kölsönös viszonya meggyőzően mutatja azt, hogy a szocializ-
mus útjára lépett különböző nemzetek és azok államai közötti
kapcsolatokat az egymást kölsönösen támogató békés együtt-
működés jellemzi, amelyek kizárnak minden ellenségeskedést
és háborút. Következésképpen, a háború oka nem a nemzeti
és a faji különbség — mint ahogy a fajelmélet hívei hangoz-
tatják —, hanem a magántulajdonon és az embernek ember
által való kizsákmányolásán alapuló társadalmi rendszer.

Tehát a nép fejlődésének gazdasági, kulturális és politikai
színvonala nem a faji sajátosságoktól függ, hanem élete tár-
sadalmi-történeti viszonyaitól. A háború nem amiatt keletke-
zik, hogy az embereknek különböző színű a bőruk, vagy kü-
lönöző a jellemük, hanem amiatt, hogy a kizsákmányoló osz-
tályok saját hasznuk kedvéért egymásra uszítják a népeket,
fojtogatják a gyengéket és az elmaradottakat.

A nacionalizmus mellett a burzsoázia ideológiájában fon-
tos szerepet játszik a kozmopolitizmus. Propagálásának az
amerikai imperializmus ideológusai igen nagy jelentőséget tu-
lajdonítanak.

Jelenleg a kozmopolitizmus az angolszász faji gondolat ki-
egészítéséül és az amerikai imperializmus világuralomra törő
törekvéseinek ideológiai igazolásául szolgál.

Az Egyesült Államok „tudós” kozmopolitái igyekeznek meg-
győzni valamennyi ország polgárait arról, hogy a haladás ér-
dekében le kell mondani a hazáról, a nemzeti függetlenségről,
amely — állítólag régen túlélte önmagát és mint a múlt csö-
kevénye, fékezi az emberiség előrehaladását. Az önálló nem-
zeti államok léte — a kozmopoliták szerint — a háború fő oka
és ha a népek nem akarnak háborút, akkor egységes világha-
talmat kell létrehozni az Egyesült Államok példáján, hason-
mására és természetesen az Egyesült Államok vezetése alatt.

A kozmopolitizmus az emberek saját nemzetükhöz, nemzetük kultúrájához való közömbösséget, a saját népük és hazájuk sorsa iránti közömbösséget hirdeti. Ez a népek lefegyverzése a hazájukat az amerikai imperializmus részéről fenyegető veszély előtt. Ez a saját szociális állások kedvéért hazájukat az amerikai imperializmusnak teljesen kiszolgáltató petainok és quislingek ideológiája.

A korszerű nemzeti-felszabadító mozgalom ellen irányuló kozmopolitizmus hazafiatlan ideológiájának a leleplezése nagy jelentőségű a béke megszilárdításáért s a háborús gyűjtogatók elleni harcban.

A háború biológiai elméletének egyik válfaja a neomalthusianizmus, amely újraélesztette az angol pap, Malthus több mint százéves reakciós gazdasági elméletét. Malthus hangoztatta, hogy a dolgozó tömegek éhezése és nélkülözése az „abszolút túlnépesedés törvényének” a következménye. Ennek a „törvénynek” megfelelően az élőlényeknek állítólag sajátossága az a törekvés, hogy gyorsabban szaporodjanak, mint ahogy ezt a rendelkezésükre álló élelem mennyisége megengedi. A lakosság száma mértani haladvány szerint, míg a lakosság szükségletei kielégítésére szolgáló élelmiszerek mennyisége számtani haladvány szerint növekedik. Ezért az élelem mennyisége a lakosság lélekszámára fokozatosan kevesebb és az embermilliók a dolgok természetes folyása szerint nélkülözésekkel teli létre vannak kárhoztatva. Így a kapitalista államok néptömegeinek ezért a nincstelen helyzetéért a természet a hibás és nem a társadalom gazdasági rendszere.

A Malthus által kitalált „abszolút túlnépesedési törvény” Engels kifejezése szerint a természet és az ember feletti gúnyolódás.

A malthusianizmus osztálytartalmát felfedve, Marx ezt írta: „Malthus tudományos következtetéseit az uralkodó osztályok érdekében és különösen az uralkodó osztályok reakciós elemei érdekében találta ki; más szavakkal, ezen érdekek kedvéért Malthus *meghamisítja* a tudományt. Ezek az érdekek pedig semmivel se számolnak, ha a dolgok a leigázott osztályokat érintik. Ez esetben nem számol semmivel Malthus sem”.¹

¹ Marx: Értéktöbbletelmélet II. köt., Szocsekgiz, 1931. 212. old. (oroszul).

Malthus jelenlegi követői a burzsoáziának ezt a berozsdásodott ideológiai fegyverét használják fel az új imperialista háborúk előkészítésére. Az amerikai Malthus-követő Fagth Út a megváltás felé című könyvében erősítgeti, hogy a földgolyó rendelkezésére álló „biológiai potenciál” nem biztosít a mi planétánkat benépesítő minden ember számára elegendő élelmet. Pearson és Harpers amerikai professzorok Világéhség című könyvükben igyekeznek bebizonyítani, hogy a földgolyó lakosságának hozzávetőlegesen mintegy 900 millió embernek kell lenni és mivel a földön jelenleg 2655 millió ember lakik, az tűnik ki, hogy az embereknek több mint kétharmada „fölösleges száj”. Ebből következik a barbár következtetés: háborúk, járványok és éhség útján meg kell semmisíteni az egész „fölösleges lakosságot”. Itt természetesen a „fölösleges szájnak” mindenekelőtt Ázsia népeit és a szláv népeket tekintik.

Amint az elmondottakból is látható, az új malthusianisták nemcsak helyeslik a háborút, de dicsőítik, mint „jótéteményt” az emberiség számára. „A háború keletkezése a fölösleges mennyiségű emberrel egyenesen arányos” — jelentette ki az amerikai malthusianista Poul Raboux. Nyíltan fecseg az atombomba háborús használatáról és hangsúlyozza, hogy ez szükséges a föld mind jobban szaporodó lakói elleni harcra.

A malthusianisták papolásában lelepleződik az imperialista ideológia embergyűlölő jellege. Minden egyes állításuk tudománytalan és embertelen. Malthus és jelenlegi követői kiinduló pontja a földgolyó túlnépesedéséről, teljesen hamis. A Föld, amint a tudósok megállapították, még a jelenlegi termelőeszközökkel is képes 8—11 milliárd embert eltartani, ha ésszerűen hasznosítják azokat.

Napjainkban az egész világon a földművelésre alkalmas 10,5 milliárd hektárból egymilliárd hektár földet használnak mezőgazdasági termelésre. Ezt a földmagántulajdon fenntartásával, valamint a kapitalista országokban és azok gyarmatain a mezőgazdaságban kialakult nehéz helyzettel magyarázható.

A dolgozó milliók nélkülözése és tengődése a kapitalista világban a jelenlegi kapitalizmus gazdasági törvényei működésének elkerülhetetlen eredménye. Az úgynevezett „túlnépese-

dés” nem abszolút, amint azt az új malthusianisták megállapították, hanem viszonylagos. A „túlnépesedés” nem a természettel, hanem a kapitalizmus társadalmi rendszerével, a termelés társadalmi jellege és a kisajátítás egyéni, kapitalista formája közötti ellentmondásokkal függ össze. Ennek az ellentmondásnak az elmélyülése arányában nő a viszonylagos túlnépesedés, a munkanélküli emberek hadserege, akiknek nincs meg létszükségletük sem. Tökéletesen ostobaság a malthusianistáknak az a megállapítása, hogy a háborúkat az egyik vagy a másik ország túlnépesedése idézi elő, amelyek kénytelenek a túlnépesedés miatt, mint „életteret”, gyarmatokat hódítani maguknak, s ez a tevékenység, a fölösleges lakosság áttelepítésére nélkülözhetetlen. A történelem tanúsítja, hogy a kapitalista államok gyarmatai semmiképpen se ezt a hivatásukat szolgálták. Németországnak az első világháborúig egész sor gyarmata volt (Togo, Kamerun, Német Dél- és Nyugat-Afrika stb.) és Japán 1931-ben elragadta Mandzsúriát. De sem a németek, sem a japánok — akár valamelyes — tömeges áttelepítést nem hajtottak végre; a gyarmatokra csak tisztviselőket és kereskedőket (továbbá — természetesen — csapataikat) irányították, de semmiképpen sem a földnélkülség miatt szenvedő parasztokat. A gyarmat az imperialista államoknak nem áttelepítés céljaira szükséges, hanem a gyarmatok természeti kincseinek elrablására, az áru- és tőkekivitel számára, a rendkívül olcsó munkaerő és a mesébe illő haszon biztosítására.

A malthusianizmussal és a fajisággal elválaszthatatlanul kapcsolatos a háború olyan elmélete, mint a geopolitika. Ezt az áltudományt az imperialista államok rablőháborúi megalapozása végett hozták létre. A geopolitika megállapítja, hogy az állam politikáját a földrajzi adottságok határozzák meg. A geopolitika ebből a tételből indul ki: az államok közötti kölcsönös együttműködés és a társadalom fejlődését a földrajzi környezet határozza meg. A terjeszkedésért folytatott harc alapvető törvény a természetben is, a népek történetében is — állapította meg a német földrajztudós, Ratzel (1844—1904), akit a geopolitikusok saját szellemi atyjuknak tekintenek. A hitleristák rablőpolitikáját Haushoffer tábornok azzal igazolta és

magyarázta, hogy Németországnak — állítólag — nem elég az élettere. Németország állami berendezése, kultúrája — az árja faj kultúrája — a terület szélesítését követeli. Ezért Haushofer véleménye szerint Németországnak joga van meghódítani más, alacsonyabb fajjal benépesített országok területét. A geopolitikusok a hitleristák világuralomért folytatott harcát tisztán földrajzi okokkal magyarázzák. Hazug gondolatokkal igazolják a hitleri szörnyetegeket. Az angol szociológusok a következőképpen mossák tisztára a fasisztákat: Németország Európa síkságát foglalja el. Nincs védve támadások ellen se tengerrel, se hegyekkel. Ez a körülmény — állítólag — a német népet harciassá tette és a második világháború kirobbantására kényszerítette. A második világháború okainak ilyen „magyarázata”, amellyel az angol geopolitikusok siettek fellépni, megmutatja ennek az áltudománynak az igazi hivatását — levenni az imperializmusról a felelősséget a háborúért és a népet hazugsággal megzavarni.

Ma a geopolitika is az amerikai imperializmus szolgálatában áll. Az amerikai geopolitikusok igyekeznek bizonyítani, hogy az Egyesült Államok földrajzi helyzete őket uralkodó országgá teszi a világon. Az amerikai Waghart professzor esztelen kijelentése szerint az egész világnak az Egyesült Államok területévé kell válnia. Állítólag ezt követeli az amerikai életforma és annak független megőrzése.

Az Egyesült Államok „függetlensége” érdekeinek magyarázzák a geopolitikusok az amerikai csapatok Európa és Ázsia területén való tartózkodását is és a számos katonai támaszpontot, amelyekkel az imperialisták a szocialista tábor országait körülvelték.

A geopolitika tudományellenes és összeegyeztethetetlen a népek béketörekvéseivel. A geopolitika kiinduló pontját a földrajzi környezet meghatározó szerepéről a társadalom fejlődésében a marxista tudomány már régen elutasította. Nem az emberek életének a földrajzi viszonyai, hanem a termelőerők és a termelési viszonyok fejlődése képezi a történelmi haladás alapját.

A történelem marxista értelmezése nem tagadja a külső természetnek a társadalomra gyakorolt hatását, de emellett a

történelmi materializmus megállapítja, hogy ennek a hatásnak a jellege a termelőerők fejlődési színvonalától és a társadalmi rendszertől függ. Minél magasabb színvonalú az anyagi termelés, annál kisebb a társadalom függősége a földrajzi környezettől és annál hatásosabb a társadalom visszahatása a természetre. A társadalom befolyását a természetre azonban nemcsak a termelőerők állapota határozza meg, hanem a társadalmi rendszer is. Így a kapitalizmusban, ahol a termelés célja a gazdagodás, a maximális haszonért folyó versengésben gyakran ravaszul felhasználják a természet gazdagságát is. Az Egyesült Államokban csak az utóbbi harminc év alatt az ország erdőterületének több mint 44 százalékát semmisítették meg, ami hátrányosan hat a mezőgazdaságra.

A természetnek a szocializmusra jellemző, az egész társadalom érdekében való ésszerű kihasználása tekintetbe veszi a jövő generációt is. Hála a társadalmi termelés tudományos szervezésének, a természeti erőforrások leghatásosabb kiaknázását itt érik el.

A társadalom történelmi folyamatában egészében véve, s az országok közötti együttműködésben a földrajzi tényező nem játszik döntő szerepet. E viszonyok jellege a társadalmi és az államrendszertől függ. Ha az államok közt háború tör ki, akkor ennek oka nem a földrajzi viszonyokban, hanem az uralkodó osztályok kibékíthetetlen ellentmondásaiban és politikájában van.

A háború okainak a megvilágításánál a földrajzi viszonyokra való hivatkozás a tudománnyal semmiféle kapcsolatban nem álló célt követ: igazolni az imperialista agressziót. A geopolitika és a háború „földrajzi elmélete” éppen ezt a célt szolgálja.

*

A háború mindenáron való igazolására és a nép öntudatának a háború elkerülhetetlensége, sőt szükségessége eszméjével való megbékítésére törekedve, az imperializmus szociológusai nemcsak takargatják a háború igazi okait, hanem a háborúnak az emberiség történetében betöltött szerepét is torz módon ábrázolják.

A szociológusok nagy többsége megállapítja, hogy a háború a társadalmi haladás fő mozgatója, döntő erő a történelemben. Csak az erőszaknak köszönhető (a háború szervezett erőszak) — mondják —, hogy az ember kilépett az állatvilágból és a civilizáció és a kultúra olyan magas fokára emelkedett, amelyen ma is áll. Állítólag a háborúknak köszönhető a nemzetek kialakulása és az erős államok megjelenése is.

A jelenlegi imperialista burzsoázia ideológusai a háborút mint a civilizáció és a haladás legnagyobb tényezőjét dicsőítve, az örök béke eszméjét erkölostelennek tüntetik fel. A háború szerepéről, mint a társadalmi haladás fő mozgató erejéről alkotott egész bírálatuk teljesen összeegyeztethetetlen a háborúnak mint társadalmi jelenségnek és a háborúnak a társadalom életében betöltött helyéről és szerepéről szóló, valóban tudományos értelmezésével.

A tudomány, a technika, a kultúra és a politika területein a haladás a termelőerők és a termelési viszonyok fejlődésén alapszik.

A haditechnika fejlődése szintén az anyagi termelés területén elért fejlődés következménye és nem a fejlődés oka.

A háború fékezi a társadalom termelőerői mindenoldalú fejlődését. Ismeretes, hogy a fegyverkezési hajszája a kapitalista országok gazdaságának visszataszító jelleget kölcsönöz: erőltetetten szélesítik a háború számára dolgozó termelési ágakat és visszatartják a közszükségleti cikkek termelését, amely a legsúlyosabb következményeket zúdítja a néptömegekre. Háború idején a társadalom termelőerőinek kolosszális méretű rombolása következik be és mindenekelőtt megsemmisítik a legmunkaképesebb emberek millióit.

A hatalmon levő reakciós osztályok haszonleső törekvéseivel létrehozott háború a nép érdekeitől idegen célokat követ és ennek értelmében a társadalmi haladással a háború összeegyeztethetetlen.

A hódító, igazságtalan háborúk fékezik a társadalom további előrehaladását. Az ilyen háborúkat mindig a reakció tobzódása és a forradalmi erők kegyetlen üldözése kíséri, nem is beszélve már arról az óriási anyagi kárról, amit a termelőerők rombolásával a társadalomnak okoznak. Németország a

második világháború idején az általa megszállt területeken és saját országában is a legreakciósabb rendszert valósította meg. Az amerikai imperialisták az új világháborút úgy készítik elő, hogy az egész földgolyó fölötti uralmukat megvalósíthassák és mindenhová a reakciós „amerikai életformát” ültessék át. Az új háborúra való előkészület keretében mind saját országukban, mind az Egyesült Államoktól függő országokban — ahol fasiszta rendet honosítanak meg — üldözik a haladó erőket.

A más országok kirablása érdekében kezdett háború zülleszteti az abban részt vevők erkölcsi öntudatát és az ilyen háborút folytató katonákat és tiszteket minden erkölcsi gátlás nélküli hivatásos rablókká változtatja. Erről tanúskodnak a hitlerista hadseregnek a második világháborúban és az amerikai katonáknak és tiszteknek a koreai háborúban elkövetett gonosztettei.

Nemcsak a rablőháború változtatja meg az embereket, de a háborúra való előkészület is a hadsereg tagjai és a lakosság erkölcsi szétzilálását tűzi maga elé célul. Így az Egyesült Államokban a háború ideológiai előkészítése végett nyíltan folyik az erkölcstelenség és az embergyűlölet propagandája. A filozófusok, a szociológusok, az újságírók, az írók, a pszichológusok az amerikai imperialista burzsoázia társadalmi megrendelésének eleget téve, hirdetik az erkölcstelenséget, az emberi erkölcs elveinek a megvetését, megteremtik annak az embernek a kultuszát, aki „a jóság és vadság olyan fokán” áll, hogy nem ismeri a lelkiismeretfurdalást és a pénzért minden bűncselekményre képes.

Az erkölcstelenség gátlástalan propagandájának a célja: kiirtani az emberek öntudatából a lelkiismeretet, a becsületet, a személyi méltóságot, az igazságosságot és az igazságtalanságot, s ezzel az embert alacsony indulatok rabjává változtatni. Az ilyen embert könnyebb pénzzel irányítani. A lelkiismeretétől és a becsületétől megfosztott ember, akinek fogalma sincs az emberi kötelességről és az emberi méltóságról, ilyen erkölcsi állapotban képes bármilyen cselekedetre, bármely bűncselekményre a mindenható pénz ellenében. Ez kell a Wall Street mágusainak, akik érdekeltek abban, hogy pénzzel lehessen

vezetni a tisztviselők, a miniszterek, a kongresszusi képviselők, az újságírók, az írók, a tudósok és a más társadalmi tényezők „lelkiismeretét”, valamint az államhatalmat és a társadalmi közvéleményt. Éppen az amerikai imperialisták érdekei határozzák meg az Egyesült Államok kormánya és az Egyesült Államoktól függő országok kormányai bel- és külpolitikáját is.

Különösen fokozottan folyik az erkölcstelenség és az embergyűlölet propagandája az Egyesült Államok hadseregében. A Wall Street főkolomposainak nemcsak megvásárolható tisztviselőkre és miniszterekre van szükségük, de züllött katonákra és tisztekre is. Az amerikai—angol imperialisták által kirobantani tervezett háború céljai a népek — s köztük az amerikai és angol nép — érdekeivel is ellentétesek, ezért ezek a célok bűnösök és az igazságosság fogalmával összeegyeztethetetlenek. Azért, hogy saját katonáikat az agresszív politika és a rablőháborúk vak eszközévé változtassák, akik képesek — a körülöttük végbemenő események lényegére nem gondolva — nemre és fajra való tekintet nélkül mindenkit megölni, aki az agresszió ellen szegül és védelmezi saját hazája szabadságát és függetlenségét, az amerikai burzsoázia feléleszti a csapatokban a sovinizmust, a más népekkel szembeni állati gyűlöletet és az aljas indulatokat.

A reális valóság, az élet tényei — amint látjuk — megcáfolják a háborúról, mint a kultúra és a haladás mozgató erejéről szóló megállapításokat.

A marxizmus—leninizmus elismeri, hogy a háború igen fontos helyet foglal el és nagy szerepet játszik az antagonisztikus társadalmak történetében. De minden háború másként hat a társadalmi életre. E hatás jellegét annak a politikának a jellege határozza meg, amelynek a háború a folytatása.

*

Az imperialisták ideológusainak fentebb vizsgált összes elméletei gondosan rejtik a háború igazi okait és céljait, s hogy hazugsággal behálózzák és a milliárdosok haszna érdekében az új háborúba bevonhassák a néptömegeket, eltorzítják a háború szerepét a társadalmi életben.

Ezek az elméletek a mai imperializmus háborús ideológiájának tudománytalan és reakciós jellegét tükrözik. Ezért a háború eredetéről és lényegéről szóló burzsoá elméletek marxista—leninista kritikája óriási politikai jelentőségű. Az imperializmus háborús ideológiája reakciós lényegének leleplezése arányában mérséklődik ennek az ideológiának hatása is a néptömegekre.

AZ IMPERIALIZMUS KORSZAKÁBAN LEZAJLOTT HÁBORÚK JELLEGE

1. A MARXIZMUS—LENINIZMUS A HÁBORÚK KÉT FAJTÁJÁRÓL

A hadviselő államok és az ugyanazon országon belül küzdő antagonisztikus osztályok politikája folytatásaként keletkezett háborúk lényegének marxista—leninista meghatározása lehetővé teszi valamennyi háború jellegének és társadalmi szerepének a meghatározását. Ehhez tanulmányozni kell a felek fegyveres összeütközése előtt huzamosabb időn keresztül kialakult kölcsönös politikai viszonyok rendszerének egészét, tisztázni kell az adott háborút kirobbantó okokat és feltételeket, valamint fel kell tárni a háború politikai tartalmát és a harc célját. Ha a háború reakciós, kizsákmányoló osztályoknak a társadalmi elnyomás megszilárdítására és kiszélesítésére, más népek leigázására és a dolgozók felszabadító mozgalma elfojtására irányuló politikát folytat, akkor az ilyen háború akadályozza a történelmi haladást, gátolja a társadalom fejlődését. Ha pedig a háború a forradalmi osztályok politikáját folytatja, a háború haladó jelleget ölt, gyorsítja a társadalom fejlődését, hozzájárul a társadalmi élet különböző területeinek megújításához.

A háború politikai tartalmát feltáró marxizmus megállapítja a háború jellegének meghatározására a minden esetben szükséges objektív, a történelmi viszonyoktól és a harc céljaitól függő ismérveket. Ilyenek napjainkban a demokrácia és a szocializmus érdekei. A háborúk jellegének megállapítására tisztázni kell, hogy a háború a lakosság többsége, a dolgozók

érdekében folyik-e, vagy pedig a népellenes, reakciós erőknek előnyös.

A társadalom továbbhaladásáért harcoló, élenjáró osztályok a nép érdekeinek képviselőjeként lépnek fel, míg a reakciós osztályok a saját túlhaladott ügyüket védve, népellenes, a társadalmi elnyomásra és a dolgozó tömegek jogaitól való megfosztására irányuló politikát folytatnak.

Az osztályok szerepe a történelem folyamán változik, ezért minden társadalmi jelenség tudományos elemzését valóság-hűen, a világtörténelem fejlődésének adott szakasza társadalmi-politikai tartalmának figyelembevételével kell megítélni. Marx és Engels ezen az alapon határozták meg minden háború jellegét és társadalmi szerepét — egészen a monopolkapitalizmus korszakáig.

Az 1789—1871 közötti — a francia polgári forradalom kezdetétől a párizsi kommünig terjedő — korszak, mint a burzsoá rend megszilárdításáért folytatott harc és a nemzeti kapitalista államok megalakításának a korszaka került be Európa történetébe. E korszak fő tartalma a burzsoázia vezette néptömegek felszabadító harca volt a feudalizmus ellen. Igaz, a burzsoázia már akkor hódító, gyarmati politikát folytatott, de a korszakot általában éppen a burzsoázia felszabadító szerepe jellemezte, amikor még a feudalizmus elleni harcát sem fejezte be. Idegen lobogó alatt című munkájában Lenin azt írta, hogy a francia forradalomtól a párizsi kommünig terjedő időszakban a haladó burzsoá-nemzeti felszabadító háborúk voltak a tipikusak, amelyeknek politikai tartalma az abszolutizmus és a nemzeti elnyomás megdöntése volt. „Akkor a háborúban részvevő fő országok népmozgalma általánosan demokratikus, vagyis gazdasági és osztálytartalmánál fogva burzsoádemokratikus mozgalom volt”.¹ Ez a mozgalom akkor történelmileg haladó szerepet játszott: a feudalizmus, az abszolutizmus és az idegen nemzeti elnyomás megsemmisítése nélkül a proletariátus szocializmusért vívott harca nem tudott kibontakozni.

Az egyetlen osztály, amely a hűbéri jobbágyrendszer elleni össznépi harcot vezetni tudta, abban az időben a burzsoá-

¹ Lenin Művei, 21. köt., 140. old.

zia volt. A proletariátus akkor még nem volt szervezett erő, még nem voltak osztályharcban kipróbált munkás tömegszervezetek, amelyek a történelmi haladásért vívott harc élére állhattak volna.

Az osztályerők adott állapotából kiindulva Marx és Engels annak idején a háborúkat attól függően ítélték meg, hogy melyik oldal sikere, melyik ország burzsoáziájának a győzelme nyújt több lehetőséget a proletariátus felszabadító harcának továbbfejlesztésére. Marx és Engels harcoltak a munkásosztály politikai vonaláért, amelynek célja az volt, hogy minden módon befolyásolja a polgári demokratikus átalakulás befejezését és ezzel hozzájáruljon a proletárforradalom kibontakoztatásához szükséges feltételek megteremtéséhez.

Az európai országok népeinek a nemzeti felszabadításért és a nemzeti újraegyesítésért folytatott harca a XIX. század elején a napóleoni Franciaország ellen bontakozott ki, amely saját ipari tőkéje számára az európai gazdasági és a politikai uralom kivívásának útjára lépett. Napóleon hadserege megverte Ausztriát és Poroszországot, betört Spanyolországba és Portugáliába, majd Oroszországba. Napóleon hatalmának az egész világra való kiterjesztéséről álmodozott. A francia birodalom háborúi hódító jelleget öltöttek. Az európai országok állami függetlenségét durván eltiporták. A napóleoni háborúk haladó oldalát — a feudalizmus aláadását és az út megtisztítását a kapitalizmus számára — a hódító, rabló célok egyre inkább háttérbe szorították. Lenin írta, hogy „a francia nemzeti háborúk imperialista háborúkká váltak, amelyek viszont megszűntek a Napóleon imperializmusa ellen irányuló nemzeti felszabadító háborúkat”.¹

1812-ben a napóleoni hadsereg inváziója ellen elszánt nemzeti felszabadító háborúra kelt az orosz nép. Oroszország dolgozó tömegei hatalmas lelkiert, bátorságot és nemzeti öntudatot tanúsítottak. A nép Napóleon hadserege elleni háborújával kötötte össze a jobbágyság alóli felszabadulás és az új, szabad élet reményeit. A tömegek hazafias lelkesedését világosan kifejezte a reguláris hadsereg számára döntő segítséget jelentő, ütőképes partizánharc.

¹ Lenin Művei, 22. köt. 322. old.

Az orosz nép kiűzte földjéről a hódítókat, Napóleon hadseregét megsemmisítette és ezzel hozzájárult az európai országok idegen elnyomástól való felszabadulásához. Engels kiemelte az orosz fegyveres erők Napóleon fölötti győzelmének progresszív jelentőségét. Az európai népek Napóleon zsarnoksága elleni általános felkelésének kezdetét a francia hadsereg oroszországi szétverése jelentette.

A Napóleon elleni háborúk ellentétes jelleget, vagy ahogy Marx mondotta „a megújódás és a reakció kettős jellegét”¹ viselték. A népek Napóleon-ellenes általános háborúja a francia hódítók által leigázott országok eltiport nemzeti függetlenségéért folyt. Ugyanakkor a Napóleon feletti győzelem a félf feudális Európa győzelmét eredményezte a burzsoá Franciaország fölött. Az orosz cárizmus és más európai monarchiák a feudál-abszolutisztikus rendszer megszilárdítása érdekében harcoltak a napóleoni diktatúra ellen.

A népek felszabadító harcát saját céljaikra felhasználó monarchiák nemcsak nem döntötték el, de még jobban kiélezték a nemzeti kérdést Európában. Az 1815. évi szerződések szerint sok állam határait a győztesek — s mindenekelőtt az akkor legerősebb szárazföldi hatalom, a cári Oroszország — érdekeinek megfelelően állapították meg. Olaszországot, Németországot és Lengyelországot feldarabolták; ugyanaz a sors várt a Délkelet-Európát benépesítő nemzetiségek nagy részére. „Ennek következtében Lengyelország, Németország és Olaszország számára politikai mozgalom alapjává vált bármilyen, a nemzeti egység visszaállítására irányuló törekvés, ami nélkül a nemzeti élet csak kísértet volt”.²

Marx és Engels a nemzeti újraegyesítést és a nemzeti szabadságot, mint a népek békés együttműködésének, gazdasági és kulturális növekedésének és a proletariátus szocializmusért vívott osztályharca fejlődésének feltételeként vizsgálták. Ezért forrón üdvözölték az olasz nép nemzeti felszabadulásáért és újraegyesítéséért vívott harcát, reménykedve, hogy Olaszország Ausztria elleni sikeres forradalmi háborúja jelzés lesz az

¹ Marx, Engels művei, X. köt., 726. old. (oroszul).

² Marx, Engels művei, X. köt. 726. old. (oroszul).

összes elnyomott nemzetiségeknek az elnyomók elleni általános harcra.¹

Az olasz kérdés eldöntéséért vívott harc azonban rendkívül elhúzódott. Ez Olaszországban a királyi hatalom népellenes politikájával és a monarchikus Franciaország ellenakcióival magyarázható.

Még bonyolultabb utakon haladt Németország nemzeti egyesítése, aminek a megvalósítása az 1848. évi forradalomtól kezdve a német nép társadalmi életének fő feladatát jelentette. Németország demokratikus úton való egyesítését a német liberális burzsoázia gyávasága és árulása zavarta meg. A kapitalizmus viharos fejlődésével sürgetően szükségessé vált egyesítést, a porosz monarchia Dánia, Ausztria és végül Franciaország ellen 1870-ben indított háborúi útján valósította meg. Az új birodalom élére Németország legreakciósabb osztálya, a porosz junkerek osztálya került.

Marx és Engels leleplezték a porosz militarizmus reakciós elgondolásait és több mint két évtizeden keresztül fáradhatatlanul harcoltak Németország demokratikus úton való egyesítéséért. Az egységes, demokratikus Németország létrehozását a más országokban, elsősorban a XVIII. század végén saját államiságát veszített — Oroszország, Poroszország és Ausztria közt felosztott — Lengyelországban és más országokban folyó felszabadító mozgalommal szoros kapcsolatban szemlélték. Marx és Engels még az Új rajnai újságban (1848) vázolták a demokratikus német köztársaság megvalósítására és Lengyelországnak — Napóleon csapatai szétzúzása után az európai reakció támaszává vált Oroszország elleni háborúja útján történő visszaállítására irányuló programot. 1848 augusztusában azt írták: „Az Oroszország elleni háború teljes, nyílt és valóságos szakítás lenne a mi egész szegényteljes múltunkkal, Németország valóságos felszabadítása és egyesítése lenne... Az Oroszország elleni háború lenne az egyedül lehetséges út, becsületünk és érdekeink megmentésére szláv szomszédaink és különösen Lengyelország viszonylatában”.²

A forradalmi munkásmozgalom sikeres európai fejlődése

¹ Lásd Marx, Engels művei, XI. köt. II. rész. 65. old. (oroszul).

² Marx, Engels művei, V. köt., II. kiad., 354. old. (oroszul).

legfontosabb feltételének Marx és Engels a cári Oroszországnak az 1853—56. években a krími háborúban elszenvedett vereségét tekintették. Ebben a háborúban az orosz önkényuralom és az angol—francia kapitalisták hódító érdekei ütköztek össze. A háború a Fekete-tenger öbleinek birtoklásáért és a Kis-Ázsia feletti uralomért folyt. Marx és Engels jónak látták Oroszország vereségét, mivel az orosz cárizmus Törökország feletti győzelme a reakció még nagyobb fokú megerősödését eredményezhette és „a forradalom ügyére nézve leírhatatlan szerencsétlenséggé vált volna”.¹

A cári Oroszország vereségéről beszélve Marx és Engels egyáltalán nem óhajtották az angol és a francia burzsoázia győzelmét. Reménykedtek, hogy az akkor kialakult európai helyzetben a háború szocialista forradalomhoz vezet, átnő a főbb európai országok dolgozó tömegeinek a nemzetközi reakciós erők elleni harcába, elvezet az 1848. évi forradalommal felmerült nagy feladatok eldöntéséhez. Marx azt hitte, hogy a háború elkerülhetetlenül felidézi azokat az eseményeket, amelyek Franciaországban lehetővé teszik a proletariátus számára a júniusi vereség után elvesztett pozíciók visszaszerzését. Marx és Engels véleménye szerint a forradalomnak fel kellett volna lángolni nemcsak Franciaországban, de egész Közép-Európában, Angliában és Oroszországban is.

A krími háború vége azonban nem igazolta Marx és Engels reményeit. A háború nem vált a dolgozóknak a demokratikus átalakulásért vívott összeurópai háborújává, nem vezetett forradalomhoz, nem törte szét a nemzeteket fojtogató bilincseket, nem végzett a feudalizmus maradványaival. A cárizmus katonai veresége csak Oroszországban bizonyította be a feudális rendszer rothadtságát és gyorsította meg a jobbágyság felszámolását. A háború eredményeként a cári Oroszország befolyása Európában csaknem teljesen megszűnt és szerepe a nemzetközi politikában meggyengült.

Anglia és Franciaország vezető európai hatalmakká váltak. A katonai győzelmet saját hódító, gyarmati politikájuk szélesítésére és megerősítésére használták fel a Közel- és Közép-Keleten, Indiában, Burmában és Kinában.

¹ Marx, Engels művei, IX. köt., 386. old. (oroszul).

A gyarmati háborúk a kapitalizmus egész történetét végig kísérik. 1492-ben Amerika és 1498-ban az Indiába vezető tengeri utak felfedezésétől kezdve a „civilizált” európaiak irtották, rabolták, kizsákmányolták a Kelet és az „Új világ” népeit. A gyarmatosítók barbár módon tönkretették a legrégebb anyagi és szellemi kultúrát, elpusztították a földgolyó leggazdagabb vidékeit. Az idegen kizsákmányolók megakadályozták a leigázott népek fejlődését, hosszú időre elmaradottságra és tengődésre kárhoztatták őket.

Marx és Engels megjegyezték, hogy a burzsoázia uralma alatt a történelmi haladás mindig a dolgozó tömegek elszegényedését vonta maga után. A burzsoázia népek sorát lökte a vérengzés, az erőszak és a rablás, a szegénység és a megalázottság útjára. A burzsoázia kapzsisága a gyarmatokon a legkegyetlenebb formákat öltötte. A haszon vágya hatja át a kereskedők, a gyarmatosok, a kupecsek, a gyarmati csapatok széles rétegeit. A sovíniszta gőg rendkívüli mértékben fertőzi a metropolisok egész lakosságát. Ez a kizsákmányolók állásait erősíti, s eszközül szolgál a népnek nemcsak politikai, de lelki elnyomására is. Marx mondotta: „A nép, amely más népet leigáz, saját láncait kovácsolja”.¹

Marx és Engels a munkásosztályt állandóan a nemzetközi szolidaritás szellemében nevelték. A leghatározottabban elleannezték a népek belső, nemzeti ügyeibe való külső beavatkozást és fáradhatatlanul hangoztatták, hogy minden nép szuverén joga a társadalmi és állami rendszer formájának megválasztása.

Mikor Anglia kormánykörei Spanyolországgal és Franciaországgal együtt fegyveres intervenciót szerveztek (1862) Mexikóban a köztársasági kormány ellen, hogy a katolikus egyház jogait visszaállítsák és a hűbéri monarchikus uralmat visszaállítsák, Marx határozottan tiltakozott e kaland ellen és a legszörnyűbb vállalkozások egyikének nevezte, amelyet valaha is feljegyeztek a nemzetközi történelem könyvébe.² Marx rámutatott arra, hogy a beavatkozókat személyi előnyök és haszonérdekek vezették. Ez időben az angol nép széles rétegei

¹ Marx, Engels művei, XIII. köt., I. r. 363. old. (oroszul).

² Ugyanott XII. köt., II. r. 292. old. (oroszul).

nem támogatták és elítélték ezt a más ország belügyeibe való beavatkozást.

Amint látjuk, a különböző országok burzsoáziája a kapitalista termelési mód megszilárdításáért és kiszélesítéséért nemcsak felszabadító háborút folytatott a feudalizmus és az idegen iga ellen, hanem hódító háborúkat is viselt idegen földek eltulajdonítása és más népek leigázása érdekében.

Az akkori idők háborúinak tudományos elemzésénél Marx és Engels megkülönböztetett *védelmi* háborúkat és *hódító* háborúkat. A feudális jogfosztottság és az idegen iga alóli, a társadalmi és nemzeti felszabadításért viselt védelmi háborúkat — igazságosaknak tekintették. A hódító, területabló háborúkat ellenben elítélték és azoknak az államoknak és osztályoknak a vereségét kívánták, amelyek ilyen háborúkat folytattak.¹

Marx és Engels a „védelmi háború” és a „hódító háború” fogalmát *politikai tartalommal* kapcsolták össze és tisztázták, melyik osztály folytatja a háborút, a háború milyen politika folytatása, a hadviselő felek milyen feladatokat és célokat követnek.

A monopolkapitalizmust megelőző korszak védelmi háborúinak felszabadító jellegét vizsgálva nem szabad elfeledkezni azok politikai céljainak belső ellentmondásairól sem. Az akkori idők burzsoá-nemzeti háborúinak rendszerint reakciós, hódító mozzanatai is voltak. A kizsákmányoló osztályok politikája nemcsak a külső ellenség elleni harcra irányult, hanem a függetlenségükért harcoló néptömegek demokratikus mozgalma ellen is. Ezért a kizsákmányoló államok védelmi háborúi az igazságtalan háborúk jó néhány jellemvonását is magukban hordozták. Ezek a mozzanatok bizonyos feltételek között képesek elhatalmasodni és a háború politikai tartalmát megváltoztatni — a háború felszabadító jellegét hódító, reakciós háború jellegére változtatni.

Az ilyen fordulat világos példája az 1870—71. évi francia—porosz háború. A háború első szakasza a monarchista Franciaország ellen a nemzeti újraegyesítéséért küzdő Németország

¹ Lásd Marx, Engels művei, XI. köt., I. rész, 156. XII. köt., II. rész, 245., XIII. köt. II. rész, 93., 222., 331. oldalakat (oroszul).

részeről haladó jellegű volt. De a porosz militaristák hódító törekvéseit figyelembe véve, Marx már akkor felszólította a német munkásosztályt, ne engedje, hogy a háború védelmi jellegét elveszítse és hódító háborúvá váljék a francia néppel szemben, mert: „...akkor a győzelem is, a vereség is egyenlően halálos lesz”.¹

Franciaország és Németország dolgozó tömegeinek semmi okuk se volt egymás ellen harcolni. Csak a német nép nemzeti újraegyesítése útjában álló III. Napóleon kormányának állt érdekében. A poroszok azonban III. Napóleon trónfosztása és Franciaországban a köztársaság kikiáltása után is folytatták a háborút. Ettől az időtől kezdve Németország részéről a háború politikai tartalma gyökeresen megváltozott: a védelmi háború a francia nép elleni hódító, területtrabló háborúvá alakult át.

A háború folyamán megmutatkozott a Poroszország által megoldott haladó feladatok ellentmondásos jellege és korlátozottsága. Az ország nemzeti újraegyesítésének történelmileg haladó ügyét reakciós módszerekkel, porosz junkermódra oldották meg. A német hadsereg idegen területet hódított meg, rabolta a francia népet és a francia munkásosztály forradalmi felkelését elfojtotta. Marx szavai szerint Poroszország a párizsi kommün ellen, mint aljas bérgyilkos lépett fel. A poroszok és a versailles-iek (a francia reakciós erők — a ford.) „a győző hadsereg és a legyőzött hadsereg egyesülnek, hogy együtt verjék le a proletariátust”.²

A párizsi kommün után a XX. század századfordulóján a kapitalizmus fejlődésének utolsó szakaszába, az imperializmusba lépett. A szabad versenyt felváltotta a monopóliumok uralma. A haladó, fejlődő kapitalizmus a rothadás stádiumába lépett. Ezen az alapon gyökeresen megváltozott a burzsoázia politikai arculata is, reakciós osztállyá vált, amelynek érdekei a néppel ellentétesek, fékezik a korszerű társadalom fejlődését. A maximális profitért folyó versenyben az imperialisták kegyetlenül kizsákmányolják és elpusztítják nemcsak saját országuk dolgozóit, de az idegen országok népeit is. A

¹ Marx, Enge's művei, XIII. köt., II. rész, 8. old. (oroszul).

² Ugyanott 334. old. (oroszul).

világot felosztották maroknyi „nagy”, elnyomó burzsoá, valamint óriási többségű elnyomott és leigázott nemzetekre és nemzetiségekre. Az imperialista ragadozó farkasok egymás ellen harcolnak a világ újrafelosztásáért, a viláგuralomért. A burzsoá háborúk politikai tartalma gyökeresen megváltozott. Az imperialisták fegyveres erőiket a proletariátus megállíthatatlanul fejlődő forradalmi harca ellen, a gyarmati és függő országok népeinek egyre növekvő nemzeti felszabadító mozgalma ellen irányítják. Most, mint a társadalom fő haladó ereje a proletariátus lép a porondra. A kapitalizmus fejlődésével a proletariátus számbelileg növekedett, az osztályharcban megedződött, politikailag jelentőssé és szervezetté vált. A XX. századig a világkapitalizmus összes ellentmondásai csomópontjává vált Oroszországban megjelent a Lenin által szervezett marxista—leninista forradalmi párt. A proletariátus a párt vezetése alatt a dolgozó tömegek hegemonjává, a nép érdekeinek következetes védelmezőjévé, az emberi társadalom fejlődésének élcsapatává, a kizsákmányoló osztályok elleni küzdelem aktív harcosává vált.

Századunkban az emberiség előrehaladása elválaszthatatlan kapcsolatban áll a munkásosztály szocializmusért folytatott forradalmi harcával, a társadalmi és a gyarmati elnyomás egész rendszere összeomlásával. „Az imperializmus — írta Lenin — a proletariátus szociális forradalmának előestéje. Ez 1917 óta világméreteiben beigazolódott.”¹

A munkásosztály felnőtt a kapitalizmus elleni forradalmi rohamra, nagy felszabadító küldetése megvalósítására. A város és a falu széles dolgozó tömegei élén haladó munkásosztály fejezi ki legteljesebben és legkövetkezetesebben a legalapvetőbb törekvéseket, amelyek mindennemű elnyomás és jogfosztottság alóli felszabadulásra irányulnak. *A munkásosztály nemzetközi mozgalmának érdekei teljesen egybeesnek valamennyi dolgozó életérdekeivel.* Íme, ezért lehet a jelenkori háborúk valóságos jellegét a következőképpen meghatározni: „Csakis a szocialista proletariátusnak és a proletariátus szabadságharca szempontjából, más szempontot nem ismerünk el. Ha a háborút a kizsákmányoló osztály viseli uralma, osztály-

¹ Lenin Művei, 22. köt., 200. old.

uralma megszilárdítása céljából, az bűnös háború és a „honvédelem” az ilyen háborúban aljasság, a szocializmus elárulása. Ha a háborút a proletariátus viseli, amely legyőzte országában a burzsoáziát, mégpedig a szocializmus megszilárdítása és fejlesztése érdekében viseli, akkor a háború jogos és szent”.¹ Lenin figyelembe vette az osztályok új viszonyát, annak a proletariátusnak új feladatait, amelynek forradalmi mozgalma a történelmi haladás fő erejévé vált, amikor a háború két fajtájának meghatározásával gazdagította a marxizmus tételeit. Lenin meghatározta az igazságos és igazságtalan háborúk tartalmát az imperializmus és a proletárforradalmak korszakában. Ez azoknak a konkrét történelmi jellemzéseknek az alkotó továbbfejlesztése, amelyeket Marx és Engels dolgozott ki a kapitalizmus monopolista korszakát megelőző háborúkról. A háborúk proletárértelemben leglényegesebb tartalmát általánosítva Lenin mondotta 1919-ben: „...vannak igazságos és igazságtalan, a haladást szolgáló és reakciós háborúk, olyan háborúk, melyeket haladó osztályok és olyanok, amelyeket maradi osztályok folytatnak, olyan háborúk, melyek az osztályelnyomás megszilárdítását, és olyanok, melyek annak megdöntését szolgálják.”²

A háborúk marxista—leninista felosztása igazságos és igazságtalan háborúkra felfegyverezte a munkásosztály forradalmi pártját, a védelmi háború értelmét kitekerő szociálsovinisták elleni harcához. A szociálsovinisták be akarták csapni a tömegeket és igazolni akarták az imperializmus korszakának burzsoá hódító háborúit.

Lenin az első világháború idején, amikor a szociálsovinizmust leleplezte, rámutatott arra, hogy a munkásosztály viszonyát a háborúhoz politikájának tartalma határozza meg és nem a fegyveres harc módszerei és formái. Az 1914-ben kitört első világháborút mindkét hadviselő imperialista csoportosulás hódító, rabló célok érdekében folytatta. Az ilyen háború védelminek tekintése és felhívás a haza védelmére, a nép közvetlen elárulása, a munkásosztály ügyének az elárulása volt. Azért, hogy ennek a soviniszta csalásnak es a

¹ Lenin Művei, 27. köt., 302. old.

² Ugyanott 29. köt., 346. old.

„honvédelem” jelszó kártételének véget vessenek, a háború olyan felosztását kellett adni, amely világosan meghatározza a munkásosztály és a dolgozó tömegek viszonyát a különféle háborúkhoz: *az igazságos háborút minden eszközzel támogatni kell, az igazságtalan háború ellen határozott harcot kell folytatni.*

A háborúk lenini felosztásában nemcsak erkölcsi értékelés jut kifejezésre, hanem minden háború társadalomtörténeti szerepe is. Az igazságos és haladó háború egyrendbeli értelmezés. Lenin egyik sorba állítja az igazságos, a haladó és a felszabadító háborúkat, a másikba az igazságtalan, reakciós és hódító háborúkat.¹

Igazságtalan, néPELLenes háború nem lehet haladó. Nem lehet például a burzsoázia által még a felfelé emelkedő kapitalizmusban a gyarmatok leigázásáért és az ottani lakosság kirablásáért viselt háborúit haladóknak tekinteni. Ezek a háborúk nem voltak se igazságosak, se haladók, mert a gyarmati elnyomás akadályozza a leigázott országok gazdasági és politikai fejlődését. A burzsoázia nemcsak nem segíti az új, haladóbb termelési eljárások fejlődését, hanem ellenkezőleg, mesterségesen támogatja és őrzi a feudalizmus és a patriarchalizmus legelmaradottabb alapelveit. Az ilyen háborúkat haladóknak tartani azt jelenti, hogy elismerjük a kapitalizmus „kulturális hivatását” a gyarmatokon, illetve helyeseljük a burzsoá gyarmati politikát.

Egyes igazságtalan háborúkat hibás jellemzésből adódóan egyesek haladó háborúknak hirdetnek. Ez a háborúk objektív következményeinek a hazug értelmezéséből következik. Ha egyszer az adott háború végeredménye az ismeret haladó jelenségekhez vezetett, akkor ennek a háborúnak haladó jelleget tulajdonítanak. Nem lehet azonosítani a háború politikai céljait a háború eredményeivel, nem lehet ítélni a háborúról a háború történelmi (néha elég távol eső) következményei szerint. Ezeket a következményeket nem a háború ténye hívja életre, hanem más társadalmi-gazdasági okok, amelyek esetleg egyéb utakon, nem feltétlenül katonai erőszakon keresztül tudnának hatni.

¹ Lásd Lenin Művei, 25. köt., 390—391. old.

Például a cári kormány reakciós, hódító politikáját nem lehet összetéveszteni az egykori orosz birodalom népei gazdasági és kulturális közeledésének a problémájával. Ebből a szempontból Oroszország a Kelethez fűződő viszonyában „valóban progresszív szerepet játszott — írta Engels 1851. május 23-án kelt levelében Marxnak —, Oroszország uralma a Fekete- és a Kaspi-tenger melléki és a Közép-Ázsia népei, a baskirok és a tatárok számára civilizáló szerepet játszott...”¹ A Kaukázus és Közép-Ázsia népei Oroszországhoz csatlakozva, történelmük új időszakába léptek. Végeredményben az orosz proletariátussal az élen és a proletariátus segítségével az általános forradalmi harcban elérték saját felszabadulásukat.

A népek közeledésének haladó eredményeivel a gyarmatosító háborúk reakciós politikai tartalmát azonban nem lehet felcserélni. A háború jellegét nem a történelmi folyamat következő lépése, hanem az osztályok és az államoknak az a politikája határozza meg, amely a háborút megelőzte és háborúban is folytatódik. A kizsákmányoló osztályok a gyarmatokon hódító, rabló politikát folytatnak, ezért a gyarmati háborúk reakciós, igazságtalan jellegűek.

Korunk igazságtalan háborúit a monopolista kapitalizmus ellentmondásai, s az imperialista burzsoázia politikájának a folytatása szüli. Az imperialisták katonai erőszak segítségével igyekeznek leigázni a gyenge országokat, megtartani és megosztani a gyarmatokat, elnyomni a rabságra vetett népek nemzeti felszabadító harcát, szétverni a proletárforradalmi mozgalmat, gyengíteni a szocialista tábort és ezzel erősíteni a kapitalista rendszert. Az ilyen háborúk, a világuralom elérésére törő reakciós államok katonai eszközökkel való fegyveres *beavatkozását, az agressziót* testesítik meg. Az Egyesült Államok jobboldali köreinek kalandor tervei (például az Eisenhower-doktrína) a legvilágosabban mutatják az imperialista államok politikájának agresszív jellegét.

Az imperializmus hódító háborúi és kegyetlen erőszakoskodásai létrehozzák a leigázott osztályoknak és népeknek az elnyomók elleni felszabadító mozgalmát és harcait. A forra-

¹ Marx, Engels művei, XXI. köt., 211. old. (oroszul).

dalmi-felszabadító háborúk mindig a válasz jellegét viselik a reakciós erők részéről megnyilvánuló állandó erőszak ellen. A kizsákmányolás, az elnyomás, a rabszolga sorba döntés, a kívülről jövő leigázás veszélye kényszerítik a népeket a fegyveres harcra, a felszabadító háború megkezdésére. A kizsákmányolt osztályok és a leigázott népek mikor e háborúkat megkezdik, tudják, hogy meg kell védeniük életérdekeiket és a sorsuk feletti rendelkezés jogát. Lenin 1917-ben megmagyarázta, hogy ha egyetlen imperialista állam se fogadja el a szovjet kormány javaslatát a béke megkötésére, „akkor a háború a mi részünkről valóban ránk kényszerített, valóban igazságos védelmi háborúvá válik”.¹

A háború két fajtájának ellentétes jellegét a proletariátus és a proletariátus pártjának a háborúval szemben fennálló ellentétes viszonya határozza meg. A kapitalista monopóliumok érdekében folytatott imperialista háborúk bűnös jellegét leleplezve, a marxizmus—leninizmus minden erővel kiemeli a kizsákmányolt osztályoknak a kizsákmányolóktól való felszabadításáért, az elnyomott népeknek az imperialista elnyomóktól való felszabadításáért, a szocialista országoknak az imperialista agressziótól való megszabadításáért folytatott forradalmi háborúi törvényességét és igazságosságát. Határozottan, minden eszközzel, egészen a forradalmi erőszakig harcolva az igazságtalan, hódító háborúk ellen, a kommunisták önfeláldozóan támogatják a nép érdekében folytatott igazságos, felszabadító háborúkat.

A leigázottak érdekeit védő kommunisták nem lehetnek a leigázás elleni küzdelem, a demokráciáért és a szocializmusért folytatott küzdelem céljából indított háborúk ellenségei. A lakosság túlnyomó többsége érdekében folyó erőszak és háborúk jogosságát a szocialisták nem tagadhatják — állítja a marxista—leninista tudomány. Lenin ostobaságnak tartja, „ha a forradalmi proletariátus lemondana a forradalmi háborúkról, amelyek szükségesek lehetnek a *szocializmus érdekében*”.²

¹ Lenin Művei, 26. köt., 48. old.

² Lenin Művei, 23. köt., 401. old.

A forradalmi háborúk, amelyekben a döntő erő a nép, óriási haladó szerepet játszanak a társadalom fejlődésében. Az ilyen háborúk céljai egybeesnek a történelmi fejlődés objektív menetével. Ezért a forradalmi osztályháborúk, még akkor is, ha egyesek azok közül vereséggel végződnek, végeredményben az újnak a régi feletti, a haladó osztályoknak a reakciós osztályok elleni győzelméhez vezetnek. A marxizmus—leninizmus bebizonyította, hogy végül is az győz, aki mögött a történelmi fejlődés ereje áll. Korunkban a történelmi haladás nagy ereje a munkásosztály oldalán, a demokrácia és a szocializmus oldalán áll. Ebben van a dolgozóknak a kizsákmányolók feletti végső győzelmének záloga a forradalmi osztály felszabadító harcában.

•

Korunk háborúi sokoldalú és bonyolult jelenségek. Lenin a párt VII. kongresszusán mondta, hogy a kapitalizmus vereségének a korszaka „...világtörténelmi időszakot, egész korszakot fog kitölteni, amelyen belül a legkülönbébb háborúk, imperialista háborúk, országon belüli polgárháborúk fogják követni egymást, ezek egybefonódnak egymással, nemzeti háborúk törnek ki, felszabadulnak azok a nemzetiségek, amelveket elnyomtak az imperialisták, elnyomtak azoknak az imperialista hatalmaknak különböző kombinációi, amelyek az óriási államkapitalista és katonai trösztök és szindikátusok korszakában elkerülhetetlenül ilyen, vagy olyan szövetségeket alkotnak.”¹

Az igazságos és az igazságtalan háborúkról szóló tétel biztosítja azt a lehetőséget, hogy ezekben a bonyolult politika- és katonai eseményekben el tudjunk igazodni és helyesen meghatározhassuk minden háború jellegét. Lenin hangsúlyozta a háborúk igazságosakra és igazságtalanokra való felosztásának a jelentőségét, mert „elméletileg hibás és gyakorlatilag káros, ha nem különböztetjük meg a háborúk típusait”.² mondta. Enélkül a munkásosztály és a dolgozók egész tö-

¹ Lenin Művei, 27. köt., 118—119. old.

² Lenin Művei, 35. köt., 178. old. (oroszul).

mege magatartását illetően nem lehet meghatározni a helyes utat a bekövetkezett háborúban.

A háborúk két fajtájáról beszélve, nem szabad elfelejteni, hogy minden háborúnak megvannak az egyéni, az adott időszakban az osztályharc viszonyából és a szövetséges államok politikai együttműködéséből folyó sajátosságai. Éppen ezzel kapcsolatban, Lenin — az imperializmus korszaka háborúi jellegének meghatározásával — emlékeztetett a marxista dialektika egyik tételére, mégpedig arra, hogy „tisztá” jelenségek nincsenek, hogy a természetben és a társadalomban az összes korlátok feltételesek és mozgásban vannak.¹ Ezért a háborúk tanulmányozásánál, azok jellege meghatározásánál konkrét történelmi analízis szükséges.

A háború két fél fegyveres harcát jelenti. Ha mindkét ellenség hódító, rabló politikai célokat követ, akkor a háború imperialista, igazságtalan lesz mindkét oldalról. Gyakran az egyik hadviselő fél folytat igazságtalan, hódító politikát, míg a másik haladó, felszabadító célokért harcol. Ez esetben a háború egyik oldalról igazságtalan, a másik oldalról igazságos lesz. De a háború egész folyamata alatt csak a munkáosztály irányítása biztosíthatja a háború feltétlenül igazságos politikai tartalmát.

A világháborúk jellegének elemzésénél tekintetbe kell venni, hogy azok mindig koalíciós háborúk. A koalícióba különböző társadalmi rendszerű államok léphetnek be. Az adott történelmi időszakban a közös ellenséggel szemben együttesen vezetett fegyveres harc mellett, a koalíció tagjai egyidejűleg saját osztályérdekeiket is védik. Az ilyen ellentmondásos egység a háború jellegére is ráüti a maga bélyegét. Az ellentmondások konkrét elemzése nélkül nem lehet például helyesen érteni a különbségeket a hitlerista hódítók ellen a második világháborúban együtt harcoló angol—szovjet—amerikai koalíció tagjai stratégiájában.

Mindez a korszerű háborúk bonyolultságát és ellentmondásos jellegét mutatja, ami a politikai tartalom és a társadalmi szerep különösen gondos elemzését követeli, annál is inkább, mert a háború politikai tartalma, feladatai és jelentősége a

¹ Lásd Lenin Művei, 21. köt., 232. o'd., 22. köt., 321. old.

történelmi haladásban néha nem esnek egybe a hadviselő fél reakciós erői számításával. Ezért a marxizmus—leninizmus követeli, hogy „...minden egyes esetben, minden egyes háborúra nézve külön kell meghatározni a háború politikai tartalmát...”¹ és nem szabad megelégedni a hadviselő államok egyes jobboldali körei számításaira és céljaira való hivatkozással. Csak a minden oldalú, konkrét történelmi elemzés teszi lehetővé, hogy valamennyi háború tényleges jellegét és a dolgozó tömegeknek a háborúhoz való viszonyát meg lehessen határozni.

2. A VILÁG FELOSZTÁSÁÉRT FOLYTATOTT IMPERIALISTA HÁBORÚK

A világ felosztásáért folytatott imperialista harcot a kapitalista termelési mód fejlődésének egész folyamata készítette elő. A kapitalizmus létrejöttének és fejlődésének története telve van a gyarmatok felosztásáért, az idegen országok gyenge népei leigázásának és kirablásának jogáért folytatott harccal. Az európai államok egymás közötti harcából született gyarmatok birtokbavétele még a XVI. században megkezdődött. Elsőnek Portugália, Spanyolország és Hollandia kezdték meg a gyarmati hódítást, de már a XVII. század második felétől a gyarmati hatalmak között vezető helyet foglalt el Anglia és Franciaország. Az angol gyarmatosítók nyugatra, Észak-Amerikába igyekeztek, s ott Spanyolország kiszorítása és a hétéves háború (1756—1763) éveiben Franciaországtól elszakított Kanada birtokbavétele után nagyon megerősödtek. Ekkor kezdett növekedni Anglia birtokszerzése Keleten is. A XVIII. század végétől makacs harc folyik az angol gyarmatbirtokok kiszélesítéséért Ázsiában — India, Burma és Kína leigázásáért. A kínai nép ellen vezetett három úgynevezett „ópium” háború eredményeként Kína az európai hatalmak, elsősorban Anglia függőségébe került.

Anglia burzsoáziájával szemben heves gyarmati versengést folytatott a feudál-abszolutisztikus Franciaország. A XVIII.

¹ Lenin Művei, 23. köt., 209. old.

század első fele telve van az Anglia és Franciaország közötti, a világ gyarmati és kereskedelmi hegemoniájáért folytatott küzdelmekkel. E harc a legnagyobb erőfeszítéssel a francia polgári forradalom után, különösen a napóleoni háborúk időszakában folyt. A harcból Anglia került ki győztesen. Hollandia, Spanyolország, Portugália és Franciaország rovására szélesítette tengerentúli birtokait és így Anglia a „tengerek birtokosává vált”. Franciaország azonban Ázsiában megőrizte egy sor gyarmatát és hatalmas gyarmatbirtokot foglalt el Afrikában.

A fiatal kapitalista ország — az Egyesült Államok is nyílt hódító politikát folytatott. Még a XIX. század kezdetén elragadta Spanyolországtól Floridát, támadást indított Porto-Rico ellen és bekebelezett számos Argentínához tartozó szigetet. Az 1846—48. években az Egyesült Államok agresszív háborút folytatott Mexikó ellen, amelynek eredményeként a mexikói terület nagy részét elfoglalta. Az Egyesült Államok ellenállás nélküli terjeszkedés útján egy évszázad alatt területileg megtízszereződött.

A Közel-Keleten és Közép-Ázsiában tevékeny gyarmati politikát folytatott a cári Oroszország, amely fejlődő ipara számára igyekezett értékesítési piacokat szerezni. Oroszország saját közép-ázsiai gyarmatait támaszpontnak tekintette az Anglia elleni harcra, Perzsia, Afganisztán és Tibet uralmáért. E harc különösen Oroszországnak a krími háborúban elszenvedett veresége után éleződött ki.

A gyarmatbirtokokért különösen elkeseredett harcot folytatott Németország és Japán, amelyek a nyugati vezetőhatalmaknál később léptek a kapitalista fejlődés útjára.

A múlt század utolsó negyedében a szabadversenyen alapuló kapitalizmus imperializmusba való átnövése időszakában befejeződött a világ felosztása a főbb kapitalista államok csoportjai között. A XX. század kezdetére Ázsia, Amerika és Afrika összes földjeit elfoglalták. 1900-ban jött létre az Ausztráliai Szövetség, amely megerősítette Nagy-Britannia ausztráliai gyarmati uralmát. Ebben az időszakban Anglián kívül a gyarmatok egész sorát vették birtokba Franciaország, az Egyesült Államok és Németország. 1876-tól 1914-ig a „nagy”

hatalmak Európa területénél két és félszer nagyobb területet sajátítottak ki.

A kapitalista országoknak a világ felosztásáért folytatott háborúi élesen kifejezett hódító jelleget viseltek. „Minden olyan háborút — írta Lenin —, amelyben mindkét hadviselő fél elnyom idegen országokat, vagy népeket és a zsákmány felosztásáért, azért harcol, hogy „ki nyomjon el vagy fosztogasson többet”, nem nevezhetünk másnak, mint imperialista háborúnak.”¹

A XX. század imperialista államainak a háborúi azonban lényegesen eltérnek a monopolista kapitalizmust megelőző korszak hódító háborúitól. Erre az időre alapjában véve befejeződött a világgazdaság kapitalista rendszerének kialakulása és a szabad verseny felváltására megjelentek a nagy monopolista egyesülések. A monopóliumok közötti harc átnőtt a belső, társadalmi kereteken és a főbb imperialista államoknak a korábban már felosztott világ erőszakos újrafelosztásáért folytatott harcává változott. A világalomra való törekvés az imperializmus politikájának fő tartalmává vált, amelynek folytatása az imperialista háború.

Az imperializmus korszakában a gyarmatokért folytatott harc hallatlanul kiélesedett. A monopolista kapitalizmus a gyarmati politika előbbi motívumait újabbakkal egészíti ki a nyersanyag-forrásokért, a tőkekivitelért, a „befolyási övezetekért”, a világpiacokért folytatott harcában. Az imperialista hatalmak a gyarmatokat mint értékesítési piacokat és tőkeelhelyezési, befolyási övezeteket, mint nyersanyag- és olcsó munkaerő-forrásokat hasznosítják. A gyarmatok és függő országok gazdasága, természeti kincsei és lakossága az imperializmus anyag- és embertartalék-forrásokként és területük háború idején a csapatösszevonások és a csapatfelvonulás támaszpontjaiként szolgálnak.

A kapitalista monopóliumoknak a gyarmatok elfoglalásáért és a földgolyó nagy néptömegeinek a kirablásáért folytatott harcát a kapitalizmus alapvető törvényeinek a követelményei határozták meg. A fináncsőke különösen makacsul és arcátlanul törekszik a maximális profitra. A monopolisták e cél-

¹ Lenin Művei, 26. köt., 155. old.

ból nemcsak fokozzák a saját országuk dolgozóinak kizsákmányolását és tönkretételét, de mindenekelőtt becsapják és ki-rabolják a gyarmatok és a függő országok népeit. A finánc-tőke számára a gyarmatok a monopolizált profitszerzést biz-tosító kizsákmányolás legalkalmasabb objektumai.

A gyarmatok monopolista birtoklására irányuló törekvés kü-lönösen kielezi a harcot a finánc-tőke akaratát végrehajtó im-perialista államok között. E harc feltételei az imperializmus-ban lényegesen megváltoztak, a monopóliumok korszakát meg-előző kapitalista időszakhoz viszonyítva. A földkerekség min-den sarkát már „felfedezték” és a területeket egyes kapita-lista országok foglalták el.

„...a kapitalizmus — mondotta Lenin — a föld kincseit egyes országok kezében összpontosította, felosztotta a földet az utolsó göröngyig; a további osztozkodás, a további gazda-godás már csak mások rovására történhet, az egyik ország érdekében a másik rovására. Ezt a kérdést kizárólag erőszak-kal lehet megoldani — és ezért a világrablók között a háború elkerülhetetlenné vált.”¹

Az értékesítési piacok, a nyersanyag-források és a tőke-kivitel befolyási övezeteinek kiterjesztéséért folytatott harc, az előzőleg már felosztott világ újrafelosztásáért vívott éles küzdelemmé változott. Ezek azok az új vonások, amelye-ket az imperializmus hódító háborúi magukra öltenek, s ame-lyeknek politikai tartalma a világoraalomért folytatott harc.

A gyarmatbirtokok uralmában a múlt században a vezető-szerep Anglia és Franciaország kezében maradt. A XX. szá-zadig Anglia az anyaország területét 111,7-szeresen meghaladó gyarmati területet birtokolt, s Anglia lakossága magánál nyolc és félszeresen nagyobb gyarmati lakosságot igazott le. Franciaország gyarmatbirtoka 21,2-szeresen haladta meg az ország területét. A legfiatalabb kapitalista országok, Német-ország és Japán és mások sokkal kevesebb gyarmattal rendelkeztek. Ezek elkéstek az osztozkodásnál és a világ erő-szakos újrafelosztásáért — a saját javukra — aktívan har-coltak.

A gyarmatok újrafelosztásáért és a „befolyási övezetekért”

¹ Lenin Művei, 28. köt. 69. old.

folytatott harcot, s a modern kapitalizmus egész fejlődését éles összeütközések jellemzik. Az újrafelosztás alapvető elve csak az erő lehet. De az erőviszonyok, az egyenlőtlen gazdasági és politikai fejlődés törvényének alárendelt kapitalizmus feltételei között, állandóan változnak.

Egyes országok másokhoz viszonyított ugrásszerű fejlődése a kapitalizmus vilárendszerén belül időről időre az „egyensúly” éles megváltozására vezet; a gyarmatok és a „befolyási övezetek” régi felosztása a kapitalista országok között ellentétbe kerül a világ erőviszonyaival. Felmerül a szükség a már felosztott világ újrafelosztásáért. Ekkor keletkeznek az imperialista háborúk.

Az Egyesült Államok Spanyolország elleni háborúja 1898-ban az első olyan háború volt a gyarmatok újrafelosztásáért, amely az imperialista háborúk korszakának kezdetét jelentette. E háború eredményeként az amerikai imperialisták birtokba vették a Fülöp-szigeteket, Guamot, Kubát, majd a Havai-szigeteket. A Fülöp-szigeteki népnek az új leigázás elleni felkelését az amerikai katonai körök kegyetlenül elnyomták. Ez a rablóháború megmutatta, hogy a világhatalomért folyó agresszív harc útján új versenytárs jelent meg, amely az Ázsia s főként Kína felé vezető útvonalon igyekszik előőrseit elhelyezni, továbbá egész Latin-Amerikát további függőségben igyekszik tartani.

Az imperialisták között a Távol-Kelet feletti uralomért dúló harc megteremtette az 1904—1905. évi orosz—japán háború politikai indítékait. Mindkét hadviselő fél hódító, rabló célokat követett. Imperialista elgondolásukat a kapitalista országok Korea feletti uralmáért, a Csenden-óceán feletti hegemoniáért, Kína felosztásáért folytatott általános harc hatotta át. A cári kormányt a nagyburzsoázia és a földbirtokok legreakciósabb rétegei taszították a háború felé. A cárizmus azonkívül arra számított, hogy a háború megszilárdítja az Oroszországon belüli helyzetet, megállítja a néptömegek egyre növekvő forradalmi mozgalmát.

A bolsevikok Leninnel az élen a háború következtében előállt politikai válságot igyekeztek a cárizmus gyengítésére és a forradalom erősítésére kihasználni; a bolsevikok ebben a

hódító háborúban a cári kormány vereségére törekedtek. Az önkényuralom számításai ellenére az orosz—japán háború meggyorsította a forradalmat.

A viláგuralomért folytatott harc a kapitalista országok katonai összeütközéseit világháborúk méreteire mélyíti és terjeszti ki. Az imperializmus korszakára a világháború jellemző, amikor az egyenlőtlen gazdasági fejlődés következtében általános válság támad a világgazdaság egész rendszerében és a kapitalista világ ellenséges táborokra hull szét.

Az imperialista koalíciók ilyen összeütközése volt 1914—1918. évi első világháború. Ebben a háborúban két imperialista csoport állt szemben egymással: egyik részről Németország, Ausztria-Magyarország, Törökország, a másik oldalon Anglia, Franciaország és Oroszország. Az összes országok imperialistái bűnösek voltak e háború megindításában. Ez a gyarmatok újrafelosztásáért, a viláგuralomért, a gyenge nemzetiségek megfojtásáért, a kapitalista rabság megszilárdításáért folytatott háború volt.

Az 1914—18. évi világháború az imperialista hatalmak közötti egyensúly megrendülése és az így ingataggá vált erőeltolódás következtében tört ki. A kapitalista országok közötti küzdőtéren új imperialista ragadozók jelentek meg, a német monopolisták, akik nyíltan bejelentették igényüket és követelték a „történelmi igazságtalanság” kijavítását — saját részesedésük növelését a leigázott népek kirablásából. A németek Angliától és Franciaországtól igyekeztek gyarmatokat szerezni, hatalmukba akarták keríteni a Közel-Keletet és Oroszországtól el akarták rabolni Ukrajnát, Lengyelországot, a Balti-államokat.

Imperialista célokat követtek az antant államai is: Anglia a háború eredményeként reménykedett, vetélytársa, Németország szétverésében és a világpiacon való kiszorításában. Törökországtól el akarta foglalni Mezopotámiát, Palesztínát és meg akarta szilárdítani helyzetét Egyiptomban. Franciaország igyekezett elragadni a Saar-medencét Németországtól, visszacsatolni az 1871-ben Németország által elvett Elzász-Lotaringiát. A cári Oroszország hatalmába akarta keríteni

Galíciát, valamint a Dardanellák elfoglalásáról és Konstantinápoly birtokbavételéről álmodozott.

A világ újrafelosztásáért folyó harcba belépett Japán és az Egyesült Államok is. Ilyenképpen az imperialista háborúba a világ legnagyobb államai belekeveredtek.

Lenin és a bolsevikok pártja a háború első napjaitól kezdve hirdették a világ munkásosztályának, hogy ez a háború mindkét hadviselő fél részéről hódító, rabló jellegű, a legreakciósabb imperialista háború és bérabság és a gyarmati kizsákmányolás feudális formáinak a megőrzéséért és fokozásáért. Az „Orosz Szociáldemokrata Munkáspárt KB kiáltványa az imperialista háborúról” már a háború első hónapjaiban megmagyarázta, hogy: „Rablásban, vadállati kegyetlenkedésekben és véget nem érő háborús szörnyűségekből a hadviselő országok egyik csoportja sem marad el a másik mögött, de hogy elbolondítsák a proletariátust... minden ország burzsoáziája hazug hazafias frázisokkal igyekszik dicsőíteni a „maga” nemzeti háborújának jelentőségét és azt próbálja elhitetni, hogy nem fosztogatás és nem területi hódítások céljából törekszik legyőzni ellenfelét, hanem azért, hogy minden más népet „felszabadítson” saját népe kivételével.”¹

Az első világháború reakciós politikájának tartalmát a munkásosztály és a dolgozó tömegeknek a háborúhoz való viszonya határozta meg. Az orosz és a nemzetközi proletariátus érdekeit kifejezve, a bolsevikok előtérbe helyezték az ebből a népellenes háborúból való *forradalmi* kilépés taktikáját. A bolsevikok határozottan leleplezték a II. Internacionálé táborának szociálsovinisztaíait, s ezeken belül a „polgári béke” jelszavát előtérbe helyező orosz mensevikokat. Az imperializmus kiszolgálóinak álarcát letépő Lenin meggyőzően bizonyította, hogy az ilyen háborúban a „haza védelme” jelszónak soviniszta tartalma van, s a dolgozók megtévesztésére irányul és arra, hogy az igazságtalan háborúban felhasználják a tömegek történelmileg kialakult hazafias érzéseit.

A szociálsoviniszta elárulták a munkásosztály ügyét. A II. Internacionálé bázeli kongresszusán (1912) hozott határo-

¹ Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági pléniumainak határozatai. I. rész 388. old.

zatokról lemondtak a burzsoázia javára. E határozatok kötelezték valamennyi ország szocialistáit, hogy leplezzék le a sovinizmust és a hódító háborúkra a munkásosztálynak határozott forradalmi harcra szólításával válaszoljanak. Mikor a háború kitört, a II. Internacionálé pártjai azt követelték a munkásoktól, mondjanak le a kapitalisták elleni osztályharcról. E pártok minden módon elferdítették azt a tényt, hogy az első világháborúban mindkét részről hódító, agresszív politikát folytattak. Azt bizonygatták, hogy a szerb nép Ausztria elleni nemzeti harcának teljesen alárendelt a jelentősége. De mégsem tudták leplezni a háború imperialista jellegét.

A bolsevikok a szociálszovinizták áruló vonalával szembeállították a nemzetközi munkásmozgalom alapvető érdekeinek teljesen megfelelő proletártaktikát. Az adott háborúban visszautasították „a burzsoá haza megvédésének” hazug jelszavát és egyöntetű közreműködést követeltek a „saját” imperialista kormány vereségének érdekében. A bolsevikok követelték az imperialista államoknak a finánckapitalisták érdekeiért folytatott háborújának a burzsoázia elleni polgárháborúvá való átváltoztatását, a proletariátus diktatúrájáért, a szocializmusért. A bolsevikok megmagyarázták a világ munkásainak, hogy „a jelenlegi imperialista háború átváltoztatása polgárháborúvá ez az egyetlen helyes proletárjelszó... amely a magas fejlettségű burzsoá országok közötti imperialista háború minden feltételéből következik.”¹ Ezen országok gazdasági színvonala már előkészítette a proletárforradalom számára az anyagi előfeltételeket.

A bolsevikok számoltak azzal, hogy a nép érdekei az imperialista háborúban a cári kormány vereségét követelik, mivel a cárizmus katonai veresége megkönnyíti a dolgozók győzelmét az önkényuralmi-földesúri reakció fölött, és segíti a munkásosztálynak a kapitalista rabság alóli felszabadításáért vívott sikeres harcát.

Ez az osztályerőknek az imperializmus és a proletárforradalom korszakában előállt új viszonyát tükröző taktika a forradalmi proletariátus új feladata volt a burzsoázia elleni

¹ Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai. I. rész, 373. old.

harcban. Az imperialista háborúból való forradalmi kiugrás marxista—leninista politikáját kellett folytatnia minden hadviselő ország internacionalistáinak, hogy a tömegeknek a háború következtében felkeltett forradalmi lendülete a hazai burzsoázia megdöntésére irányuljon. Így végezzenek a kapitalizmussal és ilyenképpen semmisítsék meg általában a háborút előidéző összes okokat.

A tőke érdekeiért a tömegeket harcba taszító szociálsoviniszták árulását leleplezve, Lenin határozott harcot folytatott a pacifizmus, a bármely erőszak elvont elítélése és a háborúval szembeni passzív ellenállás ellen. A pacifista „béke minden áron”, „a háború bojkottja” szónoklat, a katonai szolgálatról való lemondás és így tovább, Lenin szavai szerint kifejezte a kispolgár nyomorúságos, gyáva álmodozását a fegyvertelen harcról a felfegyverzett burzsoáziával szemben és a háború rémségeitől való félelmet, a kapitalizmus ellen vívott forradalmi harcról való lemondást. Az imperializmusban háború idején az osztályellentétek tovább is fennállnak, írta Lenin, ezért nem a béke elvont papolása, hanem az imperialista háborúnak polgárháborúvá való átváltoztatására irányuló osztályharc hirdetése a szocialista kötelessége.¹ Csak a szocializmus vet véget a burzsoázia bűnös politikájának, amely a világ népeit rendszeresen hurcolja véres vágóhídra a kizsákmányolók érdekeiért. Ez az igazság a dolgozó tömegek számára egyre nyilvánvalóbbá vált az első világháború során.

Az imperialista háborúból való forradalmi kilépés bolsevik taktikája volt a proletariátus egyetlen helyes taktikája, amelyet a történelem próbált ki, erősített meg és igazolt. Ez a történelmi tapasztalat óriási érték az összes kapitalista országok munkásosztálya számára.

Az első világháborúban alkalmazott lenini taktika nem veszítette el mozgósító erejét jelenleg sem, de alkalmazása megköveteli a világ két ellentétes táborra szakadása után kialakult új történelmi helyzet konkrét számbavételét. A szocialista világrendszer keletkezése gyökeres változást hozott a nemzetközi osztályerők megoszlásában. A proletariátus-

¹ Lásd Lenin Művei, 21. köt., 27—28. old.

nak a demokráciáért és szocializmusért folytatott osztályharcához új feltételek, az imperialista háború kiküszöbölésének új lehetőségei jöttek létre.

Maguk a reakciós erők sem tudják az első világháború történelmi tapasztalatát a hadviselő országban az imperialista kormány és a nép között, a proletariátus és a burzsoázia között meglevő ellentétet számításon kívül hagyni. A tőke érdekében folytatott tartós, népellenes háború megnyitotta a kapitalizmus általános válságának kezdetét, felkeltette a tömegek soha nem tapasztalt politikai aktivitását és kiélezte a proletariátus burzsoázia-ellenes forradalmi ütközeteit. Lenin szavai szerint: „A háború olyan felmérhetetlen válságot idézett elő, annyira túlfeszítette a nép anyagi és erkölcsi erőit, olyan súlyos csapásokat mért az egész mai társadalmi szervezetre, hogy az emberiségnek választania kellett: vagy elpusztul, vagy pedig a legforradalmibb osztályra bízva sorát, hogy a leggyorsabb és legradikálisabb úton áttérhessen egy fejlettebb termelési módra.”¹

A háború egyesítette az összes imperialista ellentmondásokat és meggyengítette a világkapitalizmust, valamint gyorsította és megkönnyítette a munkásosztály forradalmi csatáit. A forradalom, mint a proletariátus előtt álló közvetlen gyakorlati feladat és osztályharcának törvényszerű továbbfejlesztése került napirendre.

Ebben a harcban a forradalmi munkásosztály előtt győzelmes távlatot nyitott a lenini elmélet, a szocialista forradalom győzelmi lehetőségeiről kezdetben egy, önállóan vett kapitalista országban. Az ezzel az elmélettel felfegyverzett Orosz Szociáldemokrata Munkáspárt (a bolsevikok pártja) bátran és határozottan életre hívta az imperialista háború polgárháborúra változtatásának lenini jelszavát. A háború okozta politikai válságot kihasználva, a párt önfeláldozóan vezette Oroszország munkásosztályát és dolgozó tömegeit a cárizmus elleni rohamra, majd a proletariátus diktatúrájáért folytatott győzelmes harc első történelmi példájául szolgáló szocialista forradalomba.

¹ Lenin Művei, 25. köt., 391. old.

3. A POLGÁRHÁBORÚ ÉS AZ IMPERIALISTA ÁLLAMOK INTERVENCIÓI

Az imperializmus monopolisztikus, rothadó kapitalizmus, a kapitalista rendszer forradalmi megdöntésének, a proletariátus szocializmusért vívott harcának a korszaka. Az imperializmusban a fejlett termelőerők következtében a monopóliumok uralma a termelés társadalmi jellegével olyan éles összeütközésbe kerültek, a kapitalista rendszer annyira gátolja a társadalom gazdasági és kulturális fejlődését, hogy „...az emberiségnek vagy át kell térnie a szocializmusra, vagy pedig évekig, sőt évtizedekig végig kell szenvednie a »nagy«-hatalmak fegyveres harcát, amelyet azért folytatnak, hogy gyarmatok, monopóliumok, kiváltságok és mindennemű nemzeti elnyomás segítségével mesterségesen fenntarthassák a kapitalizmust.”¹

A kapitalista monopóliumok uralma minden vonalon erősíti a reakciót, kiélezi a kapitalizmus összes ellentmondásait és eljuttatja azokat végső határukig, amely után a forradalom kezdődik. Az imperializmus a szocialista forradalom előestéje.

A proletariátus diktatúráját létrehozó szocialista forradalom a kapitalizmus gazdasági és politikai rendszerének gyökeres szétrombolását jelenti. A kapitalista viszonyokat nem lehet éles osztályharc nélkül megsemmisíteni. A proletár- és a félproletártömegek törekvése a szocializmusért életre kelti a reakciós erők ellenállását. Az ellenforradalmi osztályok arra irányuló kísérletei, hogy fegyveres erővel elfojtsák a proletariátus forradalmi harcát, rendszerint polgárháborúhoz vezetnek.

Lenin azt tanította, hogy a monopolistáknak a berrabság erősítéséért folytatott, a társadalmi fejlődés szempontjából reakciós háborúinak ellent lehet állni, de erre csak a burzsoázia elleni háború, s mindenekelőtt a proletariátusnak a tőke uralma megdöntéséért vívott polgárháborúja képes. Ebben a háborúban az élenjáró forradalmi osztály — a proletariátus — az összes dolgozó alapvető érdekeit, azok demok-

¹ Lenin Művei, 21. köt., 304. old.

ratikus jogait és szabadságát védik. A proletariátusnak a tőke hatalma elleni forradalmi háborúja történelmi rendeltetése szerint védeni hivatott a társadalom progresszív fejlődését, megszabadítani a társadalmat a rothadó burzsoá rendszer reakciós béklyóitól.

A polgárháború az országon belüli antagonisztikus osztályok közötti fegyveres harc. Lenin helytelennek tartotta a „polgárháború” fogalmának kiszélesített magyarázatát, annak kiterjesztését a gyarmati felszabadító háborúkra. Az első világháború éveiben A. M. Kollantájhoz írt levelében ezeket írta: „Igen káros a polgárháború fogalmát a szertelenségig kiterjeszteni, mert ez *elferdíti* a dolog életét: a bémunkások háborúját az *adott* ország kapitalizmusa ellen.”¹

A polgárháború az osztályharc leghatalmasabb és leghatározottabb formája, amely a legélesebb társadalmi összeütközéseket is eldönti. A polgárháborúban különösen éles az antagonisztikus erők elhatárolása. A burzsoázia elleni háborúban a munkásosztálynak a dolgozó parasztsággal kötött politikai szövetsége erősödik és megedződik. Ez a szövetség, amelyet a forradalmi proletariátus vezet az ellenforradalmi osztályok ellen, a régi világ reakciós erői ellen irányul.

A forradalmi harc politikai és katonai taktikájának szigorúan *támadó* jellegűnek kell lennie. Ha megérték az objektív feltételek és az osztályharc a végsőkéig kiéleződött, a fegyveres felkelés sikere a forradalmi tömegek bátorságától és támadó lendületétől függ. „A védelem a fegyveres felkelés halála.” Marx Károly felhívta a figyelmet arra, hogy soha nem szabad játszani a felkeléssel. „Ha a felkelés már megkezdődött, a legnagyobb határozottsággal kell cselekedni és okvetlenül, feltétlenül támadásba kell átmenni.”² A proletariátusnak bátor és határozott tevékenységgel kell szétvernies a reakciós osztályellenséget és kezébe kell vennie az államhatalmat. A proletárforradalom katonai taktikájának klaszszikus példája a Lenin vezette kommunista párt által irányított 1917 novemberi fegyveres felkelés.

Az oroszországi fegyveres felkelés és a polgárháború szük-

¹ Lenin Művei, 35. köt., 178. old.

² Lenin Művei, 26. köt., 175. old.

ségességét a reakciós osztályok és az azokat katonailag segítő nemzetközi burzsoázia makacs ellenállása mellett az első szocialista forradalom fejlődése következtében kialakult történelmi helyzet idézte elő.

A Szovjetunióban a tőke hatalmának a megdöntése után a burzsoáziának a forradalmi dolgozó tömegekkel szemben még sok előnye megmaradt: az adminisztrációs vezetés óriási tapasztalatával rendelkezett, ráhallgatott a tisztikar és a technikai értelmiség, de támogatták a nemzetközi imperializmus ellenforradalmi erői is. Mindez megerősítette a reakciónak a régi rend visszaállítására irányuló reményeit és a szocialista proletariátus elleni fegyveres harc szervezésére ösztökölte a burzsoáziát. Ilyen feltételek mellett elkerülhetetlen volt a munkásosztály vezette forradalmi népnek az elnyomók elleni polgárháborúja. „A mi háborúnk a forradalom politikájának, a kizsákmányolók, a kapitalisták és földbirtokosok megdöntésére irányuló politikának a folytatása.”¹

A belső reakciós erők és az idegen imperializmus elleni ugyanilyen éles polgárháború kísérte a dolgozó tömegek forradalmi-felszabadító harcát Kínában, amely 1924-ben kezdődött. Ezt a harcot a dolgozókat, a kispolgár-tömegeket és a nemzeti burzsoáziát magában egyesítő egységes imperialista-ellenes arcvonal vezette.

Kezdetben ez a küzdelem polgári-demokratikus jellegű volt, az imperializmus és hazai militarista kizsákmányolók ellen irányult. A polgári-demokratikus forradalmi-felszabadító mozgalom vezetője a proletariátus volt. A forradalmi háború élén a kommunista párt állt.

Anglia, az Egyesült Államok és Japán imperialistái igyekeztek megbontani az egységes nemzeti arcvonalat, ellenforradalmi összeesküvésre kötöttek megegyezést a kuomintangisták jobboldali köreivel. Az imperialista reakció nyomása és a munkás-paraszt mozgalom erősödésétől való félelem a nemzeti burzsoáziát a komprádorokkal való megegyezésre, a felszabadító harc megváltoztatására kényszerítette. Csang Kaj-sek az imperialisták megbízását teljesítve,

¹ Lenin Művei, 30. köt., 215. old.

1927-ben Sanghájban, Kantonban és más városokban ellenforradalmi fordulatot hajtott végre.

Ezután a forradalmi harc fejlődésének új fázisába lépett. 1927-től 1936-ig a kínai forradalmi polgárháború éle főleg a feudális uralom belső, reakciós erői ellen irányult. Fő tartalma az agrárforradalom volt. A forradalmi harc súlypontját a falu képezte. A földbirtokosoktól elkobzott földeknek a parasztok részére történt átadása a párt zászlaja alá tömörítette a parasztság fő tömegeit.

Kína Kommunista Pártjának fő feladata a harc egyes szaka-szaiban abban állt, „... hogy egyesítsen minél nagyobb számú szövetségest, megszervezze a fegyveres harcot és síkra szálljon a körülményektől függően hol a belső, hol a külső fegyveres ellenforradalom ellen a nemzeti és társadalmi felszabadulásért”.¹

1933-tól kezdve, amikor Japán újra megindította Kína elleni nagy támadását, a kommunisták kijelentették, hogy bármilyen fegyveres erővel hajlandók együttműködni a japán agresszió elleni harcra. A kínai nép a polgárháború befejezésére, az összes erő egyesítésére és a japán hódítók elleni nemzeti forradalmi harc kiszélesítésére törekedett. Csang Kaj-sek klikkje — elárulta a nép érdekeit, a japán imperialistákkal való megegyezéshez közeledett és egész idő alatt a kommunisták, a munkás-paraszt forradalmi tömegek elleni polgárháború kirobbantására készült. „A Kuomintang-kormány — írta Mao Ce-tung 1945-ben — ... a polgárháborúval él ... A Kuomintang-kormány összes katonai intézkedése jelenleg nem a területablók ellen irányul, hanem ... Kína Kommunista Pártja megsemmisítésére.”²

A Kuomintang-reakcióso-k éppen ilyen népellenes politikát folytattak Japán második világháborús veresége után is. Az amerikai intervenció aktív katonai, politikai és anyagi támogatására támaszkodó kuomintagisták igyekeztek a kínai nép forradalmi hadseregét szétverni, s a dolgozók felszabadító mozgalmát elnyomni. Kína Kommunista Pártja a demokratikus közvélemény akaratát teljesítve, megkísérelte, hogy

¹ Mao Ce-tung Válogatott művek, 2. köt., 409. old.

² Mao Ce-tung Válogatott művek, 4. köt., 651. old.

megegyezést kössön a Kuomintang-kormánnyal a polgárháború beszüntetésére, de a reakciós erők hallani sem akartak erről. Az ideiglenes fegyverszünetet az ellenforradalmi tábor erősítésére igyekeztek felhasználni és a vállalt kötelezettségeket hitszegően megsértették, s egyre fokozták az ország politikai helyzetének kiélezését. A Kuomintang-reakció nemzetellenes politikáját felszámolni és az amerikai imperialisták katonai intervencióját szétverni csak a munkásosztály és a dolgozó tömegek forradalmi polgárháborújával — a fegyveres harccal lehetett.

Tehát a kínai forradalmi harc tapasztalata is megerősíti a marxizmus—leninizmus tételét arról, hogy „a legreakciósabb osztályok rendszerint az elsők, amelyek erőszakhoz, polgárháborúhoz folyamodnak, napirendre tűzik a szuronyt”.¹

Másként történt a forradalmi átalakulás Csehszlovákiában, Bulgáriában, Romániában, Lengyelországban. Csehszlovákiában a munkásosztály politikai állásai megerősítésére és az államvezetés biztosítása érdekében szélesan alkalmazták a parlamenti formákat. Bulgáriában például a munkásosztály és a népi felszabadító hadsereg fegyveres felkelése 1944. szeptember 9-én a szovjet hadsereg sikereire támaszkodott a német fasiszta betolakodók elleni harcban. A szovjet csapatok behatolása az ország területére megrendítette a reakciós erőket, amelyek a felkelt nép ellen nem tudtak ellenállást kifejteni és polgárháborút kirobbantani.

A történelmi tapasztalat a munkásosztály államvezetéshez jutása után forradalmi harcának konkrét feltételeitől függő, *különböző* formáit mutatja. Ezek a feltételek a szocializmus világrendszerre válásával, a nemzetközi munkásmozgalom fejlődésével és a kapitalista országok egész sorában a baráti kommunista pártok megerősödésével gyökeresen megváltoztak. A Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusán rámutattak arra, hogy sok ország számára megnőtt — a parlamenti szilárd többség megszerzésén és a parlamentnek valóban a népakarat fegyverévé változtatásán keresztül — a szocializmusba való átmenet lehetősége.

¹ Lenin Művei, 31. köt., 353. old.

A fegyveres felkelés és a polgárháború nem feltétlen szükségesség minden ország számára a proletariátus diktatúrája és a lényeges gazdasági és politikai átalakulás létrehozására. Természetesen a kapitalisták önként nem mondanak le profitjukról és politikai hatalmukról. Az osztályharc élességének kisebb vagy nagyobb foka az erőszak alkalmazása vagy mellőzése a szocializmusba való átmenetnél nem annyira a proletariátustól, mint inkább a kizsákmányolók ellenállási fokától, a kizsákmányolók osztálya által alkalmazott erőszaktól függ.

Közismert, hogy 1917-ben az emlékezetes áprilisi tézisekben Lenin kiadta a jelszót a munkásosztálynak az uralom átvételére és a szocialista forradalom békés úton, a szovjetekben a szükséges többség biztosításán keresztül történő végrehajtására. Csak az 1917 júliusi események után változtatták meg a forradalom békés fejlődésének jelszavát, amikor az ideiglenes burzsoá kormány Petrográd utcáin belelövetett a munkások békés tüntetésébe.¹ Lenin bebizonyította, hogy a tényleges hatalomnak a burzsoázia katonai diktatúrájába való átmenete után végérvényesen szertefoszlott minden remény „az orosz forradalom békés fejlődésére”² „...a hatalom átmenete a szovjetek kezébe most a gyakorlatban fegyveres felkelést jelent.”³ Lenin ebben az időben a forradalmat mint a legélesebb, legelkeseredettebb és legkiméetlenebb osztályharcot és polgárháborút jellemezte.⁴

Ez a helyzet elkerülhetetlen azokban a kapitalista országokban, ahol az erős katonai-politikai apparátussal rendelkező burzsoázia nyílt erőszakot igyekszik alkalmazni a proletariátus felszabadulási mozgalmának elfojtására. Ilyen feltételek mellett a munkásosztály államhatalomhoz jutását elkerülhetetlenül a kapitalisták diktatúrájának éles forradalmi harc és polgárháború útján való erőszakos megdöntése kíséri.

A konkrét történelmi helyzetben a polgárháború összefo-

¹ 1917 szeptember elején, a kornyilovisták szétverése után igen rövid időre újra felmerült a forradalom békés fejlődésének a lehetősége. (Lásd Lenin Művei, 25. köt., 328–334. o d.)

² Lenin Művei, 23. köt., 184. old.

³ Lenin Művei, 26. köt., 174. o d.

⁴ Lásd Lenin Művei, 26. köt., 109. old.

nódhat a forradalmi nép nemzeti-felszabadító háborújával a forradalmi harc elnyomására és a burzsoá rend visszaállítására törekvő imperialista államok katonai intervenciója ellen. Az ilyen összefonódás elkerülhetetlen volt a szocialista forradalom első országában, amelyet minden oldalról ellenség vett körül és katonai nyomásukat kénytelen volt visszaverni. Lenin a szocialista forradalom új elméletének a kidolgozásánál előre látta, hogy a proletariátus győzelme kezdetben egy, elszigetelten álló ország ellen életre hívja a többi ország burzsoáziájának a proletárállam fegyveres megsemmisítésére irányuló törekvését. A forradalmi proletariátus győzelmének első napjaitól kezdve kénytelen lesz a kapitalista környezet által rákényszerített kegyetlen háborút folytatni. A Szovjetunió elleni külföldi katonai beavatkozás és a polgárháború (1918—20) bizonyította e történelmi törvényszerűséget. Ez a háború a munkásosztály részéről a forradalmi politika folytatása volt, „...amelynek célja, a dolgozók megszabadítása országunk és az egész világ kapitalistáitól...”¹

Az imperialisták célja akkor a munkás-paraszt hatalom megfojtása, a burzsoá rend visszaállítása, az ország területi felosztása és a néptömegek leigázása útján az amerikai—angol—francia és japán imperialisták gyarmatává tenni a szovjetországot.

A világ első szocialista állama ellen a külföldi imperialisták és az Oroszországon belüli ellenforradalom egyesült erői léptek fel. A nemzetközi burzsoázia igyekezett a világforradalom tűzfészekét eloltani és ki akart kerülni a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme következményeként az egész kapitalista rendszert érintő kiélesedett, mély válságából.

Az imperialisták számításai azonban nem váltak be. A forradalmi polgárháború igazságos céljai tömörítették az orosz munkásosztályt és a dolgozó parasztságot, bátor harcra lelkesítették őket. A fiatal szovjet hadsereg példátlan önfeláldozással és tömeges hősiességgel küzdött az imperialista intervenció és a belső ellenforradalom elleni harcban. A kommunista párt vezette szovjet nép nagy erőfeszítéssel kivívta jogát a békés munkára, a szocializmus építésére.

¹ Lenin Művei, 30. köt., 139. old.

A nemzetközi proletariátus jelentős segítséget nyújtott a fiatal szovjetországnak. A világ dolgozói együttéreztek és sokféle módon közreműködtek az első szocialista forradalom sikere érdekében. Anglia, Franciaország és más országok munkásai és a baráti kommunista pártok vezetésével harcoltak az imperialisták és a burzsoá kormányok Szovjet-Oroszország elleni ellenforradalmi háborújának a szervezői ellen. Tömeges tiltakozó tüntetéseket szerveztek, hosszú ideig tartó sztrájkokat folytattak, megtagadták az intervenció és a fehér-gárdisták részére küldött fegyver és katonai felszerelés szállítását, erkölcsi hatást gyakoroltak hadseregeikre. Ebben nagy szerepet játszott a francia tengerészek ogyesszai felkelése. Az Oroszország szocialista proletariátusával együttműködő baráti kommunista pártok ezzel a nemzetközi munkásmozgalmat támogatták és megerősítették a leigázott osztályok, a világ összes népe felszabadító mozgalmának támaszát megtestesítő szovjetállamot.

Az internacionalizmus, a baráti proletárszolidaritás nagy elvei egyesítették a békés szocialista rendszerbe tartozó országok összes népét. A szocialista államok megbonthatatlan barátsága, tömörülése és harci egysége a jelen szocialista fejlődésének nélkülözhetetlen feltételei. Ez a tömörülés és egység *katonai szövetségben* is kifejezést nyer, amelyet a szocialista országok az imperialista agresszióval szemben kénytelenek voltak létrehozni. A varsói szerződés résztvevői éberren figyelik a jelenlegi nemzetközi helyzetet, látják a világimperializmus ellenforradalmi intervenciók terveit és egyesített erővel készülnek az agresszor megsemmisítő visszaverésére.

Az imperialisták nem mondtak le a szocialista tábor országai ellen irányuló reakciós merényletről. Ennek igazolására szolgálnak a Magyarországon 1956 végén történt események, amikor a világimperializmus fasiszta elemekre támaszkodva megkísérelt polgárháborút kirobbantani és visszaállítani a burzsoá rendet. Ennek az ellenforradalmi próbálkozásnak külföldi szervezői messzemenő agresszív terveket szőttek a szocialista tábor ellen. „Nemcsak a néphatalom és a népi demok-

ratikus rendszer vívmányai sorsáról volt szó Magyarországon, hanem az európai béke sorsáról is.”¹

Az imperialisták agresszív törekvései a világ munkásosztályát a legnagyobb forradalmi éberségre, a háborús gyűjtő-
gatók népellenes kísérletei elleni aktív harcra kötelezik. E
harc formái a történelmi helyzettől függnék. Az imperialis-
táknak a szocialista államok és a felszabadító harcban álló
népek elleni intervenciója — ellenforradalmi osztályháború.
Ebből következik a proletariátus feladata, tevékenyen har-
colni a reakciós erők ellen, mindenképpen elősegíteni a fel-
szabadulásért harcoló forradalmi nép sikerét. A munkásosz-
tály magatartását a proletárszolidaritás kötelezettsége hatá-
rozza meg, amely egybeesik minden ország dolgozójának
alapvető érdekeivel.

4. A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ JELLEGE

A világgazdaság kapitalista rendszerének ellentmondásait
az első világháború nem szüntette meg. A kapitalizmusnak
a háború folyamán kibontakozó általános válsága tovább
mélyült. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom eredménve-
ként az imperialista világrendszerből kiszakadt a legnagyobb
ország: a földgolyó egyhatod részén megalakult a Szovjet
Szocialista Köztársaságok Szövetsége. A kapitalizmus meg-
szűnt mindent átfogó, egységes rendszer lenni. A kapitaliz-
mus korábbi alapvető ellentmondásaihoz — a proletariátus
és a burzsoázia között, a gyarmatok és a metropolisok között,
az imperialista államok között meglevő ellentmondások —
újabb ellentmondásokkal egészültek ki — a győztes és a le-
győzött országok közötti, valamint az imperialista államok
tábora és a győzelmes szocializmus első országa közötti ellent-
mondásokkal.

A fiatal szovjet köztársaság elleni katonai intervenció
csődje nem vetett véget az imperialistáknak a szocialista álla-
mok élete és szabadsága ellen irányuló agresszív merényle-
teinek. A kapitalista államok reakciós erői — elsősorban az

¹ Pravda 1957. január 8-i száma.

Egyesült Államok — állandóan a szovjet nép békés életébe való erőszakos beavatkozás terveinek kiagyalásával és kidolgozásával foglalkoztak, hogy a kizsákmányoló rendszert ráerőszakolják. E feladatok végrehajtásának fő szerepét Németország újraéledt hadigépezetének szánták.

A német imperialisták még a hitlerizmus hatalomra jutása (1933) előtt új háborús előkészületbe kezdtek a világ felosztásáért, ezért fokozták az ország militarizálását és kijátszották a versailles-i békeszerződésben megállapított korlátozásokat. Németország monopolistái diktatúrájuk megerősítése után az ország gazdasági forrásait mozgósították a nehézipar és a hadiipar helyreállítása és fejlesztése céljából, hogy a jövő háborúban a hadserege részére biztosítsák a legújabb fegyverzetet. A németeknek az Egyesült Államok nyújtottak nagy segítséget s igyekeztek a német agressziót a Szovjetunió ellen irányítani. Az Egyesült Államok monopóliumai segítségével újrászervezték a német hadipotenciált és előkészítették a hitlerista agresszió legszükségesebb gazdasági előfeltételeit.

Az Anglia és a Franciaország engedelkenységét kihasználó Hitler, Németország fegyveres erőire és a haditechnika fejlesztésére vonatkozó versailles-i békeszerződésben meghatározott korlátozásokat durván megsértette. 1935-ben bevezették az általános hadkötelezettséget és 1936-ban a német csapatok behatoltak a demilitarizált Rajna-övezetbe.

Az első világháború győzteseinek közül a fasiszta Olaszország és a militarista Japán úgy vélték, hogy becsapták őket az erőforrások elosztásában és szintén a világ újrafelosztására törekedtek. 1936-ban Olaszország agresszív katona-politikai szövetségre lépett Németországgal, majd Japán Németországgal megkötötte az úgynevezett kominternellenes egyezményt. Az egyezményhez 1937-ben Olaszország is csatlakozott. Kialakult az agresszív fasiszta államok szövetsége. Ezek az államok nyíltan beszéltek a gyarmatok és a fináncióke „befolyási övezete” erőszakos újrafelosztásáról.

A kapitalista országok és a Szovjetunió közötti alapvető ellentét semmiképpen se gyengült, hanem még inkább fokozta az imperialista országok egymás közötti ellentéteit. A kapi-

talizmus egyenlőtlen, ugrásszerű fejlődésének a törvénye még nagyobb erővel hatott az első világháború után. Az Egyesült Államok bőkezű pénzbeli támogatását kihasználó német imperializmus gazdasági fejlődésben gyorsan túlszárnyalta Angliát és Franciaországot, kezdte kiszorítani őket a világpiacról és a legnagyobb amerikai monopóliumoknak is erőteljes versenytársává vált. Japán, az Egyesült Államok és Anglia között kiélesedett Keleten is a versengés. A kapitalista rendszer általános válságának új szakasza kezdődött.

A kapitalista világrendszeren belül kialakult a két legveszélyesebb imperialista agressziós tüzfészek: Németország — nyugaton és Japán — keleten. Új katonai összeütközések és politikai megrázkódtatások keletkeztek. 1935-ben Olaszország rátört Abesszíniára, 1936-ban megkezdődött a köztársasági Spanyolország elleni német—olasz katonai intervenció, 1937-ben Japán betört Észak- és Közép-Kínába. Ezután Németország csakhamar elfoglalta Ausztriát, majd Csehszlovákiát.

Az 1939 márciusában tartott Összoroszági KP(b) XVIII. kongresszusa leszögezte, hogy már második éve folyik az *új imperialista háború*, amelybe a világ lakosságának több mint 500 milliós tömege kapcsolódott bele. Az agresszív államok a fegyverek erejével, nyíltan megkezdték a világ újrafelosztását.

A Szovjetunió kormánya fáradhatatlanul harcolt a kollektív biztonság és az agresszorok tevékeny visszaverésének megszervezéséért. De a legnagyobb imperialista államok, mindenekelőtt Anglia és Franciaország, továbbá az Egyesült Államok akkor nem tartották szükségesnek az agresszor együttes visszaverését, elutasították a kollektív biztonság politikáját és a be nem avatkozás, az úgynevezett semlegesség álláspontjára helyezkedtek. A valóságban a be nem avatkozás politikája a világháború kirobbantását, valamint a német—olasz fasiszták és a japán militaristák Szovjetunióra uszítását jelentette azzal, hogy végeredményben így biztosítsák az Egyesült Államok és Anglia világuralmát.

A be nem avatkozás politikája azonban komoly veszélyt rejtett magában a be nem avatkozás hívei számára, a tűzzel

játszó kormányok országai és népei számára is. Az események fejlődése pontosan ebben az irányban haladt. A Csehszlovákia „békés” elfoglalásával felbátorított hitleri Németország 1939. szeptember 1-én rátört Lengyelországra. A két imperialista csoportosulás közötti ellentétek a végsőkéig kiélesedtek. A hitleri Németország mérhetetlen megerősödésétől féltő, továbbá a tevékeny ellenállást követelő néptömegek nyomásának engedő Anglia és Franciaország kénytelenek voltak lemondani a be nem avatkozás politikájáról és hadat üzentek Németországnak.

A második világháború megkezdődött. Az agresszor más országok terhére való „megbékítésének” politikája azonban ezután sem szűnt meg. Ezzel magyarázható Angliának Németországgal kapcsolatos „különös” álláspontja a háború első hónapjaiban. „A népek követelték tőlünk a fasiszta militarizmus megsemmisítését, de kormányaink ingadoztak és nem döntöttek” — ismerte el Winston Churchill is. Anglia és Franciaország diplomáciai erőfeszítései arra irányultak, hogy Lengyelország hitleri megszállása után a fasiszta csapatokat keletre, a Szovjetunió ellen irányítsák.

Hitler agresszív tervei jelentősen továbbmentek. Elhatározta, hogy mielőtt a Szovjetunióra támad, biztosítja európai mögöttes területét, elfoglalja az összes európai nyersanyagforrásokat és így készül fel a szocialista állam megsemmisítésére, a világ népeit leigázó háborúra.

A német fasiszta agresszorok rövid idő alatt elfoglalták Dániát, Norvégiát, Belgiumot, Hollandiát, leverték Franciaországot és Dünkirchennél katasztrofális vereséget mértek az angol csapatokra, annak ellenére, hogy Hitler abban az időben Anglia ellen nem készült „nagy” háborút folytatni. 1941 elején a németek megszállták Jugoszláviát és Görögországot. Az egész Európa leigázásához vezető úton a fasiszmus egyetlen akadálya a Szovjetunió marad. A meg nem támadásról szóló egyezményt megsértő fasiszta hordák 1941. június 22-én hitszegően betörték a Szovjetunió határain. 1941 végén az imperialista Japán megindult az Egyesült Államok és Anglia ellen.

A fasiszta államok koalíciója által a világ újrafelosztá-

sáért indított hódító háború soha nem látott méretű világháborúvá vált, amelybe bevonták a földkerekség államainak nagyobb részét. A második világháború csakúgy, mint az első, a kapitalista országok egyenlőtlen fejlődése törvényének a működése, a világkapitalizmus rendszere általános válsága további elmélyülésének eredményeként keletkezett. De a történelmi helyzet, amelyben ez a válság kifejlődött, más volt: 1. a kapitalizmus már nem uralkodott az egész földgolyó felett, mellette felnőtt az erős szocialista hatalom — a kétszázmilliós Szovjetunió; 2. a sokmilliós gyarmati és félgyarmati Kelet — mindenekelőtt a japán területtrablók ellen a nemzeti függetlenségéért küzdő Kína — felébredt és aláaknáztta az imperializmus alapjait számos nyugat-európai országban, ahol pedig a hitleri „új rendet” bevezették, létrejöttek a nemzeti-felszabadító háború feltételei. Ennek hatására a második világháború sajátos politikai tartalmában lényegesen eltért az 1914—18. évi imperialista háborútól.

A Szovjetunió Kommunista Pártja továbbfejlesztve a marxista—leninista elméletet, a világ két ellentétes részre szakadása viszonyai között nagy jelentőséget tulajdonított a háború jellegéről szóló kérdés tudományos eldöntésének. Az imperialista államok és a Szovjetunió közötti viszony élesedésével kapcsolatos kérdést 1927-ben az Összoroszországi KP(b)KB és KEB együttes plénuma is megvitatta. A plénum határozatában kijelentették: „A Szovjetunió elleni háború fenyegető veszélye olyan helyzetet teremt, amely jelentős mértékben — egyes fontosabb pontokban elvileg is különbözni fog az 1914-es helyzettől. Míg 1914-ben az imperialista hatalmak közötti háborúról volt szó, s a front mindkét oldalán az imperializmus állt, addig a Szovjetunió elleni háborúban az imperializmus az államhatalommal rendelkező szervezett proletariátus ellen harcol. Ezért... itt egy bizonyos (imperialista) tábornak egy másik (proletár) tábor elleni támadásáról lehet és kell is beszélni, ezért itt egyaránt beszélni kell mind a szocialista haza (ami 1914-ben nem volt) védelméről, mind pedig a kínai forradalom védelméről.”¹

¹ Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai. 2. rész, 423. old.

Ezekből a beigazolódott tételekből kell kiindulni, amikor az első és a második világháború közötti különbségekről beszélünk. Az első világháború mindkét hadviselő fél részéről hódító háború volt. A második világháborúban az egyik hadviselő fél — a fasiszta Németország, a militarista Japán és azok szövetségesei — agresszív, hódító háborút viselt, a másik hadviselő fél — a hitlerellenes koalíció — felszabadító, igazságos háborút viselt. Az a tény, hogy a nyugati és keleti imperialista agresszió ellen hadat viselő államok katonai szövetségében a Szovjetunió és a japánellenes háborúra kelt Kínán kívül, az imperialista államok (az Egyesült Államok, Anglia) is beléptek (bár rányomta a maga bélyegét), nem tudta a második világháború alapvető — fasisztaellenes, felszabadító jellegét megváltoztatni.

A hitleri agresszió fő célját a világhatalom kivívása, az összes nép leigázása és minden országban fasiszta uralom — az „új rendszer” — meghonosítása alkotta. Erről tanúskodott a hitlerista pogromlovagok egész politikai rendszere. Mielőtt a világháborút megindították, birodalmukban megsemmisítették a polgári demokrácia minden maradványát, durván eltiporták számos ország nemzeti jogait és nyíltan bejelentették azt a törekvésüket, mely szerint a világot az „árja” faj, a német kapitalisták és földesurak rabszolgái függősége alá helyezik.

A német fasiszták reakciós célja — megfosztani minden népet állami önállóságától és a saját sorsa feletti döntés jogától — eszeveszett kaland volt. E kaland elleni harc, a demokratikus szabadság és a népek nemzeti függetlensége visszaállításáért vívott harc volt a fasiszta elnyomók elleni háború igazságos, felszabadító jellegét meghatározó legfőbb történelmi feladat.

Anglia és az Egyesült Államok kormányai nem így képzeltek el a háború előtt álló feladatokat. Saját szűklátókörű céljaikat hajszolták. Igyekeztek felgöngyölíteni Németország és Japán gazdasági erejét és mint legveszélyesebb versenytársaikat, eltávolítani őket az útból. Ugyanakkor reakciós körök a Szovjetunió elleni agresszív terveken dolgoztak. „A mi jobboldali csoportjaink — ismerte el de Gaulle tábornok —

kevesebbet gondoltak a hitlerizmus elleni háborúra, mint a Szovjetunió elleni csapásokra, Baku bombázására, a Konstantinápolyban való partraszállásra...”

Következésképpen, a második világháborúban egymás ellen hadakozó kapitalista csoportosulások mindegyike számított a világ fegyveres erőkkkel való újrafelosztására, új nyersanyagforrások szerzésére, a saját áruértékesítő piacok és tőkekivitel befolyási övezetek bővítésére, a Szovjetunió legyengítésére és a világhatalom megszerzésére.

Az imperialisták terveit a szabadságszerető népek — köztük a háborúnak a fasiszta agresszorok teljes leverésére kész angol és amerikai egyszerű emberek milliói — határozottan visszautasították.

Anglia és az Egyesült Államok a kialakult helyzet hatására beléptek a hitlerellenes koalícióba. Az angol—amerikai hadseregeknek a fasiszta Németország és szövetségesei elleni harccselekményei fontos szerepet játszottak a közös ellenség leverésében.

A hitlerellenes koalícióban részt vett kapitalista országok munkásosztályának és baráti kommunista pártjainak a magatartása a fasisztaellenes háború felszabadító, igazságos jellegéből következett. A kommunisták és ezeknek az országoknak haladó erői minden eszközzel erősítették a nemzeti egységfrontot, s a fasiszta Németország elleni önfeláldozó harcra mozgósították a dolgozókat és ugyanakkor a reakciós kalandor körök alattomos próbálkozásai elleni fokozott éberségre nevelték őket.

Az európai szabadságszerető népek hatalmas egyesítését igazságos harcukra a Szovjetunió vezette. A hős szovjet nép és fegyveres erői döntő szerepet játszottak a hitleri hadigépezet szétverésében; nemcsak megőrizték hazájuk szabadságát és becsületét, de az európai civilizációt is megmentették a fasiszta pogromlovagoktól.

A fasiszta hadsereg Szovjetunió elleni támadása halálos veszéllyel fenyegette a szovjet népet, a szocialista társadalom rendjét, az állam függetlenségét és szabadságát. A világ első szocialista állama, a világ dolgozói felszabadító mozgalmának támasza és oltalma életéről és haláláról volt szó. A szovjet

nép előtt felelősségteljes feladat állt. A kommunista párt felhívására a szovjet nép felkelt a Nagy Honvédő Háborúra, amelynek célja nemcsak a szovjetországot fenyegető veszély elhárítása volt, hanem a német fasiszta iga alá került minden nép számára szükséges segítségnyújtás is. Ezek a nemes célok képezték Európa, Ázsia és Amerika fasiszta leigázása ellen és demokratikus szabadságáért küzdő népek egységes arcvonala létrehozásának és megerősítésének az alapját is.

„A Szovjetuniónak a fasiszta agresszió ellen vívott szent háborújában — írta 1941. június 23-án Kína Kommunista Pártja Központi Bizottsága az irányelveiben — a szovjet nép nemcsak saját országát védelmezi, hanem mindazokat a népeket is, amelyek felszabadító harcot folytatnak a fasiszta iga ellen.

Ma a kommunistákra világszerte az a feladat hárul, hogy mozgósítsák a világ népeit a fasizmus ellen a Szovjetunió védelmében, Kína védelmében, minden nép szabadságának és függetlenségének védelmében vívott harc nemzetközi egységfrontjának megteremtésére. Ma minden erőt a fasiszta leigázás elleni harcra kell összpontosítanunk.”¹

A győzelmes szocializmus országának — a Szovjetuniónak az imperialista agresszió elleni háborúja — a legigazságosabb háború. A szovjet állam szocialista természete, a szovjet társadalom gazdasági és politikai rendszere, a kommunista párt és a szovjet kormány politikája határozza meg politikai tartalmát. A háború az igazságos háborúk minden vonását magában foglalta: nemzeti-felszabadító háború volt a hitlerista betolakodók ellen a szovjetország állami függetlenségéért, ugyanakkor a munkások és parasztok szocialista államának osztályháborúja volt az imperialista leigázás ellen. A szovjet nép háborúja egybeolvadt Európa népeinek a német fasiszták és segítőtársaik elleni és a minden országon belüli reakciós elemek elleni forradalmi felszabadító harcával. Ezzel a háború óriási hatást gyakorolt a társadalom fejlődésére.

A hitlerellenes koalícióban részt vevő Anglia és az Egyesült Államok fegyveres erői mindenképpen fékezték a népi felszabadító mozgalom fejlődését, reakciós uralmat valósítottak

¹ Mao Ce-tung Válogatott művek, 4. köt., 49. old.

meg minden általuk megszállt országban, akadályozták a fasiszmus teljes kiirtását és a demokratikus szabadságjogok megerősödését. A — tartalmát tekintve — progresszív háborúban az angol—amerikai jobboldali körök korlátozni igyekeztek a dolgozók politikai aktivitását, valamint megakadályozták a reakciós osztályok teljes szétverését és a népi demokrácia győzelmét Európában.

A Szovjetunió következetesen harcolt a fasisztaellenes arcvonal szabadságszerető népei élén. Győzelmeivel lelkesítette őket a szabadságért és a demokráciáért folytatott küzdelemben.

A szovjet—német arcvonalon a hadműveletek menetének fordulata döntően befolyásolta a leigázott nyugat-európai országokban folyó antifasiszta, nemzeti-felszabadító harc fejlődését. Például 1943-tól kezdve Csehszlovákiában sok, létszámát tekintve gyakran néhány ezer embert magában foglaló partizánosztagot szerveztek meg.

A németek Sztálingrád alatti veresége Bulgáriában megerősítette az ellenállási mozgalom erkölcsi erejét. A lakosság újabb és újabb rétegei keltek harcra, s hirtelen megsokasodott a partizánosztagok hadműveleteinek száma és mérete. A bolgár—német fasiszták elleni harc a kommunista párt vezetésével jelentősen kiszélesedett.

A nagy erejű német—olasz csapatok ellen tevékenyen harcolt Jugoszlávia népi felszabadító hadserege és sok partizánosztaga. A lengyel nép körében a német megszállók elleni elkeseredett ellenállás egyre erősödött.

A fasiszta agresszorok szétzúzásához jelentősen hozzájárult a hős albán nép is.

A Szovjetunióban megalakultak a lengyel és a csehszlovák magasabb egységek, amelyek a szovjet hadsereggel együtt hősiiesen harcoltak a fasiszta hódítók ellen. Az országaik felszabadításáért vívott harcokban részt vett két lengyel hadsereg és csehszlovák hadtest.

A szovjet nép történelmi győzelme számos európai ország munkásosztályának adott lehetőséget, hogy a háború folyamán összekovácsolódott egységes antifasiszta arcvonalra támaszkodva, forradalmi harcot kezdjen a burzsoá-földesúri reakció leküzdésére. A nemzeti-felszabadító háború összefo-

nódott a munkásosztálynak az adott országok belpolitikájában a dolgozók életbevágó érdekeinek megfelelő gyökeres változásokért folytatott harcával. A nép nemzeti függetlenségét csak mélyreható forradalmi átalakulások és népi demokratikus uralom létrehozása útján tudta megőrizni.

A német fasizmus és a japán militarizmus szétzúzása óriási hatást gyakorolt Európa és Ázsia népeinek progresszív fejlődésére és létrehozta a szükséges feltételeket a szocialista erők további megerősödéséhez.

Sok európai és ázsiai országban megerősödött a munkásparaszt hatalom. A szocializmus kilépett egy ország kereteiből és a földkerekség lakói egyharmadát felölelő világrendszerré vált. Valamennyi országban megnöttek és megszilárdultak a forradalmi erők. A dolgozóknak a demokratikus jogokért, a nemzeti függetlenségért és a népek közötti békéért folytatott harca magas színvonalra emelkedett. A második világháború vége még egyszer megmutatta, hogy a szocializmus a jelen kortól elválaszthatatlan mozgalom.

A fasisztaellenes háború tapasztalata megmutatta, hogy az imperializmusban is lehetségesek és szükségesek a kapitalista országok népeinek nemzeti felszabadító háborúi, ha a nemzeti függetlenségüket veszélyeztető imperialista állam részéről agresszió áldozataivá válnak. Lenin még 1916-ban előre látta az ilyen háborúk lehetőségét Európában, valamely imperialista agresszor részéről más, életképes nemzeti állam leigázása esetén.¹

A történelmi események azt igazolják, hogy a burzsoá államok az imperializmus korszakában is tudnak igazságos progresszív háborút viselni, ha abban aktívan részt vesz az idegen hódítók ellen, a nemzeti függetlenségért és a demokráciáért harcoló nép. Az ilyen háborúk meghatározott viszonyok között a jövőben is lehetségesek a világuralom új várományosaival szemben. Az európai kapitalista országoknak a külföldi monopóliumoktól való gazdasági függősége fokozódásával, nemzeti függetlenségük teljes elvesztésének a veszélye bizonyos feltételek mellett létrehozhatja ezeknek az országoknak a felszabadító harcát, nemzeti függetlenségükért és állami

¹ Lásd Lenin Művel, 22. köt., 321—322. old.

szuverenitásukért. A viláгурalmat követelők ellen irányuló háborúk jellege igazságos, hozzájárulnak a társadalom progresszív fejlődéséhez és az ilyen háborúban a „haza védelme” jelszó teljesen jogos. A jelszó a dolgozó tömegek valóságos érdekeit fejezi ki és nem mond ellent a proletárinternaciona-
lizmus elvének.

Lenin aláhúzta, hogy: „A proletariátus számára nem lehetnek közömbösek és érdektelenek harcának politikai, társadalmi és kulturális feltételei, következésképpen nem lehet számára közömbös országának sorsa sem.”¹ A nemzetközi munkásmozgalom érdekei szempontjából a kommunista és a munkáspártok vezetik a népnek a nemzeti függetlenségéért és az állami szuverenitásért a nemzeti érdekeket eláruló imperialista burzsoázia belső reakciós körei elleni és a külső agresszorok elleni harcát. Az ilyen harc egybeolvad a dolgozó tömegeknek a demokráciáért, a széles, általános demokratikus békemozgalomért és a népek biztonságáért folytatott harcával.

5. A GYARMATI ÉS FÜGGŐ ORSZÁGOK NÉPEINEK NEMZETI-FELSZABADÍTÓ HÁBORÚI

A gyarmati és a függő országok népei nemzeti-felszabadító harcának óriási progresszív jelentősége van. 1916-ban Lenin azt írta, hogy a kapitalizmus összeomlása, „A szociális forradalom nem mehet végbe másképpen, mint egész korszak formájában, amely egyesíti a proletariátusnak az előrehaladott országok burzsoáziájával viselt polgárháborúját és a fejletlen, elmaradott és elnyomott nemzetek demokratikus és forradalmi mozgalmainak, köztük a nemzeti szabadságmozgalmaknak egész sorát.”²

Lehetetlen a munkásosztály győzelme a fejlett országokban és az elnyomott népek felszabadítása az imperializmus igája alól általános, forradalmi-imperialistaellenes arcvonal létrehozása és megerősödése nélkül.

¹ Lenin Művei, 15. köt., 193. old.

² Lenin Művei, 23. köt., 54—55. old.

Ez határozza meg a gyarmatokon és a függő országokban a nemzeti felszabadító mozgalom óriási történelmi szerepét, a gyarmati népeknek a nemzeti önrendelkezési jogukért és a demokráciáért vívott imperialistaellenes háborúi forradalmi jellegét. Ebből következik az, hogy a háborúkat, e háborúk sajátosságait, a győzelmes fejlődés feltételeit és a munkásosztálynak a nemzeti-felszabadító harcban folytatott taktikáját konkrétan kell elemezni.

A keleti népek felszabadulási mozgalma már a XIX. században is fontos politikai tényező. A sepoy-ik (szipáik) angol gyarmatosítók elleni 1857. évi első indiai felkelés alkalmából írta Engels azt, hogy a hindukban ez az angolelleses gyűlölet megjelenése a legkomolyabb megfontolásra készíti az európai országokat Ázsiában fekvő birtokaik további sorsáról.¹

Ez időben jelentkezik a felszabadító mozgalom Kínában, amelyet Anglia és más kapitalista országok Kína belügyeibe való katonai beavatkozása, nemzeti jogainak megsértése és a kereskedelmi kapcsolatokban alkalmazott alárendelt viszonya keltett életre. A kínai nép szívós harca időszakonként fellángolt a múlt század egész második felében és az 1899—1901. évi úgynevezett „bokszerláadás” révén („Igazságosság és egyetértés osztagai harca”) széleskörű felkelésébe torkollott. Ez az idegen hódítók és a hűbérurak elleni népi felkelés nagy szerepet játszott a nemzeti öntudat fejlesztésében és a kínai nép forradalmi erőinek kialakításában.

A gyarmatokon az első felszabadító megmozdulások ösztönösségük és biztos politikai vezetés hiányában vereséget szenvedtek. A „hódítók” gazdálkodása mindenekelőtt ez országok gazdasági és kulturális elmaradottságát idézte elő.

Az imperializmusban megkezdődött a gyarmatoknak a kapitalista gazdaság rendszerébe való még fokozottabb bevonása. A tőke kivétel — az olcsó munkaerő kihasználásának feltétele, gyorsan terjedt. Növekedett a kitermelő és a feldolgozó ipar, ugyanakkor üzemek, gyárak, vasutak épültek. Ez, természetesen nem vezetett a gyarmatok gazdasági önállóságára. A helyi ipar fejlődése azonban óriási jelentőségű volt azért, mert létrehozta a proletariátust, meggyorsította a nemzeti

¹ Lásd Marx, Engels művei, XI. köt., I. r., 340—341. old. (oroszul).

értelmiség kialakulását és ezzel hozzájárult az imperializmus korszakában határozottan megnövekedett nemzeti felszabadító harchoz. Már a XX. század első éveit a gyarmati és a függő országok felszabadító mozgalmának új fellendülése jellemezte. Az 1905—07. évi orosz forradalom jelentős mértékben befolyásolta e forradalmi fellendülés növekedését. „A világkapitalizmus és az 1905-ös orosz mozgalom végleg felrázta Ázsiát. A középkori tespedésben elvadult, elnyomott lakosság százmilliói új életre ébredtek és harcba indulnak az elemi emberi jogokért, a demokráciáért.”¹

Az ázsiai népek nemzeti mozgalmának, az európai szocialista proletariátus forradalmi harcának kezdetével történt egyidejű fellendülése új fejezetet nyitott a kizsákmányolók elleni felszabadító háborúk világtörténelmében.

Lenin tisztán látta a gyarmati népeknek a világimperializmus megsemmisítéséért folytatott harcában a felszabadító mozgalom nagy forradalmi lehetőségeit és jelentőségét. Határozottan fellepett Rosa Luxemburg és az orosz opportunisták helytelen megállapításai ellen, akik tagadták a gyarmati népek nemzeti háborúinak bármilyen lehetőségét az imperializmus korszakában. Lenin a következőképpen ítélte meg e jelenséget: „Azt állítani, hogy az imperializmus korában nemzeti háborúk lehetetlenek, elméleti szempontból helytelen, történelmi szempontból nyilvánvalóan hibás, gyakorlati szempontból pedig egyértelmű az európai sovinnussal”² Az ilyen tagadás visszatartotta volna az elnyomott népek felszabadító harcát és ezzel erősítette volna az imperialisták állásait.

A burzsoá politikusok a gyarmati és a függő országok népeinek nemzeti-felszabadító mozgalmát nem mint e népeknek az imperialista anyaországok részéről történő kizsákmányolásának és elnyomásának következményét fogták fel, hanem más „befolyásos” államok külső „felbujtásának” az eredményét, a „világkommunizmus próbálkozásait” látták benne. Az ilyen szemlélet a társadalmi haladás objektív törvényeinek a teljes semmibe vételére épült. Mindenféle *népi* mozga-

¹ Lenin Művei, 19. köt., 88. old.

² Lenin Művei, 23. köt., 77. old.

lom mélyenható gazdasági és politikai okokon alapul. A gyarmati népek belső társadalmi-gazdasági fejlődése ugyanolyan törvényszerűséggel imperialistaellenes, felszabadító harchoz vezet, mint amilyeneket az európai országok népei a XIX. században folytattak nemzeti felszabadulásukért és újraegyesítésükért a feudál-abszolutisztikus államok ellen. Ez a történelmi haladásnak az imperializmus gyarmati rendszerét elkerülhetetlenül halálra ítélő objektív folyamata.

A nemzeti háborúk az imperializmus által eltiport gyarmati és függő országok nemzeti-felszabadító mozgalmának törvényszerű folytatása. E háborúk jogosságát az imperialista erőszak és rablás egész rendszere indokolja. A maximális profit utáni hajszában az imperialisták fokozzák a leigázott népek gazdasági kizsákmányolását és politikai elnyomását. Azért, hogy ettől az elnyomástól megszabaduljanak és saját életérdekeiket megvédhessék, a gyarmati népek fegyverhez nyúlnak, felkelést és nemzeti-felszabadító háborút kezdenek.

A gyarmati népek számára különösen kedvező az a feltétel, ha harcukkal valamely nagy kapitalista országban a proletariátus burzsoázia elleni felkelése egybeesik. Az ilyen országban a szocialista forradalom győzelme megteremti az alapot a gyarmati és félgyarmati népek nemzeti-felszabadító mozgalmának sikeres fejlődéséhez. Ilyen alapot teremtett a Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme Oroszországban. A világimperializmus frontjának áttörése az egyik legnagyobb kapitalista országban — a Nagy Októberi Szocialista Forradalom útján — új történelmi korszakot nyitott meg — a kapitalizmus összeomlásának korszakát.

A kapitalizmus összeomlásának legfontosabb bizonyítéka a gyarmati világrendszer mély válsága. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom meglazította a kapitalizmus gyarmati pilléreit, csapást mért a kapitalizmus háttországra, aláaknáztta uralmát és új lapot nyitott a gyarmati és függő országok nemzeti-felszabadító harcában.

Ez a harc lendületét és szociális tartalmát tekintve új, sajátos vonásokat öltött. Több országban a parasztság, a kézművesek, az értelmiség és a nemzeti burzsoázia tömegeit átfogó széles össznemzeti mozgalomban a legfontosabb helyet a pro-

letariátus, a dolgozók elővédje foglalta el. A munkásosztály fellépése a gyarmatokon e mozgalom fejlődésének új, még magasabb színvonaláról tanúskodik, mutatja a forradalmi erők növekedését. Az elnyomott országok népeinek az anyaországok imperialista igája elleni nemzeti-felszabadító harca egybeolvad a nemzetközi munkásosztály szocializmusért vívott forradalmi harcával.

A gyarmati nemzeti-felszabadító mozgalom fejlődésére óriási hatással volt a szocialista társadalom sikeres építése a Szovjetunióban, a volt orosz birodalom elmaradott „határvidékeinek” élenjáró, gazdaságilag és politikailag fejlett szocialista köztársaságokká alakítása. A szocialista államépítés a szovjet ország soknemzetiségű népeinek baráti együttműködésével, továbbá a Szovjetunió új, egyenrangú kapcsolata valamennyi országgal hatalmas lelkesítő erővé vált az összes gyarmati népek számára az imperializmus és a feudalizmus maradványai alóli felszabadulásért vívott harcukban.

A gyarmatok és a függő országok belső társadalmi-gazdasági haladása készítette elő a nemzeti felszabadító mozgalom fejlődését. Az első világháború évei folyamán a néhány gyarmaton és félgyarmaton elterjedt kapitalista ipar következtében szám szerint megnövekedett proletariátus, komoly politikai erővé vált, amely képes volt vezetni az adott ország összes haladó osztályának nemzeti-felszabadító harcát. 1919-től kezdve a proletárvezetés erősödése mellett folyt le a felszabadító mozgalom Kínában. A nép összes társadalmi rétegei — köztük a nemzeti burzsoázia széles körei is — részt vesznek a függő országok állami önállóságáért vívott harcában, de a nemzeti-felszabadító mozgalom fő erejét a dolgozó tömegek, a proletariátus és természetes szövetségese, a parasztság képezi. „...Kína munkásosztálya és parasztsága a kínai forradalom legrendíthetlenebb ereje”¹ — mondotta Mao Ce-tung.

A függő országok lakossága hatalmas többségét kitevő dolgozó parasztság bevonása nélkül nem lehet sikeres harcot folytatni a feudalista maradványok és az imperialista államok idegen elnyomásának megsemmisítéséért.

¹ Mao Ce-tung Válogatott művek, 1. köt., 285. old.

A proletariátus által vezetett dolgozó tömegek a gyarmati elnyomás elleni igazságos, forradalmi felszabadító harcra kelve a harcot nemcsak a külső imperialista erők ellen folytatják, hanem az országon belül a feudális viszonyok és a belső nagy burzsoázia ellen is. Azért, hogy uralmát megtartsa, a burzsoáziának ez a rétege megegyezik az imperialistákkal, elárulja a nemzeti érdekeket és az idegen leigázókkal együtt igyekszik elnyomni népe felszabadító mozgalmát.

A társadalmi erők megoszlását az osztályok gazdasági érdekei szabják meg. Ez arra vezet, hogy az imperialista elnyomás elleni nemzeti-felszabadító háborúk szorosan összefonódnak a gyarmatok és függő országok proletariátusának és dolgozó tömegeinek — az imperializmus támaszául szolgáló belső reakciós elemek elleni osztályharcával, polgárháborújával. Így a kínai nép a kommunista párt vezette munkásosztállyal az élen kegyetlen erőfeszítéssel háborúzott a japánok, majd később az amerikai agresszorok és a Kuomintang-reakció erői ellen. Hasonló háborút vívott az amerikai intervenciósk és Li Szin Man áruló klikkje ellen a koreai nép.

A japán betolakodók elleni harcban Kína dolgozó tömegei követelték a nemzeti erők teljes egyesítését. A nemzeti-felszabadító háborúban a kínai kommunisták aktívan megvédték az egységes arcvonal taktikáját. De Csang Káj-sek klikkje a belső nagyburzsoázia és a földesurak áruló politikájától vezetve, az imperialistákkal való kiegyezés felé hajlott, egyben a nemzeti-felszabadító mozgalom fejlesztése és az összes demokratikus erő egyesítése ellen harcolt.

A Kuomintang-kormány aláasta a nemzeti egységet, akadályozta a demokratikus átalakulás végrehajtását, a japán hódítók elleni passzív hadviselés vonalát követte és fékezte a népi, össznemzeti háború kibontakozását. Az agresszorok elleni döntő harc helyett a Kuomintang uralkodó klikkje kiagyalta a tervet: Kínát újra polgárháborúba dönteni, úgy mint 1927-ben.

Kína munkásosztálya és dolgozó tömegei minden erejüket megfeszítették a fő feladat megoldására — megtisztítani földjüket a japán betolakodóktól. Ennek a feladatnak a megoldásában a legfontosabb feltételt a demokratikus átalakulások ké-

pezték. A nép általános demokratikus mozgalmát vezető Kína Kommunista Pártja szilárdan tartotta az irányt az agresszorok határozott szétzúzására, a Kuomintang reakciós erői által ezen az úton létesített összes akadály leküzdésére.

„A japán területablók szétzúzása a kínai nép szent joga — mondotta Mao Ce-tung elvtárs Kína Kommunista Pártja VII. kongresszusán tartott KB beszámoló beszédében. — Ha a reakciós elemek meg akarják fosztani a kínai népet ettől a szent jogától, ha megpróbálják lehetetlenné tenni japánellenes harcát és gyöngíteni erőit, amelyek azt a harcot viselik, a kínai nép miután kimerítette a meggyőzés minden lehetőségét, kénytelen lesz önvédelemhez folyamodni és válaszul megsemmisítő csapást mérni a reakciósokra, mert a kínai reakciósok effajta akciói, amelyek a nemzeti érdekek elárulásával egyértelműek, teljes mértékben a japán területablók malmára hajtának a vizet”.¹

Az imperialista Japán második világháborús veresége után az Egyesült Államok reakciós körei aktívan támogatták a reakciós Kuomintangot, hogy Kínát leigázása után hídfőként tudják felhasználni a Szovjetunió elleni, valamint a Délkelet-Ázsia országaiban feltörő nemzeti-felszabadító mozgalom elleni harcra. Az amerikai támogatásra támaszkodó Csang Káj-sek klikkje újra támadást indított a demokratikus fegyveres erők ellen. A kínai nép kénytelen volt a belső reakció és az Egyesült Államok külső intervenciója ellen tovább folytatni elkeseredett küzdelmét. A népi felszabadító hadsereg e harc folyamán a dolgozó tömegek soraiból új — kimeríthetetlen erőkkel egészítette ki magát, majd védelemből támadásba ment át, és 1948 őszére egy sor megsemmisítő csapást mért a Kuomintang-csapatokra.

A Szovjetuniónak a második világháború győzelmes befejezéseként megnövekedett nemzetközi tekintélye és befolyása a közép- és délkelet-európai országokban, a népi demokrácia győzelme után a szocialista tábor jelentősen kiszélesedett és megszilárdult. Ezek, továbbá a szovjet kormány következetes békepolitikája és a széles összdemokratikus mozgalom fejlődése, kedvező nemzetközi feltételeket teremtettek a kínai nép

¹ Mao Ce-tung Válogatott művek, 4. köt., 559—560. old.

sikeres nemzeti-felszabadító háborúja számára. Az amerikai intervenciók aktív támogatása ellenére a kuomintang uralkodó klikkjét elszigetelték és szétverték. A kínai nép nemzeti-felszabadító háborúja, valamint a nagy imperialistaellenes és feudalizmusellenes forradalom a dolgozók győzelmével, a Kínai Népköztársaság megalakulásával végződött. A kínai nép állhatatos, hősi harccal biztosította nemzeti függetlenségét és az új szocialista élet építésének útjára lépett.

A kínai forradalmi felszabadító háború győzelmes befejezése óriási befolyást gyakorolt a többi országok elnyomott népei forradalmi mozgalmának fejlődésére, ami az imperializmus vereségét vonta maga után. A nagy kínai nép hősi harca és sikerei lelkesítették a vietnámi dolgozókat, akik pusztító harcban védték meg életérdekeiket és demokratikus jogaikat. Új, még magasabb fokra emelkedett Maláj, a Fülöp-szigetek és más elnyomott országok népeinek nemzeti-felszabadító mozgalma is.

A gyarmati és függő országok nemzeti-felszabadító harcának óriási fellendülése az imperializmus gyarmati rendszerének a széthullásához vezetett. Az angol uralkodó körök kénytelenek voltak elismerni Indiát önálló, független köztársaságnak és függetlenséget adni Burmának. Hollandia, Anglia és az Egyesült Államok gyarmatosítói elleni makacs harcoban Indonézia népei is kivívták saját állami függetlenségüket.

Megállíthatatlanul szélesedik a nemzeti függetlenség megszilárdításáért az aktív mozgalom a Közel-Keleten, az arab országokban. Sok afrikai ország érte el állami önállóságát, pl. Líbia, Egyiptom, Szudán, Marokkó, Tunisz. Hősi harcot folytat a francia gyarmatosítók ellen az algériai nép. Az utóbbi 13 év alatt a gyarmati és félgyarmati függőség alól több mint 1,3 milliárd ember, a földkerekség lakóinak majdnem a fele szabadult fel.

A gyarmati rendszer mély válságának világos kifejezője az imperialisták katonai intervenciójának csődje Koreában. Több mint három évig vívta felszabadító, igazságos háborúját az észak-koreai nép és megőrizte jogát a szabad életre, forradalmi, demokratikus és szocialista vívmányaira. A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság dolgozó tömegei a kínai népi

önkéntesek baráti segítségével visszaverték az amerikai imperialisták kegyetlen agresszióját. E háború menete megmutatta, hogy a szocialista tábor és az egész haladó emberiség erkölcsi támogatására támaszkodó kis nép is képes sikeresen megvédeni saját szabadságát és függetlenségét a nagy imperialista államok leigázó törekvései ellen.

A koreai háború leleplezte az amerikai agresszorokat, mint a gyarmati rabság fő támaszát, a függő országok népeinek fő ellenségét. A háború korunk nemzeti-felszabadító mozgalmainak még egy lényeges sajátosságát is felfedte. Ez a sajátosság abban áll, hogy a gyarmatok és a függő országok népeinek felszabadító harca nemcsak a „saját” elnyomó imperialistái és azok helyi lakásai ellen irányul, hanem különböző mértékben az amerikai imperializmusnak az ezekbe az országokba való behatolása ellen is. A gyarmati népeknek a nemzeti függetlenségért folytatott sikeres harca okvetlenül feltételezi azok szoros kapcsolatát és együttműködését, nemcsak a felszabadító háború folyamán, hanem a felszabadítás után is, állami függetlenségüknek az amerikai monopolisták merényletével szembeni védelme érdekében.

Itt tekintetbe kell venni, hogy a gyarmati rendszer szétesése időszakában, amikor az imperialista politika régi módszerei csődöt mondanak, a gyarmatosítók megváltoztatják a harc formáit és módszereit. A gyenge országok ügyeibe katonai erőszakkal való nyílt, durva beavatkozás mellett az imperialisták alkalmazzák a lefizetést, a politikai zsarolást, a gazdasági uzsorát („gazdasági segély” alakjában). Ezért minden nép és kormány legfontosabb feladata önállóságának és állami függetlenségének éber őrzése, ha nem akarnak akarat nélküli bábokká válni az imperializmus kezében.

Az imperialisták változtatják politikájuk módszereit, formáit és mindenképpen megkísérlik elfojtani a népek felszabadító mozgalmát, megakadályozni a gyarmati rendszer felszámolását. Ezeket a reakciós célokat tűzte maga elé az angol—francia imperialisták Egyiptom elleni nemrégii agressziója, amely az izraeli csapatok egyiptomi területre való behatolásával kezdődött. Az imperialisták támadásukkal kényszeríteni akarták Egyiptomot, hogy mondjon le a Szuezi-csa-

torna feletti szuverén jogáról. Meg akarták ijesztetni az arab országokat és ki akarták ölni belőlük a nemzeti függetlenségre való törekvést. Ez merénylet volt a gyarmatosítást felszámoló minden ázsiai és afrikai nép szabadsága ellen.

Az angol—francia agresszió komolyan veszélyeztette a világ békéjét. Ezért az összes haladó erők, a keleti népek határozottan tiltakoztak az intervenció ellen, és erkölcsileg támogatták az egyiptomi nép harcát. Anglia és Franciaország munkásosztálya a kommunista párttal az élen szintén felemelte tiltakozó szavát az imperialisták rabló politikája ellen.

A nemzetközi kérdések békés eldöntésének elvét következeten védelmező Szovjetunió nem lehetett passzív szemlélője a gyarmatosítók önkényének. Határozottan figyelmeztette Anglia és Franciaország kormányait és követelte a szükséges gyakorlati rendszabályok megtételét az egyiptomi nép elleni fegyveres beavatkozás haladéktalan beszüntetésére. A Kínai Népköztársaság szintén kategorikusan követelte az intervenciók távozását Egyiptomból.

A világ országai túlnyomó többségének tiltakozása és a Szovjetunió szilárd álláspontja arra kényszerítette az izraeli és az angol—francia beavatkozókat, hogy hozzájáruljanak a tűzszünethez és kivonják csapataikat Egyiptomból. Az állami önállóságért küzdő egyiptomi nép igazságos ügye győzött. Ez a győzelem nagymértékben befolyásolta az összes ázsiai és afrikai országokat. A győzelem megszilárdítja önerejükbe vetett hitüket, lelkesíti a saját nemzeti függetlenségükért, társadalmi igazságukért és a demokráciáért megfeszített harcot vívó népeket.

Napirendre került az imperializmus gyarmati rendszere teljes felszámolása.

Az elnyomott népek harca az objektív történelmi szükségességre támaszkodik. A leigázott népek a gyarmatosítók elleni harcukban a szocialista Kína és az egész szocialista világrendszer történelmi tapasztalataiból merítenek erőt és lelkesedést.

•

Az imperializmus összeomlása és a szocializmus forradalmi fejlődése korszakában lefolyt háborúk jellegének a tanulmányozása azt igazolja, hogy korunk minden fegyveres összeüt-

közésének forrása a dolgozó tömegek kizsákmányolását és elnyomását előidéző kapitalista viszonyok. A monopolisták e viszonyok megerősítésére és a szocializmus útjára lépett népek megfojtására, a gyarmatok újrafelosztására és a világhatalom elérésére törekednek. Mindezek a népek biztonságát állandóan veszélyeztették.

A kapitalista monopóliumok agresszív természetéről szólva, Lenin megmagyarázta, hogy az imperializmus nemcsak a háború gazdasági alapjait teremti meg, de azokat a társadalmi erőket is, amelyek képesek véget vetni a háborúknak, képesek megerősíteni a békét és a népek biztonságát. Az imperializmus időszakában a forradalmi munkásmozgalom hatalmas fellendülése következik be, erősödik a gyarmatok és a függő országok népeinek nemzeti-felszabadító harca. A monopolista burzsoázia reakciós merényletével szemben nő a saját demokratikus jogait védő tömegek politikai aktivitása. Mindez aláássa a kapitalizmus pilléreit, létrehozza a feltételeket az imperialisták agresszív politikája elleni aktív harchoz.

A Szovjetuniónak a második világháborúban aratott győzelme meggyengítette az imperialista tábor és jelentősen megerősítette a demokrácia és a szocializmus nemzetközi állásait. A szocializmus világrendszerre vált, melyben a békeszerető erők nemcsak erkölcsi, de anyagi eszközökkel is rendelkeznek az agresszió megfékezésére. A szocialista tábor hatalmas ereje, határozott harca a békés együttműködésért és a népek közötti békéért, az imperializmus hódító tervei megvalósítása útjában a legfontosabb akadállyá vált.

A nemzetközi helyzetben mély változást előidéző másik legfontosabb esemény az imperializmus gyarmati rendszerének szétesése. Az idegen elnyomás alól felszabadultak Ázsia legnagyobb országai, továbbá Közel-Kelet és Afrika országainak egész sora. A világ sorsának eldöntésében a keleti népek hatalmas tényezőkké váltak. Ezek az országok a szocializmus országaival együtt több mint másfél milliárd lakossal széles „békeövezetet” alkotnak. Ez az óriási, a háború ellen aktívan fellépő erő képes megghiúsítani az imperialisták agresszív terveit.

Napjainkban hatalmas erővé vált a munkásmozgalom a kapitalista országokban is. Létrejött és döntő tényezővé fejlődött a béke híveinek az emberiség élenjáró erőit egyesítő mozgalma. A béke védelmére keltek az emberek százmilliói. A békéért folytatott harc a földkerekség összes haladó szellemű emberei politikai tevékenységének központi faladatává vált.

A politikai erők viszonylatában a világ küzdőterén végbe ment változásokat összegezve, a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusa megalkotta a háború elkerülésének a lehetőségéről, a reális eszközök meglétéről szóló tételt. Ez lehetőséget biztosít arra, hogy megakadályozzuk az új hódító háborúkat és a béke megbontására irányuló kísérleteknél — megsemmisítő csapást mérhessünk az agresszorokra és meg-
hiúsítsuk azok kalandor terveit.

A SZKP XX. kongresszusa ugyanakkor felhívta a népeket a legnagyobb éberségre. A monopolisták megkísérlik és meg fogják kísérelni, hogy háború útján megerősítsék a világkapitalizmus düledező pilléreit, visszaállítsák a szocialista országokban a kizsákmányoló rendszert és megállítsák az imperializmus gyarmati rendszerének szétesését. Ezért az *imperialista agresszorokkal szembeni harcban az éberség, az aktivitás és az egység korunk leglényegesebb követelménye.*

HÁBORÚK A SZOCIALISTA HAZA VÉDELMEBEN

A szocialista szovjet államnak többször kellett visszavernie az imperialista államok támadásait. A szovjet nép és fegyveres erői a szovjet haza védelmében kénytelenek voltak két hosszabb ideig tartó, véráldozattal teli háborút folytatni: 1918—1920-ban (a Távol-Keleten majdnem 1922-ig) a külföldi beavatkozók és a fehérgárdisták ellen és 1941—45-ben a Nagy Honvédő Háborút. A két háború közötti időszakban az imperialisták nemegyszer készítettek elő fegyveres provokációt a szovjetország ellen. Az agresszív imperialista erők jelenleg újra kovácsolják a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és a többi szocialista állam elleni háború terveit.

A marxizmus—leninizmus fölfedte az imperialista hatalmaknak a szocializmus útjára lépett népek elleni ellenforradalmi háborúinak okait és céljait, megmutatta, hogyan kell megvédeni a proletárdiktatúra államait az imperialista agressziótól és a kapitalizmus restaurációs törekvéseitől. Lenin munkáiban és a Szovjetunió Kommunista Pártja határozataiban megtalálható a szocialista haza védelme eszméjének tudományos indokolása. Bebizonyította, az olyan háborúk felszabadító jellege, amelyeket a szocialista állam az imperialista hatalmak támadásainak elhárítására kénytelen folytatni. Lenin munkáiban és a párthatározatokban kidolgozták a munkásparaszt állam védelmének, valamint az állam fegyveres erői felépítésének elvi tételeit. Az SZKP XX. kongresszusa hatá-

rozataiban, továbbá a többi szocialista ország kommunista és munkáspártjai határozataiban a marxizmus—leninizmusnak a szocialista haza imperialista agresszió elleni védelméről szóló tételek alkotó továbbfejlesztést nyertek az új történelmi viszonyokra, amikor létrejött a szocialista világrendszer.

1. A SZOCIALISTA HAZA IMPERIALISTA AGRESSZIÓ ELLENI FEGYVERES VÉDELMÉNEK SZÜKSÉGESSÉGE

Marx Károly és Engels Frigyes, a tudományos szocializmus megalapítói elsőnek fogalmazták meg az alapvető tételeket arról, hogy a hatalmat a saját kezébe vett proletariátus a belső és külső ellenforradalommal szemben kénytelen a szocialista forradalom vívmányainak fegyveres védelmére kelni. Ezekben a tételekben az 1848—49. évi forradalmak és a párizsi kommün tapasztalatát általánosították. A proletariátus nagy tanítói megmagyarázták a munkásoknak, hogy a burzsoázia a dolgozó tömegekkel szemben elsőnek fordul fegyveres erőszakhoz, hogy vérbe fojtsa a forradalmat, megtartsa vagy visszaállítsa saját uralmát. A győzelmes proletariátus elsőrendű feladata abban áll, hogy megszervezze a szocialista forradalom vívmányainak védelmét és szétverje a saját és a külföldi burzsoázia ellenforradalmi próbálkozásait.

Marx Károly és Engels Frigyes előre látták a szocialista nemzetek burzsoá vagy a burzsoáziát megelőző államaival szembeni védelmi háborúk lehetőségét. S itt aláhúzták, hogy a győzelmes proletariátus csak igazságos, felszabadító háborúkat folytathat, mert a proletariátus nem tűzhet maga elé olyan célokat, hogy fegyver igénybevételével, háború útján erőszakolja rá más népekre az új rendszert.

„... a győztes proletariátus egyetlen idegen népet sem bologíthat kényszer útján anélkül, hogy ezzel saját győzelmét alá ne ássa. Ez persze semmiképpen sem zárja ki a különféle védelmi háborúkat...”¹

Itt a marxista tudománynak a proletárdiktatúra állama háborúiról alkotott egyik legmélyebb, legalapvetőbb tétele nyert

¹ Marx, Engels Válogatott levelek, Szikra, 1950. 416. old.

formát: a marxizmus elutasítja a háborút, mint a szocializmus más országban való meghonosításának az eszközét és határozottan fellép a forradalom exportjának kalandor eszméi ellen. Ugyanakkor a marxisták mozgósítják és szervezik a győzelmes munkásosztály és a dolgozó tömegek minden erejét a szocializmus védelmére a nemzetközi burzsoázia agressziója elleni háborúban.

Marx és Engels a szocialista rend fegyveres védelmének kérdését saját álláspontjuk alapján a szocialista forradalom minden országban vagy a civilizált országok nagy részében történő egyidejű győzelme esetére vizsgálták meg. Ezért előttük fel se merült a kapitalista környezetben hosszú időn keresztül önállóan létező, egyedüli szocialista állam védelmének a problémája. Ezt a problémát az új történelmi viszonyok között, az imperializmus korszakában vetette fel az élet, amikor új lehetőségek nyíltak a szocialista forradalom megvalósítására.

Lenin bebizonyította azt, hogy a kapitalista országok egyenlőtlen gazdasági és politikai fejlődése az imperializmus korszakában a szocialista forradalom különböző időben való bekövetkezését feltételezi az egyes országokban. Lenin arra a következtetésre jutott, hogy a szocializmus nem győzhet egyidejűleg az összes országokban, hanem kezdetben egy vagy egynéhány országban.

Az imperialista államok közötti ellentétek határtalan kiéleződése meggyengíti az imperializmus erőit, létrehozza a feltételeket az imperializmus frontjának áttörésére a leggyengébb láncszemnél, vagyis a szocializmus győzelmi lehetőségét kezdetben egy, önállóan vett országban, vagy néhány országban. Ezzel kapcsolatban keletkezett az egy vagy néhány szocialista állam kapitalista államokkal való együttélésének a problémája. Ilyen körülmények között a szocialista állam fegyveres védelmének kérdése elsőrendű jelentőséget nyert.

A haza védelmének kérdéséhez konkrétan történelmileg kell közeledni, tanította Lenin, figyelembe véve szociális természetét és bizonyos osztályok és államok által folytatott háborúk jellegét. Az első világháború idején a burzsoázia és a munkásmozgalomba beépített ügynökei, a szociálsoviniszta

megtévesztették a dolgozó tömegeket. A „haza védelme” jelszóval, hazug „hazafias” frazeológiával eltakarták a háború rabló céljait. A bolsevikok leleplezték a burzsoáziának ezt a hazugságát, meghirdették a cári kormány és más burzsoá államok vereségének jelszavát az imperialista háborúban és a háború átváltoztatását polgárháborúvá. Felszólították a munkásokat és a parasztokat, harcoljanak a háborúból forradalmi úton való kijutásért. Fáradhatatlanul magyarázták a népnek, hogy csak a cárizmus megdöntése és a burzsoá-földesúri rendszer megsemmisítése után lesz törvényes a „haza védelme” jelszó és a háború — felszabadító, igazságos.

Lenin még a szocialista forradalom oroszországi győzelme előtt világos tájékoztatást adott a munkások és a parasztok állama védelmének kérdésében a pártnak és a munkásosztálynak. A szocializmus győzelmének kezdetben egy vagy néhány országban — írta Lenin — „...súrlódásokra kell vezetnie, sőt más országok burzsoáziájának azt a közvetlen törekvését is ki kell váltania, hogy szétzúzza a szocialista állam győzelmes proletariátusát. Ilyen esetekben a háború a mi részünkről jogos és igazságos, a szocializmusért, más népeknek, a burzsoá elnyomatás alól való felszabadításáért folytatott háború lenne”.¹

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom győzelme után a szovjet ország munkásosztálya és dolgozói előtt, az egész nemzetközi proletariátus előtt a gyakorlatban merült fel a világ első munkás-paraszt államának az imperialista agresszióval szembeni védelmének feladata.

A kommunista párt felhívásaiban és határozataiban nemegyszer megmagyarázta, hogy most a munkásoknak és a parasztoknak van mit megvédeniük. „1917. október 25. óta mi honvédők vagyunk, kivívtuk a jogot arra, hogy védjük a hazát... mi a hazát védjük az imperialistáktól... Mi a szocialista haza védői vagyunk”.²

Lenin rámutatott a szocialista és a burzsoá haza közötti lényeges különbségre. Lenin jellemzése szerint a haza — az

¹ Lenin Művel, 23. köt., 77. old.

² Lenin Művel, 27. köt., 380. old.

adott politikai, kulturális és szociális környezet, továbbá a történelmileg a népet megillető terület, a szülőföld.¹

A haza szociális arculatát meghatározó döntő tényezőnek Lenin az adott országban valóban fennálló társadalmi-politikai rendszert tekintette.

A burzsoá hazától eltérően, ahol egy kis csoport, a tőkés uralkodnak, s a dolgozó tömegek kegyetlen kizsákmányolásnak és elnyomásnak vannak alávetve, a szocialista hazában maguk a munkások és parasztok a teljes jogú gazdák, a haza sorsának megtestesítői. A történelemben először alakult ilyen szociális, politikai és kulturális környezet, amely megfelel a munkások, parasztok és értelmiségiek érdekeinek, drága sajátja az egész dolgozó népnek.

Az októberi forradalom gyökeresen megváltoztatta a szovjetország politikai arculatát, elragadta a hatalmat a földesuraktól és a burzsoáziától, alapjaiig lerombolta a kizsákmányoló osztályok államát és létrehozta a valóban népi szocialista államot, a szocialista demokráciát, valamennyi dolgozó demokráciáját. A szovjet hatalom a munkások, parasztok, dolgozó értelmiség milliós tömegeit bevonta az aktív politikai életbe, az államvezetésbe, biztosította a munkás-paraszt szövetség erősödését, a munkáosztály részéről a dolgozó tömegek rugalmas irányítását.

A szocialista forradalom győzelme és a szocializmus építése eredményeként a burzsoá társadalmi arculat a magántulajdon farkastörvényével, kapitalista szokásaival, a dolgozók kizsákmányolásával és elnyomásával együtt megsemmisült; új szocialista arculat jött létre, amely a termelőeszközök társadalmi tulajdonán és a kollektív munkán alapszik. Kialakult a kizsákmányolástól szabad emberek együttműködésen és kölcsönös baráti segítségnyújtáson alapuló új viszonya. Mindez biztosítja a szocialista társadalom minden tagja anyagi jólétének és kulturális színvonalának állandó emelését.

A szocialista haza értelmezésében a legfontosabb és leglényegesebb — a szovjet társadalmi és államrendszer.

A kommunista párt vezette munkáosztály saját kezébe véve

¹ Lásd Lenin Művei, 15. köt., 193. old., 21. köt., 94, 114—115. old., 23. köt., 31. old. Leninszkij Szbornyik XIV., 16. old. (oroszul).

a hatalmat, gyökeresen megváltoztatta nemcsak a társadalmi élet gazdasági és politikai rendjét, hanem az országban kultúrforradalmat hajtott végre, új kulturális arculatot teremtett. A szocialista hazában a tudomány és az élenjáró kultúra összes vívmányai hozzáférhetővé váltak a nép számára.

Lenin mondotta: „Azelőtt az emberi elme, az emberi génusz csak azért alkotott, hogy egyeseknek juttassa a technika és a kultúra minden áldását, a többieket pedig megfossza a legszükségesebbtől — a művelődéstől és a fejlődéstől. Most ellenben a technika minden csodája, a kultúra minden vívmánya a nép közkincsévé válik, és mostantól fogva az emberi elme és génusz sohasem lesz az erőszak eszközévé, a kizsákmányolás eszközévé. Mi tudjuk ezt — és kérdezem, talán nem érdemes dolgozni, nem érdemes odaadni minden erőnket ennek a roppant történelmi feladatnak érdekében? S a dolgozók el fogják végezni ezt az óriási történelmi munkát, mert a forradalom, az újjászületés és a megújulás hatalmas szunnyadó erői rejlenek bennük”.¹

A szovjet nép nagy vívmányai a művelődés területén, a szovjet emberek kultúrtechnikai színvonalának az emelkedése, a tudomány viharos fejlődése, a művészet virágzása, az új, szocialista értelmiség megteremtése — mindezek a szovjet társadalom kulturális arculatának, a szocialista hazának a burzsoá hazától való gyökeres különbségének mutatójául szolgáló legfontosabb vonások.

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom új korszakot nyitott a nemzetek egymás közötti viszonyának történetében. Megteremtette a nemzetek új, szocialista fejlődésének, a nemzetek közt eddig elmaradt népek konszolidációjának feltételeit, tömörítette a szovjet ország összes népeit az egységes, sok nemzetiségű államba, a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségébe.

A Szovjetunióban megvalósult a nemzetek teljes egyenjogúsága. A sok nemzetiségű szovjet állam összes népe, nagy és kicsi egyenlő jogokat élvez és a gazdasági és kulturális fejlődésben határtalan lehetőségük van. A sok nemzetiségű Szov-

¹ Lenin Művei, 26. köt., 499. old.

jetunió — baráti — a szocializmus és a kommunizmus építésére, az imperialista agresszióval szembeni közös védelemre önként egyesült szovjet népek szocialista hazája.

Tehát a szovjethatalom megteremtésével „a haza védelme” jelszóhoz a munkásosztály és az összes dolgozók teljesen új viszonya alakult ki. A szovjet emberek tudják, hogy saját nagy társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális vívmányaikat, saját szocialista hazájukat védik. Ezért tanúsítanak a szovjet emberek a hazáért folyó küzdelemben tömeges hősiességet, szilárdságot és önfeláldozást.

*

A szocialista és az imperialista államok közötti háborúk okai nem a szocialista rendszerben, hanem a kapitalizmus világrendszerének természetében gyökereznek.

A szocialista államokkal szembeni imperialista agresszió okainak egyik csoportját a kapitalista gazdasági világrendszer belső ellentmondásai képezik.

A munkásosztály és a kapitalisták, a kapitalista országokon belül és a nemzetközi küzdőtéren a kapitalista monopóliumok közötti ellentétek, az imperialista országok között a nyersanyagforrásokért, az értékesítési piacokért, a tőkekiviteli és befolyási övezetért folyó harc az imperialistákat mind a szocialista államokkal szembeni, mind a gazdasági és katonai tekintetben gyengébben fejlett kapitalista országokkal szembeni agresszió felé taszítja.

A Szovjetunió Kommunista Pártja határozataiban nemegyszer megjegyezte, hogy a kapitalista világrendszer belső ellentmondásai képezik a szocialista államok elleni háborúk forrását. Így a párt VII. kongresszusán „A háborúról és a békéről” hozott határozatban utalnak arra, hogy a szocialista forradalom kezdődő korszaka időszakában történelmileg elkerülhetetlenek az imperialista államok ismételt katonai támadásai Szovjet-Oroszország ellen (mind nyugatról, mind keletről). A kongresszus megjegyezte, hogy az ilyen támadások történelmi elkerülhetetlensége az összes államon belüli osz-

tály és nemzetközi viszonyok határtalan kiéleződéséből állapítható meg.¹

Az imperialista hatalmak belső ellentmondásait mindezekelőtt a Szovjetunió rovására igyekeztek megoldani, amely hosszú időn át az egyetlen szocialista állam maradt a kapitalista környezetben. A szovjet állam saját fennállása első éveiben technikai-gazdasági tekintetben komolyan elmaradt a főbb kapitalista országoktól. Ez a körülmény reményt keltett az imperialista agresszorokban arra, hogy viszonylag könnyen végezhetnek a szocializmus országával és majd a szovjet nép kirablásával sikerül rendezni saját dolgaikat. De a számítások kalandor reményeknek bizonyultak: az agresszorok nem vették számításba a szocialista gazdasági rendszer előnyeit és a szovjet rendszer leküzdhetetlen erejét.

A jelenlegi viszonyok közt, amikor a nemzetközi küzdőtéren megváltoztak az erőviszonyok a szocialista tábor javára, az imperialista hatalmak a szocialista államok elleni háborúban már nem számíthatnak könnyű győzelemre. De a törekvést, hogy saját belső ellentmondásait a szocialista országok elleni háborúban döntsék el, az imperialista burzsoázia reakciós körei mindeddig megőrizték. Az imperialisták igyekeznek megbontani a szocialista országok egységét, eltéríteni egyes népi demokratikus államokat a szocialista barátkozástól, hogy egyenként semmisíthessék meg őket, s így meggyengíthessék a szocialista tábor, új támadást készíthessenek elő a Szovjetunió ellen. Ezek a számítások kudarcra vannak ítélve, mivel a szocialista államok egysége és kölcsönös baráti segítsége megbonthatatlanul erősödik.

Azokban az országokban, ahol győzött a szocialista forradalom, megsemmisültek a háborúk gazdasági alapjai, letűntek a háború kirobbantásában érdekelt szociális és politikai erők. A rabló háborúk szervezőit — a kizsákmányoló osztályokat — kiszorították a társadalom politikai vezetéséből és a szocialista építés folyamán teljesen felszámolják őket. A szocialista forradalom szétrombolja a burzsoá államvezetés gépezetét, megsemmisíti a reakciós pártokat és a kizsákmányoló osztá-

¹ Lásd az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plenumainak határozatait, I. rész, 471. old.

lyok szerveit, amelyek a kapitalizmusban reakciós háborúk előkészítését és kirobbantását szolgálják.

A szocialista gazdasági rendszer és a termelőeszközöknek a munkás-paraszt állam gazdasági alapját képező szocialista tulajdona kizárják az embernek ember általi kizsákmányolását, az osztályok közötti kibékíthetetlen ellentéteket, a profit utáni hajszát, amelyek a burzsoá társadalomban a háborúk forrásait képezik.

A szocialista országokban megszűnt a nemzeti elnyomás és létrejött az összes nemzet és nemzetiség egyenjogúsága. A szocialista építés folyamán leküzdik a burzsoá nacionalista ideológiát, a népek közötti ellenségeskedés és gyűlölet mesterségesen szított érzéseit. A szocialista nemzetek élén a kommunista és munkáspártok állnak, amelyeket a szocialista internacionalizmus ideológiája vezet és amelyek a népek iránti barátság és testvériség szellemében nevelik a dolgozókat.

Így tehát látjuk, hogy a szocializmus a maga lényege szerint is kizárja az egyik népnek a másik által történő leigázása érdekében folyó háborúkat. Ezért, ha a népek és az államok közötti kölcsönös jó viszony csak a szocialista államoktól függne, máris végeznénk a háborúkkal.

Mi azonban hatalmas imperialista államokkal egy világban, egy bolygón élünk, amelyeknek nagy a befolyásuk a nemzetközi helyzetre. Ezek az államok most nem tudják tetszésük szerint átalakítani a világot, s nem számolhatnak le büntetlenül a kis népekkel és a gyengén fejlett országokkal. A Szovjetunió és a többi szocialista állam létevel, erejével és békeszerető politikájával feltartóztatja az imperialista államok agresszív törekvéseit és tevékenységét.

Éppen ezért a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és a többi szocialista állam komoly akadályt jelent a nagy imperialista ragadozók, kisebb vagy gyengén fejlett államokkal szembeni gazdasági terjeszkedése és katonai agressziója útjában. Az imperialista tábor fő erőfeszítéseit a szocialista államok elleni agresszió előkészítésére összpontosítja.

A szocialista államok elleni háborúk keletkezése okainak másik csoportját a két ellentétes rendszer: a szocialista és a kapitalista rendszer közötti ellentétek képezik.

A szocialista és a kapitalista államok közötti ellentétek élesedéseért és az azok közötti új háború kezdeményezéseért az imperialista burzsoázia reakciós körei a bűnösök. Erről történelmi tények tanúskodnak.

A Szovjetunió a kapitalista országokkal szembeni viszonyában a különböző társadalmi-politikai rendszerű államok békés együttélésének lenini elveiből indul ki, következetesen betartja a más országok belügyeibe való be nem avatkozás elvét. A vitás kérdések tárgyalások útján történő eldöntése mellett, az országok és a különböző társadalmi rendszerek közötti tényleges együttműködés és a népek közötti béke és barátság mellett áll.

A szovjet kormány első lépése a nagy Lenin által a Szovjetek II. összoroszországi kongresszusán kihirdetett, békéről szóló dekrétum volt. Azóta a szovjet állam egész története folyamán következetes békepolitikát és a népek közötti együttműködés politikáját folytatja.

Teljesen ellentétes politikát folytatnak az imperialista nagyhatalmak. Ezek már a Szovjetunió keletkezése idején megsemmisítésére törekedtek, katonai intervenciót szerveztek a szovjethatalom ellen. Az imperialista államok kormányai közül sokan, különösen az Egyesült Államok kormánya hosszú időn át nem akarta elismerni a világ első szocialista államát és most nem akarja tudomásul venni a Kínai Népköztársaságot. Az Egyesült Államok és más imperialista országok jobboldali körei elutasítják a különböző társadalmi-politikai rendszerű országok békés együttélésének elvét. Ezeket az államokat a szocialista országokkal való kapcsolatukban saját politikai elveik vezetik, „az erő helyzetének politikáját” hangoztatják. E politikát kifejezi az összeesküvések, felkelések, fegyveres intervenciók szervezése a szocialista tábor ellen, a munkások és parasztok akaratából létesített igazi népi társadalmi-politikai rendszer megdöntése céljából.

Az imperialista hatalmaknak a szocialista államokkal szembeni nyílt ellenséges politikája alapját a kapitalista monopóliumok érdekei képezik. A szocialista építés sikerei a kapitalista országok munkásosztályát és dolgozó tömegeit felszabadító harcra s a gyarmatok és függő országok népeit nemzeti-

felszabadító mozgalomra lelkesítik. Ez az imperialista burzsoáziában félelmet kelt a kapitalizmus sorsáért, saját előnyeikért, hasznukért, vad gyűlöletet ébreszt bennük a kapitalisták és a földesurak hatalmát megtört, a szocializmust és a kommunizmust építő szocialista országok dolgozóival szemben.

A párt VII. kongresszusán elfogadott programban utalás történik arra, hogy a proletariátus részéről egyre növekvő nyomás és különösen egyes országokban való győzelem fokozza a kizsákmányolók ellenállását. Az imperialisták a nemzetközi egyesülések új formáit létesítik, hogy megszervezhessék a világ minden népének kizsákmányolását és erőfeszítéseiket a világ proletariátusa forradalmi mozgalmának az elnyomására, a szocialista államok ellenforradalmi háborúk útján való leverésére irányítják. A szocialista állam az imperialista agresszióra kénytelen forradalmi felszabadító háborúval felelni.

Ebben rejlenek nemcsak a nemzetközi imperializmus szovjet szocialista államra való első fegyveres támadásának, hanem az imperialista hatalmak azt követő agresszív politikájának, a Szovjetunió és az egész szocialista tábor elleni újabb háborúk előkészítésének az okai is.

Hála a munkások és a parasztok példátlan hősiességének és önfeláldozásának, hála a kommunista párt és a szovjethatalom helyes politikájának, a nemzetközi imperializmusnak a szocializmus országára irányult első rohamát visszaverték. Az 1918—20. évi polgárháború és külföldi intervenció a szovjet állam győzelmével és a beavatkozók és fehérgárdista ellenforradalmárok vereségével végződött.

A szovjet nép a polgárháború befejezése után hozzálátott a békés építőmunkához. A kommunista párt és a szovjet kormány az ország iparosításáért és a mezőgazdaság kollektivizálásáért folyó harcra mozgósította a tömegeket, fáradhatatlanul gondoskodott a szovjet hadsereg erősítéséről, az egész nép előkészítéséről az imperialista államok részéről esetleg előforduló támadás visszaverésére. „Politikánk első parancsolata — mondotta Lenin a szovjetek IX. összoroszországi kongresszusán — ... legelső tanulsága, amelyet minden munkásnak és parasztnak el kell sajátítania, úgy hangzik, hogy

résen kell lennünk, nem szabad elfelednünk, hogy olyan emberek, osztályok, kormányok vesznek körül bennünket, amelyek nyíltan kimutatják, hogy határtalanul gyűlölnék bennünket”.¹

Több mint negyedszázadon át a szovjetország egyedüli ország volt, amely az emberiség számára a szocializmusba vezető utat építette. Ellenséges környezetben elhelyezett ostromlott várhoz volt hasonló. A szovjetország ellenségei nyugaton és keleten újabb Szovjetunió elleni „keresztes hadjárat”-ra készültek. Kémeket és felforgató elemeket küldtek a szovjetországba, a világ első szocialista államát mindenféle intézkedéssel igyekeztek aláásni. A Szovjetunió elleni újabb imperialista agresszió veszélye különösen 1933-ban, a fasizmus németországi uralomra jutása után fokozódott. Az amerikai, angol és francia imperialisták, a világimperialista reakció abban az időszakban legharciasabb osztagainak — a német és olasz fasisztáknak és a japán militaristáknak — agresszív törekvéseit megkísérelték a Szovjetunió ellen irányítani. Franciaország, Anglia és az Amerikai Egyesült Államok imperialista rendszerének belső ellentmondásai hatására azonban maguk estek a fasiszta államok áldozataivá és ezeknek az országoknak jobboldali körei kénytelenek voltak katonai koalícióra lépni a Szovjetunióval.

A második világháború tapasztalata megerősítette Lenin előrelátását, hogy tekintet nélkül a kapitalista országoknak a szocialista állam elleni egyesüléséhez vezető tendenciákra, az összes imperialista állam közötti világméretű, szilárd szövetség nem lehetséges.²

Az imperialista tábor a különböző imperialista államok közötti éles ellentétek és összeütközések következtében ellenségeskedő csoportosulásokra szakadt.

A fasiszta Németország és csatlósainak a szovjetország elleni hitszegő támadása egyik bizonyíték arra, hogy a szocialista és kapitalista államok közötti háború bűnösei a nemzetközi imperializmus legreakciósabb és legharciasabb osztagai. Korunkban a háborúk egyetlen forrása a régen rothadó

¹ Lenin Művei, 33. köt., 134. old.

² Lásd Lenin Művei, 27. köt., 368. old.

imperialista rendszer. A szovjet szocialista államra kényszerített összes háború mind kapcsolatos volt a letűnt kizsákmányoló osztálytársadalom szovjet néppel szembeni ellenséges erőivel, a nemzetközi imperializmussal.

Az imperialista államok azon országok elleni háborúi, ahol győzött a szocializmus, ellenforradalmi jellegűek. Az imperialista hatalmak ezekben a háborúkban a szocialista társadalmi és államrendszert igyekeznek megsemmisíteni és visszaállítani a kapitalista rendet.

Az 1918—20. évi polgárháború és külföldi intervenció időszakában a világimperializmus a szovjetországban a nép előtt gyűlölt cárizmus és burzsoá-földesúri rendszer visszaállítására törekedett. Az 1941-ben a Szovjetunióra támadó német fasiszta agresszorok szintén megkísérelték visszaállítani a kapitalista rendszert, s a szovjet munkásokat és parasztokat lesüllyeszteni a német kapitalisták és földesurak rabszolgáivá és terroruralmat, gyarmati rabszolgaságot létesíteni.

Az amerikai és az angol imperialisták Kínában minden eszközzel igyekeztek megvédeni a félféudális és félgyarmati rendet, a földesurakat és a helyi kereskedő pénzmágnásokat, fegyveres erővel támogatva Csang Kaj-sek reakciós Kuomintang-uralmát. Sőt ma is támogatják e rendszer töredékeit Tajvan szigetén, abban a reményben, hogy a csődöt mondott politikusok áruló klikkjét újra a nagy kínai nép nyakára ültethetik. Az amerikai és más imperialisták ellenforradalmi, népellenes célokat követtek a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság elleni (1950—53. évi) háborúban, valamint a francia imperialisták a vietnami nép elleni (1946—54. évi) szennyes háborújukban. Az Egyesült Államok imperialistái állandóan fegyveres erővel támogatják Li Szin Man áruló rendszerét Dél-Koreában, Ngo Dinh Diem áruló rendszerét Dél-Vietnamban és ott gyarmati rendszert honosítanak meg.

A világburzsoázia erői rablőháborúkat szerveznek a hatalmat kezükbe vett és a szocialista fejlődés útjára lépett népek ellen, igyekeznek visszatartani a társadalom fokozatos fejlődését, visszafordítani a történelem kerekét, megsemmisíteni a szocialista rendszert, vagy legalábbis komolyan megnehezíteni az új társadalom felépítését. Lenin írta: „A nyugat-

európai kapitalista hatalmak — részben tudatosan, részben ösztönösen — minden tőlük telhetőt elkövettek, hogy visszavessenek bennünket, hogy az oroszországi polgárháború elemeit felhasználják az ország lehető legteljesebb tönkretételére. Az imperialista háborúnak éppen ilyen kimenetele természetesen jelentékeny előnyöket ígér: ha nem is döntjük meg Oroszországban a forradalmi rendet, legalábbis megnehezítjük számára a fejlődést a szocializmus felé — körülbelül így okoskodtak ezek a hatalmak és a saját szempontjukból nem is okoskodhattak másként. Végeredményben feladatukat csak félig oldották meg. A forradalom teremtette új rendet nem döntötték meg, de arra sem adtak neki lehetőséget, hogy azonnal olyan lépést tegyen előre, amely igazolta volna a szocialisták jóvendöléseit és módot nyújtott volna arra, hogy rendkívüli gyorsasággal fejlessze a termelőerőket, mindazokat a lehetőségeket, melyekből kialakult volna a szocializmus s ezzel mindenki számára szemléltetően, kézzelfoghatóan bebizonyíthatta volna, hogy a szocializmus gigászi erőket rejt magában, és, hogy az emberiség most fejlődésének új szakaszába lépett, amely csodálatosan ragyogó lehetőségeket hoz magával”.¹

Az Egyesült Államok és más imperialista hatalmak agresszív erői által a második világháború után gyorsan kifejlesztett „hidegháború” és fegyverkezési hajszája egyik célja az a törekvés volt, hogy megnehezítsék a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban a békés szocialista építést, aláásásuk a szocialista tábor országainak gazdaságát.

Az imperialisták félnek a kapitalista és a szocialista rendszer békés versenyétől, felismerik, hogy ebben a versenyben a kapitalizmus teljes vereséget szenved. A szocialista építés sikerei a Szovjetunióban és a népi demokratikus országokban félelmet ébresztenek az imperialista burzsoáziában a kapitalista rendszer sorsáért, mivel a szocialista erők növekedésében saját elkerülhetetlen halálukat látják. Ezért a nemzetközi imperializmus reakciós erői — élükön az Egyesült Államok jobboldali köreivel — minden eszközzel, még ellenforradalmi há-

¹ Lenin Művei, 33. köt., 500—501. old.

borúk útján is igyekeznek megzavarni a szocialista táborhoz tartozó országok népeinek békés építőmunkáját.

A majdnem négy évtizedes tapasztalat azonban azt mutatja, hogy a haldokló kapitalista világ görcsös erőfeszítései elkerülhetetlen vereségre vannak ítélve. A Szovjetunió ellen a nemzetközi imperializmus által kirobbantott két véres háború a szovjet nép óriási anyagi és emberáldozatába került, új nehézségeket okozott a szocializmus és a kommunizmus építésében, de mégse tudta megállítani a szovjet nép feltartóztathatatlan haladását a kommunizmus felé vezető úton.

Az imperialista agresszorok szocialista országok elleni ellenforradalmi háborúinak a célja szintén abban áll, hogy azokat megfosszák nemzeti függetlenségüktől, állami önállóságuktól és gyarmataikká változtassák őket.

Az 1918—20. évi külföldi katonai intervenció és a polgárháború időszakában az angolok, az amerikaiak és a franciák és más imperialisták hazug módon kijelentették, hogy ők egészében véve „az orosz népnek segítenek megszabadulni a bolsevikok proletárdiktatúrájától”. A valóságban pedig igyekeztek a szovjetország területét apró részekre darabolni és Oroszország népeit leigázni. A német imperialisták 1918-ban megszállták Ukrajnát és embertelenül rabolták és elnyomták az ukrán népet. A Távol-Keleten csapataikat partra tevő japán imperialisták megkísérelték elszakítani Oroszországtól és gyarmatbirtokaikká változtatni a Távol-Keletet és Szibériát. Az angol imperialisták az általuk megszállt kaukázusontúli területen kegyetlen gyarmati uralmat vezettek be. Az angolok az amerikai imperialistákkal együtt elfoglalták Oroszország nagy területeit s úgy gazdálkodtak ott, mint a gyarmataikon.

Az imperialista területtrablók megölték és megkínózták a szovjet emberek százazereit, rabolták a szovjet föld kincsét, A kommunista párt honvédő háborúra szólította a népet a külföldi intervenciók csapatai és fehérgárdista csatlósai kegyetlenkedései ellen. A nemzetközi proletariátus támogatta a világ első szocialista államát — a kapitalista országokban erős mozgalom bontakozott ki az intervenció-beszüntetéséért. Vé-

gül is a betolakodók vereséget szenvedtek és kénytelenek voltak kitakarodni a szovjet haza területéről.

Nem kevésbé rabló, ragadozó célokat követtek a német fasiszta területablók és azok csatlósai a Szovjetunió elleni 1941—45. évi háborúban. A Szovjetunió elleni támadás úgynevezett „Barbarossa-terv”-ében és az azokhoz fűzött kiegészítő utasításokban (Göring „zöld iratgyűjtője”) a hitleristák részletesen kidolgozták a szovjetország kirablásának szörnyű programját. Az ipar nagy részének a megsemmisítését, az összes gép és berendezés Németországba való kiszállítását és a szovjet emberek millióinak kényszermunkára hajszolását szervezték meg. A fasiszta rablók Ukrajna, a Krim, Fehér-Oroszország, a Balti államok, továbbá a kaukázusontúli és más területek saját birodalmukkal való egyesítését és a Szovjetunió népei nemzeti önállóságának a megszüntetését tervezték. Hitler a parancsnokok számára tartott egyik értekezleten kijelentette: „Nekünk nem elegendő egyszerűen szétverni az orosz hadsereget és birtokba venni Leningrádot, Moszkvát, a Kaukázust. Nekünk ezt az országot el kell törölni a föld színéről és népét meg kell semmisítenünk.”

A német fasiszta barbárok a szovjetország ideiglenesen megszállt területein módszeresen megvalósították ezt az embertelen tervet. A fasiszta gyilkosok állati módon irtották a szovjet emberek millióit. Teljesen vagy részben leromboltak és felperzseltek a szovjet földön több mint 70 ezer községet és falut, 1710 várost, mintegy 25 millió szovjet polgárt megfosztottak ingóságaitól, leromboltak 31 850 ipari üzemet, megsemmisítettek vagy elszállítottak 239 ezer villanymotort és 175 ezer esztergapadot, leromboltak és kiraboltak 98 ezer kolhozot, 1876 szovhozot, 2890 mezőgazdasági gép- és traktorállomást, kiirtottak vagy Németországba hurcoltak 7 millió lovat, 17 millió szarvasmarhát, 20 millió sertést, 27 millió juhot és kecskét. A hitlerista vandálok megsemmisítettek 40 ezer kórházat és egyéb gyógyintézetet, 84 ezer iskolát, technikumot, egyetemet és 43 ezer könyvtárat. A német fasiszta területablók által a Szovjetunió gazdaságának és a szovjet polgároknak okozott károk összesen 679 milliárd rubelt tesznek ki.

A német fasiszta szörnyetegek azonban nem képeznek kivételt az imperialista területrablók között. Erről tanúskodik az amerikai csapatok Koreában művelt szörnyű állatiassága, a békés lakosság és a hadifoglyokkal szembeni vadsága, a polgárok ingóságainak és a nemzeti vagyonnak a tömeges elrablása, az észak-koreai városok és falvak esztelen lerombolása. Az amerikai területrablók a maguk agresszióját az Egyesült Nemzetek Szervezete zászlója mögé rejtették, és „a szabadság és a civilizáció kommunista fenyegetéstől való megmentése” jelszava alatt rablőháborút folytattak a koreai nép ellen, sőt arcátlanul még a koreai nép iránti „barátságról” és a neki nyújtott „segítség” óhajáról szavaltak.

Az Egyesült Államok agresszív körei ma is a népi demokratikus országok munkás-paraszt hatalom alóli „felszabadítása” bűnös terveit kovácsolják. E tervek célja ezekben az országokban visszaállítani a kapitalista rendszert, a burzsoázia diktatúráját. Sőt az amerikaiak üzenetekkel is fordulnak a népekhez, amelyekben arcátlanul kijelentéseket tesznek a róluk való gondoskodásukról. De a szocialista tábor szabad népei jól ismerik, milyen „felszabadításról” álmodoznak az imperialisták: nemcsak az előttük gyűlölt szocialista rendszert, a népi hatalmat óhajtják megsemmisíteni, hanem ezeket a népeket szeretnék leigázni, megfosztani őket nemzeti önállóságuktól és elrabolni javaikat.

Dél-Korea és Dél-Vietnam tragikus tapasztalata mutatja, milyen keserű sorsot szánnak a népeknek az imperialisták. 1956 őszén a nemzetközi imperializmus ellenforradalmi felkelést készített elő Magyarországon. Ez az agresszív külső és ellenforradalmi erők kísérlete volt arra, hogy kiszakítsák Magyarországot a szocialista államok családjából, visszaállítsák az országban a fasiszta diktatúrát. Akkor, amikor a „Szabad Európa” rádióállomás a „nemzeti szabadságért” és a demokráciáért” folytatott harcról szóló demagóg hangjával megzavarta a dolgozó magyarokat, a Horthy-fasiszta bandák megindították az országban a fehérterrort. Az ellenforradalmi felkelés vezetői nyíltan kijelentették törekvéseiket, visszaadni a földet a földesuraknak, a gyárakat és az üzeme-
ket a kapitalistáknak. Az ellenforradalom győzelme esetén

Magyarország elvesztette volna nemzeti függetlenségét és az amerikai imperialisták katonai hídfőállásává vált volna.

Az imperialista burzsoázia a szocialista államok elleni ellenforradalmi háborúk útján igyekszik elnyomni a kapitalista országokban egyre jobban fellendülő forradalmi és felszabadító mozgalmat.

Az imperialista államok jobboldali osztályai különböző utakon és különböző eszközökkel kísérlik meg ezt a célt elérni. Felfokozzák az imperialista propagandát, a háborús hisztériát, hogy a dolgozók egy részét a képzelt kommunista veszéllyel, a szocialista tábor országai részéről fenyegető agresszió veszélyével megrendíthessék és becsaphassák. A kapitalista monopóliumok hadjáratot szerveznek a munkásosztály megnyerésére. A háborús hisztériát fokozó imperialista hatalmak jobboldali körei üldözik a dolgozók demokratikus szervezeteit: a kommunista pártokat, a szakszervezeteket, és a nőszervezeteket, korlátozzák vagy teljesen megszüntetik a különben is korlátozott demokratikus szabadságjogokat, fokozzák a dolgozókkal szembeni megtorlást, drákói munkásellenes törvényeket hoznak. Abban reménykednek, hogy a dolgozók tudatában alááshatják a szocialista rendszer hatását, demoralizálhatják a háború alatt könnyű hasznot remélő kispolgárság egy részét.

Ismeretes, hogy a hódító háborúra készülő hitleristák szétverték a munkásosztály demokratikus szervezeteit, kiirtották a kommunisták tízezreit, börtönbe és gyűjtőtáborokba vetették a haladó munkások és értelmiség óriási tömegeit. A kegyetlen terror, a szocialista demagógia és a sovíniszta propaganda segítségével a hitleristáknak sikerült megtéveszteni a német nép jelentős részét és bevonni a bűnös hódító háborúba.

Nyugat-Németország jobboldali körei szintén arra az útra léptek, amelyen a német fasizmus haladt. A nyugatnémet és amerikai monopóliumok akaratát teljesítik, elnyomják Nyugat-Németország békeszerető, demokratikus erőit, eltörlik a német nép elemi jogait és szabadságát, Németország kommunista pártját törvényen kívülinek nyilvánítják és ugyanakkor határtalanul bátorítják a nagyszámú militarista és fa-

siszta szervezet működését. Németország kommunista pártjának a betiltása a bonni jobboldali körök Nyugat-Németország militarista állammá és Európában új háborús tűzfészekké alakítására irányuló reakciós intézkedései láncolatának egyik láncszeme. Az amerikai imperialisták a Német Szövetségi Köztársaságtól fegyveres erői erőszakolt megteremtését, az idegen csapatok fenntartási költségei emelését követelik és a nyugatnémet hadsereget ellátják atomfegyverrel. Ezekkel lökik a nyugatnémet militaristákkal szövetséges amerikai imperialisták a Német Szövetségi Köztársaságot az agresszió útjára és területét igyekeznek az atomháború előterévé változtatni.

Az Egyesült Államok jobboldali körei elnyomják az országon belüli haladó, demokratikus elemeket, üldözik a kommunista pártot és az új háború előkészítése és kirobbantása ellen fellépő többi demokratikus szervezetet. Az Egyesült Államok imperialista burzsoáziája ugyanakkor folytatja a háború mindenoldalú ideológiai előkészítését. A rádiót, a filmet, a művészetet és az irodalmat a néptömegek megtévesztésére és azoknak a sovinizmus és a fajelmélet pokoli megfertőzésére, az ifjúság erkölcsi félrenevelésére használják, azaz, hogy az ifjúságnak könnyű hasznot és meggazdagodást ígérnek a háborúban. Az imperialisták azzal biztatják a dolgozókat, hogy a fegyverkezési hajszája megszünteti a munkanélküliséget, emeli a farmerek jövedelmét, biztosítja a társadalom minden rétege jólétének emelését.

Az idők azonban megváltoztak. Most a népek saját szemükkel győződtek meg arról, hogy milyen rombolást, áldozatokat és szenvedéseket hoz a háború a dolgozóknak, köztük azon ország népének is, amelynek a kormánya bűnösen háborút robbant ki. Ezért a haladó és demokratikus erők az egész világon határozottan fellépnek az imperialista hatalmak jobboldali köreinek a szocialista államok elleni, új háború előkészítésére irányuló reakciós intézkedéseivel szemben.

Emellett a történelmi tapasztalat mutatja, hogy az imperialisták számításai — háború útján lefogni a munkásmozgalmat saját országukban és más országokban — szintén kudarcot vallanak. Ismeretes, hogy sem az első. sem a máso-

dik világháború nem tudta megállítani a forradalmi mozgalom fejlődését. Ellenkezőleg, a háborúk a forradalmi robbanás hatalmas gyorsítójának bizonyultak. A 14 burzsoá állam Oroszország elleni 1918—20. évi intervenciója, a fasiszta államok Szovjetunió elleni ellenforradalmi háborúja, az amerikai és az angol imperialisták intervenciója Kínában, Koreában nemcsak nem semmisítették meg a forradalmi munkásmozgalmat a kapitalista országokban, hanem a dolgozó tömegeknek a burzsoázia jobboldali körei elleni felháborodásának újabb forrásaivá váltak.

Tehát a szocialista államok elleni háborút elveszítve, az agresszív imperialista burzsoázia végeredményben gyorsítja a kapitalizmus bukását.

Az imperialista nagyhatalmak agresszív erői a szocialista tábor országai ellen ellenforradalmi háborúk előkészítésére és kirobbantására törekedve igyekeznek a bűnös ügybe bevonni kis és gyenge kapitalista országokat. Ezt a kommunizmus elleni harc zászlaja alatt teszik. Az imperialista hatalmak azonban más célokat követnek: gazdaságilag akarják alárendelni a gyengén fejlett kapitalista országokat.

Erről szintén ékesszólóan tanúskodik a történelmi tapasztalat. Ismeretes, hogy az angol—francia és az amerikai burzsoázia a fiatal szovjetköztársaság elleni ellenforradalmi háborúba bevonta az úri Lengyelországot, a bojár Romániát, a Baltikum burzsoá államait, elérte ezen országoknak a hatalmas imperialista hatalmaktól való gazdasági és politikai függőségét. Napjainkban az amerikai és az angol imperialisták agresszív katonai tömböket alakítottak, s ezzel érik el „szövetségesek” gazdasági és politikai alárendeltségét. Ezek a hódító célok egyre nyilvánvalóbbakká válnak, ami elkerülhetetlenül a kis és gyengén fejlett kapitalista országok népeinek az imperialista terjeszkedéssel szembeni aggályát, gyanúját, majd nyílt ellenállását váltja ki.

Az imperialistákat különösen nyugtalanítja az a forradalmasító hatás, amelyet a gyarmati és függő országok népeire gyakorolnak az ezelőtt leigázott és napjainkban felszabadult szocialista nemzeteknek a gazdasági, a kulturális és az államépítése területén elért óriási sikerei. Ezért az imperialista ag-

resszió szocialista államokkal szembeni egyik célja felszámolni a gyarmatokon a szocialista nemzeteknek ezt a hatását, megállítani a gyarmati rendszer széthullását, megszilárdítani saját uralmukat a gyarmatokon, visszaállítani a gyarmati rendszert a gyarmati függőség alól felszabadult országokban.

A gyarmati elnyomást a közelmúltban megdöntő országok népei felismerik azt, hogy az imperialista hatalmaknak a szocialista tábor elleni háborúja szintén fenyegeti az ő békés építőmunkájukat és kivívott nemzeti szabadságukat is. A Szovjetuniónak a szocialista tábor többi országával és az olyan nem szocialista országokkal való baráti kapcsolatának az erősödése, mint India, Burma, Indonézia, Afganisztán, Finnország, Egyiptom, Szíria, e népek együttes érdekeltségén, önálló fejlődésén és az új világháború elkerülésén nyugszik.

Az imperialista hatalmaknak a szocialista államok elleni igazságtalan, hódító háborúi nemcsak ezen országok népei, hanem az összes szabadságszerető nép életérdekeit, szabadságát és függetlenségét fenyegetik. A „kommunistaellenesség” csak az Egyesült Államok világhuralomra való törekvését rejtő álarc.

A népek közös érdekeltége a béke megőrzésében és megszilárdításában valamennyi békeszerető állam egységes frontjának és az egész világon a béke híveinek a háború ellen fellépő hatalmas mozgalma a reális alapja a különböző társadalmi-politikai rendszerű államok békés együttéléséért, a népek közötti barátságért és együttműködésért vívott harcnak.

A világbéke megőrzésének döntő tényezője a Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és a többi szocialista állam következetes és szilárd harca az agresszió mindennemű megjelenése ellen. A szocialista államok mindig az imperialista agresszió áldozata mellé állnak, s az imperialista hódítók támadásának áldozott népeknek erkölcsi, diplomáciai és egyéb segítséget nyújtanak. A szocialista országok, az Indiai Köztársaság és a földgolyó más szabadságszerető erőinek szilárd és határozott állásfoglalása az angol—francia Egyiptom elleni agresszióval kapcsolatban az agresszorokat visszavonulásra kényszerítő egyik legfontosabb tényezővé vált.

Ismételten meggyőződve arról, hogy a Szovjetunió és a szocialista tábor összes államai komoly akadályként állnak az imperialista terjeszkedés útjában, az Egyesült Államok, Anglia, Franciaország és a többi kapitalista ország reakciós erői a szocialista testvéri barátság elleni újabb rágalomhadjáratot szerveznek, kiélezik a nemzetközi helyzetet, fokozzák a fegyverkezési hajszát, növelik a háborús hisztériát. Ilyen feltételek mellett kötelesek vagyunk „éber figyelemmel kell kísérni azoknak a köröknek a mesterkedéseit, amelyeknek nem érdekük a nemzetközi feszültség anyhulása, idejében le kell leplezni a béke és a népek biztonsága ellen-ségeinek aknamunkáját. Meg kell tenni a szükséges intézkedéseket szocialista államunk védelmi erejének további növelésére, védelmünket a korszerű haditechnika és haditudomány színvonalán kell tartani, gondoskodni kell szocialista államunk biztonságáról”.¹

2. A SZOCIALISTA ÁLLAMOK VÉDELMEÉRT FOLYTATOTT HÁBORÚK CÉLJAI ÉS JELLEGE

A szocialista haza védelmében folytatott háborúk céljaik és jellegük szerint gyökeresen különböznek a kizsákmányoló osztályok és azok államai reakciós, hódító háborúitól.

A szocialista haza védelmében folytatott háborúk igazságos, forradalmi-felszabadító háborúk, amelyeket olyan haladó osztály-, nemzeti és internacionalista célokért folytatnak, amilyeneket nem állított és állíthat maga elé egyetlen kizsákmányoló állam sem.

A Szovjetunió egész történelme folyamán békepolitikát és a népek közötti együttműködés politikáját folytatja. Ez a politika magából a szocialista társadalmi-politikai rendszer természetéből ered. A szocialista gazdaságnak tervszerű fejlődéshez nem háborúra, hanem tartós békére van szüksége. A szovjet országban a termelőeszközök helyesnek bizonyult szocialista társadalmi tulajdona és a gazdálkodás szocialista

¹ A Központi Bizottság beszámolója a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának, Szikra, 1956. 48—49. o.d.

rendszere magában rejti a társadalmi termelés gyors fejlődésének kimeríthetetlen belső erőforrásait és nem követeli a gazdaság militarizálását. Nincs szüksége az új értékesítési piacok és nyersanyag-források szerzésének formájában semmiféle kiegészítő bázisra, amely a kapitalista termeléshez szükséges. A szocializmus alapvető gazdasági törvényének a követelménye — a társadalom összes tagjai állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségleteinek kielégítése, a legmagasabbfokú technika alapján folyó szocialista termelés szüntelen növelése és tökéletesítése útján — a kommunista párt és a szovjet állam politikájában koncentráltan jut kifejezésre. Azért, hogy a szocialista termelés szüntelen növelését és a nép anyagi és kulturális színvonalának emelését biztosíthassa, a szocialista állam érdekelt, az összes államokkal a kölcsönös előnyök feltételei közötti, békés gazdasági együttműködésben.

A szovjet szocialista állam természete szerint internacionalista. A szocialista nemzeteket és nemzetiségeket egyetlen családba egyesítő és tömörítő szovjet állam érdekelt a más országok összes népeivel való baráti együttműködés erősítésében. A szovjet állam külpolitikájának sarkköve a két rendszer — a szocialista és a kapitalista rendszer békés együttélésének elve.

Együtt élni azt jelenti: nem harcolni egymás ellen, a nemzetközi kérdéseket nem a fegyverek erejével eldönteni, hanem versenyezni a békés munka, a gazdasági és kulturális tevékenység mezején. A békés együttélés politikája szintén magában foglalja az összes országokkal való kölcsönösen előnyös gazdasági és kulturális kapcsolatok mindenoldalú fejlesztését.

Nem hagyhatjuk figyelmen és számításon kívül azonban a „hidegháborút” folytató és a háború teljes értelmetlenségét megérteni akaró agresszív körök fokozott tevékenységét. A békepolitika lényegébe beletartozik az imperialisták agresszív tervei és tevékenysége elleni aktív harc, a háborús gyűjtögetőknek és a háború szervezőinek leleplezése, az agresszió megakadályozása, még a fegyveres harc útján is. A kommunista párt és a szovjet kormány következetesen és szí-

lárdan követi a SZKP XX. kongresszusának irányvonalát a nemzetközi feszültség enyhítésére, és az államok közötti valódi együttműködés létrehozására, amellet fáradhatatlan gondoskodnak a szovjet állam védelmi képességének erősítéséről, az Októberi Szocialista Forradalom nagy vívmányainak biztos védelméről.

A szocialista állam háborújának a fő osztálycélja — a munkásosztály és a dolgozó tömegek alapvető érdekeinek, a nép nagy forradalmi vívmányainak a védelme.

Lenin, a szovjetország dolgozóinak a külföldi intervenció és a burzsoá-földesúri ellenforradalom elleni háborúját jellemelve, írta, hogy ez a háború a forradalom politikájának: a kizsákmányolók megdöntése politikájának, a szovjetország munkásainak és parasztjainak a földesurak és kapitalisták kizsákmányolásától való megszabadítása politikájának, a dolgozó nép nagy szocialista és politikai vívmányai védelme és erősítése politikájának a folytatása volt. Ennek következményeképpen a szovjethatalom társadalmi alapja állandóan szélesedett és erősödött, a fehérgárdista ellenforradalom és az imperialista hódítók társadalmi alapja elkerülhetetlenül szűkült. A beavatkozók és fehérgárdisták ellenforradalmi háborúja igazi céljai felőli meggyőződés arányában a dolgozók mind határozottabban léptek fel a szovjetköztársaság védelmében, a hősiesség, az önfeláldozás, a forradalmi lelkesedés csodáit teremtték meg az igazságos honvédő háborúban, melynek folyamán szétverték a nagyszámú, erős ellenséget.

A szovjetország munkásai és parasztjai 1918—20. évi felszabadító háborújának a sajátossága abban nyilvánult meg, hogy egyesült benne a megdöntött kizsákmányolók elleni polgárháború a nemzetközi imperializmus elleni nemzeti-felszabadító osztályháborúval.

A szocialista haza védelmében folytatott háború az osztályharcnak nemzetközi küzdőtéren való folytatása, egyik oldalról a világ szocialista államai és szövetségeseik munkásosztálya és dolgozó tömegei, másik oldalról a nemzetközi imperialista burzsoázia között. A szocialista államok elleni ellenforradalmi háborúkat a nemzetközi imperialista reakció erői robbantják ki, hogy megfojtsák a szocialista rendszert és elnyomják a

munkásosztály és a dolgozó tömegek szocializmusért folytatott mozgalmát. A világ munkásosztálya és haladó erői azonban támogatják a szocialista haza védelmében folytatott igazságos, felszabadító háborút.

A Szovjetunió ellen előkészített háború osztálytartalmát felfedve a párt Központi Bizottsága már 1927-ben megjegyezte: „A Szovjetunió elleni háború előkészítése nem egyéb, mint az imperialista burzsoázia és a győzelmes proletariátus közötti osztályharc szélesebb alapon történő újjáélesztése”.¹

A Szovjetunió 1941—45. évi, a fasiszta Németország elleni Nagy Honvédő Háborúja szociális tartalma szerint nemcsak nemzeti-felszabadító, fasisztaellenes háború volt, hanem a nemzetközi imperializmus akkori legreakciósabb erői elleni osztályharc is. A szovjet nép megvédte szocialista társadalmi és állami rendszerét, a szocializmus nagy vívmányait, valamint állami függetlenségét.

A szocialista és az imperialista államok közötti háborúban mindkét hadviselő fél határozott célokat követ. Eközben a burzsoázia osztálygyűlölete a szocialista államok elleni agresszív imperialista háborúnak pusztító, embergyűlölő, vagy — ahogy az imperializmus katonai teoretikusai szeretik kifejezni — „totális” jelleget kölcsönöz. Már feljebb tisztáztuk azokat a reakciós ellenforradalmi célokat, amelyeket az imperialista agresszió a szocialista világ ellen követ.

Ezek a reakciós célok határozzák meg az imperialista agresszív háború embertelen, rabló módszereit és eszközeit is. A német fasiszta hódítók, megsértve a nemzetközi megállapodásokat és a hadviselés szokásait, kegyetlen és embertelen módszereket alkalmaztak: a hadifoglyokat megkínózták és agyonlőtték, a Szovjetunió, Lengyelország, Csehszlovákia, Jugoszlávia és más európai országok ideiglenesen megszállt területein megszervezték a békés lakosság tömeges kiirtását, lerombolták a városok és a falvak ezreit, a megszállt körzetek dolgozó millióit kényszers munkára hajszolták a fasiszta Németországba. A fegyveres harc bűnös módszereit alkalmazták az amerikai imperialisták is a Koreai Népi Demokratikus

¹ Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai, II. rész, 419. oldal.

Köztársaság elleni agresszív háborúban. Megvalósították a „felperzselt föld” stratégiáját, bombákkal lerombolták és napalmmal felgyújtották Észak-Korea városait és falvait, irtották a békés polgárokat, s a békés lakosság ellen vegyi- és baktériumfegyvert alkalmaztak. Az amerikai csapatok a koreai népi felszabadító hadsereg és a kínai népi önkéntes csapatok hadifoglyaival szemben elkövetett állatiasságban tettek a hitleristákon. A népi demokratikus Vietnam elleni háborúban a francia imperialisták csapatai szintén alkalmazták a barbár „felperzselt föld” stratégiáját, a vietnámi városok és falvak ellen számtalan büntető expedíciót vezettek.

A történelem azt igazolja, hogy a szocialista országok elleni háborúban az imperialisták a milliós embertömegek ellen irányuló fehérterrorista rendszert valósítják meg. Igyekeznek megsemmisíteni a szocializmus legtevékenyebb és legöntudatosabb építőit és megijeszteni a kapitalista országok szocializmusért küzdő dolgozóit. A szovjet nép Nagy Honvédő Háborújának, a kínai és a koreai népnek a nemzetközi és a belső ellenforradalom egyesült erői elleni nemzeti-felszabadító és polgárháborújának a menete és befejezése azonban azt mutatja, hogy a hadviselés barbár módszerei és az imperialista rablók vadállatiassága nem tudják megtörni a szabadságszerető népek akaratát, s nem képesek feltartóztatni azok tántoríthatatlan haladását a szocializmus felé. Az agresszorok embertelen kegyetlenkedése még nagyobb szilárdságot és a halálos ellenség megsemmisítésére irányuló még nagyobb határozottságot vált ki a népekből a harcok folyamán.

A szocializmus vívmányait védve a szovjet állam az imperialista agresszorokkal szembeni forradalmi osztályharcban határozott célokat követ. A szovjetköztársaság dolgozóinak a beavatkozók ellen vívott felszabadító háború céljainak és feladatainak a döntő jellegét aláhúзва, Lenin mondotta: „Meg kell leckéztetnünk őket úgy, hogy gyermekeiknek, unokáiknak, és dédunokáiknak is megtiltsák, hogy ilyen fába vágják a fejszéjüket”.¹

A szocialista állam elutasítja a más államok belügyeibe való fegyveres beavatkozást olyan céllal, hogy társadalmi-politikai

¹ Lenin Művei, 31. köt., 170. old.

rendszerét megváltoztassa. Az SZKP KB beszámolójában a párt XX. kongresszusán Hruscsov mondotta: „Mi, akik a kommunizmust építjük hazánkban, határozottan szembeszállunk a háború kirobbantásával. Mindig hangoztattuk, és most is hangoztatjuk, hogy az új társadalmi rend megvalósítása az egyik vagy a másik országban — az illető országban élő népek belügye. Ez a mi álláspontunk, amely a nagy marxista—leninista tanításon alapul”.¹

Az imperialista propaganda azon rágalmazó állítását, amely szerint a Szovjetunió exportálná a forradalmat, vagyis a kapitalista országokba háború útján akarja eljuttatni a forradalmat, mind a marxizmus—leninizmus elmélete, mind a szovjet állam gyakorlata megcáfolja. A forradalom exportja — ostobaság. A kapitalista országokban a forradalmak a meglevő társadalmi-politikai rendszer belső ellentmondásainak az élesedése arányában, a minden ország belső, forradalmi erői növekedése arányában keletkeznek. Az imperialista agresszoroknak a háborúban elszenvedett veresége csak meggyorsítja a forradalmi válság kitörését, csak a széles néptömegek kizsákmányolói, a bűnös háborúk szervezői elleni felháborodást idézheti elő, aktivizálhatja a munkásosztály és az összes dolgozók harcát az imperializmus megsemmisítésére. Aki szellet vet, vihart arat.

A rosszindulatú rágalmat terjesztő imperialista propaganda, a Szovjetuniót hibáztatva a „kommunizmus exportjáért”, rendszerint a második világháború eredményeire hivatkozik. A közép- és délkelet-európai országokban, továbbá az ázsiai országok egész sorában a fasiszta uralom megsemmisítését, a kapitalisták és a földesurak uralmának a megdöntését a burzsoá propagandisták úgy tüntetik fel, mint a Szovjetunió beavatkozását ezeknek az államoknak a belügyeibe. Gondosan elhallgatják vagy letagadják a történelmi tényeket, különösen az olyan fontos körülményeket, mint a szovjetellenes háború szervezésének és ösztönzésének tényeit, valamint ezen országok belső forradalmi erőinek a szerepét, amelyekben megerősödött a népi demokratikus rendszer.

¹ N. Sz. Hruscsov: A Központi Bizottság beszámolója a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusának, Szikra, 1956. 42. old.

Történelmi tények tanúskodnak arról, hogy a szovjet állam fennállása első napjaitól következetesen a más államok belügyeibe való be nem avatkozás politikáját folytatja. Nem törekedett és nem törekszik arra, hogy háború útján vagy más módon megsemmisítse a kapitalista országokban uralkodó társadalmi-politikai rendszert. A szovjetkormány már a második világháború előtt jóval javasolta az összes államoknak, első-sorban szomszédainak, kössenek meg nemtámadási szerződést. Az államok egész sorával, így a fasiszta Németországgal is kötöttek ilyen szerződést. A Szovjetunió becsületesen betartotta saját kötelező szerződéseit. De a hitlerista Németország főkolomposai rablőháborút robbantottak ki a szovjetország ellen.

A német fasiszta hódítók hitszegő támadása és azok kannibál programja, a háború „irtó”, „totális” gyakorlata a Szovjetuniót arra kényszerítette, hogy a következő döntő háborús célokat tűzze maga elé: a fasiszta agresszorok feltétel nélküli megadását, a hitlerista állam és rabló hadseregének megsemmisítését, a fasiszta „európai új rend” felszámolását, a háborús bűnösök szigorú megbüntetését stb. Ezeket a célokat a fasiszta Németország és csatlósai szétverése érdekében határozták el. A fasiszta tömb feletti győzelem kivívásában a Szovjetunió játszotta a döntő szerepet.

A szovjet állam és a fasiszták által leigázott többi ország fegyveres harca vezetett a fasiszta uralom megsemmisítésére Németországban, Olaszországban, Romániában, Bulgáriában, Magyarországon, továbbá a fasiszta közigazgatás megsemmisítésére Lengyelországban, Csehszlovákiában, Jugoszláviában és Albániában.

A Szovjetuniónak a hitlerizmus fölötti győzelmei fokozták a forradalmi, antifasiszta és nemzeti-felszabadító mozgalmak fellendülését a hitleristák által megszállt országokban. A munkásosztály és forradalmi pártja az össznemzeti antifasiszta ellenálló arcvonala élén állott és az európai országok egész sorában a mélyen ható forradalmi átalakulás fő belső erejének bizonyult. A magukat az idegen hódítók kiszolgáltatásával megbélyegzett és a nemzeti érdekek árulóivá vált reakciós, fasiszta elemeket a tömegektől elszigetelték. A földesurak

és nagytőkések osztályának nemzetellenes politikáját a nép elvetette. A közép- és délkelet-európai és ázsiai országok egész sorában népi demokratikus rendszer valósult meg.

A gyakorlatban nemegyszer beigazolódtak a Szovjetunió Kommunista Pártjának és kormányának jóval a második világháború előtt elhangzott figyelmeztetései, hogy a szovjetellenes hadjárat szítói és szervezői sok burzsoá kormányra nem számíthatnak, ha fellángol a háború.

Tehát a történelmi tapasztalat mutatja, hogy a szocialista állam imperialista agresszorokkal szembeni felszabadító háborúja a nemzetközi imperializmus állásainak gyengüléséhez, s az agresszor országokban a reakciós uralom vereségéhez vezet. A demokrácia és a szocializmus erőinek győzelmét segíti ezekben az országokban és közrejátszik újabb országok kiszakadásában a kapitalista világrendszerből.

Most már létezik és erősödik a szocialista világrendszer, s a szocialista államok óriási anyagi és erkölcsi erők fölött rendelkeznek ahhoz, hogy bármelyik agresszort megfékezzék. Hruscsov elvtárs erről a következőket jelentette ki: „... Mi, szocialista államok a más országok felé kapcsolatainkat békeszerető politikánk alapján építjük ki és ezt a politikát visszük pontosan és következetesen. Nem akarunk harcolni, senkire se készülünk rátámadni. De, ha minket megtámadnak, akkor mi védekezni fogunk és amidőn védekezni fogunk, akkor a támadóknak nehéz lesz magukat megvédeni”.¹

A Szovjetunió és a többi szocialista állam elleni új háború, ha az imperialista agresszorok kirobbantják, az egész imperialista rendszer bukásával fog végződni.

Az imperialista hódító háborúkkal ellentétben, amelyeknek a célja a népek leigázása, a szocialista haza védelmében folytatott háborúk igazságos, nemzeti-felszabadító célokat követnek: a szocialista nemzetek szabadsága és nemzeti függetlensége megőrzését és megszilárdítását.

Ismeretes, hogy a Nagy Októberi Szocialista Forradalom utáni első hónapokban a szovjethatalom kinyilvánította a népek nemzeti önrendelkezési jogát egész az államtól való elszakadásig. A volt orosz birodalom népei közötti új viszonyt

¹ Pravda, 1957. február 20. száma.

építő Szovjetunió Kommunista Pártját a proletár internacionalizmus, a nemzetek önrendelkezési és függetlenségi elvei vezették, azok teljes egyenjogúságáig. A szovjetkormány hozzájárult Finnország és Lengyelország állami függetlenségéhez. Az ország valamennyi népe is szabadon meghatározhatta kölcsönös viszonyát a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségéhez. Az ukrán, a belorusz, a grúz, az örmény, az azerbajdzsán népek, majd Közép-Ázsia és Kazahsztán népei nyilvánították ki óhajukat a nagy orosz néppel való szoros szövetség létrehozására, saját nemzeti függetlenségük és forradalmi vívmányaik védelmére. A polgárháború és a külföldi intervenció időszakában a szovjetország népei az orosz munkásosztály és élcsapata, a kommunista párt vezetésével megvédték saját szabadságukat és függetlenségüket az angol, amerikai, francia, német, török és más imperialisták merényletétől.

A szovjetország népei a külföldi beavatkozók és a fehérgárdisták elleni fegyveres harc tapasztalatai alapján világosan meggyőződtek arról, hogy csak a szovjethatalom fejezi ki a volt orosz birodalom kis és nagy népeinek a nemzeti törekvéseit, hogy csak a szovjethatalom képes megvédeni szabadságukat és szuverénitásukat az imperialista hatalmak halálos fenyegetésétől. Az ország határvidékein nemzeti zászlók és jelszók alatt fellépő összes nemzeti csoportosulások és a fehérgárdista „kormányok” lelepleződtek, mint a burzsoázia és a földesurak önző, szűk osztályérdekeit képviselő, a nemzeti érdekeket eláruló nemzetellenes és népellenes erők. Krasznoj, Gyenyikin, Vrangel fehérgárdista tábornokok, Kolcsak, a nacionalista pártok és bábkormányok a saját népük elleni ellenforradalmi háborúra, az idegen betolakodók fegyveres erőire támaszkodtak. Nemcsak a földesurak és kapitalisták jármát, hanem a külföldi igát is a nép nyakára akarták rakni. Ezek az áruló, népellenes klikkek és hadseregeik a nép körében elvesztettek mindennemű támogatást és kiérdemelték a dolgozók gyűlöletét és megvetését.

Oroszország munkásai és parasztjai a kommunista párt és a szovjetkormány köré tömörültek és egyesült erővel kiűzték

a haza határaitól a fehérgárdista és nacionalista semmirekellőket, gazdáikkal, a külföldi beavatkozókkal együtt.

Ilyenképpen a fehérgárdisták és a beavatkozók háborújának nemzetellenes és népellenes jellege volt vereségük egyik legdöntőbb oka és a fiatal szovjet állam háborújának igazságos céljai — a győzelem egyik oka.

A külföldi beavatkozók elleni háború tapasztalata megmutatta, hogy ezután csak szoros államszövetségbe tömörülve képesek megtartani a szovjetköztársaságok függetlenségüket és sikeresen visszaverni az imperializmus egyesített erőinek új fegyveres támadásait. A Szovjetunió sok nemzetiségű szocialista államainak egyesülése nem jelenti a népek nemzeti kultúrájának és nemzeti sajátosságainak a megszüntetését. Lenin írta: „Mindaddig, míg a népek és országok között nemzeti és állami különbségek vannak — márpedig ezek a különbségek még a proletariátus diktatúrájának világméretében történő megvalósulása után is sokáig, nagyon sokáig meg fognak maradni —, a világ kommunista munkásmozgalmának nemzetközi taktikai egysége nem a különféleségek kiküszöbölését, nem a nemzeti különbségek megszüntetését (ez a mai helyzetben dőre álom), hanem a kommunizmus *alapelveinek* (a szovjethatalomnak és a proletariátus diktatúrájának) olyan érvényesítését követeli, amely ezeket az elveket *a részletekben helyesen módosítja*, azokat a nemzeti és nemzeti-állami különbségekhez hozzáalakítja, hozzáalkalmazza”.¹

A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége az egységes szövetséges államban megsokszorozta erőit az imperialista hatalmak hódító kísérleteivel szembeni harcban.

Amikor a fasiszta Németország rátört Lengyelországra (1939) és Nyugat-Ukrajna és Nyugat-Belorusszia hitlerista hordák általi megszállásának a veszélye felmerült, a Szovjetunió védelme alá vette az úri Lengyelország által elidegenített ősi ukrainai és belorusz föld lakóit. 1940-ben szintén felszabadult a bojár Románia által a polgárháború időszakában elragadott Besszarábia és Észak-Bukovina. Az ukrán, a belorusz és a moldvai népek és földjük egységes Ukrán, Belorusz és Moldvai Szocialista Köztársaságokban történt újraegyesítése e né-

¹ Lenin Művei, 31. köt., 83. old.

pek vágyait teljesítette. Ez világosan mutatja, hogy a szocialista állam a népek legmélyebb nemzeti érdekeit fejezi ki és védelmezi. Ezen népek érdekei harmonikusan összefonódnak az összes dolgozók általános életérdekeivel. A Szovjetunió népeinek megbonthatatlan barátsága — minden győzelmük forrása.

A Szovjetunió fasisztaellenes Nagy Honvédő Háborújának egyik legnemesebb és legigazságosabb célja abban rejlett, hogy megmentse a meggyalázástól és a kirablástól a sok verejttékkel és a dolgozók sok nemzedéke vérével öntözött szülőföldet, megvédje a Szovjetunió összes népei nemzeti kultúráját és nemzeti államiságát. Ez az igazságos és magasztos cél a többi felszabadító célok mellett egyesítette és lelkesítette a Szovjetunió összes népeit a német fasiszták és szövetségeseik elleni össznépi honvédő háborúra.

A szocialista haza védelmében folytatott háborúk különbözőnek az imperialista burzsoázia által vezetett háborúktól olyan értelemben, hogy a szocialista állam élén álló munkásosztály és kommunista párt következetesen és mindvégig a népek nemzeti érdekeit védelmezik, ugyanakkor kíméletlen harcot folytatnak a nemzeti érdekeket elárulók ellen. A kapitalista országok közötti háborúk gyakran végződnek — a hadviselő felek egyikének nemzeti érdekei rovására — egyezkedéssel. A hadviselő államok kizsákmányoló osztályai a nemzeti érdekek elárulása útján haladnak, egyesülnek az ellenséggel a dolgozók elnyomására, amint csak veszélybe kerül saját uralmuk. Így a francia burzsoázia jobboldali körei már a második világháború kezdetén nemzetárulást követtek el. A francia dolgozók demokratikus mozgalmától való kétségbeesésében Franciaország imperialista burzsoáziája nem engedte megszervezni a fasiszta betörés elhárítását, s ez Franciaországot 1940 nyarán a hitleri Németország előtti megadáshoz vezette.

A második világháborúban a szövetségesi kötelezettségek megsértése és népeik nemzeti érdekei elárulása útjára léptek az amerikai és az angol burzsoázia reakciós újfasiszta körei is. Ismeretes, hogy az Egyesült Államok, Anglia és más kapitalista országok dolgozói, ugyanúgy, mint a szovjet nép is telve voltak a fasizmus teljes leverésére irányuló elszántság-

gal, hogy mindörökre megsemmisítsék a militarizmust Németországban, Japánban és valamennyi agresszív államban. Az amerikai és angol monopolista burzsoázia reakciós erői azonban, megőrizve saját szűk osztályérdekeiket, nem törekedtek a fasizmus és a militarizmus teljes leverésére. Az Egyesült Államok és Anglia reakciós köreinek képviselői kulisszamögötti tárgyalásokat folytattak a hitleristákkal a külön békéről. Egyezkedésre akartak lépni a hitlerellenes tömb népei érdekeinek sérelmére az ellenséggel.

Csak a szovjet állam erejének, a szovjet katonák arcvonalon és a fáradhatatlan hazafiak hátorszáiban tanúsított példátlan hősiességének, a kommunista párt és a szovjet kormány hozzáértő irányításának köszönhető, hogy az angol—amerikai reakciós körök szándékai — a népek nagy honvédő csatáját a fasiszta államok jobboldali köreivel történő meg egyezéssel való befejezésre — megghiúsultak.

Az imperialista burzsoáziával ellentétben a kommunista és munkáspártok vezette munkásosztály az idegen elnyomók elleni honvédő háborúban mindvégig a népek nemzeti érdekeit védelmezi.

A szocialista államok felszabadító háborúinak a céljai egybeesnek a világ proletariátus osztályérdekeivel és nincsenek ellentétben a szabadságszerető népek nemzeti érdekeivel.

Az imperialista agresszorok elleni háborúban a szocializmus vívmányait és a szocialista nemzetek szabadságát védő *szovjet állam egyidejűleg a világ munkásosztálya és dolgozó tömegei előtti saját internacionalista kötelességét, az idegen hódítók által leigázott népekért folytatott felszabadító misz-szióját is teljesíti.*

A nagy Lenin mondta, hogy a szovjetköztársaság védelmében folytatott háború egyúttal, a más népek imperialista burzsoázia elnyomása alól való felszabadításáért folyó politikai harc folytatása.¹ A szocialista államnak az imperialista agresszorok elleni háborúban elért győzelme megghiúsítja a legreakciósabb burzsoá erőknek a kapitalista államokban folyó felszabadító munkásmozgalom szétverésére és a dolgozók demokratikus vívmányainak megsemmisítésére irányuló terveit.

¹ Lásd Lenin Művei, 30. köt., 139. oldal.

Ha a nemzetközi imperializmusnak sikerült volna elnyomni a szovjetköztársaságot, mutatott rá Lenin, akkor az egész világon sok évtizedre megszilárdult volna a sötét reakció, a burzsoázia tömeges fehérterrorja, s a felszabadító mozgalom legaktívabb erőit kiirtották volna.

Szovjet-Oroszország munkásainak és parasztjainak a beavatkozók felett az 1918—20. évi honvédő háborúban aratott győzelme lelkesítette a kapitalista országok proletariátusát és összes dolgozóit a tömeges forradalmi fellépésekre, amelyek a maguk módján gyengítik az imperialista agresszorok erőit. A Szovjetunió léte és a békés szocialista építésben elért sikerei határozott harcra lelkesítik a világ dolgozóit a demokráciáért és a szocializmusért.

A kapitalista országok dolgozói, a világ szabadságszerető népei számtalan tényből látják, hogy a Szovjetunió állandóan erkölcsi-politikai támogatást nyújtott és nyújt felszabadító harcukhoz. A külföldi intervenció időszakában, de különösen a Nagy Honvédő Háború éveiben az imperialista agresszorok fegyveres erőit szétverő Szovjetunió közvetlen katonai segítséget nyújtott sok ország leigázott népeinek idegen imperialista erők elleni harcukban.

A Szovjetunió és az antifasiszta tömbbe tartozó szövetségei a második világháború folyamán nemes célt tűztek maguk elé: felszabadítani az európai népeket a fasiszta zsarnokság alól, segítséget nyújtani az ázsiai népeknek a japán hódítók elleni harcukban, lehetőséget adni a felszabadított népeknek, döntsenek maguk államrendszerük felépítéséről.

E kötelezettségeket a Szovjetunió és antifasiszta tömbbe tartozó szövetségei különbözőképpen fogták fel. A Szovjetunió becsülettel teljesítette saját felszabadító küldetését. Európa népeit megszabadította a fasiszta elnyomóktól, segítséget nyújtott a koreai és a kínai népnek és kiűzte a japán betolakodókat. A Szovjetuniónak a Nagy Honvédő Háborúban aratott győzelme lehetőséget adott az ázsiai és az afrikai népeknek, hogy még jobban szélesítsék saját országuk idegen igától való felszabadításáért, a gyarmatosítás ellen folyó harcot.

A közép- és délkelet-európai népek, amelyeknek a Szovjet-

unió döntő segítséget nyújtott az idegen hódítóktól való felszabadulásban, teljes lehetőséget kaptak szabad akaratuk alapján új társadalmi és államrendszerük építésére.

Azokban az országokban azonban, ahová az amerikai és angol csapatok behatoltak (Nyugat-Németország, Olaszország, Japán, Görögország és mások), a néptömegek törekvése demokratikus rendszer bevezetésére az amerikai jobboldali körök és hadseregük ellenállásába ütközött. A fasiszta hódítók ellen küzdő hazafias szervezeteket itt üldözték, ellenben az újfasiszta reakciós elemek minden támogatást megkaptak. Az Egyesült Államok és Nagy-Britannia jobboldali körői örömmel vették szolgálatukba a reakciós fasiszta és újfasiszta elemeket. Az általuk „felszabadított” országokban megőrizték a kapitalista monopóliumok uralmának gazdasági alapjait, csupán saját javukra újra elosztották a „felszabadított” népek kizsákmányolásából származó profitot.

Így tehát a második világháború folyamán és a háború utáni időben a világ széles néptömegei ismételten meggyőződtek arról, hogy a szocialista állam háborújának felszabadító céljai egybeesnek a világproletariátus és a dolgozók osztályainak érdekeivel — minden szabadságszerető nép nemzeti érdekeivel.

3. A SZOCIALISTA HAZA VÉDELMEBEN FOLYTATOTT HÁBORÚ SAJÁTOSSÁGAI

A korszerű háborúkat a népek folytatják. De nem bármilyen „népek által folytatott” háború a nép háborúja. Így az imperialista háborúban a nép óriási tömegei vesznek részt, azonban a háborúkat a nép érdekei ellen folytatják. Ez az elmentmondás elkerülhetetlenül kiderül a háború folyamán és akkor a kapitalista országok kormányai által becsapott néptömegek megváltoztatják a háborúval szembeni magatartásukat. A tömegek politikai öntudatának érettségétől és az objektív feltételeknek összességétől függően vagy passzívan ellenállnak a hadviselésnek, vagy pedig aktív döntő harcot indítanak a háború ellen.

A szocialista államoknak az imperialista agresszorok elleni háborúját jellemző egyik alapvető sajátossága abban rejlik, hogy valóban a nép háborúja, amelyben a néptömegek öntudatosan vesznek részt, önfeláldozóan és soha nem tapasztalt hazafias lendülettel harcolnak. E néptömegek a háború egész tartama alatt aktívan támogatják és megvalósítják saját kormányuk politikáját.

Ezt a sajátosságot teljes egészében a szocialista társadalmi és államrendszer természete határozza meg, amelyben a nép az összes anyagi és szellemi javak alkotója — saját édes hazája teljhatalmú gazdájává válik. Erre való tekintettel hatalmas méretekben megnövekedik a néptömegek tudatos alkotó szerepe a szocializmus és a kommunizmus építésében, s a haza ellenségei elleni védelmében. Annak a tudata, hogy a háborút igazságos, nemes célokért folytatják, s az megfelel a dolgozók érdekeinek, nagy hőstettekre lelkesíti a népet.

Lenin rámutatva a dolgozó tömegeknek a szovjet államban és a burzsoá államban való alapvető helyzeti különbségére, azt mondotta: „Burzsoá elképzelés szerint az az erő, ha a tömegek az imperialista kormányok parancsának engedelmeskedve, vakon mennek a vágóhídra. A burzsoázia csak akkor ismeri el, hogy az állam erős, ha a kormányapparátus egész erejének latbavetésével odaterelheti a tömegeket, ahová a burzsoá vezetők akarják. Nekünk más fogalmunk van az erőről. Szerintünk az állam ereje a tömegek tudatosságában rejlik. Az állam akkor erős, ha a tömegek mindent tudnak, mindenről véleményt tudnak alkotni és mindent tudatosan tesznek”.¹ Lenin alkotta meg azt a nevezetes tételt, hogy a háború minden nép anyagi és szellemi erőinek mindenoldalú próbája. „Az győz a háborúban — írta Lenin —, akinek több a tartaléka, több az erőforrása, ahol a néptömegben több a kitartás”.²

A néptömegeknek a háborúban való tevékeny részvételét — hogy a háború egész tartama alatt el tudják viselni a legnagyobb erőfeszítéseket, áldozatokat és nélkülözéseket — biztosító döntő feltétel a párt, az állam helyes politikája.

¹ Lenin Művei 26. köt., 255. o.d.

² Lenin Művei, 30. köt., 60. old.

A fiatal szovjetköztársaság kivívta a nagyszámú és katonai tekintetben erős ellenség feletti győzelmet azért, mert a kommunista párt, a szovjethatalom politikája megfelelt a nép érdekeinek, mert a nép megértette e politika helyességét és mindvégig támogatta azt.

„Sohasem fogják legyőzni azt a népet — mondotta Lenin —, amelynek munkásai és parasztjai nagy többségükben felismerték, megéreztek és tisztába jöttek vele, hogy saját hatalmukat, a szovjethatalmat — a dolgozók hatalmát védelmezik, hogy azt az ügyet védelmezik, amelynek győzelme nekik és gyermekeiknek biztosítja a kultúra minden áldását, mindannak élvezetét, amit az emberi munka létrehozott”.¹

A fehérgárdista „kormány”, Kolcsak, Gyenyikin, Vrangel hadseregei stb. ugyanúgy, mint az idegen beavatkozók is, vereséget szenvedtek, mert a háborút a nép számára idegen érdekekért folytatták, a reakciós. népellenes, burzsoá-földesúri rendszert igyekeztek visszaállítani.

A vörös hadsereg Kolcsak elleni harci tapasztalataiból levonva a következtetéseket Lenin megfogalmazta a háború törvényszerűségének értelmezése szempontjából rendkívül fontos tételt: *„történelmileg az az osztály győz, amely magával tudja vinni a lakosság tömegét”*.²

Ilyen élenjáró, forradalmi osztály, amely maga mögött fel tudja sorakoztatni a széles néptömegeket, a proletariátus. A bolsevik párt vezette orosz munkásosztály az összdemokratikus mozgalom élén haladt, a forradalmat jóval megelőzve megszervezte, megszilárdította szövetségét a dolgozó parasztsággal és vezette a két polgári-demokratikus forradalmat. Oroszország munkásosztálya, szövetségben a dolgozó félproletár tömegekkel, végigvitte a Nagy Októberi Szocialista Forradalmat, amely megszabadította őket a földesurak és a kapitalisták igájától. Maga köré egyesítette, a szocialista haza védelmében, az új, szocialista társadalom felépítéséért folytatott harcban az összes dolgozókat. Lenin hangsúlyozta, hogy a munkásosztálynak azért sikerült többségében parasztokból álló erős vörös hadsereget szervezni és felhasználni a régi katonai

¹ Lenin Művel, 29. old., 322. old.

² Lenin Művei, 30. köt., 166. old.

szakembereket, mert barátaivá és szövetségeseivé tudta tenni a dolgozó nép nagy részét. A burzsoáziával szemben, amely hosszú időn keresztül nem képes az elnyomott és kizsákmányolt tömegeket maga köré tömöríteni, a munkásosztály a forradalom és a szocialista építés folyamán maga köré tömöríti a dolgozók legszélesebb rétegeit, bevonja őket a szocializmus öntudatos építésébe és külső ellenségtől való megvédésébe.

A munkásoknak és a parasztoknak az erős ellenség felett elért győzelme okait jellemezve Lenin mondotta: „...mi a nép olyan tömegeit sorakoztattuk fel a háborúban való tudatos részvételre és a háború tevékeny támogatására, mint soha azelőtt. Az, hogy a párthoz tartozó és pártonkívüli munkások és a pártonkívüli parasztok (már pedig a parasztok tömegükben pártonkívüliek) egy szálig együttérezzenek a háborúval, megértsék a háborút, ez egyetlen politikai rendszernél sem volt tapasztalható, azoknak az arányoknak még tizedrészében sem, amilyen arányokban a szovjethatalomnál tapasztaltuk. Ezzel magyarázható, hogy végül is legyőztük az erős ellenséget”.¹

A munkásosztálynak és a dolgozó parasztságnak a kommunista párt által összekovácsolt szövetsége kifejlesztette köztük a szilárd barátságot és a szovjet nép erkölcsi-politikai egysége alapjának bizonyult.

A néptömegeknek az élenjáró osztály körüli tömörüléséről szóló tételt konkretizálva Lenin megjegyezte, hogy a külső ellenség elleni háborúban az az ország győz, amelyben az egész háború folyamán megőrzik a nép egységét. Az imperialista burzsoázia és ideológusai mennyit lármáztak volna a háborúban a nép egységéről, ha ezt sikerült volna elérni, azonban az egész háború tartamára soha nem tudták ezt az egységet megvalósítani és megőrizni. A burzsoá társadalmat szétmarcangolják a háború folyamán se szünetelő, csak más formákat öltött kibékíthetetlen osztályellentétek. A háborúban mindez gyengíti az imperialista államot, s ingataggá teszi a hódító hadseregek hátszágát.

A szocialista állam háborújában a fegyveres erőknek az imperialisták fölötti győzelme szilárd alapját a munkásosz-

¹ Lenin Művei, 31. köt., 514. old.

tálynak a dolgozó paraszttömegekkel kötött szövetsége, a szocialista társadalom erkölcsi-politikai egysége, az arcvonat és a hátország szétszakíthatatlan egysége képezi.

Azért, hogy a néptömegeknek a háborúban való aktív részvételét, a kormány, a hadsereg és a flotta lankadatlan támogatását biztosítani lehessen, az szükséges — tanítja Lenin —, hogy a párt és a kormány, továbbá a katonai vezetés szüntelenül erősítsék kapcsolatukat a néptömegekkel, ismerjék és vegyék számba azok vágyait és törekvéseit, vezessék és irányítsák a tömegek harcát és velük együtt tanuljanak a tömegek sokoldalú tapasztalatából. Lenin mondotta, hogy csak az győz, aki merít a nép alkotókészségének forrásából. A politikai és a katonai vezetés ereje — tanítja Lenin — a néppel való szüntelen kapcsolatában, a nép bizalmában és támogatásában rejlik.

A kommunista párt és a szovjet kormány helyes vezetése a szovjet nép és fegyveres erői győzelmei egyik döntő feltételének bizonyult mind a külföldi beavatkozás és a belső ellenforradalom elleni 1918—20. évi honvédő háborúban, mind az 1941—45. évi Nagy Honvédő Háborúban.

A szovjetköztársaság sorsára nehéz pillanatokban, a polgárháború és a külföldi intervenció éveiben a Lenin vezette bolsevik párt és a szovjet kormány a munkások és a parasztok forradalmi öntudatára építettek. Felfedték a fehér-gárdisták és a beavatkozók támadása következtében előállt veszély egész nagyságát, nyíltan beszéltek a jól képzett és állig felfegyverzett ellenség elleni harc hihetetlen nehézségeiről. A párt felhívására a munkások és parasztok tíz- és száz-ezrei mentek az arcvonatra és minden nehézség, áldozat és nélkülözés ellenére a szovjet haza nagyszámú és erős ellenségei felett győzelmet arattak.

Lenin mondotta, hogy a szovjet államnak az orosz ellenforradalom és a külföldi beavatkozók feletti győzelmeinek fő oka a vöröskatonák, a munkások és a parasztok harcban tanúsított hősiessége, önfeláldozása, kitartása volt: öntudatosan, halálra szántan meneteltek, hihetetlen szenvedéseket, az éhség kinjait is elviselték, hogy megvédjék a hatalmat és megtisztítsák hazájukat az ellenségtől. „A földbirtokosokat és

tökéseket azért győztük le — mondotta Lenin —, mert a vöröskatonák, a munkások és parasztok tudták, hogy saját legbensőbb ügyükért harcolnak.

Győztünk, mert az egész munkásosztály és az egész parasztság legjobbjai példátlan hősiességet tanúsítottak ebben a kizsákmányolók elleni háborúban, mert a bátorság csodáit művelték, hallatlan nélkülözéseket viseltek el, feláldozták magukat, könyörtelenül kiűzték soraikból a haszonlesőket és a gyávákat”.¹

A fiatal szovjetköztársaságnak a polgárháború és a külföldi intervenció éveiben elért győzelme okait meghatározva, Lenin rámutatott a munkások és a parasztok öntudatos részvételének döntő jelentőségére az igazságos honvédő háborúban.

1927-ben, a nemzetközi helyzet élesedésével kapcsolatban a párt Központi Bizottsága megvizsgálta a szocialista haza védelmében folytatott háború népi jellegének a kérdését. A dolog lényege abban állt, hogy a trockisták pártellenes ellenzéke a munkásság és a parasztság szövetsége aláaknázására irányuló politikai vonalat követett és azt hirdette, hogy az imperialistáknak a Szovjetunióra történő támadása esetén a munkásosztály egyedül marad a „maga” „proletár” háborújában. A Központi Bizottság felfedte az ellenzék e nézeteinek marxizmus ellenes tartalmát, amely szerint háború idején szakadás következik be a munkások és a parasztok szövetségében és szembeállítja a proletárháborút a nép háborújával. „Valójában a proletariátus a rákényszerített háborút nem elszigetelt osztályként folytatja, hanem *hegemon* osztályként, amely széles néprétegeket ragad magával”,² — mutatnak rá az oroszországi KP(b)KB és KEB 1927. július 29—augusztus 9-i együttes plénuma határozatában. Ez a marxista—leninista elmélet legfontosabb tétele a szocialista haza védelméért folytatott háborúkról. Ezt a tételt a szovjetország és a többi szocialista ország tapasztalata igazolta.

A hitleristák hitszegő támadást indítva a Szovjetunióra, ar-

¹ Lenin Művei, 30. köt., 440. old.

² Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozata, II. rész, 424. oldal.

ra számítottak, hogy a német fasiszta csapatok első csapásai alatt és a szovjet csapatok első sikertelenségei után a munkások és a parasztok szövetsége szétesik. Ez a számítás homokra épült. A szocializmusnak a szovjetországban történt győzelme eredményeként a munkásosztály és a parasztság szövetsége megszilárdult. A Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja össznépi háború volt, amelyben aktívan részt vettek a szovjetország népeiből a munkások, a kolhozparasztok, az értelmiségiek. A szovjet emberek öntudatos részvétele a német fasiszta területablók elleni Nagy Honvédő Háborúban az ellenség feletti győzelem egyik döntő okává vált.

A háború első hónapjaiban a szovjet hadsereg a túlerejű ellenség nyomása alatt kénytelen volt visszavonulni az ország belsejébe. Ideiglenesen óriási ember- és anyagforrásokkal teli jelentős területek veszttek el. Ebben a helyzetben a szovjetország megmentésében döntő szerepet játszott a kommunista párt vezette szovjet hadsereg és néptömegek szilárdsága, hősiessége és önfeláldozása.

A kommunista párt a nép minden erejét az ellenség leverésére irányította, a szovjetországot egységes harci táborrá változtatta. Rövid idő alatt megalakultak az új, magasabb egységek és csapatok. A szovjet hazafiak százezrei önként mentek az arcvonalra, az arcvonal mögötti városokban és körzetekben szervezett magasabb egységekbe és a népfelkelő csapatokba. Így Moszkvában négy-öt nap alatt 120 ezer emberből álló 11 népfelkelő hadosztály alakult. A leningrádi hazafiak rövid idő alatt majdnem 160 ezer emberből álló népfelkelő egységet szerveztek és nem sokkal ezután ez a szám meghaladta a 300 ezer főt. Leningrád mintegy 32 ezer asszonya és leánya önként jelentkezett ápolónőnek és egészségügyi segédszolgálatosnak az arcvonalra.¹ Népfelkelő csapatokat szerveztek sok más városban is. A népfelkelők óriási segítséget nyújtottak a szovjet hadsereg reguláris csapatainak a szovjet földre betolakodott ellenség elleni védelemben.

A szovjet emberek mindennel segítették a szovjet hadsereget, amivel csak tudták: beléptek az ellenséges ejtőernyősök

¹ Lásd A Nagy Honvédő Háború történetének leírása. 1941—45. évekből. Izdatyelsztvo Akadémi nauk SZSZSZR. 58. old. (oroszul).

és felforgatók elfogására alakított megsemmisítő zászlóaljokban, önként részt vettek a helyi légvédelmi osztagok munkájában, százezrével mentek a harckocsi elleni árkok ásására, a védelmi terepszakaszok berendezésére. Az összes katonakötelesek katonai kiképzésen estek keresztül, ott keménységet és szilárdságot tanúsítottak a katonai tudnivalók elsajátításában.

Hazafias öntudatról, magasfokú szervezettségről és példátlan hősiességről tettek tanúbizonyságot a munkások, a műszaki-technikai dolgozók, a kolhozparasztok, a párt- és tanácsai dolgozók, az egész gazdaság haditermelésre való átalakításaért folytatott harcban. A kommunista párt és a szovjet állami apparátus szervező munkája eredményeként — hála a néptömegek önfeláldozó munkájának és alkotó kezdeményezésének — az egész ipar haditermelésre való átalakítása rendkívül rövid időn belül megvalósult. A kolhozparaszttság, tekintet nélkül az óriási nehézségekre — amelyet a legmunkaképesebb erők, a traktorok és gépjárművek jelentős részének, valamint a lovak katonai igénybevétele okozott, sikeresen megoldotta a hadsereg és az egész lakosság ellátását élelemmel és az ipart a szükséges nyersanyaggal.

A népnek a szocialista haza védelmében tanúsított öntudatos tevékenységét legjobban a szovjet katonáknak a német fasiszta területablók elleni harcban született tömeges hősiessége bizonyítja. A Nagy Honvédő Háború idején több mint hétmillió szovjet katonát tüntettek ki a Szovjetunió rendejeleivel és érmeivel, valamint 11 400 katona érdemelte ki a Szovjetunió hőse elnevezést.

A szovjet katonák kitüntetése — a szocialista haza védelmében vívott harc közben tanúsított katonai hősiességért járó érdem — össznépi elismeréssé vált.

A szovjet emberek az arcvonalon és a hátszágban mutatott tömeges hősiességének hatalmas forrása a szovjet hazafiság, a népnek és a fegyveres erőknek a szocialista haza iránti áldozatot nem ismerő szeretete. A szovjet emberek hazafias érzéseit és öntudatát a marxizmus legyőzhetetlen eszméi táplálják, ami a szovjet hazafiságnak hatalmas tetterőt kölcsönöz.

A hazafias szovjet nép a Nagy Honvédő Háborúban példátlan győzelmet harcolt ki mind az arcvonalon, mind a háterszágban. A háború nehézségei nem törték meg, hanem megacélozták a szovjet nép akaratát és szellemét, amely joggal kiérdemelte a hős nép dicső elnevezést.

*

A szocialista haza védelmében folytatott háború össznépi jellege megnyilvánult az ellenséges betörés elleni tömeges partizánmozgalomban.

A szocialista haza védelmében folytatott elmúlt két háború megkülönböztető sajátossága abban rejlik, hogy azokban szervezeten összefolyik a reguláris hadsereg működése a tömeges partizánmozgalommal, megvalósult a partizánosztatok és magasabb egységek hadműveleti együttműködése az arcvonalon küzdő csapatok tevékenységével.

A partizánmozgalom — a néptömegek fegyveres harcának aktív formája az idegen hódítók és saját elnyomói, a kizsákmányoló osztályok elleni igazságos, nemzeti-felszabadító és polgárháborúkban. A néptömegek idegen leigázók elleni partizánharca Oroszországban már régen ismeretes. Oroszország népei nagyméretekben alkalmazták a mongol—tatár betörés ellen a XIII—XV. századokban, a lengyel és svéd beavatkozók ellen a XVII. század elején. Az ukrán népnek a XVII. század első felében a lengyel kisenemesség elleni sok felkelése és partizánharca készítette elő az 1648—54. évi össznépi nemzeti-felszabadító háborút. Az 1708—09. években az Oroszország határain betört XII. Károly svéd király hadserege elleni harcban részt vettek orosz, ukrán és belorusz partizánok is. Az 1812. évi honvédő háborúban Napóleon hadseregének betörése ellen Közép-Oroszországban, továbbá Ukrajna és Belorusszia területén a partizánmozgalom igen nagy szerepet játszott. Többször folyamodtak az idegen elnyomók elleni fegyveres harc partizán formájához a nyugat-európai, az ázsiai és az amerikai népek is. A XIV. századtól kezdve majdnem a XX. századig partizánharcot folytattak a balkáni népek is a török iga ellen; a csehek, a magyarok, a német hűbérurak

ellen; az amerikai nép — az angol gyarmatosítók ellen a függetlenségi harc időszakában; a spanyol nép tartós és elkeseredett partizánharcot folytatott Napóleon csapatai ellen az 1808—1813. években; Kína, India, Indo-Kína, Burma, Indonézia népei a Kelet más országaiban gyakran alkalmazták a gyarmatosítók ellen a partizánharcot. Általánosan felhasználták a harc partizán formáit az elnyomók — a jobbágytartó földesurak ellen felkelő jobbágyparasztok.

A szocialista haza védelmében folytatott össznépi háborúban a partizánmozgalomnak sok a közös vonása a néptömegek más igazságos, felszabadító háborújában alkalmazott partizánharcral. De emellett lényeges különbség is van közöttük.

A szovjet nép 1918—20. évi és 1941—45. évi honvédő háborúiban a partizánmozgalom olyan nagy lendülettel folyt, amelyet még nem ismert a történelem. Így 1918—20-ban a partizánmozgalom kiterjedt Ukrajnára, Belorussziára, Szibériára, a Kaukázusra, a Távol-Keletre és az ország több más körzetére. A nagy létszámú vörös hadsereg megalakításáig a népnek az idegen beavatkozók és fehérgárdisták elleni fegyveres harca egyik alapvető formája a partizánmozgalom volt. 1918-ban Ukrajnában a népi felkelés és a partizánháború széles hulláma zúdult az osztrák—német megszállókra. A vörös hadsereg csapataival együtt a vörösgárdista- és a partizánosztagok elkeseredett ellenállást fejtettek ki a németek betörése ellen és feltartóztatva a keletre támadó német—osztrák csapatok előrejutását. 1918 őszén a német megszállók Ukrajnából történt kiűzése pillanatában 300 ezer partizán küzdött ellenük.

Szibériában a Kolcsak-hadsereg és a külföldi beavatkozók ellen több mint 200 ezer partizán tevékenykedett. Ezekből partizánfrontot (Észak-Kanszki, Szteпно-Badzseszki, Sitkinszki stb.) és partizánkörzeteket (Altáji, Angari, Bajkálon túli, Usszuriai stb.) szerveztek. Az Uralban a partizánosztagokban csaknem 30 ezer ember harcolt, Arhangelszk körzetében közel 20 ezer, Észak-Kaukázusban több mint 50 ezer ember. A munkások és szegényparasztok százezrei vettek részt a polgárháború éveiben a partizánmozgalomban és a szovjet emberek millióinak mindenoldalú támogatását élvezték.

A polgárháború éveiben a partizánosztagokból alakultak az egységek és a magasabb egységek. Így 1918 áprilisában a donyeci munkások vörösgárdista osztagait és a partizánosztagokat Vorosilov vezetése alatt összevonták a donyeci (5.) hadseregbe. A partizánosztagokból alakultak a híres bogunszki és taranscsanszki ezredek is Scsorsz és Bozszenko vezetése alatt, amelyek később, 1919-ben egyesülve, a vörös hadsereg első ukrán hadosztályát képezték. A nevezetes tamani hadsereg is jelentős részében partizánosztagokból alakult.

A partizánosztagok a vörös hadsereg reguláris egységeivel a külföldi beavatkozók és a fehérgárdisták elleni harcban szorosán együttműködtek.

Az 1941—45. évi Nagy Honvédő Háború időszakában a kommunista párt vezette szovjet nép az ellenség hátában össz-népi partizánharcot indított, a német fasiszta megszállók ellen. A moszkvai, a kalinyini, a szmolenszki területeken, a brjanszki erdőkben, Belorussziában, Ukrajnában, a Baltikum-ban és Leningrád területén, Karéliában, Moldavában, Észak-Kaukázusban és a Krimben a partizánosztagok ezrei tevékenykedtek, amelyek sok helyen, a harc körülményeitől és a harcfeladatoktól függően nagy, magasabb egységbe egyesültek és csapást mértek az ellenség mögöttes területére (Kovpak, Szaburov, Naumov, Fjodorov, Melnyik, Medvegyev és mások osztagai és magasabb egységei).

A brjanszki, a leningrádi és az orlovi területeken, Ukrajna északi részén és Belorussziában a partizán magasabb egységek és osztagok az ellenség mögötti területen nagy körzeteket felszabadítottak és partizánterületet hoztak létre, ahol visszaállították a szovjethatalom szerveit és a szovjet rendet.

A rettegett és félelmet nem ismerő, bosszút álló partizánok a fasiszta rablók százezreit semmisítették meg, szünet nélküli csapásokat mértek az ellenség szállítási útvonalaira, megakadályozták az arcvonal feltöltésére irányított anyagi-, technikai- és lőszerutánpótlást. Jelentős mennyiségű ellenséges reguláris csapatot vontak el az arcvonalról, s ezzel segítették a szovjet hadsereg harctevékenységét. A szovjet partizánok hősi harcát önfeláldozóan támogatták az ideiglenesen megszállt területen maradt szovjet polgárok tízmilliói.

A partizánmozgalom ilyen tömeges jellege és annak a nép részéről való mindenoldalú támogatása csak az olyan igazi népi társadalmi-politikai rendszer viszonyai között lehetséges, mint amilyen a szovjet szocialista rendszer. A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, a Szovjetunió népeinek megbonthatatlan barátsága és a szovjet hazafiság, tették lehetővé a Nagy Honvédő Háború éveiben a partizánmozgalom soha nem tapasztalt lendületét.

A szocialista haza védelmében folytatott partizánmozgalom magas szervezettségét és célirányosságát, a partizánmozgalom szoros és állandó kapcsolatát a reguláris hadsereg arcvonaltevékenységével, a Szovjetunió fegyveres erőinek és a partizánalakulatoknak egységes vezetése biztosította. A partizánosztatok és magasabb egységek tevékenységét a kommunista párt irányította. A kommunista párt minden módon támogatta a néptömegek alkotó kezdeményezését az ellenség elleni elkeseredett harcban. Szervezettséget és célszerűséget vitt a partizánmozgalomba, világos feladatokat tűzött elé, mesterien felhasználta a nép fegyveres harca vezetésében hatalmas politikai tapasztalatát. A német fasiszta betolakodók megszállásával veszélyeztetett vagy ideiglenesen megszállt összes körzetben megszervezték a párt földalatti területi és körzeti bizottságait, pártcsoportokat és a körzetek földalatti pártközpontjait.

Azért, hogy valamennyi partizánosztag és magasabb egység tevékenységét összehangolják az arcvonal-csapatok működésével, 1942 májusában a Szovjetunió fegyveres erői legfelső parancsnoksága főhadiszállása mellett megszervezték a partizánmozgalom központi törzsét, amelynek az élére P. K. Ponomarenko került, s 1942 augusztusában a partizánmozgalom főparancsnokává Vorosilovot, a Szovjetunió marsallját nevezték ki. A frontok katonai tanácsai mellett állandóan ott tartózkodott a partizánok összekötője, akivel a front katonai tanácsai együtt szervezték a csapatok arcvonalon és a partizánok mögöttes területen megvalósuló együttműködését.

Hála a terep jó ismeretének és a lakossággal tartott szoros kapcsolatoknak, a partizánosztatok és csoportok állandó felderítést folytattak, s a rendkívül értékes tájékoztatókat fölter-

jesztették a legfelső parancsnokság főhadiszállásának és a frontparancsnokságnak. A partizánok harctevékenyséjükkel akadályozták az ellenséges csapatok hadműveleti átcsoportosítását, óriási segítséget nyújtottak az arcvonalon támadó szovjet csapatoknak.

A Dnyeperért folyó csatában a partizánosztatok és magasabb egységek nagy hídfőket vettek birtokba a Dnyeper nyugati partján és 25 átkelőhelyet készítettek elő a Dnyeperen, a Desznán, a Pripjeten keresztül a szovjet csapatok részére. A leningrádi, a volhovi és a 2. Balti-tenger melléki frontok 1944. évi támadását a leningrádi terület 13 partizándandára és három litvániai partizándandár támogatta (a fegyveres partizánok összlétszáma elérte a 40 ezer embert). Az 1., 2. és Ukrán frontok 1944. évi támadása idején az ellenség mögöttes területén — a jobbparti Ukrajnában és Moldvában — 363 ukrán és moldvai partizánosztat tevékenykedett, s létszámuk meghaladta a 70 ezer embert. Felbecsülhetetlen segítséget nyújtottak a támadó szovjet csapatoknak a partizánosztatok a szovjet hadsereg soron következő csapásaiban.

Az ideiglenesen megszállt terület felszabadítása után sok partizánosztat beleolvadt a szovjet hadsereg reguláris csapataiba. A szovjet partizánosztatok egy része áttette működését a Kárpátokba, Csehszlovákiába, Lengyelországba, Magyarországra, hogy segítsék a testvéri népeket. Így az 1. ukrán partizánhadosztály a lublini, a varsói és a belosztoki katonai körzetben tevékenykedett, Naumov partizán magasabb egysége pedig Przemysl körzetében, Sukajev osztága Szlovákiában.

Tehát az óriási, soha nem látott lendületű tömeges partizánmozgalom — magas szervezettsége és szoros együttműködése a reguláris hadsereggel — a szocialista haza védelmében folytatott elmúlt két háború egyik sajátosságát jelenti. Komoly hiba lenne nem értékelni ezt a történelmi tapasztalatot.

•

A szocialista haza védelmében folytatott háborúk sajátossága abban van, hogy a szocialista állam a kapitalista országok, továbbá az imperializmus által elnyomott gyarmatok és függő

országok munkásosztálya és dolgozó tömegei sokoldalú támogatását élvezi. Lenin még 1917 szeptemberében megjövendölte, hogy a hatalomnak a szovjetek kezébe jutása esetén és ha Oroszország imperialista ellenségei és „szövetségesei” nem óhajtanak békét kötni, a háború igazságos, felszabadító háborúvá válik és akkor „nem szavakban, hanem a valóságban olyan háború lesz, amelyet minden ország elnyomott osztályai-
val, az egész világ elnyomott népeivel szövetségben fogunk viselni”.¹

A nagy Leninnek ez az előrelátása teljesen beigazolódott mind a külföldi beavatkozók és a fehérgárdista ellenforradalom elleni háború folyamán, mind a Szovjetunió Nagy Honvédő Háborúja időszakában.

A Szovjetunió és a többi szocialista ország az emberiség sorsa eldöntésében játszott történelmi szerepét tudatosítva, a kapitalista és a gyarmati országok munkásosztálya és dolgozói támogatást nyújtanak saját testvéreiknek a szocialista vívmányok védelmében az imperialista agresszió ellen.

E támogatás módjai és formái a változatos történelmi viszonyok között különbözők. De amint a tapasztalat mutatja, ez a támogatás állandóan növekszik. Minél nagyobbak a szocialista tábornak az új társadalom építésében elért sikerei, a szocializmusnak a kapitalizmus fölötti szemmel látható előnyei, annál nagyobb a nemzetközi tekintélye és a kapitalista országok széles dolgozó rétegei annál inkább bekapcsolódnak az imperialista reakció elleni harcba, s annál inkább a demokrácia, a béke és a szocializmus védelmére kelnek.

A szocialista haza fennállása minden esztendejével növekedik és erősödik a világ dolgozói részéről az iránta megnyilvánuló rokonszenv. A világ munkásait, parasztjait, haladó értelmiségét a testvéri szolidaritás ezer erős szála fűzi a világ első szocialista országához. Erről tanúskodik a világ dolgozóinak a szovjet szocialista haza részére nyújtott sokoldalú támogatása, a Szovjetuniónak az elnyomott népek számára nyújtott határtalan segítsége felszabadulásukért vívott harcukban, valamint a kizsákmányolt tömegek felszabadító mozgalmának erkölcsi támogatása. A szovjet állam pusztta létével,

¹ Lenin Művel, 26. köt., 48. old.

következetes békeharcával, a népek közötti barátságért és együttműködésért folytatott küzdelmével lerombolja a népek közötti idegenkedést és ellenségeskedést, amelyet a kapitalizmus mesterségesen létrehozott.

A Szovjetunió most már nem egyedülálló munkás-paraszt állam a világon. Vállvetve áll mellette a többi szocialista ország. A világ munkásosztálya ebben látja új, óriási győzelmét. A szocialista államok népeinek a kapitalista országok dolgozó tömegeivel és az elnyomott népekkel való kölcsönös viszonya alapjait a proletár internacionalizmus elvei alkotják.

Szovjet-Oroszországnak az erős ellenség fölötti győzelem okairól szólva Lenin nemegyszer kiemelte a kapitalista országok munkásosztályának hatalmas segítségét. A nemzetközi burzsoázia csak éppen hogy ütésre emelte ránk kezét, amelyet saját munkásai fogtak le — mondotta Lenin.

A szovjet nép két honvédő háborúja közötti szünet alatt a kapitalista országok munkásai nemegyszer lefogták a nemzetközi imperialista burzsoázia kezét, amikor éppen csak fel-emelte a szovjet hazára, azaz „keresztes hadjáratot” agyalt ki és katonai, politikai provokációkat szervezett a szocializmus országa ellen. A szovjet nép ugyanakkor óriási segítséget és erkölcsi-politikai támogatást nyújtott a kapitalista és gyarmati országok munkásosztályának, elnyomott és kizsákmányolt tömegeinek felszabadító mozgalmához. A Szovjetunió és a kapitalista országok dolgozó tömegei közötti kölcsönös támogatás különösen nagy méreteket öltött az angol—amerikai imperialisták által felbújtott fasiszta államok agressziója elleni harc időszakában.

Midőn a nemzetközi imperializmus agresszív erőinek sikerült belekeverní a fasiszta Németországot a Szovjetunió elleni rabló, hódító háborúba, a szovjet nép a demokratikus szabadságjogokért és a fasiszta elnyomás elleni nemzeti függetlenségért küzdő más szabadságszerető népekkel szövetségben felszabadító honvédő háborúra kelt.

A nagyhatalmak antifasiszta tömbjének vezető ereje a szovjet állam volt.

A szovjet nép és az európai, az ázsiai és az afrikai szabadságszerető népeknek a fasiszta zsarnok elleni együttes harca

még közelebb hozta őket egymáshoz. A haladó és demokratikus erőknek a fasizmus és az imperialista reakció fölött aratott nagy jelentőségű győzelme, amelynek kivívásában döntő szerepet játszott a Szovjetunió, még jobban fokozta a szovjet állam tekintélyét a kapitalista országok dolgozó tömegei és minden egészségesen gondolkodó ember előtt, valamint a gyarmati rabságtól a közelmúltban megszabadult népek szemében.

Az imperialista propaganda gyűlölettel rágalmazza a Szovjetuniót és a népi demokrácia országait, igyekszik befekéttetni a szocialista tábor az egyszerű emberek szemében. De az igazság győz. A világ dolgozó tömegeinek és elnyomott népeinek a Szovjetunió és minden szocialista állam iránti rokonszenve nemcsak nem gyengül, hanem mérhetetlenül növekszik. A szocialista országok népei és a világ dolgozói közös életérdekei alapján a béke, a demokrácia és a szocializmus frontja rendületlenül erősödik.

*

A jelenlegi nemzetközi helyzet sajátossága abban rejlik, hogy most a szocialista államoknak az imperialista agresszióval szembeni védelme feladatát az összes szocialista államok együttes erőfeszítéseivel oldják meg.

A szocialista tábor országai közötti nemzetközi kapcsolatok új formája alakult ki. Ezek a kapcsolatok a proletár internacionalizmus, a népek teljes egyenjogúsága, a dolgozóknak az imperializmus ellen, valamint a szocializmus és a kommunizmus építéséért vívott harcában való kölcsönös segítése elvei alapján állnak.

A különböző nemzetek dolgozóinak az imperialista elnyomás elleni együttes harcának, erőik szabad egyesítésének jelentőségét feltárva, Lenin mondotta:

„Mi a burzsoázia elleni polgárháborúnkban nem a bankó és nem a bunkó erejével, nem erőszakkal, hanem a dolgozók önkéntes beleegyezése, a kizsákmányolók elleni szolidaritásuk útján fogjuk egyesíteni és egybeolvasztani a népeket. A nemzetek egyenjogúságának hirdetése a burzsoáziánál ámitássá

vált, nálunk olyan igazság lesz, amely megkönnyíti és meggyorsítja minden nemzetnek a mi oldalunkra állítását.”¹

A dolgozók egyenjogúságának és kölcsönös, testvéri segítségének lenni elvei kifejezésre jutottak mind a Szovjetunióban a szocialista nemzetek kölcsönös kapcsolataiban, mind a szocialista államok egymás közötti kapcsolataiban. Ismeretes, hogy a szocialista tábor országai a gazdasági és technikai fejlődés különböző fokán állanak. A kapitalizmus viszonyai között a hasonló különbségek alapul szolgálnak a gazdaságilag kevésbé fejlett országok alárendelésére az erős államoknak. A szocializmus viszonyai között az ilyen kapcsolat kizárt. A szocialista országok közötti kapcsolatok az elvtársi együttműködés, a kölcsönös testvéri segítség és a népek közötti barátság alapján állnak. Mindez gazdasági tekintetben segíti a múltban kevésbé fejlődött ország gyors ütemben való föl-emelését az élenjárók színvonalára és teljesen megszünteti egyes népek múltbeli gazdasági és kulturális elmaradottságát.

A szocialista termelési mód előnyei, a szabad országok közötti együttműködés és kölcsönös segítség a szocialista tábor minden országa állandó gazdasági növekedésének, a népjólét és a kultúra emelkedésének legfőbb feltétele. A szocialista táborba tartozó országok sikerei az imperialisták vad gyűlöletét váltják ki. Minden erőfeszítésük arra irányul, hogy a szocialista államok fejlődését megzavarják, nézeteltéréseket és bizalmatlanságot keltsenek a szocialista államok között. Vaddá rágalmazták a Szovjetuniót, hazug megvilágításban ábrázolják a Szovjetuniókat a többi szocialista államhoz való viszonyát, elferdítik a szocialista államok közt kialakult nemzetközi kapcsolatok új típusának lényegét.

De mindezek a kísérletek kudarcra vannak ítélve, mert a szocialista országok kapcsolatában nincs és nem is lehetnek leküzdhetetlen ellentétek és érdekösszeütközések. A Szovjetunió kormánya az SZKP XX. kongresszusa határozatai által vezetve, megtette a szükséges intézkedéseket, hogy a testvéri államok közötti kapcsolatokban bármiféle ellentét keletkezésére vezethető okokat felszámolják.

¹ Lenin Művei, 23. köt., 17. old.

1956. október 30-án hirdették ki a „Szovjetunió kormánya nyilatkozatát a Szovjetunió és a többi szocialista állam közötti barátság és együttműködés fejlődése és további erősödése alapjairól”. Ebben az áll:

„A szocialista társadalom építése közös eszméivel és a proletár internacionalizmus elveivel egyesítve, a szocialista nemzetek nagy együttműködésének az országai saját kölcsönös viszonyukat csak a teljes egyenjogúság, a területi sérthetetlenség, az állami függetlenség és szuverenitás, az egymás belügyeibe való be nem avatkozás elvein építhetik fel. Ez nemcsak hogy nem zárja ki, sőt ellenkezőleg, gazdasági, politikai és kulturális téren feltételezi a baráti szocialista országok szoros, kölcsönös, testvéri együttműködését és kölcsönös segítségét.”

A szovjet kormány nyilatkozatát a szocialista országok népei, kormányai, kommunista és munkáspártjai, továbbá a kapitalista országok kommunista pártjai, dolgozó tömegei és haladó erői forrón üdvözlötték.

A szovjet kormány 1956 végén, 1957 elején folytatott kétoldalú tárgyalásai a Lengyel Népköztársaság, a Román Népköztársaság, a Német Demokratikus Köztársaság, a Kínai Népköztársaság, a Csehszlovák Köztársaság és a Bolgár Népköztársaság kormányával, továbbá a Magyar Népköztársaság és az Albán Népköztársaság párt- és kormányküldöttségével világosan megmutatta a szocialista államok kölcsönös viszonyában az internacionalizmus elvei diadalát, a szocialista országok népei és kormányai törhetetlen akaratát, a megbonthatatlan egység és barátság további erősítésére. Az ezekről a tárgyalásokról szóló közös nyilatkozatokban és kijelentésekben hangsúlyozzák, hogy a szocializmus országai közötti kölcsönös kapcsolatok a közös eszméken, valamint a szocializmus és a kommunizmus építéséért, a világ békéjéért kitűzött harci célokon, a népek egymás iránti mélységes tiszteletén és bizalmán alapulnak.

Az 1957. január 18-i szovjet—kínai közös nyilatkozatban ez áll: „A szocialista országok közötti ilyen kapcsolatok új típusú kapcsolatok. Ezek a kapcsolatok a legmagasabb érdekeknek — az imperializmus elleni harc közös ügye győzelmének, a

különböző országokban a szocializmus építése ügye győzelmének, a kommunizmus diadaláért folyó harc közös ügye győzelmének van alárendelve. Mindkét fél részéről úgy látják, hogy a Szovjetunió és Kína legmagasabbrendű internacionalista kötelessége a szocialista országok egységének a megszilárdítása és erősítése a fent kifejtett elvek alapján.”

A szocialista tábor népei közötti megbonthatatlan szövetség és barátság világos kifejezésre jutott az 1955. május 14-én a Szovjetunió és az európai népi demokratikus országok között kötött varsói barátsági, együttműködési és kölcsönös segélynyújtási szerződésben. Ez a védelmi szövetség a béke, a demokrácia és a szocializmus szilárd alapja. A Szovjetunió és a szocialista táborba tartozó országok kormányai a moszkvai és a varsói értekezleteken kifejezték saját népeik szilárd akaratát — az agresszív imperialista tömbbel szembe állítják a szabadságszerető szocialista államok összevont erejét. Az imperializmus uralmát megdöntött népek katonai egységének lenini eszméje a szocialista haza együttes védelmére konkrétan megmutatkozik e szerződésben. Ezt a védelmi szerződést a Kínai Népköztársaság is teljes mértékben támogatja.

A Szovjetunió, az európai népi demokratikus államok és a Kínai Népköztársaság részéről a szocialista tábor országai biztonságának együttes biztosítására hozott összes intézkedés a háborús gyújtogatók korlátozását jelenti. Ezek az intézkedések az egész világ dolgozói között támogatásra találnak.

A szocialista államok védelmi szövetsége nemcsak rendeltetése szerint, de belső szerkezete szerint is gyökeresen különbözik az imperialista agresszív katonai tömböktől.

A NATO, a SEATO, a bagdadi paktum agresszív katonai tömbök tagjai között egyre inkább élesednek a kibékíthetetlen ellentétek. A nemzeti felszabadító mozgalmak elnyomására és a szocialista országok elleni agresszió előkészítésére létrehozott fenti katonai tömbök az amerikai, angol, francia és a többi imperialisták között Ázsia és Afrika gyengén fejlett és függő országai népeinek a kirablásában való legnagyobb részesedésért, a befolyási övezetek, a nyersanyag-források újrafelosztásáért, különösen az olajforrások birtokba vételéért folytatott harc küzdőteréül szolgálnak. Teljesen ért-

hető, hogy ilyen „szövetségesek” között nem lehet szilárd egység.

A szocialista államoknak az imperialista agresszió megfékezésére és visszaverésére létesített védelmi szövetsége a szocialista országok érdekközösségén, a szocialista tábor népei közötti barátságon az egyenlőség, a kölcsönös segítség és együttműködés elvein alapszik. A szocialista vívmányok és a békés szocialista építőmunka védelme, a népek nemzeti szabadságának és a szocialista államok szuverenitásának a védelme, a világ békéjének erősítése — ezek e védelmi szövetség nemes céljai.

A védelmi szövetség minden irányú erősítése mellett a kölcsönös együttműködés gazdasági, politikai és kulturális téren való mindenoldalú fejlesztése a szocialista államok biztonságának és a világbéke biztosításának fontos tényezője.

A HADSEREG TÁRSADALMI JELLEGE ÉS RENDELTETÉSE. A SZOCIALISTA ÁLLAM FEGYVERES ERŐI

1. A HADSEREG EREDETE ÉS LÉNYEGE A KIZSÁKMÁNYOLÓ TÁRSADALOMBAN

A hadsereg és a háború elválaszthatatlanul kapcsolódik egymáshoz, mindkettő az osztálytársadalom és az állam kialakulása és fejlődése folyamán egy és ugyanazon társadalmi alapon keletkezett. Az ősközösségi rendszerben hadsereg, mint különleges katonai szervezet nem volt. Az ősközösségi nemzetségek fegyveres erői Engels szerint az egész lakosság „öntevékeny” fegyveres szervezetét testesítették meg. E fegyveres szervezet a nemzetségi közösségen belül nem lehetett se az elnyomás eszköze, se más törzsek leigázásának a fegyvere, mert akkor még nem voltak meg az embernek ember általi kizsákmányolására a feltételek.

A termelőeszközök magántulajdona és az anyagi egyenlőtlenség megjelenésével kezdődik meg az ősközösségi rend és a vérségi, valamint ezzel együtt a katonai szervezet bomlása. A felfegyverzett nemzetségi tagok mellett megjelennek a gazdag vezető rétegből, a törzsi előkelőségekből alakult csapatok, amelyek az állandó csapatok magvát képezték. Ezek váltak a katonai parancsnokok és a rabszolgotartó nemzetségi arisztokrácia növekvő hatalmának társadalmi támaszaivá.

Az ókori Görögországban például az ősközösségi rendszer bomlási időszakában (az i. e. első évezred elején) a fegyveres erők szervezetét még megőrizték a nemzetségi közösség önkéntes népfelkelése formájában. Minden phatriának (néhány rokonnemzetség összességének) katonai parancsnoka volt,

aki közös katonai összejöveteleken döntött a katonai kérdésekben. Az egyes hadjáratok a nemzetségen belül elmélyítettek az anyagi egyenlőtlenséget és hozzájárultak a vagyon további felhalmozásához a nemzetségi előkelőségek kezében, megszilárdították a katonai parancsnok és csapataik hatalmát. A nemzetségi kormányzat szervei fokozatosan háttérbe szorultak. A nagy magántulajdonosok elkülönülő osztályának gazdasági uralmára támaszkodó katonai parancsnokok a törzsek vezéreivel együtt kezükbe vették a hatalmat, megteremtették az erőszakszervezetet — az államot. A kialakult állam támasza, a katonai csapat a hadsereg csírájává, az államhatalom egyik legdöntőbb szervévé vált.

Így a gazdaságilag erős osztály az ősközösségi-nemzetségi hagyományokat és a nép ellenállását összetörve, megkaparintotta a politikai uralmat. Az osztályellentétek növekvő élesedésének körülményei között a kizsákmányolók számára az uralom biztosítására szükségessé vált a külön szervezett erő létrehozása, hogy a kizsákmányolt tömegeket alárendeltségükben tudják tartani. A kizsákmányoló kisebbség kezében ilyen erő a hadsereg volt — „a támadó vagy védelmi háború céljaira az állam által fenntartott fegyveres emberek szervezett egyesítése”.¹

A születő államhatalmi rendszerben a hadsereg döntő szerepét a keletkező rabszolgotartó rendszer alapvető feladata határozta meg — biztosítani a rabszolgák erőszakos kizsákmányolását, azok rendszeres pótlását idegen országok népeinek elragadása és leigázása útján. Innen ered az állam két alapvető funkciója: 1. engedelmességre kényszeríteni a kizsákmányolt tömegeket; 2. szélesíteni saját területüket és megtartani azokat a külső ellenséggel szemben. Ezek a bármely kizsákmányoló államra jellemző funkciók határozzák meg az állam fegyveres erőinek társadalmi jellegét és rendeltetését.

Az uralkodási és alárendeltségi viszonyok gyökeres változásokat idéztek elő a fegyveres erők szervezésének elveiben is. A kizsákmányoló állam politikai hatalma nem tudott a nép „öntevékeny fegyveres szervezetére” támaszkodni, mivel az

¹ Engels: Válogatott katonai művek. Katonai Kiadó, 1956. 135. old. (oroszul).

uralkodó osztály érdekei ellentétesek a dolgozó tömegek érdekeivel. Azért, hogy gazdasági és politikai uralmukat megerősítsék, a nemzetségi előkelőség elválasztja a fegyveres erőt a néptől és szembe állítja vele. Megjelenik az állami költséggel fenntartott és a kizsákmányolók kezében levő engedelmes eszköz — a különlegesen szervezett fegyveres osztag. Ez a szervezet a nép ellen irányul és az uralkodó osztályok politikája erőszakos megvalósításának az eszköze.

A kizsákmányoló rendszer támaszául szolgáló hadsereg megjelenésének első napjaitól kezdve társadalmi összetétele szerint is a rabszolgatartó uralkodó osztály hadserege volt. Az ókori Kelet összes államaiban, az antik Görögországban és Rómában a hadsereget kezdetben csak a szabad polgárokkal egészítették ki, azokkal, akik a katonai szolgálat ellátására képesek voltak felszerelni magukat. A vagyontalan polgárokat és a rabszolgákat nem engedték a hadseregbe. Később, a szabad parasztok tömeges tönkremenése következtében ez a kiegészítési rendszer megváltozott. Megkezdődött az áttérés a zsoldos toborzási rendszerre. A hadsereg az állam terhére eltartott hivatásos-katonák állandó szervezetévé változott. Társadalmi szerepét és rendeltetését kizárólag a kizsákmányoló osztályok vezető felső rétegeinek politikája határozta meg.

A rabszolgatartó rendszert felváltó feudalizmus a katonai szervezet sajátos formáját teremtette meg. A római birodalom megdöntőinek fegyveres erői főleg a független gabonatermelők és a szabad parasztok népfelkelőiből álltak. A feudális viszonyok fejlődésével a földhöz kötött parasztságot felmentették a katonai szolgálat alól és a katonáskodás az uralkodó osztály kiváltságává lett. A paraszt népfelkelők átadták helyüket a földbirtokosok osztagainak — a nemesség tagjaiból szervezett lovagi lovasságnak. Az ilyen hadsereg nyíltan népellenes volt mind rendeltetése (a feudalista rendszer megerősítésének fő eszköze), mind társadalmi összetétele szempontjából.

A nyugat-európai hadseregtől eltérően, Oroszországban már igen régen első helyre került a gyalogság, amelyet paraszti és városi népfelkelés alapján egészítettek ki. A hadsereg ilyen szervezete leginkább megfelelt a védelmi háborúk követel-

ményeinek, amelyeket függetlenségéért a számtalan idegen hódító ellen az orosz nép viselt. Az orosz gyalogság döntő szerepet játszott a német és a svéd beavatkozók leverésében, az „arany horda” fölötti győzelemben és az országnak a tatárok igája alóli felszabadításában.

A XV. század második felétől az orosz állam fő fegyveres erejévé és támaszává a bel- és külpolitikában a fegyveres szolgálatot teljesítő nemesség vált. Emellett az országba bevándorolt emberekből állandó, különleges rendeltetésű csapatokat szerveztek, amelyek külső háború idején a gyalogság magvát képezték, és a parasztok, a városi adó és egyéb szolgáltatásra kötelezett lakosság fékentartását biztosították. Ezeknek az ezredeknek parancsnoki állománya a bojárokból és a nemesekből került ki.

Az első orosz reguláris hadsereg I. Péter uralkodása idején a feudál-abszolutisztikus állam megszilárdításáért folytatott harc idején jelent meg (a XVIII. század elején). Nyugat-Európától eltérően, az állandó orosz hadsereget hadkötelezettség, azaz paraszti közösségek szerinti újoncszedés alapján egészítették ki. A hadseregkiegészítés ilyen rendszerének a nyugat-európai zsoldostoborzó rendszerrel szemben egy sor előnye volt.

Az újoncszedésre való áttérést Oroszországban abban az időben mind társadalmi, mind tisztán katonai okok tették szükségessé. A külső ellenség elleni harcra nagy, jól képzett és fegyelmezett, nemzeti összetétele szerint egynemű, tapasztalt tisztek vezette hadsereg kellett. Az ilyen hadsereg — a néptől elszakított, nemesi tisztek irányítása alatt álló hadsereg — ugyanakkor engedelmes eszköz volt az uralkodó osztály kezében a parasztságnak abban az időben különösen fokozódó szabadságmozgalmának az elfojtására. Ez a hadsereg társadalmi lényegét tekintve, a feudális-jobbágy állam hadserege volt.

A kapitalista viszonyok fejlődése, a parasztság jobbágysági függőségből való felszabadítása és a burzsoázia hatalomra jutása Nyugat-Európában, létrehozták a tömeghadsereg kiegészítésének általános hadkötelezettségen alapuló feltételeit. A múlt század végére ez a rendszer vált általánossá majd minden kapitalista országban.

A burzsoázia ideológusai mindenképpen igyekeznek leplezni az imperialista államok hadseregeinek osztálylényegét és reakciós rendeltetését és arra hivatkoznak, hogy a kapitalizmusban a hadseregbe a lakosság összes társadalmi rétegeit bevonják. Bizonyítgatják, hogy a burzsoá hadsereg nem osztályt, hanem népi szervezetet képvisel, amely „össz nemzeti funkció” végrehajtására hivatott. Igyekeznek a hadsereg személyi állományát arról meggyőzni, hogy a hadsereg nem a burzsoázia osztályuralmának az eszköze, hanem az egész nép érdekeit szolgálja. A valóságban ez a hazugság azt a célt szolgálja, hogy elszigeteljék a hadsereget a néptől és a monopóliumok reakciós politikáját megvalósító engedelmes eszközül használják fel.

A burzsoá hadsereg társadalmi összetétele nem lehet politikai lényegének mutatója. A fegyveres erők politikai szerepét mindenekelőtt annak az államnak az osztálytermészete határozza meg, amelynek az adott hadsereg az eszköze. Ha az ókori állam a rabszolgatartók szervezete volt a rabszolgák fékentartására, ha a feudális állam a nagy földbirtokosok számára biztosította a jobbágy parasztság elnyomását, akkor a burzsoá állam a bér munkának a tőke általi kizsákmányolását védelmező eszköze volt, s ezeknek az államoknak a hadseregei az országuk dolgozói elnyomásának, s az idegen népek leigázásának fő fegyveréül szolgáltak és szolgálnak ma is. A kapitalizmusban a burzsoázia az államhatalmon keresztül határozza meg a fegyveres erők katonapolitikáját és társadalmi szerepét. A burzsoá államok összes hadseregei, függetlenül társadalmi összetételüktől, a burzsoá hatalom fenntartásának, a kizsákmányolók gazdasági és politikai uralma védelmének hadseregei. A kapitalista országokban — írta Lenin „az állandó hadsereg már mindenütt a reakció eszköze, a tőke szolgája a munka ellen vívott harcában, a népszabadság hóhéra”.¹

A múlt század végén, amikor majd minden kapitalista országban bevezették az általános hadkötelezettséget, Engels megjegyezte, hogy az állandó hadsereget mindenekelőtt belpolitikai érdekek miatt, a feltartóztathatatlanul fejlődő mun-

¹ Lenin Művei, 10. köt., 45—46. old.

kásmozgalom elfojtására tartják fenn. A kapitalista társadalomban a hadsereg általában a munkásosztály és a dolgozó tömegek ellen irányul.

Az Egyesült Államok csapatai például csak az 1886-tól 1895-ig eltelt időszakban a dolgozók 328 felkelésének elnyomásában vettek részt, s ezek során rendkívül dühödten tombolták ki magukat a védtelen lakosságon.

A munkásmozgalom növekedésével számszerűleg megnövekedtek a munkásosztály sztrájkjai és tüntetései ellen alkalmazott csapatok is. 1919. május 1-én az amerikai csapatok belőttek a tüntető munkásokba és Clevelandban lerombolták a szocialista párt helyiségeit. Ugyanabban az évben hihetetlen kegyetlenséggel elnyomták a szénbányászok és az acélöntőipar munkásainak sztrájkját. 1922-ben amerikai csapatokat vetettek be a sztrájkoló vasutasok ellen. 1932-ben követték el az első világháború veteránjai elleni vadállati méészárlást, amikor azok Washingtonban összegyűltek, hogy követeljék a nekik járó rokkantsági illetményeket. Ezt a szégyenteljes akciót Douglas MacArthur tábornok vezette.

Egy év sem telt el a méészárlás után, mikor az amerikai csapatok újra „harcba szálltak” saját népük ellen. 1933 tavaszán „lecsillapították” a farmerek nyugtalankodását. 1934 nyarán az amerikai hadsereg csapatai kétnapos harcot vívtak San-Francisco tengerészeivel és rakodómunkásaival. 1955 októberében New-Castle városában a kis kohóüzem sztrájkoló munkásainak lemészárlására 600 katonát küldtek ki harckocsi megerősítéssel.

A békésen tüntető dolgozók véres lemészárlása, a munkásosztálynak a burzsoázia féktelen kizsákmányolásával és önkényével szembeni ellenállásában mutatkozó legkisebb kísérleteinek kegyetlen elfojtása, a zabolátlan rablás és erőszak a gyarmati országokban, a demokratikus szervezetek szétvérese és a polgári szabadságjogok megvonása — ezek a kapitalista államok fegyveres erőinek reakciós szerepét és társadalmi lényegét bizonyító tények.

Az imperializmus viszonyai között, amikor a proletariátus osztályharca a legmagasabb fokra emelkedik, a monopolista kapitalizmus reakciós erői a hadsereget használják fel nem-

csak országuk dolgozói, de az idegen országok népei felszabadító mozgalmának elnyomására is. Az imperialisták katonai intervenciót szerveznek a forradalmi országok ellen, és fegyveres erőiket a szocialista forradalom fészkei szétverésére irányítják. A fokozódó forradalmi mozgalom elleni harcban a burzsoázia képes bármilyen bestialitásra és bűntényre, hogy a haldokló kapitalista rendszert megvédelmezze.

Az angol—amerikai katonai vezetésnek az idegen népek elleni bűnös tettekben hagyományai vannak. A múlt század közepén az angol csapatok lemoshatatlan gyalázattal piszkolták be magukat a sepoyak népi felkelése elfojtásánál Indiában, valamint az úgynevezett „ópium”-háborúk idején Kínában. Engels megjegyezte, hogy ezekben a háborúkbán „az angol újonckatonaság állati módon kegyetlenkedett kizárólag szórakozásból... a feslett garázdálkodás kedvéért”, mert az „állatcsordához hasonló hadsereg” számára nincsenek semmiféle erkölcsi alapelvek — a rablás, az erőszak, a gyilkosság — „a brit katona törvényesített joga”.¹

Ugyanígy viselkedtek az amerikai csapatok. A XIX. század végén és a XX. század elején rendkívül durván nyomták el a filippi nép felkelését. Két év alatt közel 600 ezer filippit semmisítettek meg. A Filippi-szigetcsoport legnagyobb és legnépesebb szigetén — Luzonon — a lakosság egyhatodát kiirtották.

Ezeket a „harci hagyományokat” folytatták az angol—amerikai megszállók a fiatal szovjetköztársaság elleni 1918—20. évi katonai intervenció időszakában. Ők okozták az ország népgazdaságának tönkretételét és szétzilálását, a békés lakosság tömeges kiirtását és ők követték el az erőszakosságokat. Az amerikai csapatok egyik volt parancsnoka, Graves tábornok visszaemlékezéseiben megírta, hogy az amerikai katonák és tisztek „kóboroltak az országban, mint az állatok, rabolták és irtották a békés lakosságot.”

Az, hogy a bűn milyen fokáig mehet el az imperialista állam hadserege, jól látható a fasiszta ideológiával elzüllesztett és erkölcsileg a vadállatok színvonalára süllyesztett, brutális hitleristák példájából. Becsületüket és lelkiismeretüket

¹ Marx, Engels művei, XI. köt., I. rész, 239—307. old. (oroszul).

vesztve megsemmisítették a civilizáció vívmányait, eltiporták az emberi kapcsolatok minden szabályát, az erőszak, az elnyomás és a rablás legalacsonyabbrendű céljait követték. Ezeket a rabló hagyományokat folytatja most a Nyugat-Németországban újraéledő „Wehrmacht”, elterjeszti azokat a NATO fegyveres erőin belül, amelyben a szárazföldi csapatok parancsnokává a véreskező hitlerista Speidel tábornokot nevezték ki.

Jelenleg az Egyesült Államok hadserege a nemzetközi reakció fő ereje, a gyarmati leigázás fő támasza. A munkássz-tály elleni fegyveres mérsárlás hagyományai, az indiánok elleni irtóhadjáratok és a gyengébb szomszédok elleni hódító háborúk szellemében nevelt Egyesült Államok hadserege ma a világ szabadságszerető népei ellen, a demokrácia és a szocializmus ellen irányuló csendőri erő szégyenteljes szerepét teljesíti.

Az amerikai imperializmus fegyveres erői népellenes, csendőri funkciót teljesítenek egy sor kapitalista országban, köztük az észak-atlanti tömbbe tartozó európai országokban. Ezeknek az országoknak a belső reakciója az amerikai csapatokra támaszkodik a dolgozók felszabadító mozgalmának elfojtásában, s a további fegyverkezési hajszában. A nyugat-német-országi imperialisták segítségükkel állítják vissza hadigépeze-tüket és hozzák létre az európai népek biztonságát fenyegető katonai szervezeteket. Az amerikai haderő szűklátókörű vezetői mindenütt mint a demokrácia és a szabadság kegyetlen üldözői, a kémek és a felforgatók megbízói, az agresszió és a „hidegháború” reakciós követői lépnek fel.

Különösen reakciós szerep vár az Egyesült Államok hadseregére, az agresszív köröknek a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen irányuló bűnös terveiben. Már a Koreában folytatott katonai intervenció felfedte a kegyetlen erőszakot és rablást folytató amerikai hadsereg arculatát. A koreai nép leigázására és egész Koreának az amerikai imperializmus katonai-stratégia: hídfőjévé változtatására törekedtek. Az Egyesült Államok agresszorai ma még jobban fokozzák a fegyverkezési hajszát, szélesítik a külföldi katonai tá-

maszpontok hálózatát, gyorsított ütemben átszervezik fegyveres erőiket a szocialista országok elleni atomhadviselésre.

A szovjet kormánynak a fegyverzet csökkentéséről, a tömegpusztító fegyverek eltiltásáról és a kollektív biztonság létrehozásáról szóló valamennyi javaslatát elutasító Egyesült Államok agresszív körői és az amerikai haderők szűklátókörű főkolomposai mindenképpen a nemzetközi helyzet kiéleződésére törekednek, fennhangon nyilatkoznak világuralmi törekvéseikről és durván beavatkoznak más, független államok belügyeibe. Az Egyesült Államok által folytatott, „az erő helyzetéből” politika, a „háború szélén” imperialista politika világos megnyilvánulása a közel- és közép-keleti népek szabadságára és függetlenségére törő úgynevezett Eisenhower-doktrína.

Ugyanígyan agresszív politikát folytatnak az Egyesült Államoknak az észak-atlanti tömbhöz tartozó partnerei — az Egyiptom ellen fegyveres intervenciót kezdeményező Anglia és Franciaország. A francia gyarmatosítók hadseregüket a nemzeti-felszabadító mozgalom elfojtására használják fel Algériában.

Tehát a jelenlegi nemzetközi élet egész folyamata leleplezi a kapitalista államok hadseregeinek „népi” jellegéről szóló hazugságot, megmutatja azok igazi osztálylényegét és rendeltetését. Ez a rendeltetés az imperialista politika egész tartalmából — a monopolistáknak a világ erőszakos újrafelosztásáért és a világuralomért folytatott harcából — következik. Az imperializmust — Lenin szavai szerint — „a legkevesbé béke- és szabadságszeretet, s a leginkább a militarizmusnak igen nagyfokú és mindenütt észlelhető fejlődése jellemzi”.¹

Az imperialista hadseregek népellenes rendeltetése mélységes ellentéteket szül, *először* — az imperialista államok fegyveres erői és az elnyomott országok népei között, *elsősorban* az Egyesült Államok hadserege és a népek között, amelyeknek az amerikai imperialisták a függetlenségére törnek; *másodszor* — minden imperialista országban a hadsereg és a nép között; *harmadszor* — a katonatömegek osztályérdekei és az imperialista államok reakciós, hódító politikája között.

¹ Lenin Művei, 28. köt., 242. old.

Mindezek az ellentétek gyengítik a burzsoá hadseregeket. Különösen veszélyes a burzsoáziára a hadsereg társadalmi összetétele és a hadsereg politikai rendeltetése közötti ellentmondás. Az imperialistáknak a világhuralomért folytatott elkeseredett harca közben ez az ellentmondás különösen nyilvánvalóvá és élessé válik. Az imperializmusban a háborúk világméretűvé válnak, a nagy erőfeszítéssel járó, tartós harcba bevonják a nép óriási tömegeit. Ilyen körülmények között különösen szemmel láthatóan jelentkezik a háború nagy sajátossága: az emberek milliói szeme előtt a valóságban lepleződik le a nép és a kormány közötti szakadás, amely korábban csak az öntudatos kisebbség számára volt látható.¹

A burzsoázia mindenképpen igyekszik a katonatömegek ideológiai megdolgozásával és erkölcsi ráhatással elsimítani, letompítani az ellentmondásokat.

Az amerikai imperialisták a legarcátlanabb demagógiát alkalmazzák, igyekeznek az általuk előkészített háborút igazságosnak, védelminek feltüntetni, s a szocialista országok békés politikáját agresszívnek beállítani. Amellett a dolgozó tömegek és a gyarmati népek felszabadító mozgalmának mindennemű támogatását megkísérlik a Szovjetunió és a Kínai Népköztársaság „közvetett agressziójának” feltüntetni. Meggyeznek abban, „hogyan fegyveres erővel »felszabadítják« Európa és Ázsia jelentős részét és itt megnevezik Lengyelországot, Csehszlovákiát, Magyarországot, Bulgáriát, Romániát, Albániát, Kínát, a Mongol Népköztársaságot és más országokat”.²

Az amerikai katonai szűklátókörűség képviselői különös figyelmet fordítanak a tiszték ideológiai megdolgozására. Arra számítanak, hogy a tisztnek nem elég, ha csak az akaratuk vak eszköze, hanem az imperialista politika meggyőződéses hívének kell lennie és e politika szellemében kell alárendeltjeit „nevelnie”. A burzsoázia érdekeit védelmező tisztikar a személyi állományt a kemény, automatikus fegyelemre és az uralkodó osztály akaratának gondolkodás nélküli teljesítésére irányítja.

¹ Lásd Lenin Művei, 8. köt., 37. old.

² Bulgaryin: Az SZKP XIX. kongresszusán elmondott beszédéből.

A kizsákmányoló állam hadserege, bár megmarad az uralkodó osztályok népellenes, hódító politikája eszközének, bizonyos feltételek között össznépi, védelmi feladatot is teljesíthet. Egyes országok életében előfordulnak esetek, amikor a kizsákmányoló állam hadserege az egész néppel együtt idegen hódítók ellen küzd. Ilyen szerepet játszott például az orosz hadsereg az 1812. évi honvédő háborúban, mikor Napóleon hódítása ellen küzdött.

Még az imperializmus korszakában sincs kizárva a felszabadító háborúk lehetősége a nemzeti függetlenségükre törő agresszió, az imperialista államok támadásának kitett kapitalista államok részéről. Ilyen helyzet keletkezett Európában a hitleri Németország által végrehajtott agresszió következtében.

A mai burzsoá hadseregek életében előforduló ilyen időszakok esetében figyelembe kell venni, hogy — először, a felszabadító harc nem a kizsákmányoló állam belső természetéből következik, hanem a külső körülményekkel, más kizsákmányoló államok hódító politikájával függ össze; másodsor az ilyen harc nem változtatja meg a kapitalista állam hadseregének társadalmi jellegét és rendeltetését (hogy népe elnyomásának és más országok leigázásának az eszköze legyen).

A fasisztaellenes védelmi háborúban részvevő angol—amerikai fegyveres erők ugyanakkor a viláგuralomért folyó harcban a hitleri Németországgal versengő államaik imperialista politikáját valósították meg. Ezért mindenképpen fékezték a hitleristák által megszállt országok népi-nemzeti felszabadító mozgalmát, s ezekben az országokban támogatták az új-fasiszta elemeket és a népellenes kormányokat, hogy így meggátolják a reakciós erők teljes szétverését és a népi demokrácia győzelmét egész Európában. A Szovjetunió és a szocialista tábor elleni új agresszív háborút előkészítő amerikai imperialisták már a második világháború folyamán lerakták háború utáni politikájuk alapjait.

A szocialista állam hadserege következetesen és önfeláldozóan harcolt az összes népek fasiszta iga alóli felszabadításáért, s döntő szerepet játszott a hitleri Németország és az imperialista Japán leverésében.

A fasiszta államok tömbjének szétverése a második világháborúban, a győzelmes forradalom Kínában és az állami önállóság kivívása egy sor elnyomott és függő országban, jelentősen meggyengítette az egész kapitalista tábort és élesen fokozta az imperializmus gyarmati rendszerének széthullását. India kivívta állami szuverénitását, Burma, Indonézia, Egyiptom, Szíria, Szudán, Marokkó, Tunisz és egy sor, a múltban elnyomott ország kiharcolta függetlenségét. „Beköszöntött a világtörténelemnek az a Lenin megjósolta új korszaka, amikor Kelet népei tevékenyen részt vesznek az egész világ sorsa intézésében, s a nemzetközi viszonyok hatalmas, új tényezőivé válnak”.¹

A gyarmati függőségtől megszabadult országok saját új ipart építenek, fejlesztik a nemzeti kultúrát, erősítik államberendezésüket és megalakítják saját fegyveres erőiket. E fegyveres erők politikai jelentősége lényegesen különbözik az imperialista államok hadseregeinek rendeltetésétől. Ázsia és Afrika minden felszabadult országa az imperializmus elleni harcban érte el állami függetlenségét. Ezen országok fegyveres erői népeik békés munkáját és állami érdekeit védik.

Tehát az imperializmus bukásának és a szocialista világrendszer kialakulásának az időszakában a gyarmati és a függő országok népei nemzeti felszabadító harcának győzelmes fejlődése új nemzeti államok kialakulásához és a jellegük szerint imperialistaellenes, az országuk állami szuverénitását és nemzeti újjászületését védelmező hadseregek szervezéséhez vezet.

Ezek az országok a szocialista világrendszerrel és a többi békeszerető állammal együtt szélesedő, az imperialista tábor agresszív politikájával ellentétes „békeövezetet” alkotnak. Létrejöttek a hatalmas nemzetközi erők, amelyek tevékenyen befolyásolják a történelmi események menetét, meg tudják fékezni az imperialista agresszorokat és ha kell, határozottan vissza tudnak ütni. A gyarmati függőségtől megszabadult országok hadseregei a tartós békéért és a népek függetlenségéért vívott harcból kiveszik részüket, s ezzel megmutatják haladó politikai szerepüket.

¹ Hruscsov: A Központi Bizottság beszámolója az SZKP XX. kongresszusának, Szikra, 1956. 28. old.

A kizsákmányolók elleni harcra kelt elnyomott osztályok gyakran törekednek forradalmi katonai szervezetek létrehozására, amelyek képesek ellenállni a hódító államok hadseregeinek. Már az ókori Rómában, a rabszolgák lázadása idején Spartacus erős, a rabszolgatartók fegyveres erői ellen szilárdan harcoló hadsereget szervezett. Később, a hűbérurak elleni forradalmi háborúra felkelt parasztok is megszervezték a hűbérurak hadseregei ellen bátran küzdő fegyveres csapatukat. A kimagasló cseh hadvezér, Jan Zsiska a XV. század elején a fellázadt parasztokból és kézművesekből jól képzett, harcképes hadsereget szervezett, amely sikeresen visszaverte az európai reakció megismételt „keresztes hadjáratait”. Oroszországban a parasztháborúk éveiben, Jemeljan Pugacsov vezetésével lovassággal és tűzérséggel rendelkező nagy létszámú partizánosztagok harcoltak és eléggé rendezett harci szervezetet képviseltek.

A parasztok hűbérellenes felkelései azonban nem voltak elég szervezettek és a parasztság nem látta világosan forradalmi-felszabadító feladatait. Vezetésük nem volt megbízható és enélkül a jobbágytartó-hűbérurak elleni harcuk nem lehetett sikeres. Csak — az egyedüli, mindvégig forradalmi és szervezett osztály — a proletariátus megjelenése biztosította a parasztság és a kizsákmányolt tömegek részére az igazi vezért és érdekeinek hűséges védelmezőjét.

A dolgozóknak a kapitalizmusban vívott forradalmi-felszabadító harca újszerűen követelte a proletariátus katonai szervezetének felépítését, amely nélkül a burzsoáziával szemben az osztály-ütközeteket nem lehetett megnyerni. Már az első, 1848—49. évi forradalomban lefolyt proletárforradalmi mozgalmak elemzése alapján Marx és Engels arra a következtetésre jutott, hogy a kizsákmányoló osztály megsemmisítéséhez a munkásosztálynak „olyan erkölcsi és fizikai erővel rendelkező hadseregbe kell szerveződnie, amely képes az ellenséges csapatok ellen harcolni”.¹ E történelmi feladat fényénél mélyen tanulmányozták a párizsi kommün tapasztalatát, amely a proletariátus katonai szervezetének első példája volt, amelyet azonban nem használtak fel kellő mértékben, mint

¹ Marx, Engels művei, IX. köt., 262. old. (oroszul).

forradalmi harceszközt a belső reakciós erők határozott elnyomására.

A munkásosztály katonai szervezetének létrehozása különösen szükséges és időszerű az imperializmus korszakában. A cári önkényuralom össznépi megrohamozására készítve elő a forradalmi fegyveres erőket, Lenin bebizonyította, hogy a cárizmus megdöntéséért és a forradalmi kormány megalakításáért a proletariátus csak saját forradalmi hadseregének létrehozása esetén képes sikeresen harcolni. „Forradalmi hadsereg feltétlenül kell azért — magyarázta Lenin —, mert a nagy történelmi kérdéseket csak *erővel* lehet eldönteni, az *erő szervezete* pedig a korszerű harcban a katonai szervezet”.¹ A burzsoázia a katonai erőt a dolgozó tömegek elnyomására alkalmazza. A munkásosztály köteles forradalmi erőszakot alkalmazni, hogy a burzsoáziát legyőzze, kisajátítsa és lefegyverezze.

E feladat teljesítése a burzsoá hadsereg — a régi rendszer erősítésére, a tőke hatalmának fenntartására szolgáló megcsontosodott eszköz — szétkergetése és megsemmisítése nélkül nem lehetséges. Bármely győzelmes forradalom első rendelkezése — írta Lenin — arra irányul, hogy szétverje, szétkergesse a régi hadsereget és az új osztály új katonai szervezetével váltsa fel. „Az uralomra törő új társadalmi osztály sohasem szerezhette és szilárdíthatta meg ezt az uralmat — és nem teheti meg ezt ma sem — másként, mint úgy, hogy teljesen felbomlasztja a régi hadsereget...”²

A kapitalizmus forradalmi megdöntésének korszakát megnyitó országban a burzsoázia fölötti győzelmet elérni hatásos katonai erő nélkül nem lett volna lehetséges. Csak a proletariátus gondosan előkészített katonai szervezete biztosította az októberi fegyveres felkelés sikerét, amely nélkül nem lehetett volna megvalósítani, az akkor kialakult helyzetben, a győzelmes szocialista forradalmat. A szovjetország munkásosztálya és a széles félproletár tömegeinek katonai szervezete a proletárdiktatúra kivívása és megszilárdulása döntő eszkö-

¹ Lenin Művei, 8. köt., 573. old.

² Lenin Művei, 28. köt., 290. old.

zének, a szocialista társadalom építésének politikai alapjául szolgált.

Ezt az igazságot igazolja a Kínában folyt polgárháború, amelynek folyamán a kommunista párt vezette munkásosztály megszervezte a dolgozók nagy létszámú, népi felszabadító hadseregét. A hatalmas forradalmi hadsereg létrehozásában rejtett a sokmillió kínai nép előtt az új, a szocialista élet felé utat nyitó, a népi demokrácia győzelmével végződött kínai forradalom egyik sajátossága és óriási előnye.

2. A SZOVJET FEGYVERES ERŐK LÉTREHOZÁSA, TÖRTÉNELMI RENDELTETÉSE ÉS SAJÁTOSSÁGAI

A munkásosztály burzsoáellenes forradalmi harci tapasztalatait tanulmányozva, Marx és Engels arra a következtetésre jutott, hogy a proletariátusnak — a szocialista forradalmat befejezve — szét kell törnie a burzsoá államgépezetet és új államapparátust kell létrehoznia, meg kell semmisítenie a burzsoá hadsereget, amelyet a nép általános felfegyverzésével kell felváltani.

A kizsákmányoló állam reguláris hadseregének felváltását a nép általános felfegyverzésével, a népi miliciával; annak idején a marxisták mindenfelé propagálták nyugaton és Oroszországban. Ennek nagy jelentősége volt a burzsoá hadseregek, mint a kizsákmányoló rendszer legmakacsabb támaszai népellenes jellegének leplezésére.

A régi, szociáldemokrata program össznépi milícia létesítését követelte az összes fegyverfogható polgár laktanyán kívüli katonai oktatása alapján. Ez volt a proletariátus egyik követelése, amikor a szociáldemokrata munkáspártok a burzsoá állam és hadsereg szervezésének demokratikusabb formáira törekedtek. Az állandó burzsoá hadsereg helyett össznépi milícia követelése pozitív jelentőségű volt a proletariátusnak a demokratikus társadalmi-politikai rendszerért folytatott harcában, a kapitalizmusban.

Oroszországban a nép általános felfegyverzése követelésének harci jelszava egyben a cárizmus elleni fegyveres felkelésre szólította a munkásosztályt és a dolgozó tömegeket. Az

össznépi miliciának kellett volna felváltania a cári csapatokat és a rendőrséget, hogy a munkásosztály és a parasztság forradalmi-demokratikus diktatúrája támaszává, majd később a proletárdiktatúra támaszává váljon. Lenin hangsúlyozta, hogy „a proletariátusnak meg kell szerveznie és fel kell fegyvereznie a lakosság valamennyi szegény, kizsákmányolt részét...”¹ A „felfegyverzett nép”, az „össznépi milícia” jelszavak ilyen értelmezése a proletariátusnak a demokratikus forradalomban való hegemoniája lenini eszméjéből, a polgári-demokratikus forradalomnak a szocialista forradalomba való átnövése elméletéből következett.

1917 februárja után, amikor az orosz munkások és parasztok megdöntötték az önkényuralmat, a kapitalisták és a földesurak minden erejükkel a régi hadsereg, a rendőrség, a tisztviselő-apparátus fenntartására törekedtek. A reakció ugyanakkor megkísérelte ellenforradalmi céljaira felhasználni a nép körében népszerű össznépi milícia eszméjét. A „polgári milícia” képében a burzsoáziához hű egyének parancsnoksága alatt, deklasszált és kispolgári elemekből, szorosan zárt fegyveres osztagokat akartak létrehozni. A bolsevik párt leleplezte az osztályellenség fogásait és szilárdan kitartott az összes dolgozó felfegyverzésének követelése mellett. A bolsevikok úgy vélték, hogy proletármiliciát kell szervezni, mint az össznépi milícia magvát, amelyben a munkások egyesülének a forradalmi katonákkal. A munkásosztály vezetése alatt álló új, népi fegyveres erő volt hivatott a régi hadsereg és rendőrség felváltására, a demokratikus forradalom végigvitelére és a forradalom szocialista szakaszába való átmenet biztosítására.

A régi hadsereg már a burzsoá Ideiglenes Kormány uralmának időszakában a cári tábornokok ellenforradalmi összeküvésének és felkelésének fészkévé vált. Ezzel egy időben a katonatömegek mindinkább meggyőződtek a folytatódó imperialista háború népellenes és rabló jellegéről. Mindez elkerülhetetlenül a régi hadseregnek még az 1917. évi októberi fegyveres felkelés előtti bomlásához vezetett. A Nagy Októ-

¹ Lenin Művei, 23. köt., 354. old.

beri Szocialista Forradalom meggyorsította a belső ellentmondásokkal szétmarcangolt régi hadsereg szétesését.

A régi hadsereg alkalmatlan volt a szocialista forradalom vívmányainak a burzsoázia és a földesurak ellenforradalmi felkelésétől való védelmére, s nem tudta az ország védelmét az idegen betörésektől biztosítani. A négyéves imperialista háború által végsőkéig kifárasztott hadsereg harcértéke a minimumra csökkent. A katonák hazaigyekeztek, hogy részt vegyenek a földesúri földek felosztásában. A régi hadsereg tábornokai és tisztjei többségükben ellenségesen álltak szemben a szovjethatalommal. Ők képezték a burzsoá-földesúri ellenforradalom aktív erejét, amely elkeseredett harcot folytatott a békekötés ellen és megkísérelte a még meg nem erősödött szovjethatalmat a német csapásnak kitenni.

Lenin nagy érdeme abban áll, hogy alkotóan továbbfejlesztette a marxizmus fent részletezett tételét a burzsoá hadseregnek a proletariátus új, fegyveres szervezetével való felváltásáról a proletárforradalom meneténél fennálló sajátos belöldi és nemzetközi helyzetben.

„...Az uralkodó osztálynak, a proletariátusnak, ha valóban uralkodni akar és uralkodni fog, ezt katonai szervezetével is be kell bizonyítania”¹ — mondotta Lenin. Lenin szerint a nép általános felfegyverzésének és az össznépi milícia létrehozásának a követelése nem felel meg a proletárdiktatúra állama megszilárdításának és védelmi érdekeinek, és a szocialista forradalom vívmányai megvédésének a feladatait sem biztosítja az imperialista államok intervenciója és a megdöntött kizsákmányolók felkelései esetén.

A polgárháborút a nemzetközi burzsoáziával együtt kirobbantó megdöntött osztályok elkeseredett ellenállásának körülményei között a proletárdiktatúra megőrzése és megszilárdítása érdekében nem „össznépi felfegyverzés” kellett, hanem a dolgozók felfegyverzése és a kizsákmányoló osztályok lefegyverzése, nem „össznépi miliciára”, hanem a proletariátusnak a dolgozó parasztokat magában foglaló katonai osztályszervezetére volt szükség. Katonai tekintetben a szovjet állam fegyveres erejének a milicián alapuló szervezete nem felelt meg a helyzet követelményeinek azért, mert nem tudott volna az

¹ Lenin Művei, 29. köt., 147. o.d.

imperialista államok fegyveres erőinek és a belső ellenforradalmi erőknek ellentállni.

A kapitalista nagyhatalmak a sokmillió, jól kiképzett állandó hadseregeiket bármikor bevethették — és valóban be is vetették a fiatal szovjetköztársaság ellen. Az országon belül a burzsoá földesúri ellenforradalom nagyszámú tapasztalt katonai káderrel rendelkezett, akikből fegyveres osztagokat, majd a szovjethatalom ellen hadseregeket szerveztek. A népi milícia, még ha az osztály jellegét tekintve szocialista, munkás-paraszt milícia is lett volna, nem tudta volna a szocialista hazát a belső ellenforradalom és a külföldi beavatkozók együttes erőivel szemben megvédeni.

A Lenin vezette kommunista párt számolt ezzel a körülménnyel, és a munkások, a parasztok, a katonák forradalmi tömegei elé azt a feladatot tűzte, hogy a legrövidebb idő alatt reguláris munkás-paraszt vörös hadsereget — új típusú hadsereget szervezzenek.

*

A munkás-paraszt hadsereg szervezéséhez a kommunista párt és a szovjet kormány a Nagy Októberi Szocialista Forradalom után azonnal hozzáfogott.

A párt e munkában a dolgozó tömegek forradalmi alkotótehetségére támaszkodott. Lenin feszülten figyelte a hadsereg forradalmi szervezeteinek tevékenységét, irányította munkájukat, gyakran felszólalt a vörös hadsereg gyűlésein, a hadsereg és a flotta küldötkongresszusán.

1917 decemberében a flotta első oroszországi kongresszusán Lenin beszédet mondott, amelyben hangsúlyozta a munkások és a parasztok alkotótehetségének fontosságát az új állam és fegyveres erői építésében.

A régi hadseregek leszerelésére összehívott összhadsereg kongresszusához küldött üdvözlésében Lenin kifejezte meggyőződését, hogy a jelenlegi helyzetben átélt sok nehézség ellenére *a szocialista hadsereg szervezése nagy feladatát sikeresen fogják teljesíteni.*¹

¹ Lásd Lenin Művei, 26. köt., 443. old.

A régi hadsereg felbomlott, a katonák ezrei megszöktek, az arcvonalat teljes egységek hagyták ott önkényesen. Ezért a Németországgal és Ausztriával megkötött fegyverszünet után a szovjet kormány hozzálátott a régi hadsereg fokozatos leszereléséhez.

A szovjet kormány ugyanakkor megkezdte a munkás-paraszt hadsereg első önkéntes egységeinek a megalakítását, figyelmesen választotta ki az élenjáró munkások fegyveres erőinek soraiba a régi hadsereg és flotta forradalmi elemeit. Az „1918. január 14-i beszéd a forradalmi hadsereg első megalakulatai búcsúztatásán”, Lenin az új típusú hadsereg rendeltetése és feladatai meghatározásánál a következőket mondotta:

„Üdvözlöm a ti személyetekben a szocialista hadseregnek azokat az első, hős önkénteseit, akik meg fogják teremteni az erős forradalmi hadsereget. Ennek a hadseregnek a hivatása, hogy megoltalmazza a forradalom vívmányait, népi hatalmunkat, a Katona-, Munkás- és Parasztküldöttek Szovjetjeit, az egész új, igazán demokratikus rendet a nép valamennyi ellenségével szemben, akik most minden eszközt igénybe vesznek, hogy megássák a forradalom sírját”.¹

Az ellenforradalmi felkelők elleni harc kezdetén jelentős szerepet játszottak a vörösgárda osztagai, a munkások és szegényparasztok partizánegységei. De a vörösgárda kis létszámú volt, területi elv alapján épült, nem volt központi irányítása és ezért nem tudta teljes mértékben betölteni feladatait a beavatkozók és a fehérgárdisták elleni harcban. Nem tudták megoldani e feladatot a partizánosztagok sem. A szovjet kormánynak a reguláris munkás-paraszt vörös hadsereg szervezéséről szóló rendelete után a vörösgárda osztagok az új reguláris egységek vázául szolgáltak. Sok partizánosztag szintén beolvadt a szocialista állam reguláris hadseregébe.

A népi komiszárok szovjetjének a munkás-paraszt vörös hadsereg létesítéséről szóló rendeletét, 1918. január 28-án adták ki — Lenin írta alá. A rendeletben kidomborították a szovjet állam hadseregének a régi hadseregtől való elvi eltérését.

¹ Lenin Művei, 26. köt., 436. old.

„A régi hadsereg — hangzik ebben a történelmi okmányban — a burzsoázia eszköze volt a dolgozók osztályelnyomására. A hatalomnak a dolgozó és a kizsákmányolt osztályok kezébe jutásával új hadsereg létrehozása vált szükségessé, amely a szovjethatalom támaszát képezi.”¹

1918. február 14-én hozták nyilvánosságra a Népbiztosok Tanácsának rendeletét a munkás-paraszt vörösflotta szervezéséről.

1918 tavaszán merült fel az a veszély, hogy a balti flotta Helsingforsban és Tallinban állomásozó fő erőit képező hajóegységeket német imperialisták birtokba veszik. Lenin 1918. február 17-én kiadott rendeletére a bolsevikok vezette balti tengerészek nehéz körülmények között hajtották végre a 211 különböző osztályba tartozó hajó kihajózását Helsingforsból és Tallinból Kronstadtba. Szovjet-Oroszország balti flottáját megmentették és az az állam új hadiflottája megalakítására szolgált alapul.

A hadsereg és a flotta tevékenységének összehangolása végett Lenin javaslatára megszervezték a magasabb katonai szovjetet. A szovjet feladatai a következők voltak: a katonai és a tengerészeti szerveknek az állam védelmére, a hadsereg és a flotta megalakítására vonatkozó tennivalói meghatározására; a magasabb parancsnoki beosztásokba kerülő katonai káderek tanulmányozása és kiválasztása.²

A szocialista haza védelmét szervező kommunista párt és szovjet kormány állhatatosan támaszkodott a munkások és a dolgozó parasztek forradalmi lelkesedésére és osztályöntudatára. A párt egyenesen és nyíltan megmondta a népnek, hogy óriási nehézségekkel teli harc előtt áll az állig felfegyverzett imperializmus és a burzsoá-földesúri ellenforradalom elleni küzdelemben.

Midőn a német imperialisták megsértették a fegyverszünetet és megkezdték a szovjetország elleni támadásukat, a kommunista párt és a szovjet kormány „Veszélyben a szocialista haza!” felhívással fordult a munkásokhoz és a parasztekhez. A német imperialisták katonai intervenciójának a szovjetha-

¹ Pravda 1918. február 1-i száma.

² Lásd Leninszkij Szbornyik XXXIV., 21. old. (oroszul).

talom megdöntése és a szovjetországnak a német kapitalisták és földesurak gyarmatává változtatása volt a célja. A támadás éles erkölcsi-politikai fordulatot váltott ki a tömegekben és forradalmi fellendülést az országban. A párt azon felhívására, hogy minden erőt mozgósítani kell a szocialista haza védelmére, a munkásosztály a vörös hadsereg egységeinek erőteljesebb megalakításával felelt.

Február 23 — a népi erők tömeges mozgósításának a napja a szocialista haza védelmére és német imperialisták visszaverésére a vörös hadsereg osztagai megalakításában a fordulópontot jelentette. Ezért ünnepelték meg később február 23-át, mint a vörös hadsereg és a vörös flotta születésnapját. Az új hadsereg fiatal osztagainak fegyveres ellenállásával találkozó német imperialisták meggyőződtek arról, hogy a munkások és parasztok mindenáron megvédelmezik a szocializmust, ezért beleegyeztek a béketárgyalások felújításába. Békefeltételeik azonban még súlyosabbak voltak, mint a megelőző tárgyalások folyamán. A szovjet kormány elfogadta ezeket a békefeltételeket, hogy hadserege megerősítésére időt nyerjen. A párt és a kormány előkészítette az országot a kegyetlen harcra, megerősítette a szovjetköztársaság védelmi képességét.

A párt 1918 március elején a béke kérdésének végleges eldöntésére összehívott VII. pártkongresszuson megerősítette a lenini irányvonalat a breszti béke, valamint a dolgozó tömegek és a vörös hadseregnek a szocialista haza önfeláldozó védelmére való előkészítése érdekében. A kongresszus szükségesnek ismerte el mindenütt a vasfegyelemmel és egységes akarattal összefogott tömegszervezetek létrehozását. Olyan szervezeteket, amelyek együttes, önfeláldozó tettekre képesek nemcsak a hétköznapiakon, de különösen az élet kritikus pillanataiban. Elhatározták a felnőtt lakosság általános katonai ismeretekre történő oktatását.¹ A kongresszus irányvonalat szabott a fegyveres erők, mint a forradalom vívmányai védelmére szolgáló alapvető eszköz építésére. A párt fő feladataként Lenin a katonai ismeretek elsajátítását tűzte ki.

A párt VII. kongresszusán Lenin felszólalásaiban és a kong-

¹ Lásd az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatait, I. rész, 471. old.

resszus után is számtalanszor rámutatott arra, hogy a hadsereg nekünk nemcsak az orosz fehérgárdisták szétverésére kell, hanem a még erősebb ellenség, a nemzetközi imperializmus elleni harcra, amely számtalan kísérletet fog tenni a szocialista állam megdöntésére. A haza védelméhez — mondotta Lenin — teljes komolysággal, előrelátással és éberséggel kell hozzálátnunk a nemzetközi imperializmus próbálkozásai középette.

A VII. kongresszus határozatainak a teljesítésére a párt sokrétű tevékenységet folytatott a fegyveres erők létrehozása, a dolgozók katonai kiképzése és a szovjet hadsereg egységei megalakítása érdekében. Helyi szervezési és nyilvántartási szervezeteket és központi apparátust hoztak létre.

A kommunista párt a katonai építés kezdetén kénytelen volt tapogatózva haladni, a gyakorlatban kipróbálni az új hadsereg különböző fajtájú kiegészítési és szervezési módszereit, valamint harceljárásait.

Kezdetben a hadsereget és a flottát önkéntes alapon egészítették ki. Ez a fejlődés elkerülhetetlen szakasza volt a kimerítő háború következtében. Az önkéntes elv biztosította azt, hogy a munkásosztály és a dolgozó parasztság legszilárdabb, legöntudatosabb tagjai kerültek a szovjet hadsereg soraiba és ez hozzájárult a hadsereg gyors létrehozásához.

De az önkéntesség alapján nem lehetett reguláris tömeghadsereget megalkotni. Pedig a hadseregbe szükség volt a fehérgárdista ellenforradalom és a külföldi intervenció szétzúzásához. Ezért a szovjet kormány kihirdette a dolgozók általános mozgósítását. (Az Összoroszági Központi Végrehajtó Bizottság 1918. május 29-i rendelete, a Népbiztosok Tanácsának 1918. június 12-i rendelete.) A Lenin javaslata alapján a mozgósítás végrehajtására szervezett rendkívüli bizottság és a kiegészítés helyi szervei — a katonai népbiztosságok — erőteljes munkába kezdtek a tömeghadsereg általános hadkötelezettségi alapon való létrehozására.

A szovjetek V. összoroszági kongresszusa törvényerőre emelte a szovjet polgárok általános hadkötelezettségét. Rámutatott arra, hogy a szocialista haza fegyveres védelmének megtisztelő kötelezettsége a dolgozókra hárul. A nem dolgozó

elemek részére ez a kötelezettség különböző védelmi jelentőségű munkák végzését jelentette (árokásás, útjavítás stb.).

A szovjet hadsereg sikeres feltöltését az általános hadkötelezettség alapján csak 1918 második felében sikerült megvalósítani, amikor a középparasztok hangulatában — a szovjethatalom támogatása irányában — fordulat következett be.

Az akkori időben kialakult helyzet szintén többmillióس tömeghadsereg létrehozását követelte: 1918 őszére az imperialista államok intervenciója erősödött. A Németországot legyőző Anglia, Franciaország, az Egyesült Államok és Japán imperialistái fegyveres erőiket a szovjet állam ellen irányították.

A szocialista állam új fegyveres erői építésében a kommunista párt és a szovjethatalom óriási nehézségeket küzdött le. E problémák megoldása terén a tapasztalat hiánya sok hibához vezetett. A dolgozók egy része nem értette, hogy a munkás-paraszt hadsereg nem teljesítheti a maga történelmi hivatását szigorú fegyelem és központi irányítás nélkül. 1918 második felében és 1919 elején a szovjet hadsereg sok egységének a vezetésében és a tevékenységében még erősen mutatkozott az önkényeskedés. Ez komoly mértékben zavarta a szovjet hadsereg harci erejének fokozását. Rendkívül bonyolult feladat volt a háborús tapasztalatot szerzett munkásokból és parasztokból kiképezni az új parancsnoki állományt. Bonyolult volt a régi katonai szakemberek felhasználásának a problémája is.

A szovjethatalom ellenségei kihasználták ezeket a nehézségeket. Elkéseredett ellenállást tanúsítottak a kommunista pártnak és a szovjet kormánynak a munkás-paraszt hadsereg és flotta építésére kiadott intézkedéseivel szemben.

A reguláris, fegyelmezett, egységes központi irányítás alatt álló hadsereg létrehozása ellen léptek fel az eszerek, a men-sevikek és a legkülönbözőbb fajta anarchista elemek. A Lenin vezette kommunista párt határozott harcot folytatott azok ellen, akik szembeállították a fegyveres erők partizánszervezetének eszméjét és a partizánharcmodot a tervszerűen szervezett és központosított hadsereggel.

A szovjet hadsereg és a haditengerészet építésében óriási

szerepet játszott a bolsevik párt VIII. kongresszusa. A párt Lenin által kidolgozott és a VIII. kongresszuson elfogadott programjában, valamint a kongresszusnak a katonai kérdésben külön elfogadott határozatában rögzítették a szovjet állam fegyveres erői felépítésének alapvető elveit.

A VIII. kongresszuson tartott beszédében mondotta Lenin: „Egyik kísérletet a mások után hajtottuk végre, megpróbálkoztunk azzal, hogy önkéntes hadsereget hozunk létre, tapogatózva haladtunk előre, keresgélünk, próbálgattuk, milyen úton-módon lehet a feladatot az adott körülmények között megoldani. A feladat azonban világos volt. A szocialista köztársaság fegyveres védelme nélkül nem lehettünk meg.”¹

A VIII. kongresszuson Lenin és harcos társai határozott küzdelmet folytattak a „katonai ellenzék” ellen, amely jelentős részben a szétvert „baloldali kommunisták” maradványaiból, továbbá a soha ellenzékben részt nem vett hadseregbeli bolsevikokból állt, akik elégedetlenek voltak Trockij magatartásával és vezetésével a hadseregben. A „katonai ellenzék” fellépett a hadseregbe bevezetett szigorú fegyelem és a központi irányítás ellen, védte a partizánkodás csökevényeit és ebből következett, hogy akadályozta a reguláris hadsereg létrehozását. A „katonai ellenzék” e nézeteit, mint helyteleneket és károsakat, elvetették. A kongresszus az erős, központosított, reguláris szovjet hadsereg létrehozására a lenini állásfoglalást fogadta el.

„A politikai hatalom meghódítása lehetővé tette a proletariátusnak, hogy az államapparátust felhasználja olyan központosított hadsereg tervszerű felépítésére, amelynek egységes szervezete és egységes vezetése egyedüli biztosítóka annak, hogy a legnagyobb eredményeket a legkisebb áldozatok árán érhesse el.”²

A kongresszus feladatul szabta: minden módon megszilárdítani a katonai fegyelmet, harcolni az előljáró szervek és parancsnokok parancsainak feltétel nélküli teljesítéséért az összes csapatban és osztagban. A szilárd katonai fegyelem

¹ Lenin Művei, 29. köt., 146. old.

² Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozata, I. rész, 503. old

a reguláris hadsereg elválaszthatatlan jellemvonása, és a hadsereg ütőképességének elengedhetetlen feltétele.

A szovjet hadsereg szervezésének kezdeti időszakában legnehezebb volt a parancsnoki állomány kialakítása a munkásokból és a parasztokból. A régi hadsereg parancsnoki állománya többségében a kizsákmányoló osztályok tagjaiból állt. A szovjethatalom létrejötte első napjaiban a régi tisztikar jelentős része aktív ellenforradalmi harcot folytatott ellene. A régi hadsereg tisztikarában voltak a dolgozó osztályokból származó, az imperialista háború időszakában parancsnoki beosztásba előléptetett tisztek is. Ezek közül sokan, továbbá a gazdagabb osztályokból kikerült egyes hazafiasan érző tisztek a munkás-paraszt hatalom mellé álltak és önként részt vettek az új hadsereg építésében. Ez azonban nem fedezte az óriási káderszükségletet. A munkásosztály előtt az a feladat állt, hogy a legrövidebb időn belül adjon új parancsnoki kádereket az országnak. A párt VIII. kongresszusa megállapította: csak az öntudatos munkások és parasztok köréből kikerülő parancsnoki állomány segítségével lehet elérni a fiatal forradalmi hadsereg szükséges szervezeti összetartását és szilárdságát.¹

A szovjet hadsereg parancsnoki állományáról Lenin fogalmazta meg az alapvető tételeket és megjelölte kiképzésük gyakorlati irányvonalát.

Lenin utasításai a párt VIII. kongresszusán ebben a kérdésben hozott határozatokon nyugodtak. A párt és a szovjet állam két irányban folytatott munkát: először — gyorsított ütemben készítette elő a parancsnoki beosztásokra a legalkalmasabb és legegészségesebb, a szocialista forradalom ügyéhez hű, a háború nagy iskoláját megjáró katonákat a munkások és a parasztok soraiból; másodszor — felhasználta a régi hadsereg katonai szakembereit mind a csapatok vezetésére a katonai komiszárok személyében biztosított pártellenőrzés alatt, mind a katonai ismeretek és tapasztalatok átadása végett a fiatal parancsnoki állomány részére.

A káderekérdés megoldásának alapvető módszere a munká-

¹ Lásd az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatait, I. rész, 486—487. old.

sok és parasztok közül kikerült vöröstitisztek kiképzése volt. Az ilyen állásfoglalás magából a szovjet hadsereg, mint új típusú hadsereg osztálytermészetéből következett. 1918. november 24-én, a vöröstitiszt napján tartott beszédében Lenin mondotta: „...most, amikor új hadsereget szervezünk, a parancsnokokat csakis a népből vegyük. Csak a vöröstitiszteknek lesz tekintélyük a katonák előtt és csak ők tudják majd megszilárdítani hadseregünkben a szocializmust. Az ilyen hadsereg legyőzhetetlen lesz”.¹ A párt VIII. kongresszusa meghatározta, hogy „a hadsereg létrehozásának egyik legfontosabb feladata a főleg munkások és öntudatos parasztok köréből kikerülő új tisztikar kiképzése és nevelése”.²

Lenin mondotta, hogy az új parancsnokok kiképzésében össze kell hangolni a dolgozó tömegek lelkesedését és forradalmi alkotó képességét a kapitalizmusban létrehozott haditechnika és burzsoá tudomány felhasználásával, amelyek nélkül a szovjet hadsereg nem tudta volna elsajátítani a korszerű hadviselés módszereit. A kommunista párt megtalálta a helyes utat és a legjobb eszközöket. A párt bevonta a régi katonai szakemberek tízezreit, s a munkáosztály ellenőrzése alá állította őket. Jelentős részük becsülettel szolgált a szovjet hazát, nagy szerepet játszott a vörös hadsereg ütőképességének növelésében és az új parancsnoki állomány kiképzésében. A régi katonai szakemberek ismeretei segítségével a szovjet állam a vörös hadsereg harctevékenységében felhasználta az első világháború technikai és hadművelleti tapasztalatait. A párt VIII. kongresszusa elítélte a „katonai ellenzéknek” a régi katonai szakemberekkel szemben tanúsított helytelen magatartását. Emellett a kongresszus élesen bírálta Trockij hibás gyakorlatát, aki mindenképpen lenézte a kiemelt bolsevik katonai vezetőket, vakon hitt a cári tábornokoknak és megakadályozta a párt azok feletti ellenőrzését. A kongresszus kiemelte, hogy a katonai szakemberek helyes felhasználására a legfontosabb feltétel a hadsereg politikai

¹ Lenin Művei, 28. köt., 192. old.

² Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatai, I. rész, 508. old.

vezetésének és a parancsnoki állomány fölötti minden oldalú ellenőrzésnek a munkásosztály kezében való összpontosítása.

A kommunista párt és a szovjet állam létrehozta a munkásokból és parasztokból parancsnokokat kiképző front- és hadseregtanfolyamokat. Megnyíltak a katonai akadémiák és közép fokú katonai tanintézetek. A párt már a polgárháború folyamán sikeresen oldotta meg az új tiszti káderek kiképzésének feladatát és a szovjethatalomhoz határtalanul hű, harcokban edzett, tapasztalt parancsnokok tízezreit nevelte fel. A párt a polgárháború éveiben soraiból az új típusú hadsereg olyan kiemelkedő vezetőit formálta ki, mint Frunze, Vorosilov, Bugyonnij, Blücher és mások, olyan hős őstehetségeket, mint Kotovszkij, Csapajev, Lazo, Scsorsz, Parhomenko, mint Pavlin, Vinogradov, Markin hős tengerészeket és másokat.

A polgárháború és a külföldi intervenció legelején felmerült az összes szovjetköztársaság fegyveres erői egyesítésének égető szüksége azért, hogy a fehérgárdista ellenforradalom és a külföldi beavatkozók egyesített erejével szembe lehessen szállni, hogy az óriási tömegű ellenséget egyesült erővel szét lehessen zúzni. A Központi Vezetőség direktíva-vezetésében, melyet Lenin fogalmazott meg a katonai egységről, az állt, hogy a világimperializmus és a fehérgárdista ellenforradalom elleni sikeres védelmi háború szükséges feltétele: „A vörös hadsereg valamennyi osztagának egységes parancsnokság alá helyezése és a legszigorúbb központosítás a szocialista köztársaságok erőivel és erőforrásaival, különösen a hadsereg egész ellátási apparátusával, továbbá a vasúti közlekedéssel, mint a háború olyan igen fontos anyagi tényezőjével való rendelkezés terén, amelynek nemcsak a hadműveletek végrehajtása szempontjából, hanem a vörös hadseregnek harci eszközökkel, hadianyaggal és élelmiszerekkel való ellátása szempontjából is elsőrendű jelentősége van.”¹

E direktíva szellemében kötötték meg az Orosz Szövetséges Szovjet Szocialista Köztársaságok (OSZSZSZK), az Ukrán- és Belorusz Szovjet Szocialista Köztársaságok (USZSZK és BSZSZK) közti katonai szövetséget. Létrehozták a baráti szovjetköztársaságok összes fegyveres erői fölötti egységes

¹ Lenin Művel, 29. köt., 410. old.

katonai parancsnokságot. A szovjet hadsereg összes ellátó szervét az OSZSZSZK védelmi tanácsának vezetése alatt egyesítették, a vasúti szállító szolgálatot egységes rendszerbe fogták össze, az OSZSZSZK közlekedési útvonalak népbiztonságának vezetése alatt. A katonai erők, a hadseregellátás anyagi forrása és a szállítás ilyen egyesítése a továbbiakban is fennmaradt, amikor új szovjetköztársaságok keletkeztek a Kaukázusban és Turkesztánban.

A szovjetköztársaságok katonai egységét gyorsan meg lehetett valósítani. Ez először — a kommunista párt és a szovjet hatalom helyes nemzeti politikájának; másodszor — annak köszönhető, hogy a vörös hadsereg egységeinek vezető magva az összes szovjetköztársaságban az internacionalizmus elveire épült pártszervezetek voltak, amelyek munkájukat a különböző nemzetek munkásosztályának és dolgozó tömegeinek az összefogása szellemében folytatták. Erre való tekintettel a vörös hadsereg OSZSZSZK, USZSZK és BSZSZK, majd később a többi szovjetköztársaság területén megalakított egységek és magasabb egységek az összes nemzet és nemzetiség munkásai és parasztjai egyesítése alapján épültek fel. Az állományuk szerint — az egyesült népek közötti barátság szellemében — soknemzetiségűek voltak. Ezekben az egységekben megvalósult a nemzeti egyenlőség, mindenképpen üldözték a nemzeti és a faji kivételezést, minden módon felkarolták a nemzetek közötti barátság és testvériség eszméit.

A szovjetköztársaságoknak a külföldi beavatkozók és a földesúri-burzsóá ellenforradalom elleni fegyveres harcában megvalósult katonai egysége a szovjet hadsereg győzelmei egyik forrásának bizonyult. Ez az egység még jobban megszilárdult, mikor a baráti szovjet szocialista köztársaságok népei egységes szövetséges államban — a Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetségében egyesültek. A Szovjetunió — összetételét tekintve soknemzetiségű fegyveres erői egységes kiegészítési, ellátási, szervezeti, felépítési rendszerrel, egységes fegyelemmel és szigorú központi irányítással rendelkező egységes katonai szervezetet képviseltek.

A kommunista párt és a szovjet kormány óriási szervező- és nevelőmunkájának, valamint a munkásosztály és a dol-

gozó tömegek forradalmi lelkesedésének és önfeláldozásának köszönhető, hogy a szovjet hadsereg rövid időn belül sokmillió. tömeghadsereggé változott. A szovjet hadsereg és a haditengeri flotta a külföldi beavatkozók és az ellenforradalmi tábornokok fehérgárdista hadseregei elleni elkeseredett csatákban nőttek és erősödtek, megvédelmezték a Nagy Októberi Szocialista Forradalom nagy vívmányait, megvédték a szocialista hazát.

*

A Szovjetunió fegyveres erői társadalmi jellegét és történelmi rendeltetését tekintve a burzsoá államok fegyveres erőinek egyenes ellentéte. A burzsoá hadsereg a burzsoázia diktatúrájának az eszköze, a kapitalista rendszer védelmének és a dolgozók elnyomásának az eszköze. A szovjet hadsereg a proletárdiktatúra, a munkás-paraszt hatalom eszköze — a szocialista ország, továbbá társadalmi és államrendszere védelmének az eszköze.

A szovjet fegyveres erők megkülönböztető sajátossága abban áll, hogy valóban népi jellegűek, önfeláldozóan védelmezik a felszabadult munkások és parasztok érdekeit, eltéphetetlen a kapcsolatuk a néppel, védelmezik a szocializmus nagy vívmányait a szovjet szocialista haza állami érdekeit.

„A szovjetek — mondotta Lenin — az az új államapparátus, amely... megteremti a munkások és parasztok fegyveres erejét, mégpedig olyan fegyveres erejét, amely nincs elszakadva a néptől, mint a régi állandó hadsereg ereje, hanem a legszorosabban össze van kapcsolva vele; katonai szempontból ez az erő hasonlíthatatlanul nagyobb, mint az eddigi erők; forradalmi szempontból ezt az erőt semmi sem pótolhatja.”¹

A szovjet fegyveres erők osztály-összetételüket tekintve gyökeresen különböznek a kapitalista államok fegyveres erőitől.

A hadsereg társadalmi összetétele és a katonai szolgálatban állók különböző kategóriái közötti kölcsönös viszony a társadalom osztályszerkezetét és az osztályok közötti viszonyt tükrözi. Így az imperialista államok hadseregeiben a katonatöme-

¹ Lenin Művei, 26. köt., 89. old.

gek túlnyomó többsége munkásokból, parasztokból és egyéb dolgozókból tevődik össze, ellenben a tisztikar — a vagyonos osztályok tagjaiból áll. A katonák és a tisztek között kibékíthetetlen ellentét van. A szakadék egyrészt a dolgozó tömegek — mind a katonaruhába beöltöztetett, mind a hadseregen kívül álló — és másrészt a kizsákmányoló osztályok, a kormányok, az imperialista hadseregek tisztikara között az igazságtalan, hódító háború idején szélesedik és elmélyül.

A kapitalista hadseregektől eltérően a szovjet hadsereg a baráti osztályok tagjaiból áll, akik között nincs kibékíthetetlen ellentét.

A szovjet fegyveres erő a munkásosztály és a parasztság szétválhatatlan szövetségének világos megtestesülése. Ez a kiemelkedő vonás jellemzi a szovjet hadsereget születése első percétől fogva. „A vörös hadsereg — írta Lenin — leggyőzhetetlen, mert egyesítette a dolgozó parasztok millióit a munkásokkal... A vörös hadseregben harcoló munkások és parasztok szövetsége szilárd, szoros, szétválhatatlan.”¹ A hadiflotta első oroszországi kongresszusán tartott beszédében mondta Lenin, hogy a szovjet hadsereg és a haditengeri flotta legfőbb feladata abban áll, hogy mindenképpen őrizze és szilárdítsa a munkások és a parasztok szövetségét, mint a szovjet állam alapját, mint a szocializmusba való átmenet legelső feltételét.² Abban a mértékben, ahogyan a szocializmus építése folyamán nő és mélyül a munkások és a parasztok szövetsége, nő és erősödik a hadsereg ereje és harci egysége is. Napjainkban a szovjet hadsereg kimeríthetetlen erőforrása és támasza a szocialista társadalom erkölcsi-politikai egysége.

A szovjet hadsereget születése első napjától kezdve és egész dicső története folyamán változatlanul a nép nagy szeretete, bizalma és támogatása övezi. A polgárháború és a külföldi intervenció éveiben a munkásosztály és a dolgozó parasztság támogatta a szovjet hadsereget és segítette mindennel, amivel csak tudta: legjobb fiait küldte soraiba, az arcvonal szükségletére odaadta utolsó tartalék ételmét és iparcikkeit, minden

¹ Lenin Művei, 29. köt., 244—245. old.

² Lásd Lenin Művei, 26. köt., 353. old.

erejüket megfeszítve állította helyre a szállítást és az ipari üzemeket, hogy biztosítsa a fegyver- és lőszergyártást az arcvonal számára. A szovjet országra nézve nehéz és veszélyes pillanatokban Lenin a párt Központi Bizottsága és a szovjet kormány nevében ismételten felhívással fordult a nagy ipari központok munkásaihoz és mindenekelőtt a pityeri (petrográdi — a fordító) munkásokhoz, küldjék legjobb fiaikat a polgárháború arcvonalaira, ahol a szovjetköztársaság helyzete a legveszélyesebben alakult. Petrográd, Moszkva, a Don-medence, az Urál, Ivanovo-Voznyeszenszk és a többi ipari központ munkásai mindig válaszoltak a párt felhívására. Az élenjáró munkások tízezreit, gyakran külön szervezett osztagokat küldtek a szovjet hadsereg soraiba. A csapatokba ők vitték a forradalmi lelkesedés, szilárdság, szervezettség és kemény fegyelem szellemét.

A munkásosztály, a szegény- és középparaszt-tömegek támogatásának és mindenoldalú segítségének köszönhető, a szovjet hadsereg már fennállása első éveiben becsülettel kiérdemelte a nép bizalmát, megvédte a nemzetközi imperiaizmus és a belső burzsoá-földesúri ellenforradalom egyesített erőinek rohamai ellen a munkás-paraszt hatalmat, a szocialista hazasabadságát.

A párt IX. kongresszusának a szovjet hadsereghez és a flottához intézett üdvözlésében ez áll: „A túlerőben levő ellenséggel vívott kétéves titáni küzdelemben szétzúztátok a belső ellenforradalmat. Visszavertétek az egész világ burzsoáziájának minden támadását, visszaadtátok a szocialista hazának a leggazdagabb területeket, áttörtétek az éhségblokádn gyűrűjét és arra kényszerítettétek Szovjet-Oroszország tömérdek ellenségét, hogy békét kössön velünk.

Szovjet-Oroszország a határait állított benneteket, mint rettegett őrszemeket, rátok bízva a dolgozó nép legdrágább kincsének — szabadságának, boldogságának és ama jogának védelmét, hogy önállóan, urak és tőkésök nélkül maga intéhesse sorsát.

A rátok bízott feladatot becsülettel teljesítettétek, visszavertétek ellenségeink minden merényletét, kivívtátok a szo-

cialista haza békéjét és lehetővé tették, hogy áttérjen fő feladatának teljesítésére — a dolgozók, testvéri élet építésére.”¹

A két honvédó háború közti békés építés éveiben a szovjet fegyveres erők biztosan védték a szovjet haza határait és a szocialista forradalom vívmányait a belső és a külső ellenség próbálkozásaival szemben. Könnyörtelenül szétzúzták a fehér-gárdista bandákat, amelyek ismételten megkísérelték megzavarni a szovjet polgárok békés munkáját, rajtaütéseket hajtván végre a szomszédos kapitalista országok területéről a határkörzetekre. A szovjet hadsereg megghiúsította a környező kapitalista erőknek a szovjet határok elleni fegyveres provokációit és katonai támadásait. A különleges távol-keleti hadsereg 1929-ben szétverte a transz-szibériai vasútvonal ellen támadó kínai militaristákat. A szovjet hadsereg megghiúsította az imperialisták sok fegyveres provokációját a szovjetország távol-keleti határain, 1938-ban a Hasszán-tónál és 1939-ben a Halhin-Hol-folyónál szétverték a japán hadsereg nagy erőit. A Szovjetunió és a baráti Mongol Népköztársaság területe egy részének elszakítására törekvő japán imperialisták hódító tervei ezzel megghiúsultak.

A kapitalista elemeknek a szovjetországban történt felszámolásáig a szovjet hadsereg a szocialista haza külső támadással szembeni védelme, mint fő funkció mellett a megdöntött kizsákmányoló osztályok ellenállásának megtörésére irányuló funkcióját is teljesítette. Ezek az osztályok a polgárháborúban elszenvedett vereség után nem szüntették be a munkás-paraszt hatalom elleni harcot, igyekeztek az agresszív imperialista hatalmak támadásaival egyidejűleg új fegyveres felkelést előkészíteni. De hála annak, hogy a szovjet hadsereg sikeresen visszaverte a környező kapitalista erők külső támadásait, mert így az ország belsejében ugyanabban az időben tevékenykedő ellenforradalmi titkos bandáknak és a nemzetközi imperialista reakciós erőknek nem sikerült új polgárháborút kirobbantaniuk. Tehát a két honvédó háború közötti időszakban a szovjet hadsereg szintén becsülettel teljesítette történelmi hivatását — a munkások, a parasztok és a dolgozók

¹ Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és KB plénumainak határozatai, I. rész, 587. old.

értelmiség szocialista vívmányai védelmében megőrizte a szocialista haza határait, szuverenitását és államérdekeit.

A kizsákmányoló osztályoknak a szovjetországban történt felszámolása és a szocializmus felépítése után a megdöntött és ellenálló osztályok széttűzésének a funkciója megszűnt, amelyet lényegében a szovjet állam valósított meg, felhasználva e feladat megoldására fegyveres erőit is. A Szovjetunió fegyveres erőinek funkciója most a szovjet állam kívülről jövő támadás elleni biztosítása, államérdekei védelme, segítségnyújtás más szocialista államoknak az imperialista agresszió elhárításában.

A szovjet nép állandóan gondoskodik hadserege erejének fokozásáról, nem sajnálja az erőt és az eszközöket a hadsereg elsőrendű fegyverzettel, harci technikával, felszereléssel, ruházattal és élelemmel való ellátására. A szovjet emberek rendkívüli tisztelettel viseltetnek fegyveres erőik iránt. A szovjet hadseregben töltött szolgálatot nemcsak megtisztelő kötelezettségnek, hanem erkölcsi kötelességnek is tekintik. A hadsereg és a nép széttéphetetlen egysége, a szovjet fegyveres erők népük és a szocialista haza iránti határtalan odaadása és hűsége hatalmas erejüknek és legyőzhetetlenségüknek forrása.

A Nagy Honvédő Háborúban különösen kidomborodott a szovjet fegyveres erők igazi népi jellege, szüntelen kapcsolata a néppel és a szocialista haza iránti határtalan odaadása. A szovjet hadsereg és a flotta katonáinak a néppel fennálló állandó kapcsolata a legkülönbözőbb formákban nyilvánult meg. A hadsereg és a nép egységének szelleme lelkesíti a szovjet katonákat a szocialista haza védelmében a halhatatlan hőstettekre.

A szovjet hadseregnek a honvédő háború igazságos céljaival lelkesített katonái a német fasiszta hódítók elleni küzdelmekben tömeges hősiességet és önfeláldozást tanúsítottak. Halhatatlan hőstettet hajtottak végre Breszt határőr-erőd védői. Az ellenség mögött maradvá, egy hónapon át hőiesen védték erődjüket, az utolsó töltényig harcoltak a sokszoros számszerű túlerőben levő ellenséggel szemben.

A szülőföld védelmében a szovjet katonák a legnagyobb

bátorságot és merészséget tanúsították Szmolenszk és Minszk alatt, a Berezina-folyónál, Tallin, Elnya, Kijev, Harkov alatt és más szakaszokon lefolyt védelmi harcokban. Hatvankilenc napon keresztül verték vissza az ellenség fölényben levő erőit. Ogyessza hős védői, kettőszázötven napon keresztül védték a szovjet hazafiak a dicső orosz várost — Szevasztopolt.

A hadsereg és a nép szoros egysége szemléletesen nyilvánult meg a Moszkva alatti történelmi csatában. A német fasiszta parancsnokság legjobb erőit vetette Moszkva irányába, s igyekezett az 1941. évi tél előtt birtokba venni és ezzel befejezni a háborút. E terv megvalósítására a fasiszta parancsnokság a moszkvai irányban körülbelül nyolcvan válogatott hadosztályt vont össze, köztük huszonhárom páncélos és gépesített hadosztályt. A fasiszta horda vadul tört Moszkva felé. Az ország fővárosa fölé halálos veszedelem felhöi tornyosultak. Ebben, az országra nézve nehéz időszakban a kommunista párt az egész népet Moszkva védelmére szólította. Az ország minden részéből érkeztek katonai tartalékok, fegyverzet, lőszer, élelem, ruházat, a főváros hős védői segítségére. A főváros dolgozói, akik között a moszkvai munkások voltak az első sorokban, a szovjet csapatokkal együtt hőiesen védték szülővárosukat. A párt Központi Bizottsága utasítása szerint, a moszkvai pártszervezet mozgósította a kommunistákat és a pártonkívüli hazafiakat. A pártszervezet a háború első öt hónapjában több mint 150 ezer kommunistát és 260 ezer komszomolistát küldött az arcvonalra. A főváros és a terület félmilliónál több lakosa védelmi létesítményeket épített. A dolgozók tízezrei léptek be a légvédelmi osztagokba. A munkások, a mérnökök, a tudósok minden erejüket és tudásukat adták a fegyver-, lőszer-, harci technika és felszerelésgyártás fokozására.

A főváros és az egész ország dolgozóinak önfeláldozó segítségével hőstettekre lelkesítette a szovjet katonákat. A katonák, a parancsnokok és a politikai munkások ezrei hajtottak végre halhatatlan hőstetteket az erős és ravasz ellenség elleni harcban, az utolsó leheletig védve a Moszkva környéki föld minden rögét. Az elkeseredett védelmi harcokban

a főváros felé vezető távolabbi és megközelítő útvonalakon a szovjet csapatok fárasztották és elvéreztették a támadó fasiszta hordákat. Meghiúsították az ellenség októberi támadását, majd 1941 novemberében visszaverték a Moszkvára irányuló „fő” támadást. A főváros védőinek állhatatossága és bátorsága lehetővé tette, hogy a szovjet parancsnokság stratégiai tartalékokat összpontosítson a fő irányokban. A szovjet hadsereg az egész nép segítségével nemcsak fel tartóztatta a német fasiszta hadseregek erős nyomását, hanem át tudott menni döntő ellentámadásba. A szovjet csapatok ellentámadásba való átmenete egy pillanatnyi szünet nélkül valósult meg.

A szovjet csapatok 1941 decemberében elindított Moszkva melletti támadása nagy szovjet győzelemmel végződött: a Moszkvára törő fasiszta csapást mérő csoportosítást szétverték. Az ellenséges csapatok a halottak és foglyok tízezreit, a lövegek, géppuskák és géppisztolyok ezreit, a harckocsik és a repülőgépek százait veszítette el. A német fasiszta hódítókat Moszkvától 120—400 kilométerre vetették vissza. A szovjet csapatok tizenegyezer lakott helyet szabadítottak fel. A német fasiszta hadsereg verhetetlenségéről terjesztett mítosz eloszlott, a villámháború tervét végleg eltemették és a fasiszta Németország tartós háború viselésére kényszerült, amely nem felelt meg számításainak, előkészítette elkerülhetetlen vereségét.

A hadseregnek és a népnek a szovjet haza védelmében tanúsított egységét világosan példázza Sztálingrád hősi védelme. Mint ismeretes, a hitlerista parancsnokság kihasználva a második arcvonal hiányát, 1942-ben kettőszáznegyven hadosztályt, köztük százhetvenkilenc német hadosztályt vont össze a szovjet-német arcvonalra. Ez lehetővé tette az ellenség számára nagy túlerő kialakítását a délnyugati irányban és itt áttörni a szovjet arcvonalat. A szovjet csapatok hatalmas erőfeszítéssel és szilárdsággal tartották fel az ellenség dühödt nyomását. Ennek ellenére 1942 szeptemberére a fasiszta csapatoknak sikerült megközelíteni Sztálingrád külvárosait. A szovjet legfelső parancsnokság pa-

rancsot adott: „Sztálingrádot nem szabad átadni az ellenségnek”. A haza e parancsát teljesítő szovjet hadsereg egységei és Sztálingrád egész felnőtt lakossága a legnagyobb önfeláldozással és bátorsággal védelmezte a város minden utcáját, minden házát. Sztálingrád munkásai minden segítséget megadtak a szovjet katonáknak. A sztálingrádi traktorgyár és más üzemek munkásai ellenséges tűzben is gyártották a harckocsikat, rohamlővegeket és más fegyvereket. A város védelmének napjaiban több mint hetvenötezer sztálingrádi lépett be a szovjet hadsereg kötelékébe, több mint hétezeröttszáz ember harcolt a népfelkelők és a megsemmisítő zászlóaljok soraiban. A védelmi terepszakaszok és a védelmi létesítmények kiépítésén naponként több mint százötvenezer sztálingrádi és körzeti lakos dolgozott. De nemcsak a sztálingrádiak, hanem az egész szovjet nép részt vett a sztálingrádi csatában, a vasúti szerelvények ezreit irányították ide fegyverrel, lőszerrel, élelemmel és felszereléssel, továbbá embertartalékokkal.

Sztálingrád védőinek bátorsága és szilárdsága lehetővé tette a szovjet parancsnokság számára, hogy az ellenség szárnyain nagy erőket összpontosítson és hatalmas ellentámadást készítsen elő, amely a német fasiszta csapatok háromszázharmincezer fős csoportjának bekerítésével és megsemmisítésével végződött.

Soha nem tapasztalt szilárdságot és állhatatosságot tanúsítottak Leningrád hős védői. Rendkívüli nehézségeket és az ehségblokádnak következtében keletkezett nélkülözéseket leküzdő szovjet katonák és a dicső leningrádi hazafiak a nőiesség tömeges példáit mutatták, visszaverték az ellenség számtalan rohamát és támadását, és megvédték a forradalom bölcsőjét — Lenin városát. A német területablók ellen a blokádnak nehéz viszonyai között folyt harcban tanúsított bátorságért és hősiességért, fegyelmezettségért és állhatatosságért a Szovjetunió Legfelső Tanácsának Elnöksége utasítására Leningrád várost Lenin-renddel tüntették ki. Kalinyin mondotta, hogy a századok mennek, de az a tett, amelyet a leningrádiak — e város férfiai és női, öregei és gyermekei

— tettek, soha nem törölhető ki a legtávolabbi nemzedékek emlékezetéből.¹

A Nagy Honvédő Háború ismételten bebizonyította a szovjet hadsereg igazi népi jellegét, széttéphetetlen kapcsolatát a néppel, amely a dolgozók részéről a hadseregüknek nyújtott segítségben nyilvánult meg, s a hadsereg erőforrásul és hatalmas erejéül szolgált.

*

A szovjet fegyveres erők másik legfontosabb sajátossága abban nyilvánul meg, hogy hadsereg a szovjetország népei közötti megbonthatatlan barátság megtestesülése és az egyenrangú szocialista nemzetek szabadságának és függetlenségének védőfegyvere. Erejének és legyőzhetetlenségének ez az egyik forrása.

A szovjet hadsereg és a haditengerészet éberén őrzi az imperialista ragadozók ellen a Szovjetunió kötelékébe tartozó szocialista köztársaságok függetlenségét, a szovjetország összes népeinek nagy gazdasági és kulturális vívmányait, s a történelmileg hozzájuk tartozó földet és gazdagságot.

A szovjet fegyveres erők e tekintetben gyökeresen különböznek az imperialista hadseregektől, amelyek a nemzeti és a gyarmati elnyomás eszközéül szolgálnak. Vizsgáljuk meg a hitlerista hadsereg történetét vagy nézzük meg az Egyesült Államok és Franciaország mai fegyveres erőit — e hadseregek mindegyike az elnyomott népek leigázásának, a nemzeti-felszabadító mozgalom elfojtásának az eszköze. Az imperialista hatalmak hadseregeinek személyi állományát a sovinizmus és a fajelmélet szellemében nevelik. Az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország csapatai, amelyek Afrika, Ázsia és Latin-Amerika szabadságszerető népei megfojtására törekednek, gyalázattal mocskolják be zászlóikat.

A megkülönböztető sovinizmus és fajelmélet, a népek leigázásának és elnyomásának reakciós funkciója — ez az imperialista hadseregek gyengeségének a forrása. Erről tanúskodik a német-fasiszta állam és hadserege dicstelen

¹ Lásd Lenigradszkaja Pravda, 1945. január 28-i száma.

vége, amely kiérdemelte a népek gyűlöletét és a második világháború végére teljesen elszigetelődött. A Szovjetunió fegyveres erőinek állománya sok nemzetiségű. Soraiban a következetes nemzeti egyenjogúság érvényesül, mint súlyos vétséget üldözik a nemzeti és a faji megkülönböztetés s viszály terjesztését. A szovjet hadsereg a proletár internacionalizmus, a szocialista ország szocialista népeinek tömörülési elvei alapján épül fel, amely népek fiait a Szovjetunió egységes fegyveres erőibe hívják be katonai szolgálat teljesítésére.

Éppen azért, mert a szovjet hadsereget a népek közötti barátság eszméin nevelik, önfeláldozóan védelmezi a szocialista nemzetek szabadságát és függetlenségét. A szovjet hadsereg a polgárháborúban megkapta a szovjetország összes népei legnagyobb segítségét.

A szovjet fegyveres erők e sajátossága volt a Nagy Honvédő Háború kemény megpróbáltatásaiban belső szilárdságuk és állhatatosságuk egyik oka.

A szovjetország ellen hitszegő támadást indító hitleristák azt propagálták, hogy betörésük nemzeti villongásokat vált ki a Szovjetunióban. Az élet megmutatta, hogy ez volt a német fasiszta stratégiák egyik legdurvább melléfogása. Az ellenséges merénylet tényét látva, a Szovjetunió népei váll váll mellett keltek fel a nagy orosz néppel, tömörültek a kommunista párt és a szovjet kormány körül a német-fasiszta területrablók szétzúzására. A különböző nemzetiségekhez tartozó és a megbonthatatlan barátság széttéphetetlen kötelékeivel összeforrt szovjet katonák önfeláldozóan harcoltak a szocialista haza szabadságáért. Kalinyin a csapatagitátorok előtt 1943. augusztus 4-én tartott beszédében mondotta: „Régebben a németek abban reménykedtek, hogy az ukránok és a belorusszok szívesen fogadják majd őket és harcra kelnek az oroszok ellen. A többi nemzetiséget a németek egyáltalán nem vették számításba.

A háború megmutatta, hogy a Szovjetunió — a népek egységes testvéri családja és nálunk az egység olyan, amelyet még nem látott a világ... A vörös hadseregben képviselt összes nemzetiségek katonái határtalan odaadással védelmezik saját hazájukat. Nagyszerűen küzdenek, a legnagyobb bátor-

ságot és hősiességet tanúsítják. Íme, ellenségeink egyáltalán nem ezt várták”.¹

A Nagy Honvédő Háború éveiben a sok nemzetiségű szovjet fegyveres erők a testvéri barátság és a Szovjetunió összes nemzetei és a nemzetiségek tagjai — a katonák harci elvtársiasságának a példáját mutatták meg.

A szovjetország valamennyi népe támogatta a szovjet hadsereget. Szoros együttműködésükkel kovácsolták az ellenség fölötti győzelmet. A nagy orosz nép, mint a Szovjetunió összes népei között a legnagyobb létszámú nép fiai, túlsúlyuknál fogva az első helyet foglalják el a hadsereg személyi állományának létszámában is. Az orosz katonák bátorsága és merészsége, kezdeményezése és kitartása lelkesítő példaul szolgált az összes szocialista nemzetek katonái számára. Az orosz emberek tömeges hősiességet mutattak az arcvonalon és az ellenség mögötti területen — a partizánosztagokban és a föld alatti tevékenységben.

A szovjet hadsereg soraiban és a partizánosztagokban az oroszokkal kéz a kézben harcoltak a sok nemzetiségű szovjetország összes népeinek fiai.

A Nagy Honvédő Háború éveiben a szovjet hadsereg állományában nemzeti magasabb egységeket: lett, litván hadosztályokat, eszt hadtestet, azerbajdzsán hadosztályt, a kazah nép három gárdahadosztályt, baskir hadosztályt, grúz és örmény hadosztály alakítottak. Az összes szövetséges csapatokkal együtt a nemzeti alakulatok bátran viselkedtek a Nagy Honvédő Háború arcvonalain, részt vettek a védelmi harcokban és az OSZSZSZK, Ukrajna, Moldava, Belorusszia, Lettország, Litvánia, Esztország, Karélia az ellenség által ideiglenesen megszállt területeinek felszabadításában.

A Szovjetunió 11 400 hőse között — 7627 orosz, 1928 ukrán, 244 belorusz, 157 tatár, 99 zsidó, 97 kazah, 88 örmény, 81 grúz, 66 üzbeg, 40 azerbajdzsán, 37 baskir, 16 türkmén, 15 tadzsik, és a többi nemzetiségek katonái. A szovjetország népei a Nagy Honvédő Háború csatáiban megedzett barátsága szüntelenül erősödik és fejlődik. E barátság volt és lesz a

¹ Kalinyin: Cikkék és beszédek a kommunista nevelésről. Ucspedgiz, 1951. 164. old. (oroszul).

szovjet fegyveres erők erejének kimeríthetetlen forrása. A kommunista párt és a szovjet kormány helyes nemzeti politikája biztosítja a sok nemzetiségű szovjet állam hatalmának további erősödését.

*

A szovjet fegyveres erők megkülönböztető sajátossága abban rejlik, hogy a proletár internacionalizmus szellemében, minden ország munkásai érdekeinek egysége és a dolgozó tömegek, a más országok népei iránti tisztelet szellemében nevelkedik.

A proletár internacionalizmus nagy elvein nevelt szovjet hadsereg, fennállása első napjától egész hősi történelme folyamán teljesítette és teljesíti internacionalista kötelességét — a világ összes országai dolgozó tömegeivel, a gyarmatok és a függő országok elnyomott népeivel szembeni nemzetközi együttérzés kötelességét.

A szovjet fegyveres erők internacionalista kötelességüket mindenekelőtt azzal teljesítik, hogy szilárdan védelmezik a szocialista forradalom és a szocializmus építésének vívmányait a Szovjetunióban. Október negyedik évfordulójának napján írta Lenin: „Arra azonban joggal lehetünk büszkék és büszkék is vagyunk rá, hogy nekünk jutott az a szerencse, hogy megkezdjük a szovjet állam felépítését és ezzel megkezdjük a világtörténelem új korszakát, azon új osztály uralmának korszakát, amelyet minden kapitalista országban elnyomnak, de amely mindenütt törekszik, hogy kiharcolja az új életet, legyőzze a burzsoáziát, megteremtse a proletariátus diktatúráját és megszabadítsa az emberiséget a tőke igájától, az imperialista háborúktól.”¹

Most látjuk, milyen messze haladt előre az emberiség azon az úton, amelyet Lenin olyan lelkesítően festett le. A szocializmus építése a Szovjetunióban bebizonyította a munkásosztály ügyének igazát. A szovjet tapasztalat emelte a proletariátus egész felszabadítási mozgalmát magasabb színvonalra. Külföldi elvtársaink helyesen hangsúlyozzák, hogy a szocialista társadalom és a szocialista állam felépítése a Szov-

¹ Lenin Művei, 33 köt., 37. old.

jetunióban óriási jelentőségű, mivel megmutatja az általános, messze mutató utat, amelyet minden ország proletariátusának meg kell járnia a győzelem elérése érdekében.¹ A szovjet fegyveres erő, lévén a szocialista állam támasza, a világ békéjének őrhelyén áll. A Szovjetunió és a többi szocialista ország azért harcol, hogy elejét vegyék az agresszióknak. A Szovjetunió vezette szocialista államok egyesített katonai ereje komoly akadály az imperialista hatalmak hódító törekvéseinek útján.

A szovjet hadsereg többször mért megsemmisítő vereséget az imperialista agresszorok hadseregeire és ezzel is gyengítette az imperialista reakció erőit, azok nyomását a munkáosztály és az elnyomott népek felszabadító mozgalmára.

Az a vereség, amelyet a szovjet állam fiatal hadserege 1918—20-ban az imperialista agresszorok hadseregeire mért, az egész világ munkáosztálya és az imperializmus által elnyomott népek lelkesedését váltotta ki, segítette a gyarmatok és Kelet függő népeit az erős nemzeti felszabadító mozgalom kibontakoztatásában, Lenin mondotta: „Azt hiszem, hogy a vörös hadsereg tettei, a vörös hadsereg harca és győzelmének története Kelet valamennyi népe szempontjából óriási, világtörténelmi jelentőségű. Megmutatja Kelet népeinek, hogy bármilyen gyengék is ezek a népek, bármennyire győzhetetlennek látszik is az európai elnyomók hatalma, akik a technika és a hadművészet minden csodáját felhasználják harcukban, mindazonáltal az elnyomott népek forradalmi háborúja, ha valóban fel tudja ébreszteni a dolgozók és kizsákmányoltak millióit, olyan lehetőségeket rejt magában, olyan csodákra képes, hogy Kelet népeinek felszabadulása most gyakorlatilag teljesen megvalósítható — nemcsak a nemzetközi forradalom távlatai szempontjából, hanem az Ázsiában, Szi-bériában közvetlenül szerzett haditapasztalat, a leghatalmasabb imperialista országok katonai inváziója ellen küzdő szovjetköztársaság tapasztalata szempontjából is.”²

A szovjet hadsereg internacionalista kötelességét teljesítve,

¹ Lásd „Még egyszer a proletárdiktatúra történelmi tapasztalatairól” (a Zsenminzsipao cikke) Népszabadság 1957. január 1-i száma.

² Lenin Művei, 30. köt., 140—141. old.

közvetlen segítséget nyújtott az imperialista hódítók által elnyomott országok népeinek az idegen iga alóli felszabadulásához. Így még a vörös hadsereg fennállásának első éveiben Mongólia forradalmi kormányának kérésére segítette a mongol dolgozó népet a japán betolakodók és az orosz fehérgárdista atamánok bandáinak kiűzésében.

A Nagy Honvédő Háború folyamán a Szovjetunió fegyveres erői felszabadították Lengyelország, Csehszlovákia, Románia, Bulgária és Magyarország népeit a német fasiszta iga alól. A szovjet hadsereg testvéri segítséget nyújtott Jugoszlávia, Albánia, Kína népi-felszabadító hadseregeinek és Korea népének szülőföldjükről az idegen hódítók kiűzéséhez. A szovjet fegyveres erők a hitleri Németország és csatlós hadseregek fő erőit szétforgácsolva, döntő szerepet játszottak Franciaország, Olaszország, Belgium, Norvégia és a többi nyugat-európai ország népei felszabadító harcában.

A többi szocialista állam Európában, Ázsiában történt megjelenésével és a szocialista világrendszer kialakulásával a Szovjetunió fegyveres erői előtt új, felelősségteljes feladatok állnak — testvéri segítséget kell nyújtaniok a szocialista országok népeinek az imperializmus elleni védelemben, a többi szocialista állam hadseregeivel együtt biztosítaniok kell az egész szocialista tábor biztonságát, védelmezni a világ békéjét.

Ezeket az internacionalista kötelességeket teljesítő szovjet fegyveres erők elhárították az imperialista hatalmaknak az európai népi demokratikus országok ellen irányuló agresszióját. A második világháború után az agresszív imperialista erők — mindenekelőtt az Egyesült Államokban és Angliában — újra ellenforradalmi összeesküvést szerveznek a szocialista tábor ellen. E célból felbátorítják és unszolják a nyugatnémet imperializmus újraéledését, támogatják az általuk szervezett agresszív tömböket (amelyek közül legfontosabb a NATO), s igyekeznek a szocialista államokhoz közel fekvő országokat az agresszió hídfőivé alakítani. Ilyen körülmények között a szocialista államok a nemzeti függetlenség és a szocializmus egész ügyének együttes védelmére egyre jobban tömörülnek.

A varsói szerződésnek megfelelően a szovjet csapatok a magyar forradalmi munkás-paraszt kormány kérésére segítséget nyújtottak a magyar nép forradalmi erőinek a világ reakciós erői által előkészített ellenforradalmi felkelés szétveréséhez és annak megakadályozásához, hogy Magyarország a szocialista országok elleni agresszió céljaira az amerikai imperializmus hídfőjévé váljék.

A szovjet hadsereg példátlan hősiességgel és önfeláldozással teljesítve internacionalista kötelességét, kiérdemelte a világ dolgozó százmillióinak forró együttérzését, rokonszenvét és háláját.

3. A SZOVJET FEGYVERES ERŐK FELÉPÍTÉSÉNEK ELVI ALAPJAI

A szocialista állam reguláris hadserege felépítésének, szervezési elveinek, oktatásának és nevelésének a kérdései teljesen újak voltak a kommunista párt és a szovjet kormány előtt. A párt VIII. kongresszusán tartott beszédében Lenin azt mondta, hogy a munkás-paraszt hadsereg építését a marxisták korábban még mint elméleti kérdést sem vizsgálták. Ezt a fontos problémát a párt oldotta meg. A párt a proletárdiktatúra marxista—leninista elméletéből indult ki, s a munkásosztály és a dolgozó parasztság élenjáró rétegei forradalmi alkotókészségére támaszkodott. Amint előbb erről már említés történt, a kommunista párt szilárdan eltökélte magát a reguláris, osztály-hadsereg felépítésére és fokozatosan megvalósította e tervet.

A reguláris hadsereg főbb ismertetőjelei: a szervezés és a kiegészítés egységes rendszere, az összes katonai alakulat központosított és azonos típusú vezetése, szigorú katonai fegyelem, a csapatkiképzés és a parancsnoki káderképzés egységes oktatási és nevelési elvei, a tisztii állomány egységes szolgálati ideje. A hadseregszervezés konkrét formái a hadseregfejlesztés folyamán megváltoznak. A mondtak a szovjet hadseregre és a többi szocialista állam fegyveres erőire is vonatkoznak.

Nézzük meg a szovjet fegyveres erők felépítésének alapját képező legfőbb elveket.

A szovjet fegyveres erők felépítése osztályelven alapul. Ennek lényege abban rejlik, hogy a szocialista állam hadseregének kiegészítése, szervezete, élete és harctevékenysége a proletárdiktatúra erősítésének és védelmének alárendelt tényezők.

A szocialista állam reguláris hadseregének építésében az osztályelv következetes érvényesítése nemcsak nem mond el-
lent a hadsereg népi jellegének, hanem, ellenkezőleg, a hadsereg, mint néphadsereg megszilárdulásának ez az első feltétele. Ez a legjobban biztosítja a dolgozó tömegek érdekeinek és szocialista vívmányainak a külső és a belső ellenség merényleteivel szembeni védelmét.

A szovjet fegyveres erők felépítésének a története tanúsítja, hogy a kommunista párt különösen nagy figyelmet fordított az osztályelvre, a tiszti káderek kiválogatásánál és előkészítésénél. A szovjethatalom első éveiben ez abban nyilvánult meg, hogy a párt és a kormány a munkásosztály és a legszegényebb parasztság legöntudatosabb tagjait nevezte ki parancsnoki tisztségekre és a katonai szakemberek — a régi hadsereg tisztjei — szigorú ellenőrzését a katonai komiszárokra és a pártszervezetekre keresztül valósította meg. A továbbiakban is az osztályelv alapján történt a parancsnoki állomány kiválasztása: a szovjet rendszer számára idegen elemeket nem neveztek ki parancsnoki beosztásba, a szovjethatalommal, a kommunista párttal szemben ellenséges és más, népellenes elemeket eltávolítottak a hadseregből.

A szocializmus győzelmével és a kizsákmányoló osztályoknak a Szovjetunióban történt felszámolásával a tiszti káderek kiképzésében és előléptetésében az osztályelv alkalmazása más formát és tartalmat nyert. A szociális származás már nem játszott döntő szerepet a tiszti káderek kiválasztásában és előléptetésében. A szovjet fegyveres erők parancsnoki és vezető állománya a szovjet társadalom valamennyi társadalmi rétegéből egészül ki. A szovjet hadseregben a parancsnoki helyekre történő kiválasztás és előléptetés alapvető követelménye a nép és a szocialista haza iránti hűség, a rátermettség és hozzáértés a szocializmus önfeláldozó vé-

delmében, valamint a szovjet katonák oktatásához, neveléséhez és harcvezetéséhez szükséges képesség.

A szovjet hadsereg építése folyamán a parancsnoki káderek kiválasztásában, előléptetésében és nevelésében, az osztályelv alkalmazásában szerzett tapasztalatok óriási jelentőségűek a többi szocialista állam fegyveres erőinek építése terén is. Közismert, hogy ezekben az országokban még nem számolták fel teljesen a kizsákmányoló osztályokat és sok országban megmaradt az ellenforradalom földalatti szerve. Az osztályellenség elkeseredett harcot vív a munkás-paraszt hatalom és a szocialista vívmányok ellen, igyekszik az imperialista államok intervenciójának segítségével visszaállítani a kapitalista rendszert. Megkísérlik a földalatti tevékenységet a szocialista államok hadseregeiben is, hogy ezzel gyengítsék harci erejüket.

A két tábor közötti éles harc viszonyai közepette nélkülözhetetlen a magas fokú éberség, az osztályelv következetes betartása a szocialista államok fegyveres erői építése, oktatása és nevelése terén. A szocialista államok valamennyi dolgozójának és katonájának tömörítése az ellenség szétzúzására csak a marxizmus—leninizmus elvei alapján lehetséges

*

A szovjet hadsereg építésében az osztályelv érvényesítése konkrét formájának változásai világosan láthatók például a hadseregkiegészítés módjának fejlődéséből. E kérdés alapos vizsgálata feltétlenül szükséges. E fejezet második része már utalt arra, hogy a szovjet hadsereg kezdetben önkéntesség alapján, a legöntudatosabb munkásokból, a legszegényebb parasztokból, a régi hadsereg forradalmi lelkesedéssel és a szovjethatalom iránti hűséggel eltelt katonáiból és matrózaiból egészült ki. Később a szovjet fegyveres erőket az 1918-ban bevezetett kötelező katonai szolgálat¹ alapján töltötték fel.

A szovjet hadsereg kiegészítési módja lényegesen különbözik a burzsoá hadseregek kiegészítési módjaitól is, még azon hadseregek kiegészítési rendszerétől is, ahol az általá-

¹ 1925-ig a kiegészítés e módját általános hadkötelezettségnek nevezték.

nos hadkötelezettség alapján kell katonai szolgálatot teljesíteni. A kizsákmányoló osztályok felszámolásáig a Szovjetunióban ez a különbség a következőkből állt. Először — a kizsákmányoló elemek honvédelmi szolgálatát korlátozták. Másodszor — a dolgozók részére, a szocialista haza fegyveres védelmére, az egyenlő jog és kötelesség elvét vezették be.

A párt VIII. kongresszusán a párt programjában és a katonai kérdésben hozott határozatában kimondják, hogy a szovjet hadseregnek, mint a proletárdiktatúra eszközének, szükség esetén nyílt osztályjellegének kell lenni, a munkásokból és a dolgozó parasztságból kell kiegészülnie és, hogy a hadsereg politikai vezetése a kommunista párt vezette munkásosztályt illeti.¹

A szovjet hadsereg és a haditengerészet soraiba bevont parasztság — a szegényparasztok és a középparasztok — dolgozó tömegeinek, a munkásosztály általi vezetését a kommunista párt biztosította. A pityeri munkások példájára hivatkozva — akik nemegyszer küldték osztagaikat az arcvonalnak arra a részére, ahol a szovjet csapatok visszavonultak — Lenin ezt írta: „Mikor ilyen friss erők indulnak hadseregünk megingott egységeinek megszilárdítására, a dolgozó tömegek, a parasztkatonák új vezéreket kapnak saját embe-reikből, olyan dolgozókból, akik fejlettebbek, öntudatosabbak, szilárdabbak.”²

A polgárháború után, a békés építés éveiben a szovjet hadsereg feltöltésében továbbra is zavartalanul érvényesítették az osztályelvet. A „kötelező katonai szolgálatról” szóló 1925. szeptember 18-án hozott első össz-szovjet törvény meghatározta, hogy a Szovjetunió védelme valamennyi szovjet polgár kötelessége, és hogy ezt a kötelességet fegyverrel a kézben csak a dolgozók teljesítik. A törvény a dolgozó férfitársadalom kötelező katonai szolgálatát 19 éves kortól 40 éves korig állapította meg.

A szocializmus győzelme és a kizsákmányoló osztályok felszámolása után a volt kizsákmányoló elemek e korlátozását a

¹ Lásd az SZKP kongresszusainak konferenciáinak és a Központi Bizottsága határozatait, I. rész, 502—504. old.

² Lenin Művei, 30. köt., 33. old.

Szovjetunióban megszüntették. *Most a szovjet fegyveres erők kiegészítése a szocialista haza védelmére a szovjet polgárok egyenlő jogainak és kötelességeinek az elve alapján történik.*

A Szovjetunió 1939. szeptember 1-i új alkotmányának megfelelően a Szovjetunió Legfelső Tanácsa törvényt alkotott a „kötelező katonai szolgálatról”, amely meghatározta, hogy „a Szovjetunió összes férfi honpolgára fajra, nemzetiségre, felekezetre való tekintet nélkül köteles katonai szolgálatot teljesíteni” (3. szakasz).

A Szovjetunió állampolgárai a szocialista haza védelme iránti szent kötelességük teljesítésére a tényleges katonai szolgálaton kívül a termelőmunkából való kiesés nélkül is készülnek. A Nagy Honvédő Háború éveiben például a haza fegyveres védelmének előkészítésében fontos szerepet játszott az általános katonai oktatás

Lenin már jóval korábban meghatározta, hogy a háború időszakában az egész felnőtt lakosság köteles katonai dolgokkal foglalkozni és készen kell lennie a haza fegyveres védelmére. E meghatározás alapján az Állami Védelmi Tanács 1941. szeptember 18-i rendeletével, 16-tól 60 éves korig bevezette a szovjet férfi állampolgárok kötelező katonai oktatását. A párt- és a szovjet szervek, a Komszomol- és szakszervezetek a katonai kiegészítő szervekkel együtt az ország legeldugottabb részein is megszervezték a lakosság katonai oktatásának nagy munkáját. Ennek köszönhető, hogy a szovjet hadsereg kötelékébe behívott szovjet polgárok többsége legalább a minimális katonai ismeretekkel rendelkezett. Ez az újoncok folyamatos harci kiképzését jelentősen megkönnyítette.

A fegyveres erők teljes értékű kiegészítése érdekében nagy és eredményes munkát folytat a szovjet hazafiak millióit egyesítő, „Hadsereggel, Légierővel, Flottával Együttműködő Önkéntes Társaság” (DOSZAAF).

Az utolsó öt év alatt a DOSZAAF tagjainak a száma több mint kétszeresére emelkedett. A társaság sokat tesz a katonai ismeretek terjesztése, a lakosság atomvédelmi, légvédelmi és vegyvédelmi kiképzése, a fegyveres erők technikailag kép-

zett, fizikailag edzett kiegészítésének továbbfejlesztése érdekében.

*

A kommunista párt vezetése a szovjet fegyveres erők építésének és minden tevékenységének szilárd alapja. A kommunista párt vezető és irányító tevékenységét a fegyveres erőkben különböző utakon és különböző formákban valósítja meg.

A kommunista párt megjelöli a szovjet állam katonai építésének általános vonalát és tudományosan megalapozott feladatokat tűz a hadsereg és a flotta elé fejlődésük minden szakaszában. A párt összes katonai határozatait bátor alkotóképesség jellemzi és azok megfelelnek az imperialista agresszorok elleni győzelmes hadviselés konkrét feltételeinek és követelményeinek.

A kommunista párt a fegyveres erők vezetését a hadsereghez, a légierőhöz és a flottához szervezett pártpolitikai szervek szerteágazó hálózatával és a pártszervezetek segítségével a parancsnokokon keresztül valósítja meg. A pártpolitikai apparátus a Szovjetunió fegyveres erői szervezetének elválaszthatatlan tartozéka. A kommunista párt fáradhatatlan gondoskodást tanúsított és tanúsít a hadsereg-pártszervek és pártszervezetek tökéletesítése és megerősítése iránt. A párt úgy tekinti a pártpolitikai munkát, mint a szovjet fegyveres erők építésének és tevékenységének egyik alapját.

A kommunista párt szervező és politikai-nevelő munkájával biztosítja a szovjet csapatok összekovácsoltságát, szervezettségét és szigorú katonai fegyelmét, az állandó harckészültségét és a forradalmi éberséget.

A fegyveres erőknél folytatott pártpolitikai munka célja: állandóan fokozni a csapatok erkölcsi erejét. A párt feltárja a katonák előtt a szocialista haza védelmében folytatott háború igazságos, nemes céljait, tanítja a katonákat a kommunista párt és a szovjet kormány politikájának helyes értelmezésére és mély elemzésére. A csapatoknál, ahol gondosan folyik a politikai munka, nem lazul a fegyelem; ott jobb a hadsereg rendje és szelleme, ott több a győzelem — mondotta Lenin.¹

¹ Lásd Lenin Művei, 29. köt., 458. o.d.

Lenin hangsúlyozta, hogy a párt önfeláldozó szervező és politikai nevelőmunkájának köszönhető a szovjet hadsereg szilárd alapjának létrejötte.

„Megteremtettük ezeket az alapokat új módon végzett munkával, a fronton folytatott politikai propagandával, a kommunisták szervezetével hadseregünkben, a munkástömegek legjobbainak önfeláldozó szervezetével és az ő küzdelmük árán”.¹

A párt a külföldi beavatkozók és a fehérgárdista ellenforradalom elleni harc éveiben taglétszámának mintegy a felét küldte az arcvonalra. A kommunisták megerősítették a háztól védő sorait. A bátorság és a hősiesség személyes példamutatásával lelkesítették a szovjet katonákat a halhatatlan győzelmekre.

Lenin felszólította a kommunistákat, mutassanak példát a pártonkívüli dolgozók előtt, a katonai ismeretek elsajátításában. „A szovjethatalom — mondta Lenin — már régóta a legnagyobb figyelmet fordítja arra, hogy a munkások, továbbá a parasztok, különösen pedig a kommunisták, komoly katonai kiképzésben részesülhessenek... A kommunistáknak különösen a géppuskák, ágyúk, páncélosok stb. kezelésében kell képezniük magukat...”² A kommunisták a csapatok harckészültségének emeléseért folytatott harcban, a katonai ismeretek tanulmányozásában élharcosokká és a katonai ismeretek elsajátításában élenjárókká váltak.

A szovjet hadsereg megerősítésében rendkívül nagy szerepet játszottak a katonai komiszárok, akik a párt és a szovjet kormány képviselői voltak a hadsereg és a haditengerészet egységeiben és magasabb egységeiben. Lenin mondta, hogy a katonai komiszárok nélkül nem lett volna vörös hadsereg. A komiszárok munkájukkal tömörítették a vöröskatonák sorait, elhintették közöttük a proletár-forradalmi fegyelem és a katonai bátorság szellemét, megvalósították a katonai szakemberek ellenőrzését, erőteljesen és kíméletlenül megakadályozták a parancsnoki állományhoz tartozó egyes személyek áruló tevékenységét. Bátran és határozottan erősítették

¹ Lenin Művei, 28. köt., 464. old.

² Lenin Művei, 29. köt., 460. old.

a szovjethatalomhoz hű és a szovjet egységek vezetésére alkalmas parancsnokok tekintélyét és megbecsülését.

A kommunista párt egységének és összekovácsoltságának, legszigorúbb fegyelmének és kiapadhatatlan forradalmi energiájának, a tömegek millióinak szervezésében és egységes célra irányításában mutatott hozzáértésének köszönheti, hogy sikeresen megvalósította a fegyveres erők vezetését. A fiatal szovjet hadseregnek a nemzetközi imperializmus egyesített erői ellen — a külföldi intervenció és a polgárháború éveiben — aratott győzelme okait elemezve, Lenin a párt IX. kongresszusán tartott beszédében mondotta: „...csakis azért, mert a párt résen volt, mert a pártban a legszigorúbb fegyelem uralkodott, és mert a párt tekintélye minden hatóságot és intézményt egyesített és a Központi Bizottság jelszavát tízezrek, százak, ezrek és végeredményben milliók egy emberként követték, és mert hihetetlen áldozatokat hoztak érte — csakis ezért történhetett meg az a csoda, amely megtörtént. Csakis ezért tudtunk győzni az antant és az egész világ imperialistáinak kétszeri, háromszori, négyszeri hadjárata ellenére is.”¹

A szovjet hadseregnek az imperialista beavatkozók és a fehérgárdista ellenforradalmárok felett aratott győzelmei lelkesítője és szervezője — a kommunista párt volt. A párt Központi Bizottsága vezette a szovjet csapatok tevékenységét a polgárháború összes arcvonalán. A párt megvalósította a szovjet állam fegyveres erői főparancsnokságának és a frontparancsnokságok tevékenységének ellenőrzését. A vörös hadseregben 300 ezer kommunista végzett hatalmas politikai és katonai munkát. A kommunista párt mozgósította a munkások és a parasztok tömegeit a vörös hadsereg mindenoldalú segítésére, megszilárdította a hadsereg hátországát, állandó politikai nevelőmunkát folytatott a dolgozók között, különösen az arcvonalhoz közel eső körzetekben és a szovjet csapatok által felszabadított területeken.

A kommunista párt és a szovjet kormány mindeme sokoldalú munkáját a nagy Lenin irányította. Ő vezette a mun-

¹ Lenin Művei, 30. köt., 450. oldal.

kás és paraszt védelmi tanácsot, amely az ország erejének és eszközeinek a szovjet haza védelmére való mozgósításában teljhatalommal rendelkezett. Lenin — a munkás és paraszt védelmi tanács elnöke, irányította a katonai hivatalok munkáját, közvetlenül vezette a hadsereg emberrel, fegyverzettel, élelemmel és ruházattal való ellátásának ügyeit. Lenin éberén figyelte az összes állami intézmény, helyi szovjet és pártszerv munkáját. Következetes harccal elérte, hogy azok minden tevékenységüket az ország védelméhez, a szovjet hadsereg támogatásához szükséges erők és eszközök mozgósítására összpontosították.

Lenin nagyszámú direktívája és távirata az arcvonal mögötti körzetek párt- és tanácsszerveinek vezetőihez, a különböző arcvonalak katonai vezetőihez. Petrográd és a többi város munkásaihoz írott levelei, felhívásai az összes dolgozókhoz, hogy mozgósítsanak minden erőt Kolcsak, Gyenyikin, Jugyenyics és imperialista cinkosaik és pártfogóik leverésére — mutatják, micsoda gigantikus, operatív munkát végzett Lenin a szocialista haza fegyveres védelmének szervezésében. Lenin nemcsak zseniális politikai vezér volt, hanem a korszerű háború szabályait ismerő, kiemelkedő katonai tényszerű is. Lenin katonai örökségének jelentőségét jellemezve, Kalinyin azt írta: „Lenin örökségének többek között nagy a jelentősége a katonai szervezés, a stratégia és a taktika területén is. Lenin a legnagyobb hadvezér volt a dolgozó tömegek elnyomóiktól való megszabadításáért folytatott háborúk történetében. Ő vetette meg a korszerű tudomány és technika elvein alapuló, reguláris szovjet hadsereg alapjait”.¹

A továbbiakban Kalinyin helyesen mondja, hogy Lenin katonai örökségének beható tanulmányozása nagyon szükséges, különösen a szovjet hadsereg parancsnokai és politikai munkásai számára: ez az örökség segít jobban érteni korunk eseményeit, elősegíti a katonai tudás és hozzáértés tökéletesítését az ellenséggel vívott harcban.

A kommunista párt a békés építés időszakába való átmenet idején határozott harcot folytatott a különböző ellensé-

¹ Kalinyin: Lenin a szocialista haza védelméről.

ges csoportosulások ellen, amelyek a reguláris hadsereg fel-
számolására törekedtek. Lenin és harcostársai bebizonyították,
hogy a reguláris szovjet hadsereget feltétlenül meg kell őrizni
és harckészültségét meg kell erősíteni, tekintettel az impe-
rialista agresszorok részéről fennálló katonai támadások ál-
landó veszélyére.

Békeidőben szükségessé vált a szovjet hadsereg jelentős
létszámcsökktentése, hogy ezzel fenntartási költségeit csök-
kentenl lehessen és bizonyos eszközöket megtakarítva, azo-
kat a népgazdaság helyreállítására lehessen fordítani. A kom-
munista párt az ebben az időszakban hozott határozataiban
és Lenin felszólalásaiból kiemelte azt az elgondolást, amely
szerint a hadsereg újjászervezését és csökkentését végre kell
hajtani azért is, hogy a hadsereg minősége javuljon. A szov-
jetek VIII. összoroszországi kongresszusán tartott beszédében,
rámutatva az imperialista erők megismételt kísérleteire, hogy
a szocializmus országa ellen új támadást készítsenek elő, Lenin
ezt mondta: „Nem szolgálhat megnyugvásunkra az, hogy
csapásokat mértünk az imperializmusra, vörös hadseregünket
továbbra is mindenáron teljes harci készenlétben kell tarta-
nunk és fokoznunk kell harcképességét. Ennek persze nem
áll útjában az, hogy a hadsereg egy bizonyos részét mente-
sítjük és gyorsan leszereljük. Számításunk szerint az az óriási
tapasztalat, amelyet a vörös hadsereg és vezetői a háború
alatt szereztek, most megkönnyíti számunkra a hadsereg mi-
nőségének a megjavítását.”¹

A párt X. kongresszusa a katonai kérdésekben hozott ha-
tározatában a szovjet hadsereg erősítésére irányuló egész sor
konkrét intézkedést jelölt meg. Az intézkedésekben kiemel-
ték a hadsereg építésében az osztályelv és a munkásosztály
vezető szerepének jelentőségét. A kongresszus ebből a célból
követelte, hogy szüntessék be az olyan korosztályokba tar-
tozó munkások tartós szabadságolását, akik még nem kerül-
nek leszerelésre, továbbá a munkás-hadseregbl a fiatalabb
korosztályba tartozó munkásokat helyezték át a reguláris
egységekbe. A kongresszus követelte a hadseregben és a hadi-

¹ Lenin Művei, 31. köt., 504. oldal.

tengerészetben a fegyveres erők pártvezetésének erősítését és a középkáder-párttagok számának növelését. Javasolta, hogy szüntessék be a kommunisták visszahívását a hadseregből, és hogy a kellő katonai szolgálati idővel rendelkező leszerelt kommunistákat küldjék vissza a hadseregbe.

A kongresszus megbízta a Központi Bizottságot és a hadsereg politikai csoportfőnökségét, hogy javítsák meg a politikai szervek munkáját, frissítsék fel a komiszár-állományt. A kongresszus határozatában különös figyelmet fordítottak a politikai nevelőmunka erősítésére, a szovjet hadsereg és a hadiflotta parancsnoki állományának körében. A kongresszus politikailag veszélyesnek és megengedhetetlennek minősítette egyes csoportoknak és egyes személyeknek a már bevált hadseregszervezési rendszer megváltoztatásáért, a parancsnokválasztás bevezetéséért, a komiszárok alsó pártszervek alá rendeléséért és hasonlóként folytatott propagandáját.¹ A kongresszus szintén elítélte egyes elvtársaknak a reguláris hadsereg tényleges megszüntetésére és a milícia-rendszerre való haladéktalan áttérésre irányuló agitációját. A kongresszus határozatában rámutat: „A legközelebbi időszakban fegyveres erőink alapját a mostani vörös hadseregnek kell alkotnia, amelynek létszámát az idősebb korosztályok leszerelésével lehetőleg csökkenteni kell, s ugyanakkor összetételét proletár- és kommunista elemek bevonásával meg kell javítani.”²

Tehát a X. kongresszusnak a katonai kérdésekben kiadott intézkedései megerősítették és konkretizálták a szovjet állam fegyveres erői építésének alapvető elveit.

A kommunista párt a továbbiakban kongresszusain és plénumain nemegyszer megtárgyalta a szovjet fegyveres erők építésének és erősítésének problémáit. A párt rendkívül nagy figyelmet fordított a párt befolyásának mindenképpen erősítésére — a pártszervezetek és a pártpolitikai apparátus megszilárdítására a hadseregben és a haditengerészetben.

A XIV. pártkongresszuson elfogadott szervezeti szabályzat-

¹ Lásd az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatait, I. rész, 664. oldalt.

² Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatait, I. rész, 664. oldal.

hoz „A pártszervezetekről a vörös hadseregben” elnevezéssel külön fejezetet csatoltak. Ebben szervezetileg megerősítették a pártpolitikai szerveknek és pártszervezeteknek — szerepük és felelősségük fokozása érdekében történt átépítését a hadseregben. A szervezeti szabályzat követelte a politikai szervektől, tartsanak szoros kapcsolatot a helyi pártszervezetekkel.

A párt 1930 közepén tartott XVI. kongresszusán rámutattak az ország iparosításában elért gyors ütem óriási jelentőségére a szovjet állam védelmi képességének fokozása szempontjából. A kongresszus felhívta a pártot és a dolgozókat a Szovjetunió katonai-gazdasági erejének további erősítésére, a szovjet hadsereg és haditengerészet megszilárdítására.

A párt XVII. kongresszusán a Szovjetunió népgazdaságfejlesztési második ötéves tervéről hozott határozatok és az azok megvalósítására irányuló gyakorlati munka óriási jelentőségű volt az ország védelmi képességének fokozásában. Ezenfelül fontos szakasznak bizonyult a pártnak a fegyveres erők korszerű fegyverrel és haditechnikával történő ellátásához szükséges szilárd anyagi-technikai alap létrehozására irányuló harcában.

A párt XVIII. kongresszusa, amely a nemzetközi helyzet rendkívüli kiéleződése és az imperialista hatalmak részéről a Szovjetunió ellen irányuló támadás fokozott veszélyének körülményei közt folyt le, feladatul tűzte ki a Szovjetunió fegyveres erőinek további erősítését, a honvédelmi ipar munkájának megjavítását, a háború esetén szükséges anyagi tartalékok létrehozását.

A Nagy Honvédő Háborúban elért összes győzelmek lelkesítője és szervezője — a kommunista párt volt. A párt a nép és a szovjet fegyveres erők előtt feltárta a hitleri Németország hitszegő támadása következtében a hazát fenyegető halálos veszélyt, kidolgozta a kegyetlen és erős ellenség elleni harc konkrét programját.

A nép összes erőinek az ellenség elleni harcra irányuló gyors mozgósítása érdekében a Szovjetunió Legfelső Tanácsa Elnöksége az OKP(b) Központi Bizottsága és a Szov-

jetunió Népbiztosai Tanácsának 1941. június 30-i határozatával Állami Védelmi Bizottságot hoztak létre.

A párt a fegyveres erők felelős vezetőhelyeire küldte kiemelkedő vezetőit: Bulganyin, Zsdanov, Hruscsov, Scserbakov elvtársakat és a párt Központi Bizottsága a területi pártbizottságok és a szövetséges köztársaságok párt központi bizottságainak sok tagját. A kommunista párt kimagasló személyei a tehetséges szovjet hadvezérekkel együtt irányították a szovjet csapatokat a honvédő háború legfontosabb arcvonalain. A Központi Bizottság tagjai, továbbá a kimagasló szovjet katonai vezetők a háború időszakában kezükbe vették, mind az arcvonalon, mind a hátországból a rájuk bízott feladatok irányítását. Önállóan tevékenykedtek, valamint szervező, politikai, gazdasági és katonai munkájukkal, a helyi párt- és szovjetszervekkel együtt biztosították a szovjet nép győzelmét a háborúban.

A párt Központi Bizottságának határozata alapján 1941 júniusától novemberéig a hadseregbe és a haditengerészetbe 47 ezer vezető pártmunkást, több mint félmillió párttagot küldtek. A kommunisták ily nagy tömegének — köztük vezető pártmunkásoknak a fegyveres erők soraiba való özönlése hozzájárult a hadsereg és a haditengerészet pártszervezeteinek és pártpolitikai szerveinek megerősítéséhez.

A leninizmus szerint a győzelem bármely háborúban a küzdő tömegek erkölcsi állapotától függ. A párt a leninizmus e tételétől vezetve a fegyveres erőkhöz, politikai munkáját a harcosokban a magasrendű erkölcsi szellem, az ellenség feletti győzelem törhetetlen akarátának nevelésére fordította. A kommunista párt és a szovjet kormány állandóan gondoskodott a fegyveres erők pártpolitikai apparátusának, a harcosok körében folytatott politikai munkájának erősítéséről. A háború legelején a pártpolitikai apparátust átszervezték és munkamódszereit megváltoztatták. A Szovjetunió Legfelső Szovjetjének Elnöksége 1941. július 16-án kiadott utasítása alapján a politikai propagandaszerveket újra a politikai osztályokba szervezték, az egységekben és a magasabb egységekben újra létrehozták a komiszárok intézményét. míg az alegységekben a politikai vezetők intézményét.

Ezt a változást a háborús idők viszonyai és a háború kezdeti időszakában keletkezett sajátosságok összessége tette szükségessé. Amíg békeidőben a politikai szervek fő feladata az agitációs és propagandamunkában állt, addig most feladatuk lett, hogy közvetlen segítséget nyújtsanak a parancsnokoknak a harci feladatok végrehajtásában. A tartalékokból behívott egység- és alegységparancsnokok hiányos vezetési tapasztalata, a szovjet hadseregben szolgálatot még nem teljesített polgárok soraiból a hadseregbe került közkatonák és tiszthelyettesek tömegeinek állandó özönlése bonyolulttá tette az egységek és alegységek összekovácsolását biztosító feladatok végrehajtását és a szilárd katonai fegyelem meghonosítását. Végül a háború első hónapjaiban kialakult nehéz helyzet, a szovjet csapatok kényszerű visszavonulása gyors és határozott harcot követelt a riadalmat keltők és az árulók, a megnyugvás és a gondatlanság ellen. Ezeket a nehéz és felelősségteljes feladatokat a politikai osztályokra, a párt- és Komszomolszervezetekre támaszkodó parancsnokok, komiszárok és politikai vezetők sikeresen oldották meg. A komiszárok és politikai vezetők nagy szerepet játszottak a csapatok vasfegyelmének és rendjének megszilárdításában, a katonák ideológiai egysége, szilárdsága, a német fasiszta területablók elleni harcban tanúsított rettenthetetlenségének nevelésében.

Később a komiszárok és a politikai vezetők intézményének a szükségessége megszűnt. A Szovjetunió Legfelső Szovjetje 1942. október 9-én kiadott utasítása alapján a szovjet hadseregben teljes egyszemélyi parancsnoki vezetést honosítottak meg. A komiszárok és a politikai vezetők intézményét a magasabb egység- és alegységparancsnokok politikai helyetteseinek intézménye váltotta fel. Most az egyszemélyi parancsnokokra hárult a felelősség a csapatokban folyó minden munkáért, s ezen belül a személyi állomány politikai neveléséért is. Ezzel együtt a politikai munkások jelentősen növelték katonai tudásukat, tapasztalatot szereztek a csapatok harcvezetésében. Erre való tekintettel a parancsnokok és a politikai munkások számára egységes katonai rendfokozatot vezettek be és a volt komiszárok és politikai vezetők jelentős része parancsnoki beosztásba került.

Az egységek és alegységek harcképességének megerősítésében és a harcfelelőtlak megoldásában jelentős szerepet játszottak a hadsereg-pártszervezetek és a politikai osztályok. A kommunista párt állandóan tökéletesítette a hadsereg pártszervezeteinek és politikai szerveinek szervezeti összetételét és munkamódszerét. A párt Központi Bizottsága és az Állami Védelmi Tanács 1943. március 24-én hozott határozatával a hadseregben a pártszervezetek választott titkárai helyett bevezették a megfelelő politikai szervek által kinevezett pártszervek intézményét. A pártszervek kinevezésének szükségességét az a harc helyzet követelte, amely nem tette lehetővé, hogy titkárválasztás végett gyűléseket tartsanak.

A pártszervezetek a szilárd katonai fegyelem fenntartásában, a magasfokú erkölcsi-harci tulajdonsággal rendelkező harcosok nevelésében és a harci feladatok végrehajtásában a parancsnokok és a vezetők biztos támaszai voltak.

A háború éveiben erősen megnövekedett a harcosok vonzódása a párthoz. A kívánságnak eleget téve, 1941. augusztus 19-én a Központi Bizottság a párttag-felvételnek új feltételeit állapította meg az arcvonalra vonatkozóan. A Központi Bizottság a hadsereg pártszervezeteivel kapcsolatban úgy intézkedett, hogy a legalább egyéves párttagsággal rendelkező kommunisták javaslata alapján vegyék fel a pártba az ellenséggel szemben vívott harcban különösen kitűnt harcosokat. 1941. december 9-én a párt Központi Bizottsága megengedte, hogy a pártszervezetek három hónapos tagjelöltség után a párt tagjai közé felvehessék a harcokban kitűnt katonai személyeket.

A kommunista párt a háború egy éve alatt még közelebb jutott a néphez, még szorosabban kapcsolódott a dolgozók széles tömegeihez.

A kommunista párt megszervezte az arcvonal össznépi segítségét. Vezetése alatt a hátország munkáját igen rövid időn belül hadivágányokra építették át ezzel a jelszóval: „Mindent az arcvonalért, mindent a győzelemért!” Az ország egységes harci táborrá változott. A munkásosztály a mérnöki, technikai, a gazdasági, a párt- és a tanácsdolgozók hősi erőfeszí-

téseivel biztosította a haditechnika-, fegyver- és lőszertermelés szüntelen növelését.

A szovjet fegyveres erők erejének és a fasiszta agresszorok felett aratott nagy győzelmének a forrása — a kommunista párt szervező- és nevelőmunkája a hadseregben és a haditengerészetben, a párt vezető és irányító tevékenysége az ország összes erői és eszközei mozgósításában az ellenség szétzúzására.

*

A párt határozataiban a fegyveres erők személyi állománya kiképzésének pontos rendszerét is kidolgozták. *E rendszer vezető elve a harcosok katonai oktatásának és politikai nevelésének egysége.*

A hadseregben és a haditengerészetben minden harci és politikai kiképzést az alábbi követelménynek rendelik alá: meg kell tanítani a csapatokat az erős, technikailag jól felszerelt ellenség legyőzésére. Ez azt jelenti, hogy a csapatok harckiképzését a valóságos harc helyzetet maximálisan megközelítő helyzetben kell megvalósítani. A katonákban állhatatosan ki kell alakítani a képességet és a rátermettséget arra, hogy le tudják küzdeni a háború minden nehézségét és próbáját.

A személyi állomány kiképzésének legfontosabb része a szovjet katonák ideológiai-politikai nevelése. Ez a szocialista ideológia szellemében, a marxizmus—leninizmus szellemében valósul meg és célja elérni, hogy minden katona világosan értse a párt és a kormány politikáját és felismerje, amit tőle ennek a politikának a megvalósítása követel. Minden propagandát és agitációt össze kell kötni az egységek, a hajók harckiképzésének, fegyelmének és harckészültségének emelésére irányuló feladatokkal.

A politikai nevelőmunka feladata biztosítani a harckiképzési feladatok végrehajtását, a katonai fegyelem megszilárdítását, nevelni minden katonában a csapatok harckészültsége emeléséért a személyes felelősség érzését.

A harci és politikai kiképzési feladatok sikeres végrehajtása magas fokú katonai fegyelem és szervezettség nélkül elképzelhetetlen. Minél bonyolultabb a technika, továbbá a nép

és a hadserege előtt álló feladat, annál nagyobb figyelmet érdemel a szigorú fegyelem, a pontos szervezés.

A komoly háborúra való fokozott katonai előkészület — hangsúlyozta Lenin — nem kiáltozást, nem rohangálást, nem harci jelszót, hanem tartós, megfeszített, a legszilárdabb és legfegyelmeltebb munkát követeli tömegméretekben.

A szilárd katonai fegyelem a teljes értékű hadsereg elválaszthatatlan tulajdonsága és ütőképességének elengedhetetlen feltétele. Lenin feltárta a szovjet katonai fegyelem minőségbeli különbségét a kizsákmányoló államok hadseregeinek botcsinálta fegyelmétől, kiemelte, hogy ez a fegyelem a munkásoknak és a parasztoknak, a szovjet hadsereg harcosainak szocialista hazájuk védelmére önként vállalt kötelezettségén alapszik. A szovjet katonák megértik, hogy a szovjet hadsereg kötelékében a katonai szolgálat megtisztelő kötelesség, nemcsak, a haza iránti hazafias kötelesség, hogy a munkások és a parasztok érdekeit, a szocializmus nagy vívmányait védik. A parancsnokok és a vezetők iránti engedelmesség, parancsaik és intézkedéseik feltétel nélküli teljesítése, a megállapított rend szigorú betartása — a csapatok ütőképességének elengedhetetlen feltétele.

A katonai szervezet azért is jó — mondotta Lenin —, mert pontos, összehangolt, az emberek millióinak egységes akaratot tud kölcsönözni, az egységes cél érdekében óriási embertömegek tevékenységének helyét és formáit gyorsan képes változtatni, a változó helyzetnek megfelelően különbözőképpen megválasztani a fegyvert és a harc módszereit. A bonyolult csapatszervezet ilyen szervezettségének és mobilitásának, a csapatok ütőképességének és harckészültségének az alapjául Lenin a katonák legszigorúbb fegyelmét, a törvényeknek, a szabályzatoknak, a parancsnokok parancsainak és intézkedéseinek pontos és feltétel nélküli teljesítését tekinti.

Lenin hangsúlyozta, hogy a korszerű technika óriási növekedése általában, a haditechnikáé különösen, a nagy kollektívák rendkívül pontos, átgondolt, szigorúan összehangolt tevékenységét követeli. A csapatokban viszont az emberek nagy tömegei vannak. Innen ered, hogy minden harcos részéről a

legnagyobb fegyelemre, pontosságra és parancsteljesítő készségre van szükség.

A katonai vasfegyelem a szovjet hadseregben a proletárdiktatúra megszilárdításának és a dolgozó tömegek érdekvédelmének feladataiból következik. A szovjetek V. összoroszországi kongresszusa intézkedéseiben hangsúlyozza: „A munkás-paraszt vörös hadseregnek forradalmi vasfegyelme alapján kell felépülnie. Az állampolgár, aki a szovjethatalomtól fegyvert kap a dolgozó tömegek érdekei védelmére, köteles szó nélkül engedelmeskedni a szovjethatalom által kinevezett parancsnokok követeléseinek és parancsainak”.¹

Lenin követelte, hogy ne félelemből, hanem a lelkiismeret alapján hajtsák végre a vörös hadsereg összes törvényeit, az összes parancsokat és mindenképpen támogassák a hadseregben a fegyelmet. Határozottan harcolt a hadseregben minden fegyelmezetlenség, partizánkodás megnyilvánulása ellen, s mint a csapatok harcképtelenségéhez vezető, roppant helytelen dolgot elítélte azokat. A Kolcsak fölött aratott győzelem alkalmából a munkásokhoz és a parasztokhoz intézett levelében írta Lenin:

„Mint a tűztől, úgy kell irtózni a partizánmódszerektől, az egyes osztagok önkényeskedésétől, a központi hatalommal szembeni engedetlenségtől, mert mindez pusztulásra vezet... Aki nem segíti odaadóan a vörös hadsereget, aki nem támogatja teljes erővel a rendet és a fegyelmet, az áruló és hitaszegő, az a Kolcsak-rendszer híve, azt könyörtelenül meg kell semmisíteni”.²

„A fegyelem és a forradalmi katonai szellem egyetlen megsértése se maradhat büntetlenül”³ — követelte egyik levelében a párt Központi Bizottsága.

Lenin azt tanította, hogy az erős, minden kalandra képes ellenség elleni harcban nélkülözhetetlen a legfelső határig fokozott katonai fegyelem és katonai éberség. Lenin figyelemmel kísérte a fegyelem, a szervezettség és a rend állapotát a

¹ AZ OSZSZSZK szovjetjei kongresszusainak határozatai, 90. oldal (oroszul).

² Lenin Művei, 29. köt., 571–572. oldal.

³ Leninszkij Szbornyik XXXIV., 45. oldal (oroszul).

szovjet csapatokban a polgárháború különböző arcvonalain. Levélben fordult a szovjet hadsereg katonáihoz és a dolgozókhoz, személyesen adott utasításokat, intézkedéseket és rendelkezéseket, amelyekben következetesen a legszigorúbb forradalmi fegyelmet követelte.

Leninnek az az útmutatása, hogy az erős, bármilyen kalandorságra képes ellenség elleni harcban nélkülözhetetlen a legfelső határig fokozott katonai fegyelem és katonai éberség rendkívül jelentős napjainkban is. A szigorú katonai fegyelem, a legnagyobb szervezettség és rend szükségességét jelenleg nemcsak a hadseregnek, mint fegyveres szervezetnek a sajátosságai diktálják, amelyben az akarat egysége és a tettek egysége döntő szerepet játszik a siker elérésében, hanem azok a sajátosságok is, amelyeket ma képvisel. A technikai fejlődés megváltoztatta a hadsereg arculatát, és jellemző vonásává vált a kötelékébe tartozó összes egységek kölcsönös függősége és összehangoltsága. Ilyen viszonyok között a fegyelem megsértése, ha csak egyetlen ember részéről is történik, elkerülhetetlenül visszatükröződik az egész katonai szervezeten és összehasonlíthatatlanul súlyosabb következményekhez vezet, mint bármikor azelőtt. A fegyelem megsértése a korszerű háborúban az emberek tömeges pusztulásához, katasztrófájához vezet. Íme, ezért követeli fáradhatatlanul a kommunista párt és a szovjet kormány minden harcostól, hogy szilárdítsa a katonai fegyelmet és fokozza az éberséget.

A kommunista párt és a szovjet kormány kidolgozta a parancsnoki káderek kiképzésének, oktatásának és nevelésének új módszerét, amely biztosítja a katonai szaktudás növelését és a parancsnokok ideológiai felvértezetttségének emelését.

A szovjet fegyveres erők parancsnoki káderei kiképzési rendszerének vezérelve a katonai-szakmai oktatás összehangolása a káderek marxista—leninista képzésével, a tisztli állomány ideológiai-politikai nevelésével.

A parancsnoki káderek katonai kiképzése magában foglalja egyrészt a katonai elmélet elmélyült tanulmányozását és a gyakorlati csapatvezetés szervezési módszereinek és ismereteinek szüntelen tökéletesítését. Különösen nagy figyelmet fordít a kommunista párt a parancsnoki állomány oktatásánál

arra, hogy az a korszerű háború legújabb tapasztalatain, a fegyveres harc új, rendkívül gyorsan fejlődő eszközeinek és fogásainak megismerésén alapuljon.

A nagy Lenin az ellenség harceszközeinek és módszereinek tanulmányozására figyelmeztetve írta: „.... oktalanság, sőt bűn az olyan hadsereg magatartása, amelyik nem készül fel arra, hogy bánni tudjon mindazokkal a fegyverfajtákkal, harci eszközökkel, amelyekkel az ellenség rendelkezik, vagy rendelkezhet”.¹

A parancsnoki káderek kiképzésének a másik oldala a tisztí állomány ideológiai-politikai nevelése és marxista—leninista képzése. A pártnak az az általános tétele, hogy minél magasabb az állami- és pártmunka bármely ágazatában a dolgozók politikai színvonala és marxista—leninista öntudata, annál magasabbfokú és gyümölcsözőbb a munka — rendkívül fontos a katonai káderek szempontjából is.

A parancsnoki káderek kiképzési formái és módszerei a fegyveres harc eszközeinek változásával és az új feladatokkal együtt változnak és tökéletesednek. A háborút megelőző ötéves terv egy éve alatt valósították meg a fegyveres erők technikai átfegyverzését és szervezeti felépítésének tökéletesítését. A kommunista párt a parancsnoki káderek kiképzését és nevelését a korszerű háború követelményeinek szellemében szervezte meg, különös figyelmet fordítva az új harci technika és a szovjet hadtudomány alapjainak tanulmányozására a parancsnokok és a politikai munkások részéről.

A parancsnoki káderek előkészítésében nagy szerepet játszottak a katonai akadémiák és a különböző fajta katonai tisztí iskolák, ahol az oktatást és a nevelést az új feladatoknak megfelelően szintén átszervezték. Az 1936—40. évek közt eltelt időszakban adták ki a fegyveres erők új szabályzatait és utasításait, amelyek abban az időben a csapatok személyi állománya oktatásának és nevelésének igen fontos eszközei voltak. A szovjet hadsereg parancsnoki állománya számára 1935-ben bevezetett rendfokozat a parancsnoki állomány szerepének és tekintélyének az emelésére, továbbá a parancsnoki

¹ Lenin Művei, 31. köt., 87. oldal.

állománnyal szemben támasztott követelmények fokozására irányult.

A kommunista párt utasítására 1939 végétől megkezdődött a csapatkiképzési módszerek megváltoztatása. Az átállítás alapvető követelményei a következőkben foglalhatók össze: az oktatást a valóságos harc helyzetet maximálisan megközelítő módon kell lefolytatni, a harcosokba bele kell nevelni azt a képességet és gyakorlottságot, hogy bármilyen akadályt le tudjanak küzdeni, ne számítsanak könnyű győzelemre, figyelmesen tanulmányozzák a harccselekmények új tapasztalatait és az új harceszközöket, minden módon szilárdítani kell a csapatokon belül az egyszemélyi parancsnoki vezetést, a katonai fegyelmet, a szervezettséget és a rendet.

A kommunista pártnak és a szovjet kormánynek a fegyveres erők technikai átfegyverzésére, szervezetük tökéletesítésére, személyi állományuk oktatásának és nevelésének javítására kiadott intézkedései jelentősen fokozták a hadsereg és a haditengerészet erejét és harckészültségét.

A Nagy Honvédő Háború kezdetével a parancsnoki állomány kiképzési módszereit a háborús idők körülményeihez, a tiszti állományban mutatkozó növekvő szükséglethez alakították. Megteremtették a tiszti iskolák és tanfolyamok széles hálózatát. A szovjet hadsereg parancsnoki és egész személyi állományának oktatása és nevelése a szovjet hadtudomány alapján valósult meg. Az erre vonatkozó legfontosabb tételeket az új szabályzatok és utasítások tartalmazzák.

A Nagy Honvédő Háború folyamán a Szovjetunió fegyveres erői bebizonyították a fasiszta Németország fegyveres erői feletti mindenoldalú fölényüket. A szovjet hadsereg felülmúlta a hitleristák hadseregét fegyverzetben, szervezeti felépítésben, a harcosok magasfokú erkölcsi szellemében és katonai szaktudásában, valamint a szovjet hadvezérek fegyveres hadvezetési művészetében egyaránt.

Ma a hadsereget, a légierőt és a haditengerészetet új fegyverzettel és haditechnikával látták el. Az új hadieszközök gyorsan fejlődnek a várható ellenség oldalán is. Ez megkövetelte a személyi állomány harckiképzésének, a korszerű háború követelményeinek megfelelő megváltoztatását. Az egyes

fegyvernemek harckiképzésében határozottan rátértek a személyi állomány kiképzésére és a harccselekmények végrehajtására atom- és termonukleáris fegyverek, valamint a fegyveres harc egyéb új eszközeinek alkalmazási viszonyai között.

A fegyveres erők ellátása új fegyverekkel, bonyolult haditechnikával, a tiszti állománnyal szemben az eddigieknél jelentősen nagyobb követelményeket támaszt. A parancsnoki káderek sikeres tevékenységének döntő tényezője a hozzáértés — önállóan és alkotó módon oldani meg a harccselekmények szervezési és végrehajtási kérdéseit, továbbá az a képesség, hogy a parancsnok tudjon ésszerűen kezdeményezni. A dolog úgy áll, hogy a harcok és a hadműveletek nem hasonlítanak a megelőzőkhöz, mindegyiknek megvan a konkrét helyzetből folyó sajátosságai. Ezért semmiféle katonai oktatási intézmény, semmilyen katonai tudomány nem tud a harc vagy a hadművelet vezetésére valamiféle megállapított szabályt adni. A parancsnoki káderek korszerű felvértezése élő, gyakorlati munkában történik, amelynek keretében a katonai tanintézetekben nyert elméleti tudás gyakorlattal gazdagodik.

A katonai építőmunkában ugyanúgy, mint az egész párt- és államépítésben, a kommunista pártot a marxizmus—leninizmus lételei vezetik abban, hogy a munka bármilyen szervezeti formájának és a szervezeti formának megfelelő módszereknek a történelmi helyzet változásával szintén meg kell változniuk.

A szovjet fegyveres erők építésében a vezérelv — a helyzet változásának, a fegyveres harc eszközei és módszerei fejlődésének megfelelő formák és munkamódszerek állandó tökéletesítése.

A polgárháború befejezése után nagy munka folyt a szovjet hadsereg szervezeti tökéletesítése érdekében. A szovjet hadsereg építésében, a szervezeti formák fejlődésében, a vezetési szervek szerkezeti tökéletesítésében nagy szerepet játszott a párt Központi Bizottságának kezdeményezésével és vezetése alatt az 1924—28. években végrehajtott katonai reform.

A katonai reform fő tartalma a szovjet hadsereg vegyes, milícia-területi szervezési rendszerre való helyezése volt. Célja a reguláris hadsereg létszámának az alapvető mag megőrzése melletti csökkentése volt. A hadsereg nagyobbik részében bevezették a területi szervezési rendszert.

A fegyveres erők ilyen szervezete az akkori időszak gazdasági nehézségein alapult. Szükséges volt a hadsereg fenntartási költségeit csökkenteni. Jobban kellett igazodni a munkások és a parasztok munkakörülményeihez és csökkenteni kellett a termelésből való kiesésüket. A területi egységekbe számításba vett hadköteles polgárok rövid tartamú, időszakos összevonásokon részesültek katonai kiképzésben. Ezeket az összevonásokat gyakran összehangolták és együtt vezették le az egységek és a magasabb egységek együttműködési gyakorlataival és nagygyakorlataival is. A párt 1924 májusában tartott XIII. kongresszusán teljesen jóváhagyták a Központi Bizottságnak a katonai reformra kiadott intézkedéseit és elhatározták a katonai hivatalok pártmunkásokkal való megerősítését, a hadseregben az egész pártmunka központosítását és a területi egységekben a párt befolyásának a fokozását.¹

A katonai reform keretében átszervezték, csökkentették és megerősítették a katonai apparátust, bevezették a gyalogság egységes szervezési rendszerét, rendet teremtettek a katonaköteleseket nyilvántartó szervek munkájában és rendezték a kiegészítés rendszerét. A párt nagy figyelmet fordított a hadsereg parancsnoki és politikai állományának megszilárdítására és a pártszervezetek megerősítésére. A reform hozzájárult a hadseregben az egyszemélyi parancsnoki vezetés elvének továbbfejlesztéséhez.

Frunze, aki a párt Központi Bizottságának megbízásából közvetlenül irányította a katonai reform végrehajtását, a reform eredményeit így jellemezte. „A további munkához szilárd szervezeti formákat hoztunk létre... Az általános lét-

¹ Lásd az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozatait, II. rész, 26. oldal.

számcsoökkentés ellenére a hadsereg az alapvető káderek, a tüzérség létszáma, a technikai csapatok és a gyalogság sorozat-fegyvereinek tűzereje tekintetében jelentősen erősödött. A csökkentés főleg az ellátószolgálatot és a hadtápszerveket érintette. A hadsereg és a haditengerészet ütőképessége megnőtt”.¹

A szovjet hadsereg erősítésében fontos jelentőségű volt a párt Központi Bizottságának a katonai szervek trockista elemektől való megtisztítására kiadott intézkedés. Trockijt és pártfogoltjait eltávolították a hadsereg vezető posztjairól és központi szerveikbe bevonták a polgárháború arcvonalain a csapatvezetésben nagy tapasztalatot szerzett és a szovjet hadsereg akadémiáin kiképzett csapatparancsnokokat és politikai munkásokat. A katonai és haditengerészeti ügyek népbiztosává a tehetséges proletár hadvezért, Frunzét nevezték ki. Frunze halála után a Szovjetunió fegyveres erői élére a kommunista párt kiemelkedő vezető alakja, Vorosilov került.

Az 1939-ben kezdődött második világháború és a szovjetország elleni imperialista agressziós veszély növekedése, a haditechnika gyors fejlődése és a hadseregek létszámnövelésének viszonyai között a milícia-területi rendszer elavult. Már nem felelt meg a szocialista haza védelmének biztosítására irányuló feladatoknak. A területi egységek személyi állománya a rövid tartamú összevonásokon nem tudta elmélyülten tanulmányozni a különböző fajta haditechnikát. A területi egységek szintén nem feleltek meg az állandó harckészültség követelményeinek, mivel kiegészítési körzetekhez voltak kötve, ami háború esetén felállításukat megnehezítette.

A szocialista állam érdekei feltétlenül jól képzett, a legújabb fegyverzettel és haditechnikával ellátott, állandó harckészültségben levő káderekkel teljesen feltöltött hadsereget követeltek. A kommunista párt és a szovjet kormány által megvalósított számos intézkedés eredményeként a szovjet hadsereg állandó hadsereggé vált. A milícia-területi rendszer felváltása után a káderekkel feltöltött állandó hadosztá-

¹ Frunze Válogatott művei, Kat. Kiadó, 1950. 272. old. (oroszul).

lyok száma a területi egységek rovására tízszeresére emelkedett.

A Nagy Honvédő Háború időszakában a csapatok szervezeti összetétele állandóan tökéletesedett.

A bevezetett szervezési változások és a csapatok új fegyverzettel és haditechnikával való ellátásának következményeként a lövészadosztályok tűzereje és mozgékonyága jelentősen emelkedett és erős összefegyvernemi magasabb egységekké váltak. Szerveztek gépkocsizó, hegyi-, sí-, légvédelmi deszant magasabb egységeket is. Szervezési változásokon ment keresztül és minőségileg, mennyiségileg erősen megnövekedett a tüzérség is. Új, különböző típusú és rendeltetésű tábori tüzér magasabb egységeket (dandárokat, hadosztályokat, hadtesteket) szerveztek. Hirtelen megnőtt a páncéelhárító és a légvédelmi tüzér magasabb egységek és egységek száma és ereje. Megjelent a rakétatüzérség. A páncélos csapatok az ellenségre nézve félelmetes erővé váltak. Ezeket beszervezték mint különleges egységeket a lövész magasabb egységek kötelékébe, de ezenkívül önálló, erős magasabb egységeket is létrehoztak e fegyvernemből (dandárokat, hadosztályokat, hadtesteket, hadseregeket). A szovjet katonai légierőt is hatalmas méretekben fejlesztették. Különböző rendeltetésű bombázó-, vadász-, felderítő-, csatarepülő-kötelékeket szerveztek. Komoly fejlesztésen estek át a műszaki, a híradó és a többi különleges fegyvernemi csapatok és szolgálati ágak is.

*

A szovjet fegyveres erők építése folyamán kidolgozták a központosított vezetés harmónikus rendszerét.

A csapatok központosított vezetésének alapját az egyszemélyi parancsnoki vezetés elve képezi. Az egyszemélyi parancsnoki vezetés egybehangolja valamennyi parancsnok személyes felelősségét és bátor kezdeményezését a személyi állomány nevelésében és a csapatok vezetésében.

A szovjet hadsereg építésének időszakában, amikor a feltöltés önkéntes jelentkezés alapján történt, a parancsnoki állományt választották. A tapasztalat csakhamar megmutatta,

hogy a parancsnoki állomány választási elve, amely arra épült, hogy a régi hadsereg katonatömegeit és a katonai egységeket kiragadják az ellenforradalmi tisztikar kezéből, a szovjet hadseregben nem tartható fenn. A parancsnokok választása akadályozta a szovjet hadsereg egységeinek és magasabb egységeinek belső összeszokottságát és fegyelmi szilárdságát. A kommunista párt VIII. kongresszusán elfogadott programban ez áll: „Annak a követelésnek, hogy a parancsnokokat választani kell, óriási elvi jelentősége volt a burzsoá hadsereggel kapcsolatban, ahol a parancsnokok kiválogatásánál és nevelésénél az a szempont érvényesült, hogy a parancsnoki kar a katonák és — a katonák révén — a dolgozó tömegek osztályalárendelésének eszköze; ezért ez a követelés teljesen elveszti elvi jelentőségét, amikor az osztályjellegű munkás és paraszt vörös hadseregről van szó.”¹

A kommunista párt határozatainak megfelelően és a párt vezetése alatt valósították meg a parancsnoki állomány választásáról az átmenetet a kinevezési rendszerre. Ez hozzájárult a fegyelem erősödéséhez és a csapatvezetés tökéletesítéséhez.

Lenin rendkívül nagy jelentőséget tulajdonított a parancsnokok személyes felelősségének és kezdeményezésének, mint a fegyveres erők bonyolult szervezete minden fokozatú törzseinek és a hadsereg intézményeinek munkájában a szervezettség és az intézkedőképesség legfontosabb feltételének. Lenin lelkesen védte az egyszemélyi katonai vezetést, ami később teljesen bevált a gyakorlatban. Lenin úgy vélte, hogy a csapatok vezetésének legcélszerűbb módszere az egyszemélyi parancsnoki vezetés elvének a meghonosítása. A hadsereg pontosan működő szervezete és kemény katonai fegyelme segítségével biztosított akarat- és cselekvési egység egységes csapatvezetés nélkül értelmetlenség, különösen a korszerű háború körülményei között. Ilyen egységes vezetés legjobban az egyszemélyi parancsnoki vezetés segítségével érhető el. Lenin mondta, hogy a szovjethatalom katonai építésében gyűjtött tapasztalat törvényszerűen „az egyszemélyi

¹ Az SZKP kongresszusainak, konferenciáinak és központi bizottsági plénumainak határozata, 1. rész, 507. oldal.

vezetéshez, mint a munkaszervezés egyedül helyes elvéhez”¹ vezet.

A katonai építés első éveiben, amikor a szovjet hadsereg még nem rendelkezett elegendő számú munkás- és parasztszármazású képzett és tapasztalt parancsnokkal, nem volt lehetőség az egyszemélyi parancsnoki vezetés elvének maradéktalan megvalósítására. A komiszárok intézménye a parancsnoki állománnyal együtt a csapatok vezetésében kettős parancsnoki vezetést testesített meg. A komiszárok rendkívül fontos szerepet játszottak a szovjet hadsereg építésében. De ez ideiglenes, az akkori idők viszonyai következtében létrejött rendszabály volt. A Szovjetunió Legfelső Szovjetjének Elnöksége 1942. október 9-i utasításával megszüntette a komiszárok intézményét. A Szovjetunió fegyveres erőinél a teljes egyszemélyi parancsnoki vezetésre tértek át.

„Az ellenséggel vívott kegyetlen küzdelmekben — hangzik az utasításban — a vörös hadsereg parancsnokai bebizonyították hűségüket hazánkhoz, jelentős tapasztalatokat szereztek a korszerű háborúban, katonai és politikai tekintetben fejlődtek és megszilárdultak.

Másrészt a komiszárok és a politikai munkások növelték katonai ismereteiket, megszerezték a korszerű háború gazdag harci tapasztalatait...

Mindezek a parancsnoki és politikai kádereink növekedésével kapcsolatos új körülmények arról tanúskodnak, hogy teljesen tárgytalanná vált a komiszárok rendszerének fenntartása.”²

A kommunista párt a jelenlegi viszonyok között is fáradhatatlanul erősíti a hadseregben az egyszemélyi parancsnoki vezetést, biztosítja a parancsnokok szerepének további emelését nemcsak a katonai oktatásban, hanem a személyi állomány politikai nevelésében is. Ez a szovjet fegyveres erők ütőképessége és harckészültsége fokozásának egyik döntő feltétele.

*

¹ Lenin Művei, 30. köt., 307. oldal.

² A Szovjetunió törvényeinek és Legfelső Szovjetje Elnöksége által kiadott rendeleteknek gyűjteménye. 1938–44 években. 1945. kiad., 115. oldal (oroszul).

A szovjet hadsereg építésének fontos elve a fegyveres erők összes fegyvernemének és haderőnemének egybehangolt és arányos fejlesztése. E fejlesztésnek meg kell felelnie a korszerű háború követelményeinek, a fegyveres harc gyorsan fejlődő eszközei állapotának és a szovjet haza védelmét biztosító feladatoknak.

A kommunista párt ezelőtt is nagy jelentőséget tulajdonított a hadsereg és a haditengerészet anyagi-technikai ellátásának, a korszerű háború követelményeinek megfelelően a fegyveres erők fegyvernemei és a haderőnemek új fajtái fejlesztésének. De a szovjet állam iparosításáig a szovjet kormány lehetőségei e területen korlátozottak voltak. Az ország szocialista iparosítása nyomán hatalmas honvédelmi ipart hoztak létre, amely technikailag is lehetővé tette a szovjet hadsereg átfegyverzését és csapatainak gépesítését.

A Nagy Honvédő Háború éveiben a kommunista párt és a szovjet kormány rendkívül nagy figyelmet fordított a szovjet hadseregnek a fegyveres harc új eszközeivel való ellátására és a fegyveres erők összes fegyvernemei és haderőneme fejlesztésére.

A haditechnika és a fegyverzet állandó mennyiségi és minőségi növelése, a Szovjetunió fegyveres erőiben végrehajtott nagy szervezési változások biztosították a csapatok harci erejének növelését és az ellenségre mért csapásaik erejének a fokozását.

A Szovjetuniónak a Nagy Honvédő Háborúban aratott világtörténelmi jelentőségű győzelme egyúttal a szovjet fegyver győzelmének, a szovjet fegyveres erők nagy demonstrációjának, a szovjet fegyveres erőknek az imperialista államok hadseregei felett álló szervezési fölényének is bizonyítéka.

Tekintve, hogy a második világháború befejezése után a világoraalom „új jelöltjei” — mindenekelőtt az Egyesült Államok — részéről az imperialista agresszió fenyegető veszélye továbbra is fennállt, a kommunista párt és a szovjet kormány fáradhatatlanul gondoskodott és gondoskodik arról, hogy a Szovjetunió fegyveres erőit ellássa az új, korszerű fegyverekkel és haditechnikával.

A háború befejezése után a szovjet kormány — következetesen képviselve a különböző társadalmi rendszerű államok békés egymás mellett élésének lenini politikáját — javaslatot tett az összes nagyhatalom fegyveres erőinek nagyarányú csökkentésére, az atom-, a vegyi és a bakteriológiai fegyverek eltiltására. A szovjet kormány már 1945—46-ban végrehajtotta fegyveres erőinek nagyarányú csökkentését, feloszlattott több magasabb egységet és egységet, továbbá a hadsereg és haditengerészet személyi állományának nagy részét leszerelte.

Az Egyesült Államok, Anglia és más országoknak a kapitalista monopóliumok érdekeit képviselő vezető körei ellenben a második világháború befejezése után azonnal megindították a „hidegháborút” a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen. Külpolitikájuk vezérelvéül az „erő helyzetéből” folytatott politikát hirdették meg.

A fegyverkezési hajsza és a katonai tömbök összetákolása, a sok katonai támaszpont létrehozása a Szovjetunió és a népi demokratikus országok határai közelében, a katonai tömbök által kidolgozott, a szocialista államok ellen irányuló támadási tervek, előkészületek az atomfegyverek háborús alkalmazására, és végül, a fegyveres provokációk — a szocialista országok biztonságát ténylegesen veszélyeztették.

A Szovjetunió és a népi demokratikus országok ebben a nemzetközi helyzetben kénytelenek nagy figyelmet fordítani arra, hogy a szocialista tábor védelmi képességét szükséges színvonalon biztosítsák.

A háború utáni ötéves tervek sikeres végrehajtása következtében a szovjet hadiipar biztosította a Szovjetunió fegyveres erői részére az elegendő mennyiségű korszerű haditechnikát és fegyverzetet, köztük atom-, termonukleáris és rakétafegyvereket is. A Szovjetunió fegyveres katonai erejének további növelése a béke megőrzésének és megszilárdításának fontos tényezője.

A Szovjetunió, a Kínai Népköztársaság és a többi szocialista ország következetes és szilárd békepolitikája élénk visszhangra és a néptömegek komoly támogatására talál az egész világon. E békepolitikának köszönhető, hogy 1954 nyarától 1956 őszéig a nemzetközi feszültség fokozatosan enyhült. E

változások eredményeképpen és a nemzetközi helyzet további javítása érdekében a szovjet kormány az 1955—56. években 1 millió 840 ezer fővel csökkentette a Szovjetunió fegyveres erőinek létszámát. A Szovjetuniónak ez a békeszerető lépése a világ összes népének forró helyeslésével találkozott és az államok többségében a politikai és állami vezető személyiségek ezt a lépést igen pozitívan értékelték. Csak az Egyesült Államok és néhány más kapitalista ország reakciós körői nevezték ezt a lépést propagandaintézkedésnek. Ezzel akarták leplezni azt, hogy ők nem akarják csökkenteni fegyveres erőiket és egyben igazolni akarták a fegyverkezési verseny szükségességét. Az imperialisták minden módon akadályozzák a fegyveres erők csökkentését és az atomfegyver eltiltását, továbbá az európai kollektív biztonság létrehozását.

Az angol—francia—izraeli agresszió Egyiptom ellen, a nyugati reakciós körök és a Horthy-fasiszta földalatti mozgalom által szervezett ellenforradalmi felkelés Magyarországon, továbbá a közép-keleti terjeszkedés új terve és az Egyesült Államok katonai nyomása az arab országokra (Eisenhower-doktrína) — az imperialisták agresszív ténykedései, amelyek ismét kiélezik a nemzetközi helyzetet.

Az imperialista agresszió reális fenyegetésére való tekintettel a Szovjetuniónak olyan fegyveres erőkkel kell rendelkeznie, amelyek a szovjet haza védelmét biztosítani tudják, oly módon, hogy a béke ellenségeinek semmilyen provokációja se érhesse váratlanul a szovjet népet.

A szovjet fegyveres erők fejlesztése terén abból kell kiindulnunk, hogy a jövő háborújának a módszerei és formái sok tekintetben különbözni fognak minden előző háborútól. A jövő háborúját, ha kitör, a légierők, a különféle rakéta- és tömegpusztító fegyverek — atom-, hidrogén-, vegyi és bakteriológiai fegyverek — tömeges alkalmazása fogja jellemezni. De a legújabb fegyverek, köztük a tömegpusztító fegyverek sem csökkentik a szárazföldi hadseregek, a haditengerészet és a légierő döntő jelentőségét. Az erős szárazföldi csapatok, a hadászati és harcászati légierők és korszerű haditengerészet, s ezeknek jól megszervezett együttműködése nélkül nem lehet korszerű háborút viselni.

A kommunista párt és a szovjet kormány jelenleg is következetesen irányvonalának tekinti a katonai építésben az összes fegyvernem és haderőnem egybehangolt és arányos fejlesztését. Erre felhasználja a szocialista gazdaság állandóan növekvő lehetőségeit, mindennekelőtt a nehézipar nagy sikereit. A párt és a kormány állandó gondoskodásának, a szovjet tudósok, a feltalálók, a hadiipari munkások, mérnökök és technikusok munkájának és alkotó erőfeszítéseinek köszönhető, hogy a szovjet hadsereget, a légierőt és a haditengerészetet új, elsőrendű haditechnikával és fegyverzettel látták el. A szovjet fegyveres erők ma elsőrendű lökhajtásos repülőgépekkel, a legkülönfélébb atom- és termonukleáris fegyverekkel, igen hatásos interkontinentális rakétával rendelkeznek. A lövés magasabb egységeket új, még hatásosabb fegyverzettel látták el és teljesen gépesítették. Szervezésükbe a legjobb minőségű harckocsik és rohamlövegek is beletartoznak. A gépesített és harckocsi magasabb egységek harci erejük, mozgékonyaságuk és önálló harctevékenység folytatására való alkalmasságuk tekintetében sokszorosan felülmúlják az elmúlt háború gépesített és harckocsi magasabb egységeit. Nagy sikereket értek el a légierő minőségi megjavításában is.

A párt Központi Bizottsága és a szovjet kormány nagy figyelmet fordít a katonai légierők és a légvédelmi csapatok fejlesztésére. A légvédelmi csapatok korszerű, hangsebességen felüli gyorsasággal repülő vadász-repülőgépekkel, a legkiválóbb minőségű légvédelmi tüzérséggel, rakéta légvédelmi fegyverekkel és a légvédelmi biztosítás más eszközeivel is rendelkeznek.

A kommunista párt és a szovjet kormány fáradhatatlanul gondoskodik a haditengerészet fejlesztéséről, amelynek a tengeri hadszíntereken folytatott hadműveletekben összehasonlíthatatlanul nagyobb szerepe lesz, mint az elmúlt háborúban. A hadsereggel és a légierővel együtt a haditengerészet is felkészült a szovjet haza tengeri határainak a megbízható védelmére.

A kommunista párt és a szovjet kormány szüntelenül gondoskodik az ország védelmi képességéről, irányítja a katonai építőmunkát és ennek köszönhető, hogy a Szovjetunió fegy-

veres erői minőség tekintetében messze túlhaladják azt a színvonalat, amelyet a Nagy Honvédő Háború végén képviseltek. Harci erejük és az imperialista agresszió szétzúzására való képességük felmérhetetlenül megnőtt.

A kommunista párt helyes vezetése a Szovjetunió hatalmas fegyveres erejének egyik forrása, s egyben záloga annak, hogy továbbra is becsülettel és megbízhatóan teljesíteni fogja hazája iránti kötelességét és kiérdemli saját népe bizalmát.

*

A szocialista forradalom győzelme eredményeként Európa és Ázsia egy sor országában szintén új típusú hadseregeket alakítottak. A különböző népi demokratikus országokban az új típusú fegyveres erők megszületése és fejlődése különböző utakon és különféle formákban, az egyes országok dolgozói által folytatott forradalmi harc sajátos viszonyaitól függően valósult meg. Az európai népi demokratikus országokban a fegyveres erők első sejtjei a német fasiszta megszállók elleni mozgalomban, a hazafias arcvonal harci szervezeteiben születtek meg.

A kínai forradalom fejlődésének rendkívül sokrétű körülményei között Kína Kommunista Pártja vezetése alatt álló munkások és parasztok az ország mélyebben fekvő körzeteiben létesült forradalmi támpontokra támaszkodva építették ki új katonai szervezetüket. A hosszú elnyúlt polgárháborúban, majd a japánok elleni háború időszakában létrehozták a kínai felszabadító hadsereget, a népi demokratikus uralom biztos alapját, amely a proletárdiktatúra funkcióját teljesíti Kínában.

Az utak és a formák rendkívüli sokoldalúságának, amellyel a szocialista államok új fegyveres erőiket felépítették, egy a lényege: ezek a fegyveres erők a felszabadult munkások és parasztok hadseregei, a proletárdiktatúra fegyverei, a népek számára országuk és az egész szocialista tábor szocialista vívmányai, nemzeti szabadságuk és függetlenségük védelmének eszközei. A népi demokratikus államok hadseregei, ha bizonyos nemzeti sajátosságok folytán különböznek is egymástól,

alapjában véve egy típusúak aszovjet hadsereggel. Összefűzi őket a szovjet hadsereggel a közös cél és a közös feladat. A népi demokratikus államok hadseregei építésében minden tekintetben alkalmazzák a szovjet fegyveres erők építésében, kiképzésében, nevelésében és harctevékenységében szerzett gazdag tapasztalatokat. Ugyanúgy, mint a szovjet hadsereg a többi szocialista állam hadserege is a proletár internacionalizmus szellemében, a szocializmus, a népek közötti kölcsönös barátság és a világ dolgozói iránti tisztelet szellemében nevelkedik. Ez erősíti a szocialista államoknak a varsói szerződéssel létrehozott védelmi szövetségét és a szocialista államok fegyveres erői közötti kölcsönös, együttműködő barátságot.

A varsói szerződés alapján a szocialista államok biztonságának együttes védelmére kijelolt fegyveres erők vezetésére megalakított egyesített katonai parancsnokság, a szocialista államok katonai együttműködésének és az imperialista agresszió visszautasításának fontos formája.

A szocialista államok fegyveres erőinek az egyesítése a varsói szerződés összes részvevőjének egyenlőségén és kölcsönös tiszteletén alapul.

Az imperialista államoknak a más népekkel szembeni gyűlölet, a sovinizmus és az elbizakodottság szellemében nevelt hadseregei közt nem lehet szilárd egység és kölcsönös segítségnyújtás. Erről tanúskodnak a hitlerista hadsereg és volt „szövetséges” csapatai közt lezajlott összeütközések, valamint a Koreában folytatott rablőháború időszakában a beavatkozók táborában megnyilvánult marakodások és ellentétek.

Az agresszív imperialista tömböknek nincs elég belső szilárdságuk azért sem, mert nincsenek olyan nemes és felemelő céljaik, amelyek egyesíthetnék és összeforraszthatnák a különböző nemzetek, a különböző államok katonáit. Igazságtalan, hódító céljaik aláássák az imperialista hadseregek erkölcsi szellemét.

A szocialista tábor országainak fegyveres erői előtt ellenben igazságos és felemelő célok lebegnek. Ezek a célok abban nyilvánulnak meg, hogy védelmezik a szocialista táborhoz tartozó népek szabadságát és függetlenségét. Az ilyen nemes cé-

lok lehetetlen, hogy ne egyesítsék a szocialista táborba tartozó hadseregek minden harcosát.

A Nagy Honvédő Háború idején a szovjet hadsereg harcosai váll váll mellett harcoltak az új lengyel hadsereg, a csehszlovák hadtest harcosaival és a háború befejező szakaszában a bolgár és a román hadosztályok harcosaival. A szovjet hadseregben, a kínai népi felszabadító hadseregben és a szocialista tábor többi országának hadseregeiben minden módon felkarolják az imperialista hódítók elleni együttes fegyveres küzdelem hagyományait, és kikovácsolódott, s egyre jobban szilárdul közöttük a fegyverbarátság.

A Szovjetunió fegyveres erői és a szocialista táborba tartozó összes állam fegyveres erői a szocialista internacionalizmus szellemében, a munkások és a parasztok, a más országok népei iránti tisztelet szellemében nevelkednek. A szocialista államok hadseregeinek ez az ereje legyőzhetetlenségük forrásául szolgáló egyik legfontosabb sajátosságuk. E sajátosságaik elismeréseként a szovjet hadsereget és a népi demokratikus államok hadseregeit a dolgozó milliók forró együttérzése és erkölcsi támogatása övezi az egész világon.

A szocialista államok és katonai szövetségük e sajátosságai a legnagyobb szilárdságot kölcsönzik számukra, növelik a szocialista tábor fegyveres erejét, reális feltételeket teremtenek az imperialista agresszorok bármely koalíciójának a szétzúzására, ha rá merészelnének rontani a szocialista népek házájára.

A HÁBORÚ LEFOLYÁSÁT ÉS KIMENETELÉT MEGHATÁROZÓ LEGFŐBB TÉNYEZŐK

A korszerű háború az ország összes anyagi és szellemi erejének teljes megfeszítését követeli. Csak az az állam képes erre az erőfeszítésre, és éri el a győzelmet, amely az ellenséget gazdasági, erkölcsi és sajátos katonai tekintetben felülmúlja. Nézzük meg ezeknek a tényezőknek a szerepét.

1. A GAZDASÁGI TÉNYEZŐ

Az egyes államok katonai ereje óriási mértékben függ gazdasági teljesítőképességüktől, potenciáljuktól, vagyis az ország rendelkezésre álló, az arcvonal és a hátország kielégítésének, a háborús követelményeknek megfelelő hadigazdálkodás létrehozásának gazdasági lehetőségeitől. Mindezeket a „hadigazdasági tényező” fogalmával szokás jelölni.

Az ország gazdasági lehetőségei mindenekelőtt a termelőerők fejlettségének a színvonalától függnek. Minél magasabb ez a színvonal, annál nagyobbak az ország lehetőségei az arcvonal szükségleteinek, vagyis a hadsereg és a haditengerészet szükségleteinek a kielégítésére. Korunk háborúi igen nagy követelményeket támasztanak az iparral és a mezőgazdasággal, a szállítással és a híradóeszközökkel szemben. Hirtelen megnőnek a fegyverzet- és a lőszerszükségletek, amelyeket a békeidőben felhalmozott tartalékok már nem elégítenek ki.

A működő hadsereg és haditengerészet fennakadás nélküli ellátása fegyverzettel és lőszerrel megköveteli az egész ipar komoly, megfeszített munkáját a háború tartama alatt.

A korszerű háborúban az arcvonal szükségletének kielégítésére nem annyira a kész katonai termék-tartalékoknak van döntő jelentőségük, mint inkább az energiaforrásoknak, a termelőképességnek, a stratégiai nyersanyag- és fűtőanyag-tartalékoknak.

A haditechnika mennyiségileg és minőségileg gyorsan növekedik a háború egész tartama alatt. Ennek következtében a hadsereget a háború folyamán át kell fegyverezni. Így az 1914—18. évi első világháború alatt a nehéz géppuskák mennyisége sokszorosára emelkedett, megjelentek a könnyű golyószórók, az aknavetők és a tüzérségi fegyverek új fajtái. A katonai repülőgépek száma Franciaországban az 1914. évi 560-ról 1918-ban 7000-re, Angliában 272-ről 4000-re, Németországban 300-ról 14 000-re nőtt.¹ A háború vége felé a haditechnika teljesen új fajtájaként megjelentek a harckocsik.

Katonai téren erőteljesen megnövekedett a gépesített technika szerepe. A korszerű háborút jogosan nevezik a gépek háborújának. Míg 1914-ben egy katonára középárányosan 0,3—0,4 mechanikai lőerő esett, addig 1918-ban ez már 1,5—2 lőerőt és — középárányost véve alapul — a második világháború kezdetére már több mint 10 lőerőt tett ki. A hadsereg motorizálási és gépesítési folyamata háború idején is folytatódik és jelenleg is folyik.

A hadsereg tüzereje sokszorosára nőtt. Erről ékesszólóan beszélnek a következő számok: 1815-ben, a waterlooi csatában összesen 9044 tüzérségi lövés történt. A felhasznált összes lövedék súlya 37,3 tonnát tett ki. A mintegy három évig (1899—1902) tartó angol—búr háborúban 273 ezer tüzérségi lövés történt és a felhasznált összes lövedék súlya 2800 tonnát tett ki. 1916-ban Franciaországban csak az arcvonal egyetlen — angol csapatok által megszállt — szakaszán 934 837 tüzérségi lövedéket használtak fel, ami súlyban 18 030 tonnát tett ki. 1945-ben a szovjet tüzérség részéről csak a Berlin ost-

¹ Lásd Bjelov: A gazdaság kérdései a korszerű háborúban Kat. Kiadó, 1951., 46. old. (oroszul).

románál felhasznált lövedékek és aknák súlya mintegy 30 ezer tonnát tett ki.¹

A második világháború idején a haditechnika és a fegyverzet új fajtái jelentek meg: rakétameghajtású repülőgépek, a lövedékrepülőgép, rakétafegyverek, rádiólokátorok és atombombák. A háborút követő években a haditechnika messze túlhaladta azt a színvonalat, amelyet a második világháború végén elért.

Ahhoz mérten, ahogy a hadsereg anyagi-technikai ellátása szélesedik és tökéletesedik, nő a gazdaság szerepe is a háború eldöntésében. Korszerű viszonyok között a hadszíntereken elért győzelem nemcsak a csapatok létszámától és ütőképességétől függ, hanem az állam gazdasági állapotától, a hadigazdálkodás megszervezésétől és a háterszág szilárdságától is.

A korszerű háborúban nemcsak a hadseregek ütköznek meg egymással, hanem az országok gazdasági erői is. A háború sorsát ezért egy-két csatával nem lehet eldönteni, bármilyen nagyméretűek is azok. A korszerű háborúk hosszú lefolyásúakká váltak.

A gazdaság szerepe a háború sorsának eldöntésében tehát egyre inkább jelentősebbé válik és ezzel együtt fokozódik a néptömegek szerepe is a háborúban. Most az ország egész lakossága részt vesz abban és a nép viszonya a háborúhoz, a kormány politikájához döntő jelentőségű a harc végső kimenetelére.

A korszerű háborúban a néptömegek szerepét az határozza meg, hogy a sokmilliós hadseregeket a nép soraiból töltik fel. A dolgozóknak rendkívül nehéz viszonyok közt kell előállítani az arcvonal számára egyre nagyobb mennyiségben igényelt szükségleteket. Minthogy háború idején az egész ország az arcvonal szükségleteire dolgozik és az erre irányuló munkától függ a háború sorsa, a lakosság életbevágóan szükséges anyagokkal való rendszeres ellátása szintén katonai jelentőségű feladattá válik.

A háború anyagi-technikai alapjainak és méreteinek növekedését nemcsak a gazdaságtól való erősödő függése kíséri, ha-

¹ Lásd Bjelov: A gazdaság kérdései a korszerű háborúban. Kat. Kiadó, 1951., 46. o'd. (oroszul).

nem a háborúnak a gazdaságra gyakorolt fokozott hatása is. A háború egyre magasabb és magasabb követelményeket támaszt a népgazdasággal szemben, és a követelményeknek a kielégítése rányomja súlyos bélyegét az ország egész gazdasági életére nemcsak a háború tartamára, hanem a békeidőre is. Így jelenleg az imperialista államokban — az Egyesült Államokban, Angliában, Franciaországban, Nyugat-Németországban — a népgazdaság nagyméretű militarizálása és fegyverkezési hajsza folyik. Az Egyesült Államok legfontosabb ipari ágazatai elsősorban a katonai megrendelések kielégítésével foglalkoznak. 1950 júniusától 1955 júliusáig az amerikai ipari társaságok 123 milliárd dollárt meghaladó összegű ilyen megrendelést kaptak. Az Egyesült Államok katonai kiadásai az állami költségvetés összes kiadásainak több mint 60 százalékát teszik ki. A háború utáni tíz év alatt az amerikai kormány katonai szükségletekre 310 milliárd dollárt folyósított.

Az új háború előkészítésére fordított hatalmas kiadásokat a dolgozók vállára nehezedő adókból fedezik. A fegyverkezési hajsza hirtelen lerontja a dolgozó tömegek amúgy is nehéz helyzetét, ugyanakkor óriási hasznot biztosít a kapitalistáknak. De a lakosság széles rétegei anyagi helyzetének ez a rosszabbodása vásárlókéességük csökkenését jelenti, ami elkerülhetetlenül a kapitalista piac befogadóképességének szűküléséhez, a kapitalista gazdaság ellentmondásainak további élesedéséhez, vagyis az ország gazdasági potenciáljának gyengüléséhez vezet.

Ha egyszer katonai tekintetben a gazdaság ilyen jelentős szerepet kezdett játszani, akkor az ipari és a technikai színvonal tekintetében az ellenség fölött mutatózó fölény igen fontos előfeltétel a győzelem kivívásához. Az iparilag fejlettebb és a korszerűbb termelési technikával rendelkező országnak nagyobb a lehetősége, hogy az arcvonalat minden szükségességgel elláthassa, vagyis, hogy az iparilag gyengébben fejlett országokban tökéletesebb technikát biztosíthasson a hadsereg és a haditengerészet számára. Itt hangsúlyozni kell, hogy az ország ipari fejlettségének a színvonalát főleg a nehézipar állapota határozza meg és végeredményben a nehézipar fejlettségétől függ a csapatok korszerű fegyverzettel való ellátása is. Ezért

a Szovjetunió Kommunista Pártjának azon álláspontja, hogy elsősorban a termelőeszközök termelését kell fejleszteni, óriási jelentőségű a szovjetország katonai erejének növelése szempontjából is.

A tudomány szerepe az anyagi javak termelésében az iparban, a mezőgazdaságban, a szállító szolgálatban — egyre jelentősebbé válik. A korszerű termelés technológiája és annak bármely ágazata teljesen tudományos alapokon nyugszik és tudományos adatok nélkül fejlesztése is lehetetlen. Jelenleg gyorsan terjed a termelés különböző ágaiban — a tudomány legnagyobb felfedezése — az atomenergia felhasználása. A nép-gazdaság, a kultúra és a katonai ismeretek továbbfejlesztésében óriási jelentőségűek az elektronikus számológépek. A fizika, a kémia, a biológia és a természettudomány többi területein elért új felfedezések meggyorsítják a technikai haladást. A korszerű iparfejlesztés alapja — a technikai haladás.

Tehát az állam katonai ereje jelentős mértékben függ a tudomány helyzetétől az adott országban.

Ezért az állam gazdasági teljesítőképességének értékelésénél az ország gazdasági forrásai és a termelőapparat mellett számításba kell venni a tudomány fejlettségi fokát is. Minél jobban szervezett a tudományos kutatómunka, annál szorosabb kapcsolatban van a termeléssel és minél magasabbak az elért sikerek a haditechnikával kapcsolatban álló tudományos területeken, annál nagyobb az ország lehetősége, hogy a hadsereg, a légierő és a haditengerészet fegyverzete felülmúlja az ellenségét.

A korszerű háborúban a harc nemcsak a harcmezőn, a fegyveres erők között, hanem a hadviselő államok gazdasági és tudományos erői között is folyik. Az ellenség fölött, a tudomány fejlesztésében elért fölénynek napról napra nagyobb a jelentősége a katonai kérdésekben is. Beigazolódnak Frunze 1922. március 1-én mondott szavai: „A jövőben a tudomány képviselői, úgy lehet, sokkal fontosabb szerepet játszanak, mint mi együttvéve. A kémia, a mechanika területén elért felfedezésekhez úgy kell igazodnunk, mint a hadicselekmények általános menetének döntő fordulópontjaihoz.”¹

¹ Frunze Válogatott művei, Kat. Kiadó, 1951., 194. old. (oroszul).

Az atom-, a termonukleáris, a rakéta- és más új fegyverek feltalálása a hadviselés módjában ténylegesen gyökeres változásokat von maga után.

*

Az ország gazdasági teljesítőképességét nem lehet csak a termelőerők fejlettségének vagy a termelőapparátus erejének és a gazdasági erőforrásoknak az alapján megítélni. Figyelembe kell venni a gazdasági és az államrendszer jellegét is, amelytől jelentős mértékben függ a gazdasági erőforrások kiaknázása és a termelőerők fejlődési üteme. Mindez óriási jelentőségű katonai szempontokból is.

Annak bizonyítása érdekében, hogy milyen szerepet játszik a társadalmi, politikai rendszer az ország gazdasági erőinek fejlesztésében és felhasználásában, szembe kell állítanunk az egymással ellentétes két rendszert — a kapitalista és a szocialista rendszert.

A kapitalista rendszer alapját a termelőeszközök magántulajdona és a bérmunka kizsákmányolása képezi. De a magántulajdon a termelőerők fejlesztésének és a természeti kincsek felhasználásának viszonylag csak szűk keretét biztosítja. A kapitalista társadalomban a termelés célja a nyereség, a profit. A vállalkozók a nyereségért mindent elkövetnek, mert a kapitalista társadalomban az ember helyzetét saját gazdaságának méretei határozzák meg. Ha a haszonszerzés olyan cselekményekhez kapcsolódik, amelyek az ország érdekeit sértik, a kapitalisták lelkiismeretfurdalás nélkül még háború idején sem riadnak vissza e cselekményektől. Így például az amerikai imperialisták a fasiszta Németország elleni háború kezdetén cinikusan megtagadták saját iparvállalataik átszervezését és átállítását haditermelésre addig, amíg el nem érték azt, hogy az állam mesébe illő nyereséget biztosított számukra. „Mi több — írja William Z. Foster —, a tőke ülősztrájkot rendezett, amíg a kormány nem teljesítette uzsorafeltételeit.”¹

¹ William Z. Foster: Az amerikai földrész rövid politikai története. Szikra, 1952. 548. old.

Ilyen helyzetben a rendelkezésre álló gazdasági lehetőségeket az ország védelmének érdekében nem lehet teljes mértékben és gyorsan felhasználni.

Tökéletesen ellenkező a helyzet a szocialista társadalomban, ahol a termelőeszközök és az ország összes erőforrásai a nép rendelkezésére állnak és felhasználásuk a nép érdekében történik. A gazdaság szocialista rendszerének a kapitalista rendszer fölötti előnyét teljes mértékben és meggyőző erővel bizonyítja a második világháború. A Szovjetunió elleni támadás kezdetén a fasiszta Németország a szovjetországnál nagyobb gazdasági erőforrásokkal rendelkezett. Németország szénbányászata például 187 millió tonna szenet biztosított, a szovjet országé — 166 millió tonnát. Németország acélipara 25 millió tonna acélt termelt, míg a Szovjetunióé — 18,3 millió tonnát. Amikor a német fasiszta csapatok megszállták Ukrajnát, Belorussziát és az OSZSZSZK területének jelentős részét, a Szovjetunióban a széntermelés 70 millió tonnára csökkent, az acéltermelés 9 millió tonnára, a nyersvastermelés (15 millió tonnáról) 8 millió tonnára.

A feltüntetett adatok is mutatják, hogy a fasiszta Németország a háború előtt jelentősen erősebb gazdasági szervezettel rendelkezett, mint a Szovjetunió. Mindezek ellenére a Szovjetunió nemcsak katonailag, hanem még gazdaságilag is kivívta a teljes győzelmet. A háború utolsó három évében a szovjet haditermelés több terméket állított elő, mint Németország haditermelése. Ha az évi középarányos termelési mutatót vesszük alapul, akkor a Szovjetunióban kétszer annyi harckocsit állítottak elő, mint Németországban, másfélszer annyi, mint az Egyesült Államokban és hatszor annyi, mint Angliában; repülőgépet kétszer annyi, mint Németországban és Angliában; löveget négyszer annyi, mint Németországban és két és félszer annyi, mint az Egyesült Államokban és hatszor annyi, mint Angliában.¹

Tehát a szovjet hadigazdaság kisebb anyagi erőforrásokra támaszkodva több haditechnikát és fegyverzetet állított elő, mint a fasiszta Németország. Ez a körülmény meggyőzően ta-

¹ Lásd Bjelov: A gazdaság kérdései a korszerű háborúban Kat. Kladó, 1951., 212. old. (oroszul).

núskodik a szocialista gazdasági rendszernek a kapitalista rendszer feletti fölényéről. A Szovjetunióban még a háború előtt az olvasztókemencék egy köbméterében 130 százalékkal több nyersvasat olvasztottak, mint az Egyesült Államokban; a Szovjetunióban 158 százalékkal több bányafejtőgépet készítettek, mint az Egyesült Államokban; egy fonóorsóra a Szovjetunióban az Egyesült Államokhoz viszonyítva 180 százalékkal több fonál esik.¹

A szovjet államban minden gépet, minden esztergapadot, minden kilogramm nyersanyagot — a gazdálkodás szocialista rendszerének következtében — a háború éveiben sokkal eredményesebben használtak fel, mint Németországban vagy az Egyesült Államokban.

A szocialista gazdaságnak a kapitalista gazdaság feletti fölénye megmutatkozott a békegazdaság haditermelésre történt átállításának ütemében is. A Szovjetunió ipara alapján véve három-négy hónap alatt átállt haditermelésre, s egy év leforgása alatt az ország egész gazdasága átállt hadivágányokra. Németországban ez a folyamat hét éven keresztül tartott, az Egyesült Államokban és Angliában négy-öt évig. Ilyenképpen a Szovjetunióban az átállás a hadigazdálkodásra négyszer-nyolcszor gyorsabban történt, mint az Egyesült Államokban, Angliában és Németországban. Itt figyelembe kell venni, hogy a szovjet kormány a felsorolt feladatokat a háború ideje alatt hajtotta végre, amikor is a háború saját területén folyt, vagyis hasonlíthatatlanul nehezebb körülmények között, mint amelyekben a kapitalista országok oldották meg ezt a feladatot.

A sikeres hadviseléshez szükséges gazdasági lehetőségeket tehát nemcsak az ország gazdasági erőforrásai határozzák meg, hanem az állam hozzáértése a meglevő erőforrások gyors mozgósítására és a leghatásosabb kiaknázására. Ez egészében véve a társadalmi és az államrendszertől függ. Minél haladóbb a társadalmi-politikai rendszer, minél teljesebben megfelel az egész nép érdekeinek, annál nagyobbak az állam lehetőségei a szilárd hátország megteremtéséhez, s a háború megpróbáltatásainak elviseléséhez.

¹ Lásd Bjelov: A gazdaság kérdései a korszerű háborúban. Kat. Kiadó, 1951., 73. old. (oroszul).

Az ország gazdasági erőinek fejlesztésében és azoknak a győzelem érdekében való felhasználásában döntő jelentőségű az, hogy milyen mértékben vonják be e feladatok végrehajtásába a dolgozó tömegeket. Az ország munkaképes lakosságának minél nagyobb része vesz részt az anyagi javak termelésében, annál gyorsabban fejlődnek az ország termelőerői. A társadalmi rendszertől, azaz a társadalom gazdasági rendszerének megfelelő osztályszerkezettől függ az, hogy a lakosság mely része vesz részt a termelő tevékenységben. A kapitalista társadalomban egész osztályok — a kizsákmányoló osztályok nem vesznek részt a termelőmunkában. De emellett a munkanélküliek óriási hadserege is megvan, amelyet az ipari üzemekből fölösleges munkaerőként kilökött proletárok milliói alkotnak. Az Egyesült Államokban 1955-ben hivatalos adatok szerint mintegy 3 millió teljes és több mint 9 millió részleges munkanélküli volt. A Német Szövetségi Köztársaságban ugyan csak 1955-ben körülbelül egymillió teljes munkanélküli volt. Olaszországban 1955-ben 2 millió teljes és ugyanannyi részleges munkanélkülit tartottak nyilván. Japánban 1954-ben hivatalos adatok szerint 600 ezer teljes és majdnem 9 millió részleges munkanélküli volt.¹

A munkanélküliek sokmilliós hadserege az jelenti, hogy a társadalom óriási termelőereje kiesik a termelésből, megfosztják a munkabértől és a létfenntartás eszközeitől, s így gyorsan tönkremegy.

A munkanélküliség növekedését a termelésben foglalkoztatott munkások munkabérének leszállítása kíséri és ilyenformán a munkásosztály és egészében véve valamennyi dolgozó anyagi helyzetének rosszabbodása tapasztalható, ugyanakkor a kapitalisták profitja mérhetetlenül megnő. A kapitalista országok dolgozó rétegeinek részesedése a nemzeti jövedelemből csökken, ellenben a kizsákmányoló osztályok részesedése emelkedik. Burzsoá statisztikai adatok szerint az Egyesült Államokban a családok 7,4 százaléka az ország jövedelmének 65,4 százalékát, míg a családok 92,6 százaléka csak a nemzeti jövedelem 34,6 százalékát kapja. Az amerikai családok túl-

¹ Lásd Hruscsov: Az SZKP KB beszámoló beszéde a párt XX. kongresszusán Szikra, 1956., 18. oldal.

nyomó többsége a megélhetési minimumnál kisebb jövedelemmel rendelkezik. Angliában 1950-ben a nemzeti jövedelem 34 százalékát az ország lakosságának 0,1 százaléka kapta. Franciaországban hivatalos statisztikai adatok szerint „tíz franciából legkevesebb egynek nincsenek meg a létfenntartáshoz szükséges eszközei”. Míg 1938-ban Franciaország nemzeti jövedelmének 40 százalékát fordították a munkások és a tisztviselők fizetésére, addig 1952-ben — csak 29,5 százalékát.

A kapitalista országok mezőgazdaságára jellemző a kisgazdaságok bomlási folyamata. Így az Egyesült Államokban 1930-ban 6,3 millió mezőgazdasági farmot tartottak nyilván, míg 1954-ben a farmok száma 5,4 millió volt. Franciaországban 1947-től 1952-ig 800 ezer hektár kis magántulajdonban kezelt föld csúszott át a nagy földbirtokosok kezébe.

Az életfeltételek rosszabbodása megfigyelhető — mint Thorez elvtárs, a francia kommunista párt főtitkára írja — a burzsoá társadalom középrétegeiben is.

A felsorolt adatok világosan mutatják a munka és a tőke közötti ellentmondások elmélyülését. Ezeket az ellentmondásokat világosan kifejezi a sztrájkmozgalom terjedése. A sztrájkok mérete és lendülete az utóbbi időben jelentősen nagyobb, mint a háború előtt volt. Hivatalos adatok szerint 11 országban (az Egyesült Államokban, Angliában, Franciaországban, Nyugat-Németországban, Japánban, Kanadában, Ausztráliában, Svédországban, Belgiumban, Hollandiában, Argentínában) a háborút megelőző tíz év alatt — 1930-tól 1939-ig — 67 ezer sztrájk folyt le, amelyekben 21 millió ember vett részt és 240 millió munkanap veszett el. Az utóbbi tíz év alatt — 1945-től 1954-ig — a sztrájkok száma 101 ezerre, a résztvevők száma 73 millióra, az elveszett munkanapok száma 672 millióra emelkedett.¹

A sztrájkmozgalom a háború alatt sem szűnt meg. Az Egyesült Államokban 1941-ben 4288 sztrájk volt, amelyekben 2,4 millió ember vett részt. 1943-ban tizenegy hónap alatt 3425 sztrájk folyt le 3,5 millió résztvevővel, 1944-ben 4956 sztrájk, 2,1 millió résztvevővel.

A munkásosztály gazdasági harcát egyre erőteljesebben át-

¹ Lásd Hruscsov: Az SZKP KB beszámoló beszéde a párt XX. kongresszusán. Szikra, 1956., 21. oldal.

hatja a reakció támadásaival szembeni politikai harcra. Az anyagi életfeltételek megjavításáért folytatott harcban a dolgozó tömegek nemcsak a munkájukat kizsákmányoló munkaadó-kapitalistákkal ütköznek meg, hanem a nagytőke érdekeit teljes egészében védelmező burzsoá állammal is.

A modern kapitalista társadalom politikai rendszerét az jellemzi, hogy az államhatalom az imperialista burzsoázia kezében van. Az állam bel- és külpolitikáját az ő érdekeik határozzák meg. A modern burzsoá állam rendeltetése az, hogy védelmezze a kapitalista tulajdont és biztosítsa a tőkemágnások maximális profitját. Ez elkerülhetetlenül együttjár a dolgozó tömegek, de mindenekelőtt a munkásosztály elnyomásával. A munkásosztálynak a kizsákmányolókkal szembeni ellenállása fokozódik, amit a sztrájkmozgalom állandó növekedése is igazol.

A dolgozó tömegek minél határozottabban szembeszállnak a reakció erőivel, minél élesebbekké válnak az osztályellentétek, annál teljesebben és világosabban megmutatkozik a burzsoá állam lényege. Az osztályellentétek élessége az imperialista országokban olyan fokot ér el, hogy a burzsoázia nem képes a régi módon megtartani uralmát és új módszerhez folyamodik: egyre jobban korlátozza a demokratikus jogokat; üldözi a demokratikus szervezeteket, mindenekelőtt a munkásosztály összes szervezetét; reakciós, munkásellenes törvényeket hoz. Az állami apparátusnak a kapitalista monopóliumokkal való összenövése erősödik, ami az előbbi alárendelését jelenti az utóbbinak. Az Egyesült Államok kormányában minden főbb vezető helyet a Wall Street képviselői töltnek be. Az ország politikájának meghatározására lehetőséget biztosító három legmagasabb vezető helyet (államelnök, pénzügyminiszter, honvédelmi miniszter) a Morgan- és a Rockefeller-társaság nemzetközi ügyeit intéző legnagyobb ügyvéd-cég New York-i képviselői töltik be — írja az amerikai szociológus, S. Righ Milles.¹ Az Egyesült Államokban a belügyminiszter — Douglas Mackey szerint — a monopóliumoknak alárendelt állami apparátus oda csúszott le, hogy az ország kormánya lényegé-

¹ Lásd Pravda 1956. december 21-1 száma.

ben az üzletet és az ipart¹ képviselő adminisztrációvá változott. A kormány minél következetesebben és erőteljesebben hajtja végre ezt a funkcióját, politikája annál reakciósabbá válik. De a reakciós politikát nem lehet a dolgozó tömegek támogatásával folytatni, hacsak azok nem hagyják magukat megtéveszteni.

Ha a nép megtagadja a kormány politikáját, a kormány nem lehet biztos saját hátországának szilárdságában háború idején. Ezért az uralkodó osztály mindent megtesz valóságos politikai vonalának leplezésére, hogy a megtévesztett nép politikai támogatását kicsikarja, mert a nép támogatása nélkül nem tud háborút viselni. Ez gyakran sikerül is: a nép a megtévesztés áldozatául esik. De a csalás előbb-utóbb kiderül és akkor a dolgozó tömegek és az uralkodó osztály közötti ellentétek újult erővel törnek fel. Ez a körülmény gyengíti a kapitalista államok erőit és lehetőségeit.

A mélységes ellentmondások és a gyógyíthatatlan betegségek a kapitalista rendszer sajátosságai, azonban e tényből kiindulva nem szabad azt a következtetést levonni, mintha a kapitalista államok gazdasági és politikai lehetőségei katonai téren jelentéktelenek lennének. Az ilyen következtetés súlyos hiba és az ellenség rendkívül veszélyes lebecsülése. A nagy kapitalista államok, például az Egyesült Államok és Anglia kolosszális gazdasági erőforrásokkal és erős termelőapparátussal rendelkeznek. Ez az apparátus az imperialisták kezében van, akik érdekeltek az új világháború kirobbantásában. Az országban övéké az államhatalom is. Az államapparátust kezében tartó imperialista burzsoázia fokozza az ország előkészítését a háborúra, minden eszközzel szélesíti a haditermelés ágazatait. Tehát, ha az imperialisták ellenünk háborút robbantanak ki, erős ellenséggel lesz dolgunk.

Ennek az erős ellenségnek azonban megvannak a gyengéi is. A kapitalista államok mélységes gazdasági és politikai ellentmondásai, amelyekről a fentiekben már volt szó, rendkívül korlátozzák az imperialista államok lehetőségeit. Ezen ellentmondások mellett a kapitalista államok hátországa nem érheti el azt a szilárdságot, amely a szocialista állam hátorszá-

¹ Lásd Pravda 1956. december 21-i száma.

gának a sajátossága. És a szilárd hátország — a sikeres hadviselés egyik legfontosabb feltétele. „A komoly hadviseléshez erős, szervezett hátország szükséges”¹ — írta Lenin. A hátország szilárdsága pedig a társadalmi és államrendszertől függ. A szocialista rendszernek a kapitalista rendszer fölötti fölénye feltételezi a fölényt a hátország szilárdsága tekintetében is.

Ezt meggyőzően tanúsítja a második világháború, amely beigazolta, hogy a szovjet hátország olyan erőfeszítések elviselésére is képes, amelyeket egyetlen kapitalista állam hátországa se bírna ki.

A szovjet hátország szilárdsága arra épült, hogy a szovjet gazdasági és államrendszer teljesen megfelel a nép életbevágó érdekeinek, biztosítja a gazdaságnak, a tudománynak és a kultúrának a dolgozók érdekében való mindenoldalú, gyors fejlődését.

A szovjet társadalmi rendszer a termelőeszközök szocialista tulajdonán alapszik. A szovjet országban ismeretlen az embernek ember általi kizsákmányolása. A társadalom tagjai közti termelési viszonyok lényege: a kizsákmányolás alól felszabadult emberek kölcsönös együttműködése és segítsége. A Szovjetunióban az anyagi javak előállítása a termelőerő, a nép állandóan növekvő anyagi és kulturális szükségletének kielégítése érdekében folyik. A szocializmus alapvető gazdasági törvényének követelménye ez, és ennek a szovjet társadalom egész gazdasági tevékenységét alá kell rendelni. E követelmény végrehajtását a termelés minden ágának arányos és gyors fejlesztésével érik el, ami csak a szocialista gazdasági rendszerben valósítható meg.

A szocialista termelési mód győzelme a szovjet társadalom osztályszerkezetében gyökeres változásokat eredményezett: a kizsákmányoló osztályok megszűntek, és lényegesen megváltozott a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség arculata. A szovjet emberek jólétének növelése teljes egészében a szocialista termelés sikereitől függ, annak fejlesztésében így valamennyien a legjobban érdekeltek. A szovjet emberek érdekeltsége a népgazdaság következetes fellendülésében, kife-

¹ Lenin Művei, 27. köt., 62. oldal.

jeződik a szovjet embereknek a szocialista haza felvirágoztatása érdekében folytatott alkotó tevékenységben, kiapadhatatlan kezdeményezőkézségében és öntudatos munkájában.

A szocialista termelési mód megteremti a szovjet társadalom minden rétegének gazdasági érdekegységét, ami azok politikai érdekegységét is feltételezi. Ez az egység abban jut kifejezésre, hogy a szovjet emberek, a szovjet szocialista gazdasági és politikai rendszert tekintik a legigazságosabb és leghaladottabb rendszernek, amely egyformán kielégíti a munkásosztály, a kolhozparaszttság és az értelmiség életérdekeit és amely tükrözi a szovjetország összes népének, nemzeti érdekeit és törekvéseit is.

A kizsákmányoló osztályok hiánya, a munkásosztály, a kolhozparaszttság és a szovjet értelmiség gazdasági és politikai érdekegysége, azoknak az erkölcsi elveknek a közössége, amelyek mindennapi életük és tevékenységük vezérfonala — jelentik a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységét. Ennek az egységnek az alapja — a munkásosztály és a kolhozparaszttság szövetsége.

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége és az antagonisztikus osztályok hiánya a szocializmusban arról tanúskodik, hogy a szovjet állam igazi népi állam. A kommunista párt és a szovjet kormány politikáját, összes intézkedését kizárólag a nép érdekei vezetik. Ezért a szovjet nép határtalan bizalmat táplál a párt és kormánya iránt és forrón támogatja minden kezdeményezésüket.

A Szovjetunió soknemzetiségű állam. Szilárdsága jelentős mértékben függ az országot benépesítő népek közötti kölcsönös viszony jellegétől. Ez a viszony az egyenjogúság és a kölcsönös tisztelet elvein épül fel. Más viszony a soknemzetiségű szocialista állam erkölcsi-politikai egységével összeforrasztott népei között nem lehetséges.

A történelem tanúsítja, hogy a soknemzetiségű állam csak a szocialista társadalmi rendszerben válik valóban szilárdná és életképesé, mivel csak a szocializmus semmisíti meg az osztály- és a nemzeti elnyomást, szünteti meg a népek közötti ellenségeskedést szító elveket és teremti meg köztük a barátságot. A szocializmus építésében elért sikerekkel párhuzamo-

san nőtt és erősödött a szovjetországban a Szovjetunió népei közötti barátság és minél jobban erősödött ez a barátság, annál erősebbé vált a szovjet állam.

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységének és a szovjet ország népei közötti barátságnak köszönhető, hogy a szovjet államban a nép és a kormány között teljes az egység. A szovjethatalom a dolgozók hatalma, a munkások és a parasztok millióinak a hatalma. Ezért a Szovjetunió dolgozói fáradhatatlanul gondoskodnak a szovjet államnak — a világ legdemokratikusabb államának szüntelen szilárdításáról.

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységének legvilágosabb formája a szovjet népnek a kommunista párt körüli tömörülése. A szovjetország dolgozói saját politikájuknak tekintik a kommunista párt politikáját, mivel e politika irányát és jellegét teljes egészében a nép érdekei határozzák meg.

A szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége és a Szovjetunió népei közötti barátság a szovjet társadalmi és államrendszernek az osztályellentétekkel és nemzeti ellenségeskedésekkel szétmarcangolt kapitalista rendszer fölötti fölényéről tanúskodik.

A szocialista forradalom győzelme a szovjet népnek a hazához — a dolgozók szocialista hazájához való új, soha nem látott viszonyát teremtette meg. A nép nemcsak az ország minden anyagi és szellemi értékének alkotójává, hanem annak gazdájává is vált. A gazdaság és a kultúra sikerei a népet szolgálják.

A szocialista haza szeretete a szovjet társadalom minden rétegét egyesíti. Egységes, testvéri családdá forrasztja össze a szovjet hazafiság a népeket és ez a barátság a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységét erősíti.

A szovjet embereknek szocialista hazájuk iránti mélységes odaadása megnyilvánul: a szocialista építés terveinek végrehajtásában és a szovjet állam katonai erejének fokozása érdekében végzett önfeláldozó munkájában. A munka szerepének öntudatos felismerése létrehozta a szocialista munkaversenyt, amely össznépi jelleget öltött. Ez arról tanúskodik, hogy a város és a falu fáradhatatlan építői, a Szovjetunió összes nemzetiségéhez tartozó fizikai és szellemi munkát végző

emberek szent kötelességüknek tekintik, hogy lelkiismeretesen és becsülettel, fáradhatatlanul és önfeláldozóan dolgozzanak a szocialista haza felvirágoztatása érdekében.

A szocialista gazdasági rendszer, a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, a Szovjetunió népei közötti barátság és a szovjet hazafiság biztosítja a szovjet állam óriási fölényét bármely kapitalista állammal szemben, az ország gazdasági és erkölcsi-politikai teljesítőképessége és azoknak a háborúban a győzelem kivívása érdekében való felhasználása tekintetében.

*

A szovjet gazdasági és politikai rendszer ereje és életképessége, fölénye a kapitalista rendszerrel szemben, különösen megnyilvánul abban a tényben, ahogy a szovjet nép hadigazdaságát rendkívül súlyos viszonyok közt létrehozta és ennek érdekében rendkívüli nehézségeket küzdött le.

A Nagy Honvédő Háború kezdeti időszakában az ellenség megszállta a Szovjetunió gazdasági tekintetben legfejlettebb és sűrűn lakott területeinek jelentős részét. E területen feküdt az ország fontos szén- és fémfeldolgozó bázisa, amely már akkor is igen magas színvonalú fém- és kőszénkitermelő központnak számított. Ezek a körzetek voltak az ország élesztárai, a fő cukor-, tej- és hústermékszállító központok. A szovjet államot ideiglenesen megfosztották vasúvonalainak jelentős részétől. Veszélyes helyzetbe kerültek a moszkvai, leningrádi, a tulai és más ipari bázisok is. E körzetekben az üzemek százai a munka beszüntetésére és a keleti áttelepülésre kényszerültek.

Az iparilag és mezőgazdaságilag igen fejlett szovjet terület bizonyos részének elvesztése következtében keletkezett óriási nehézségek ellenére a kommunista párt és a szovjet kormány vezette szovjet nép gyorsan fejlődő hadigazdaságot hozott létre, amely teljesen biztosította az arcvonaltól számára az erős ellenség feletti győzelemhez szükséges dolgokat. A szovjet ipar már 1942 első felében jelentősen több terméket adott, mint a háború előtti időszakban.

A Nagy Honvédő Háború idején a szovjet ipar a bővített

újratermelés alapján dolgozott. Így az ipar össztermelése 1942-ben az előző évihez viszonyítva másfélszeresére, 1943-ban az 1942. évihez viszonyítva 17 százalékkal emelkedett, 1944-ben az ipari termelés tovább növekedett.

A Nagy Honvédő Háború éveiben az ipari termelés fölfelé ívelő, gyors növekedésének legfőbb forrása a munkások és a műszaki-technikai dolgozók szovjet hazafisággal életrekeltett munkalendülete volt. Az ipari munkások és a műszaki-technikai dolgozók munkalendületéről tanúskodnak az országban mindenfelé kibontakozó szocialista munkaversenyek, valamint a Sztahanov-mozgalom növekedése. 1944 közepén az ipari munkások 35—40 százaléka már sztahanovista volt. A szocialista munkaverseny átfogó lendületének és a munkások önfeláldozó munkaviszonyának köszönhető, hogy a háború éveiben az iparban a munka termelékenysége 40 százalékkal emelkedett. Az egy munkásra eső lőszergyártás az 1941. évihez viszonyítva 1944-ben két és félszeresére emelkedett. Az iparnak a hadigazdálkodásban legfontosabb szerepet játszó ágazataiban a munkások jelentős része két-háromszorosan, néha még jobban túlteljesítették a normát.

A háborús években az üzemekben sok „front-brigád” alakult, amelyek igen fontos szerepet játszottak a munka termelékenységének emelésében.

A háború első napjaitól kezdődően mindenfelé elterjedt, a megállapított termelési normákat két-, három-, négyszeresen túlteljesítő — kétszáz, háromszáz, négyszáz százalékot teljesítők mozgalma. A lelkesedés a munka új hőseit szülte, akik önfeláldozó munkájukkal a város és a falu fáradhatatlanul dolgozó milliói számára lelkesítő példákka váltak.

A szocialista embereknek a haza érdekében végzett szocialista munkájára fényes példa az, hogy 1942 második felében a munkások, mérnökök és technikusok a lőszergyártó iparban 24 ezer ésszerűsítési javaslatot nyújtottak be. E javaslatok megvalósítása több tízezer tonna fémmegetakarítást tett lehetővé.

A munkások és a műszaki-technikai dolgozók kezdeményezésére az üzemekben bevezették a munkaszervezés társadalmi ellenőrzését. Ezeken az ellenőrzéseken fölfedték a mun-

kában előforduló hiányosságokat és a hadigazdaság növelésének új erőforrásait kutatták fel. Az uráli nehéz-gépipari üzemben végzett társadalmi ellenőrzésen például több mint 5000 munkás, mérnök és technikus vett részt, akik több mint ezer ésszerűsítési javaslatot terjesztettek elő. Ugyanilyen ellenőrzések folytak a harckocsigyárakban és egyéb üzemekben is.

Fáradhatatlanul dolgozott és magas fokú politikai öntudatról tett tanúbizonyságot a kolhozparaszttság is. A szocialista mezőgazdaság a háborús években a hadsereget és a városokat ellátta élelmiszerrel és az ipart nyersanyaggal.

A vasúti és a folyami-tengeri szállító szolgálat a háború éveiben folytonosan emelte napi átlagteljesítményét. A szállító szolgálat önfeláldozó munkájának köszönhető, hogy az üzemek százait idejében áttelepítették a hátság belsejébe, hátraszállították az emberek millióit is, valamint az arcvonal idejében megkapta a hátszágból az egyre növekvő mennyiségben igényelt haditechnikát, lőszert, ruházatot és élelmet.

Az ellenség szétzúzásához jelentősen hozzájárult a szovjet értelmiség is. A szovjet tudósok, mérnökök és technikusok önfeláldozó munkájának köszönhető, hogy a szovjet hadsereget, a haditengerészetet és a légierőt az ellenség technikájánál minőségileg jobb és korszerűbb technikával fegyverezték fel.

A szovjetországban sikeresen megoldották az ipari szakemberek képzését is. A háború napjaiban, amikor a munkások nagy része az arcvonalra távozott, ez a probléma különösen fontos és rendkívül bonyolult volt. A párt és a kormány intézkedései eredményeként 1941-ben 2 765 000, 1942-ben 3 772 000 és 1943-ban 5 134 000 szakképzett munkást oktattak. Ezenkívül az ipar még az ipari üzemek szakiskolaiból, a kézműipari és vasúti középfokú tanintézetekből is kapott 1941-ben 439 ezer, 1942-ben 569 ezer és 1943-ban 598 ezer szakmunkást.

A felsőbb tanintézetekben és a technikumokban a háború alatt felsőbb képesítésű szakembereket kezdték képezni.

A szovjet hátság munkáját a háború alatt jellemző fenti

adatok arról tanúskodnak, hogy a szovjet társadalmi és államrendszer nemcsak az ország politikai és gazdasági fejlődésében múlja felül a kapitalista rendszert, de a háború idején a nép összes erőinek az ellenség leverésére irányuló mozgósításában is.

A szovjet gazdasági és társadalmi rendszernek a burzsoá rendszer fölötti előnye alapján a szovjet háterszág a legszilárdabb háterszágnak bizonyult, amellet a háború folyamán szilárdsága mind gazdasági, mind pedig erkölcsi-politikai tekintetben egyre fokozódott. Erősödött a szovjet társadalomnak a kommunista párt és szovjet kormány körüli tömörülése is. Elmélyült a népek közötti barátság és a szovjet emberek munkahőstettei napról napra tömegesen jelentkeztek.

A háború napjaiban a szovjetország egységes katonai táborrá vált. Az arcvonal és a háterszág egységes feladatot teljesített — megvédte a szovjet haza becsületét, szabadságát és győzelmet aratott az ellenség felett. E feladat megoldásában a szovjet nép olyan hősiességet, olyan önfeláldozást tanúsított, amelyen a történelemben még nem fordult elő. A haladó sajtó külföldön is többször elismerte, hogy a szovjet nép megmutatta, hogyan kell szeretni és védeni a hazát.

A Szovjetunió ellen háborút megindító hitleristák nagy reményeket fűztek terveik megvalósításában ahhoz, hogy a német hadseregnek az arcvonalon elért első sikerei nézeteltéréseket váltanak ki a szovjet társadalom osztályai között és ellenségeskedést idéznek elő a Szovjetunió népei között.

De a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egysége, a Szovjetunió népei közötti barátság és a szovjet hazafiság kiállta a háború minden próbáját.

A szovjet embereknek az arcvonalon és a háterszágban elért hősi győzelmei, valamint az a készségük, hogy életüket is feláldozzák a haza megmentéséért, abban leli magyarázatát, hogy a szocializmusnak a Szovjetunióban aratott győzelmével a szovjet nép az ország természeti kincseinek teljhatalmú birtokosává vált és a haza érdekei saját érdekeivel egyeztek. Ezért minden szovjet munkás, kolhozparaszt és értelmiségi nemzetiségre való tekintet nélkül a szovjet haza

szabadságáért és függetlenségéért folytatott háborút legbensőbb ügyének, életéért és szabadságáért vívott háborújának tekintette.

A szovjet háterszág önfeláldozó munkája nélkül, a munkások, kolhozparasztok és értelmiségiek hősi erőfeszítései nélkül a fegyveres erők nem tudták volna megoldani az eléjük tűzött feladatokat.

A háterszág az arcvonalat nemcsak fegyverrel, felszereléssel és élelemmel látja el, hanem emberekkel és eszmékkel is. A korszerű háborúkat a katonák és a tisztek millióit egyesítő hadseregek viselik és az embertartalékok jelentik a háború egyik legfontosabb problémáját.

A működő hadsereg ütőképessége és sikere nemcsak attól függ, milyen mérvben látták el haditechnikával, főszereléssel és élelemmel, hanem a háterszágból kapott embertartalékok mennyiségétől is. Minél szilárdabb a háterszág, minél magasabb fokú az arcvonalra, a működő hadseregbe induló emberek erkölcsi-politikai állapota, annál nagyobb bennük a győzelembe vetett hit és a győzelmi akarat, amely a hadsereg szilárd ütőképességének legfontosabb előfeltétele. A hadsereg magas fokú erkölcsi szellemének az alapja: a háterszág szilárdsága. A szovjet nép hazafias lelkesedése a háború napjaiban és a hétköznapi munkagyőzelmei a háterszágból, a haza javára véghezvitt hőstettekkel lelkesítették a szovjet harcosokat. Viszont a szovjet csapatoknak a német fasiszta betolakodók felett aratott győzelme új munkalendületet váltott ki a háterszágból.

A szovjet nép növekvő munkalendülete arányában a szovjetország hadi- és gazdasági potenciálja mind jobban és egyre hatásosabban működő katonai erővé változott. Ennek köszönhető, hogy a szovjet állam és hadserege számára lehetővé vált a háború egyre növekvő erővel való folytatása.

Tökéletesen más képet nyújtott a háború napjaiban a fasiszta Németország háterszága. Ott a szovjet háterszágot jellemzővel éppen ellentétes folyamat játszódott le.

A német fasiszta hódítók a Szovjetunió elleni háborút a fasiszta uralmi viszonyok közt lehetséges maximális erejű háterszág mellett kezdték el. Mindent megtettek a háterszág erő-

sítésére, amit a fasiszta rendszer megenged. De abban a mértékben, ahogy a háború elhúzódott, Németország számára egyre jobban növekedtek a nehézségek és a szovjet hadseregnek a fasiszta betolakodókra mért csapásai egyre erősödtek. A német háterszág mind gyengébbé vált, s ennek következtében a német hadsereg átütőereje egyre gyengült. Tehát a háterszág szilárdsága tekintetében a fölény a Szovjetunió oldalán volt és ez döntötte el a háború kifejlődését a Szovjetunió javára.

A fasiszta Németország háterszágának gyenge oldalai bizonyos mértékben jellemzők minden imperialista országra.

*

A második világháború bebizonyította, hogy a szovjet állam háterszága szilárdságában bármely burzsoá állam háterszágát felülmúlja.

A szovjet háterszág szilárdságáról mindennél világosabban beszél az a tény, hogy a szovjet állam nemcsak kiállta a háború összes megpróbáltatását, hanem még erősebben és még egységesebben került ki abból. Erről tanúskodik a német hódítók által lerombolt városok és falvak, ipari üzemek, kolhozok, traktor- és gépállomások, vasútvonalak gyors helyreállítása. A háború ütötte sebeket begyógyítva, a kommunista párt bölcs vezetésével a szovjet nép óriási sikereket ért el az ország termelőerőinek fejlesztésében. A Szovjetunió népgazdasága régen túlhaladta a háború előtti színvonalat. Az ipari termelés lendülete évről évre fokozódik. Az ipari termékek mennyisége a háború előtti termelési színvonalhoz viszonyítva 1955-ben 3,2-szeresére emelkedett. 1956-ban a szovjet ipar 11 százalékkal több ipari terméket gyártott, mint 1955-ben. Az 1957. évi népgazdaságfejlesztési tervben az ipari termelés általános terjedelmét az 1956. évihez viszonyítva 7,1 százalékkal tervezték növelni, s ezen belül a termelőeszköz-termelést 7,8 százalékkal emelni.

A felemelt hatodik ötéves terv végrehajtása komoly lépés az alapvető gazdasági feladat megoldása felé — utól kell érni és el kell hagyni a legfejlettebb kapitalista országot az egy főre eső termék termelésében.

E feladat sikeres megoldására biztosíték a kommunista párt bölcs vezetése, a munkásosztály, a kolhozparaszttság és a szovjet értelmiség önfeláldozó munkája. E nagy feladat teljesítésének arányában tovább fog emelkedni a szovjet nép anyagi jóléte és kulturális színvonala, ami óriási jelentőségű a szovjet állam katonai erejének növelése szempontjából is.

Az ország termelőerőinek gyors és mindenoldalú növelése, a szovjet nép anyagi helyzetének állandó javulása és kultúr-színvonalának emelése növeli a Szovjetunió gazdasági és erkölcsi potenciálját és ezzel szilárdítja a szovjet állam hát-országát.

A szovjet háttország erősítésének szempontjából óriási jelentőségű a szovjet kormány békés külpolitikája. A Szovjetunió következetes és határozott harca a népek közötti béke megőrzéséért és megszilárdításáért, fokozza a szovjet állam tekintélyét a nemzetközi küzdőtéren és a kapitalista országok dolgozó tömegeiben rokonszenvet ébreszt, szélesíti az erkölcsi-politikai tartalékok körét.

*

A szocialista állam gazdasági lehetőségeinek elemzésekor számításba kell venni a szocialista világrendszert is, amelynek létrejötte gyökeresen megváltoztatta a nemzetközi helyzetet, megváltoztatta az erőviszonyokat a nemzetközi küzdőtéren. Jelenleg a szocialista tábor országai a földkerekség egész területének több mint 25 százalékát foglalják el; a föld lakóinak több mint 35 százalékát számlálják; részesedésük a világ ipari termelésében közel 30 százalék.

Emellett azonban nem szabad eltitkolni, hogy az egy főre eső ipari termelésben a szocialista országok még elmaradnak a legfejlettebb kapitalista országoktól. De a szocialista rendszer gazdasági erejét és lehetőségeit nemcsak az anyagi termelésben elért színvonal határozza meg, hanem a gazdasági fejlődés üteme is. A népgazdaság fejlődési üteme tekintetében a szocialista rendszernek óriási a fölénye a kapitalista rendszer fölött. Erről ékesszólóan beszélnek a következő szám adatok. Az 1930-tól 1955-ig terjedő időszakban az ipari termelés évi középátlagos növekedése a Szovjetunióban 12,3

százalékot tett ki, az Egyesült Államokban 3,3 százalékot, Angliában 2,4 százalékot, Franciaországban 0,9 százalékot. Az adott időszak a háborús éveket is magában foglalja, ami alatt a szovjet ország gazdasága többet szenvedett, mint a felsorolt kapitalista államok gazdasága. Ha a háborús éveket nem vesszük számításba és az ipari termelés növekedését csak a gazdaság békés fejlődése éveire számítjuk, akkor a Szovjetunióban ez a növekedés 18 százalékot, az Egyesült Államokban 2,8 százalékot, Angliában 3,5 százalékot és Franciaországban 2,5 százalékot képvisel. Öt év leforgása alatt — 1951-től 1954-ig — az európai népi demokratikus országok ipari termelése együttvéve — középarányost véve alapul — évi 15,5 százalékkal emelkedett. A Kínai Népköztársaságban az ipari termelés növekedésének évi középarányosa 17,5 százalékot tesz ki, bár az ötéves terv 14,7 százalékos növelést vett tervbe. A Koreai Népi Demokratikus Köztársaságban az ipari termelés 1955-ben az 1949. évi színvonalhoz viszonyítva 56 százalékkal emelkedett.¹

1956-ban a Szovjetunióban tízszer több acélt termeltek, mint 1929-ben, míg az Egyesült Államokban csak 1,8-szer többet. Ugyanezen idő alatt a kőolajkitermelés a Szovjetunióban 6-szorosára, az Egyesült Államokban 2,5-szeresére emelkedett; az elektromos energiatermelés a Szovjetunióban 31-szeresére, az Egyesült Államokban 6-szorosára nőtt.²

A felsorolt adatok arról tanúskodnak, hogy a két világrendszer gazdasági versenye a szocialista rendszernek a kapitalista rendszer fölötti nyilvánvaló fölényét mutatja. Az imperialista burzsoázia ideológusai nyugtalankodnak e verseny végső kimenetele miatt. A New York Timesben megjelent egyik cikkben például ez áll: „Most gazdasági hajsza folyik, amelynek a kimenetele meghatározhatja a világ sorsát. A nemzetközi kommunizmus vezetői arra számítanak, hogy megnyerik a versenyt... Nyugat vezető üzleti köreinek és kormányainak nyugtalansága egyre fokozódik, mégpedig abban a mérvben, ahogy a kommunisták ereje a világgazda-

¹ Lásd Voproszi filozofii című folyóirat, 1956. 5. szám, 18. old. oroszul).

² Lásd Kommuniziszt című folyóirat, 1957. 1. szám, 5. old. (oroszul).

sági és a világpolitikai fronton folyó verseny formájában egyre jobban kibontakozik.”¹

A szocialista világrendszer kialakulásával a szocialista rendszernek a kapitalista rendszer fölötti fölénye még nyilvánvalóbb és meggyőzőbb. A szocializmus megjelenése egy ország határain belül megerősíti saját állásait és meggyengíti a kapitalizmus állásait, méghozzá nemcsak gazdasági, hanem hadigazdálkodási tekintetben is.

A szocialista világrendszer nemcsak az országok pusztá mennyiségi növelését jelenti, hanem ezen országok közötti olyan viszonyok létrehozását is, amelyek elvileg különböznek a kapitalista országok közötti kapcsolatoktól. Ezek a viszonyok a gazdasági és a politikai érdekezésségen és az ideológiai egységen alapulnak. „A szocializmus országait az eszmék és a kommunizmus ügye egyesítik, ezért a közöttük kialakult kölcsönös viszony a marxizmus—leninizmus tanításán, a proletár internacionalizmus elvein alapul” — hangzik a Pravdában 1957. január 19-én megjelent szovjet—kínai közös nyilatkozatban. Ezen országok között igaz barátság alakult ki, amely a valóságos egyenjogúság és a nemzeti érdekek kölcsönös tiszteletbentartásának elvén alapul. A szocialista tábor országaiban élő dolgozó tömegek — a munkásosztály, a parasztság és az értelmiség — életbevágóan érdekelték abban, hogy gazdasági, politikai és erkölcsi tekintetben minden szocialista ország gyorsan fejlődjék, erősödjék és megszilárduljon az egész szocialista tábor.

Ezért az összes szocialista ország népgazdaságfejlesztési tervét egyeztetik, ami lehetővé és szükségessé teszi az egész szocialista rendszerre kiterjedő termelési együttműködést és munkamegosztást. A népgazdaság tervszerű és arányos fejlődésének törvénye a szocialista országok közötti kölcsönös kapcsolatokban is érvényesül.

A termelési együttműködés és a munkamegosztás, mint a gazdasági kapcsolat legjobban bevált formája, óriási jelentőségű a szocialista tábor házigazdasági erejének növelésében is. Az együttműködés ilyen formája lehetővé teszi a szocialista

¹ Kommuniziszt című folyóirat, 1957. 1. szám, 7. old. (oroszul).

országok összes anyagi forrásának gyors mozgósítását és a legerőteljesebb felhasználását az agresszor katonai leverésére.

Minél szorosabb a szocialista tábor országai közötti együttműködés, minél szilárdabb a népeik közötti barátság, annál erősebbek gazdasági, politikai és ebből következően — katonai tekintetben is. Ezért a szocialista országok egységének a proletár internacionalizmus elvei alapján való megerősítése rendkívüli jelentőségű nemcsak gazdasági, politikai és kulturális fejlődésük, de védelmi képességük növelésében is. Az egység szilárdságáról mindennél meggyőzőbben beszél az a körülmény, hogy „a szocialista országok közti kölcsönös viszonyok területén nincsenek és nem voltak alapvető ellentétek és összeütközések”, amint a szovjet—kínai közös nyilatkozat hangoztatja. Nem véletlen, hogy az imperialista államok reakciós körei erőteljesen igyekeznek aláaknázni a szocialista tábor országai közt kialakult egységet. Tudják, hogy amíg ez az egység fennáll, bűnös terveiket nem tudják megvalósítani. Ennek igazságát bizonyítják az 1956 október végi, november eleji magyar események. Éppen a szocialista tábor egysége segítette a magyar népnek elnyomni a nemzetközi reakciónak a népi demokratikus rendszer megdöntésére és a fasiszta uralom visszaállítására irányuló kísérleteit. A szovjet csapatok szövetségesi és internacionalista kötelességüket teljesítve segítették a magyar népet a belső és a nemzetközi reakció szétverésében.

A szocialista táborral teljesen ellentétes a kolosszális gazdasági erőforrásokkal rendelkező imperialista államok táborára. De amint már mondtuk, nem szabad az országokat csak gazdasági lehetőségeik, csak meglevő gazdasági erőforrásaik alapján megítélni, amelyekkel az adott időben rendelkeznek. A kérdés lényege nemcsak az anyagi erőforrások mennyiségében van, hanem az állam azon képességeiben is, hogy milyen gyorsan tudja mozgósítani és erőteljesen felhasználni azokat. E megfontolásokat figyelembe kell venni a kapitalista világrendszer gazdasági lehetőségeinek vizsgálatánál is, vagy — pontosabban — az imperialista tábor vizsgálatánál a részletekben is (és nemcsak egyes imperialista országok viszonylatában). Ilyenkor nemcsak a belső ellentéteket kell számba

venni, hanem a külsőket is. A munka és a tőke közötti, a dolgozó tömegek és az uralkodó osztály közötti minden kapitalista országon belül meglevő ellentétek, valamint az imperialista tábor országai közötti ellentétek erősen korlátozzák az imperializmus lehetőségeit a rendelkezésére álló gazdasági erőforrások felhasználásában.

Az imperialista államok között mindig vannak gyökeres érdekellentétek és alapvető érdekösszeütközések. Az egyik ország imperialistái a másik ország imperialistáit úgy tekintik, mint vetélytársaikat a világpiacon. Várják az alkalmas pillanatot, hogy vetélytársaikat kiszoríthassák, helyüket elfoglalhassák és állásaikat azok rovására megerősíthessék. A vetélytársak közt dúló harc soha, semmilyen körülmények között sem szűnik meg. Még akkor sem szűnik meg, amikor az imperialista államok egymással katonai szövetséget kötnek. Az Egyesült Államok imperialistái például kihasználták angol és francia szövetségeseiknek a második világháború következtében előállt nehéz helyzetét és megkezdték kiszorításukat a gyarmatokról. 1956 végén az Egyesült Államok taszították bele Angliát és Franciaországot az Egyiptom elleni agresszióba. Az agresszió kudarca következtében Anglia és Franciaország igen nehéz helyzetbe került: tekintélyük véglegesen hajótörést szenvedett az arab népek előtt és belső gazdasági helyzetük hirtelen leromlott. Az amerikai imperializmus a keletkezett helyzetet arra siet felhasználni, hogy az angolokat és a franciákat a Közel- és Közép-Keletről véglegesen kiszorítsa és helyüket elfoglalja. Erről ékesszólóan tanúskodik az úgynevezett Eisenhower-doktrína.

Az imperialista országok közötti ellentétek ingataggá teszik az egymással — a szocialista országok elleni harcra kötött tömbjeiket és szövetségeiket. Ezek a szövetségek és tömbök nem a bennük részt vevő országok egyenjogúságának elvein alapulnak, hanem a gyenge országoknak az erősek alá rendelésén, ami csak fokozza az imperialista tábor ellentéteit, vagyis gyengíti az imperialista tábort.

Az imperialista tábor gazdasági lehetőségeinek értékelésénél ugyancsak figyelembe kell venni az imperializmus gyarmati rendszere szétesését is. Annak eredményeként, hogy a

gyarmati országok felszabadulnak a külföldi imperialista elnyomás alól és független államokká válnak, az imperializmus lehetőségei csökkennek: az áruértékesítő piacok, a nyersanyag-források és a befolyási övezetek szűkülnek, ami elkerülhetetlenül az imperialista táboron belül egyébként is meglévő ellentétek további éleződéséhez vezet és még jobban gyengíti e tábor erejét.

2. AZ ERKÖLCSI TÉNYEZŐ

A háborúk története arról tanúskodik, hogy a harcosok fegyverét, fizikai és szellemi erejét a harcban annál hatásosabban lehet felhasználni, minél magasabb fokú a csapatok erkölcsi állapota. A küzdő csapatok erkölcsi állapotának a számbavétele nélkül nem lehet helyesen megítélni és megvalósítani a győzelmi lehetőségeket.

Engels azt írta, hogy a hadsereg ütőképességének helyes értékelésére nemcsak a hadsereg fegyverzetéről kell képet alkotni, hanem fegyelmezettségi fokáról, harc közben tanúsított szilárdságának fokáról és a hadseregnek a háború terhei elviselésével kapcsolatos készségéről és felkészültségéről, de „különösen a hadsereg erkölcsi állapotáról, vagyis arról, mit lehet tőle követelni, hogy ne kockáztassuk erkölcsi szétbomlását”.¹

A hadsereg erkölcsi szellemének döntő jelentőségét a hadvezérek és a katonai teoretikusok mindig elismerték, függetlenül attól, mit is értettek a hadsereg erkölcsi szelleme alatt és milyen eszközöket tartottak szükségeseknek a csapatok nevelésére.

Igen nagyra értékelték az erkölcsi tényező jelentőségét a kiváló orosz hadvezérek: Szuworov és Kutuzov, valamint Usakov és Nahimov flottaparancsnokok. A cári hadseregben uralkodó szokás ellenére ők megkövetelték alárendelt parancsnokaiktól, hogy tisztelettel viseltessenek a harcosok és a matrózok, mint a haza igazi védelmezői iránt. Szuworov, Ku-

¹ Marx, Engels művei, XXV. kötet, 425. oldal (oroszul).

tuzov, Usakov, Nahimov és követőik elhintették az orosz hadseregben és a haditengerészetnél a haladó eszméket. Amint Kalinyin megjegyezte, a néptől jókora távolságban tartott orosz hadseregben, amelynek jellege a szó mai értelmében nem volt hazafias, mégis mindig volt igazi hazafiakat és tehetséges hadvezéreket magában foglaló középrétege. Ezek a felső reakciós nyomás ellenére javították a hadsereg harci tulajdonságait és emelték tekintélyét a csatatereken.

Napóleon azt állította, hogy az ütközetben a győzelem háromnegyed részben erkölcsi tényezőktől függ és csak egy-negyed részben a többitől. De a napóleoni csapatok erkölcsi erejének alapjai — amint a hadsereget hódító célok érdekében használták fel, széttzilálódtak: a katonákban és a tisztekben fellobbantak a nacionalista érzelmek, az önmagasztalás, a gazdagság utáni vágyakozás és ez végső fokon széttzillesztette a hadsereget és gyengítette ütőképességét.

Clausewitz azt írta, hogy az erkölcsi erők a háborúban a legfontosabbak közé tartoznak. De a csapatok erkölcsi erejének a forrását Clausewitz a hadsereg rendjében, törvényeiben, e testület szokásaiban és a nemzeti gyűlöletben kereste. A lelkesítő célt, amelyért a háború folyik, Clausewitz nem tekintette a katonai hősiesség forrásának. Véleménye szerint a hadsereg katonai hősiessége minden katonánál csak abban nyilvánul meg, hogy az ember olyan szerep engedelmes végrehajtójává alakul át, amelyet a parancsnokság részére kijelöl.

Már a múlt katonai tényezőinek fenti véleményéből is látható, micsoda óriási jelentőséget tulajdonítottak a hadsereg erkölcsi szellemének, bár a szavak jelentéséhez különböző tartalmakat fűztek.

A modern burzsoázia katonai ideológusai szintén beszélnek a hadsereg erkölcsi szellemének óriási szerepéről a háborúban és nagy figyelmet fordítanak az erkölcsi szellem forrásai, lényege és fejlődése törvényszerűségeinek a kutatására. A burzsoá teoretikusok kutatásaira az a törekvés jellemző, hogy igyekeznek elpalástolni a csapatok erkölcsi szellemének kapcsolatát a politikával és az osztályharccal. Ebből a célból a hadsereg erkölcsi szellemét gyakran tálalják pszichológiai és

biológiai jelenséggként: az idealizmus és a durva naturalizmus rendszerint árnyékként kíséri egymást a burzsoá tudósoknak az erkölcsről, mint katonai tényezőről szóló munkáiban.

Nézzünk néhány példát!

Az Egyesült Államokban működő nemzeti kutató-tanács elnöksége útján sok szakember közreműködésével sajtó alá rendezett *Lélektan a fegyveres erők számára* című könyvben az erkölcs katonai jelentését a következő meghatározásban adják: „Mi az erkölcs? Majdnem pontosan meg tudjuk határozni a katonák és tengerészek számára nélkülözhetetlen erkölcs fogalmát a következő egyszerű szavakkal: az erkölcs, óhaj azt tenni, amit meg kell tenni... a boterkölcs az rossz erkölcs”.

Milyenek hát a „jó erkölcs”, a nem „boterkölcs” forrásai? A szerzők „tizenkét, a katonai erkölcsöt segítő fizikai és lélektani feltételt” vizsgálnak, s ezek: a víz és az étel, a tisztaság, a meleg, a fáradság leküzdése, a tájékozottság, a pihe-nés, a saját siker feletti érzelm elviselése, az alkalmas munka keresése, a mások iránti közösségi érzés, a parancsnoki tulajdonságok és (utolsó helyen!) az ideológia és a valás. Elismerve, hogy a háború céljainak igazságosságába vetett meggyőződés emeli az erkölcsi állapotot, a szerzők mégis azt erősítgetik, hogy az ideológiai tényezők hatásosságukat tekintve sokkal jelentéktelenebbek a pszichológiai és a fizikai tényezőknél. Az emberek, különösen az értelmiségiek — írják a szerzők — „kevesebbet gondolkoznak a demokráciáról, mintsem arról, mi van az előttük fekvő halmon, amelyet meg kell támadni.” Továbbá: „De az ideológia az erkölcsi állapot tekintetében még a kiképző táborokban is, hát még a háborúban eltöltött idő alatt, igen sok ember számára nem játszik fontos szerepet... Fontos dolgok: a munka és annak értékelése, a tiszthelyettes, a szabadság és a nők... A katonák az ellenséget akkor kezdik gyűlölni, mikor közvetlen harc-érintkezésbe kerülnek vele, de nem gyűlölik jobban magatartásáért, amit látnak, mint filozófiájáért.”

A csapatok erkölcsi szellemének, csak mint pszichológiai problémának a megvilágítása jellemző a többi burzsoá állam ideológusaira is. Így például Mokeaur francia katona-pszicho-

lógus úgy véli, hogy a jelenkori katonai győztnitudását őt veszély fenyegeti: a nemi önmegettartóztatás, a családtól való elszakadás, az előljárók iránti ellenséges érzület, a katonai rendszabályokkal szembeni kétkedés és a halálfélelem.¹

Természetesen nem lehet elhanyagolni a harc lélektani oldalának tanulmányozását sem. A harcképesség lélektani szilárdságot és fizikai szívósságot is követel. Ezt régen tekintetbe veszik az ismeretes tétel alapján: békeidőben arra kell tanítani a csapatokat, amit a háború követel tőlük. De azt állítani, hogy a csapatok magasfokú és szilárd erkölcsi állapotát kizárólag valamely pszichológiai jellemvonás nevelésével és a fizikai követelmények kielégítésével lehet biztosítani, csak azok képesek, akik a csapatoknak a háború céljai tekintetében nem tudnak a lelkesedés, még hozzá olyan lelkesedés kiváltására alkalmas eszméket adni, amelyek bátorságot, hősiességet, önfeláldozást szűnnek tömegméretekben és nemcsak egyesek tulajdonságaként. Az eszmeiségnek, mint a csapatok magas fokú erkölcsi szelleme szilárd alapjának előnyeit jól jellemezte a francia Chappelle tábornok, amikor beszélt „a kommunizmusnak katonáira gyakorolt hatalmas erejű, nemes befolyásáról, a kommunistáknak a saját eszméikért vállalt — katonai szempontból fontos — harckészségükről, s ennek köszönhető, hogy sokkal könnyebben változnak fáradhatatlan és rettenthetetlen katonákká...” A Nyugat — írja Chappelle — nem tud ellenállni a kommunista katonának, az eszmeileg oly meggyőződéses és oly szilárd egységbe tömörült emberek azonos nagyságú erejének”.²

A burzsoá tábornokok siránkoznak, hogy az imperialista burzsoáziának nincsenek a népet és a csapatokat háború idején lelkesítő és összeforrasztó eszméi. Ez a jellemző borúlátás a hadsereg erkölcsi szellemére vonatkozó marxista—leninista nézetek helyességét, különböző oldalú megerősítését szolgálja. A marxizmus—leninizmus a hadsereg erkölcsi szellemének lényegét a hadseregnek a haza és a nép történelmi szükségleteihez, a kormány politikájához, a háború politikai céljaihoz fűződő viszonyán keresztül nézi. Csak amikor a háború

¹ Lásd Szkopin Militarizmus, Kat. Kiadó, 1956. 173—174. oldal (oroszul).

² Szkopin Militarizmus, Kat. Kiadó, 1956. 476. oldal (oroszul).

igazságos célokért folyik, mikor a nép, az állam és a hadsereg érdekei azonosak, csak akkor fogadják úgy a katonák szolgálati kötelességeiket, mint társadalmi, mint lelkiismereti kötelességet. Az ilyen alapokon nyugvó szívósság, bátorság, hősiesség, önfeláldozás a tömegek sajátosságaivá válik s a harckészség, a győzniakarás a háború egész tartama alatt tovább fokozódik.

A csapatok erkölcsi szilárdságának magas fokú megnyilvánulása, koncentrált kifejezése a harc és a győzelem iránti törhetetlen akarát. A háború tapasztalata bizonyítja, hogy az olyan csapatok, amelyekben a győzniakarást aláásták, a technikailag sokkal gyengébb, de magas fokú erkölcsi szellemű csapatoktól is vereséget szenvednek. A háborús tapasztalat amellet arról is tanúskodik, hogy a csapatok győzniakarása — váltakozó nagyságrendű. Különböző korok hadvezérei változatos eszközökkel igyekeztek fokozni csapataik győzniakarását és a történelemben mégis, nem is ritkán előfordult, hogy a példaképek, sőt legyőzhetetlennek hitt hadseregek elvesztették szívósságukat, bátorságukat, győzniakarásukat és ezekkel együtt a legyőzhetetlenek dicsőségét is.

A XVIII. században II. Frigyes porosz király zsoldos hadseregét tekintették példaképnek. Botfegyelem, a katonák gépies begyakorlottsága, a néptől való teljes elszakadás, a katonáknak az isten és a felsőbbség előtti félelem sugalmazása — ilyenek voltak a csapatnevelés frigyési módszerei. E módszerek azt követelték, hogy a katona jobban féljen a káplár pálcájától, mint az ellenség tüzétől. Az 1756—63. években lefolyt hétéves háborúban II. Frigyes „minta”, „eszményi” hadseregét az orosz hadsereg az ütközetek egész sorában megverte. E csatákban megmutatkozott a jellege szerint nemzeti orosz hadseregnek II. Frigyes zsoldos hadserege fölötti erkölcsi fölénye.

III. Frigyes Vilmos hadseregét 1806-ban a napóleoni hadsereg verte szét. Scharnhorst ismert porosz tábornok még az esemény előtt megmondotta, hogy a porosz parancsnokság a hadművészetet kezdte többre értékelni, mint a katonai bátorságot és ez minden időben a népek halálát okozta.

Legyőzhetetlennek tekintették I. Napóleon hadseregét, de

1812-ben az orosz hadsereg ezt is szétverte. Azt a hősiességet és lelkesedést értékelve, amellyel az orosz hadsereg a Borodino alatt lefolyt csatában harcolt, Napóleon ezt írta: „Összes ütközeteim közül a legrémesebb az, amelyet Moszkva alatt vívtam. Ebben a csatában a franciák méltóknak bizonyultak a győzelemre, de az oroszok elvették tőlünk a győztes jogát.”

Az első világháború idején a legyőzhetetlennek tekintett német hadsereget is megverték.

A hitlerista hadsereg saját legyőzhetetlenségének misztikumában nevelkedett. A hitleristák legyőzhetetlenségükbe vetett hite Németországnak az ellenséges kapitalista országok hadseregei felett a második világháború elején aratott győzelmi eredményeként tovább erősödött. De a hitlerista katonák elvesztették ezt a hitüket 1941-ben, a Moszkva alatti elkeseredett harcokban, amikor a hős szovjet csapatok megsemmisítő csapásaikkal eloszlatták a hitlerista hadsereg legyőzhetetlenségéről szóló mítoszt.

Tehát a győzniakarás — váltakozó erejű. Bizonyos feltételek között a győzniakarást a tisztán katonai tekintetben még fölényben levő hadsereg is elvesztheti. Így történt az angolok, a franciák és a többi intervenciósos hadseregeivel a polgárháború idején Oroszországban. Ugyanez történt a Szovjetunióba betört hitlerista hadsereggel, az amerikai csapatokkal Koreában, a francia csapatokkal Indokínában. Másrészt a győzniakarás és a győzelemben vetett bizalom fokozódhat a hadseregben még akkor is, amikor a háború kezdete balsikerrel teljes. Ez az erkölcsi szilárdság végeredményben megalapozza a győzelmet. Így volt ez a szovjet hadseregben a polgárháború éveiben és a Nagy Honvédő Háború alatt. De éppen azért, mert a győzniakarás — váltakozó nagyságrendű, növekedését és csökkenését nem lehet az összes, reá ható feltételek felfedése és azok közül a hadsereg erkölcsi forrásait képező alapvető feltételek kiemelése nélkül megvilágítani.

Mi is a hadsereg erkölcsi szelleme? Melyek annak a forrásai? Háború idején mi idézi elő az erkölcsi szellem fellenülését vagy hanyatlását?

A kizsákmányoló osztályok ideológusai ezekre a kérdésekre nem találták és nem találhatták meg a helyes feleletet.

A feleletet csak a háborúk tapasztalatainak tudományos elemzése után lehet megkapni és az ilyen elemzés a hadiesemények szűk területéről elkerülhetetlenül elvezeti a kutatót az osztályharc széles területére, az osztályoknak az államhoz, a hadsereghez, a háború politikai céljaihoz fűződő viszonyának szélesebb területére. Természetes, hogy a kizsákmányoló osztályokat szolgáló ideológusok politikai érdekei nem engedik felfedni a hadsereg erkölcsi szellemének igazi forrásait: az ország gazdasági és államrendszere, a háború politikai céljai, a népnek a kormány békeidőben folytatott politikájához fűződő viszonya közti kapcsolatokat. Ez jellemző a modern burzsoá katonai ideológusokra is. Ezek — természetesen — tudják, hogy abban a korszakban, amikor a háború a népek erőivel folyik, az erkölcsi tényező fogalmát nem lehet a hadsereg erkölcsi szellemére korlátozni. Beszélnek is a nép erkölcsi szelleméről és az ország erkölcsi potenciáljáról. Az imperialista államok, hogy a néptömegeket előkészíthessék a háborúra, a hadsereg és a nép ideológiai elkábítására, öntudatuk elnyomorítására irányuló rothasztó munkát folytatnak.

Ami a hadsereg erkölcsi szellemét, továbbá a nép és a hadsereg erkölcsi állapotát békeidőben és háború idején meghatározó törvényszerűségek lényegének feltárását illeti, a burzsoá katonai gondolat e kérdések eldöntésében végtelen egyoldalúságot mutat.

A burzsoá államok hadseregeinek szabályzataiban, a burzsoá katonai ideológusok munkáikban hangsúlyozzák, hogy a háború technikai eszközeinek fejlődésére való tekintet nélkül a harcban a döntő szerep az emberé marad. De a háborúk agresszív ideológusaira az jellemző, hogy a népben és a hadseregben a győzniakarást nem a magasrendű erkölcsi tulajdonságok fejlesztésével igyekeznek erősíteni, hanem azok meggyengítésével. Ezért a korszerű burzsoá hadseregekről ugyanezt lehet mondani, amit Engels a múlt század végén a német hadseregről mondott: Milyen sokat fecsegnek az erkölcsi tényezők jelentőségéről háború idején! De mivel foglalkozhatnának mással béke idején, nem mással, csak azzal, hogy a valóságban majdnem szisztematikusan megsemmisítik azokat.

A korszervi háború sorsát nemcsak a csapatok harctevékenysége dönti el, hanem a háterszágnak a termelőmunkában kifejtett erőfeszítése is. A háború menete és kimenetele mind jobban a fegyelmezettségtől, a szervezettségtől és mind az arcvonalon küzdő, mind az arcvonal és a háterszág számára szükséges dolgokat az iparban és a mezőgazdaságban munkájukkal előteremtő dolgozó tömegek erkölcsi szilárdságától függ. Az állam, amely nem képes a népben ezeket a tulajdonságokat a háború egész tartamára fenntartani, verezésre van ítélve.

A háború sorsának eldöntésében a nép szerepének a növekedése kifejezésre jut a katonai teoretikusoknak az erkölcsi tényezők értelmezésére vonatkozó magyarázatában. Abban az időszakban, amikor a háborút — mint Lenin mondotta — a néptől teljesen elszakadt vagy félig elszakadt kaszt vezette, az erkölcsi tényező fogalma alatt a csapatok erkölcsi állapotát értették. De az a szükségesség, hogy a háborút a nép erőivel folytatják és egyre fokozódó erőfeszítéseket kell tőle követelni a háború egész tartama alatt, arra vezetett, hogy közvetlen katonai jelentőséget öltöttek a hadsereg keretein kívül fejlődő és különleges szerepet játszó erkölcsi tényezők is mind a háborúra való előkészület idején, mind a háború alatt és a háború végén. Ilyen tényezők a nép erkölcsi állapota vagy erkölcsi szelleme és az ország erkölcsi potenciálja.

A nép erkölcsi állapota, mint katonai tényező alatt értjük a dolgozó tömegeknek az állam politikájához, a háború céljaihoz való viszonyát, a győzelembe vetett meggyőződésük és készenlétük fokát a háborús nehézségek elviselésére az arcvonalon és a háterszágban a győzelem érdekében.

Az ország erkölcsi potenciálja alatt értjük azokat az erkölcsi lehetőségeket, amelyek képesek mozgósítani és adottságaitól függően felhasználni az államot arra, hogy tartsa fenn a dolgozó tömegekben és a csapatokban az elszántságot a háborús nehézségek elviselésére, ne veszítsék el a háború igazságos céljai elérésébe vetett meggyőződésüket, harckészségüket és győzniakarásukat.¹

¹ Itt a nép erkölcsi állapotának és az ország erkölcsi potenciáljának katonai értelemben vett rövid meghatározására szorítkozunk. Ezeket a fogalmakat a későbbiek során indokoljuk meg és fejtjük ki.

Tehát a korszerű haditudományban az „erkölcsi tényező” fogalom — gyűjtőfogalom és egy sor erkölcsi elemet jelent. Nemcsak a hadsereg erkölcsi állapota tartozik bele, hanem a nép erkölcsi állapota és az ország erkölcsi potenciálja is.

Ezeknek az előzetes megjegyzéseknek az előrebocsátása után áttérünk az „erkölcsi tényező” fogalmát alkotó elemek lényegének és katonai jelentőségének a vizsgálatára.

*

A szovjet haditudomány az erkölcsi tényezőről szóló kérdés eldöntésében a marxista—leninista világnézetre támaszkodik, amely lehetővé teszi tudományosan megvilágítani a nép és a hadsereg erkölcsi szellemének a háború sorsa eldöntésében vitt szerepét, tanulmányozni az erkölcsi tényezőknek a hadművészetre gyakorolt hatását, kidolgozni a csapatok különböző életkörülményeire és harctevékenységére épült politikai és erkölcsi nevelésének rendszerét. E feladatok eldöntése megköveteli, hogy ismerjük a népek és a hadseregek erkölcsi erői kifejtésének a lényegét, forrásait és törvényszerűségeit békeidőben és háború idején egyaránt.

Ezt az ismeretet a történelmi materializmus biztosítja. A történelmi materializmus azt tanítja, hogy a nép és a hadsereg erkölcsi szellemének a forrásai azok az elemek, amelyekből az ország gazdasági, politikai és szellemi élete kialakul — a gazdasági rendszer, az osztályok közötti, s az országon belül élő nemzetek közötti viszony, e nemzetek ideológiája és kultúrája, az állam bel- és külpolitikája, az állam részéről felkarolt történelmi és nemzeti hagyományok jellege.

Ebből azonban nem következik, hogy valamely imperialista állam erkölcsi lehetőségei bármely általuk folytatott háborúban egyenlők. Háború idején a nép és a hadsereg erkölcsi erőire befolyást kezd gyakorolni a háború politikai célja. Attól függően, hogy ehhez a célhoz milyen a tömegek viszonya, az imperialista állam erkölcsi adottságai is változnak, bár az állam társadalmi jellege változatlan marad. Ha a tömegek a háború célját igazságosnak ismerik el, az állam erkölcsi adottságai fokozódnak. Ellenkező esetben sorvadnak. Ilyen

az általános törvényszerűség. Ezért az állam erkölcsi lehetőségeire vonatkozó kérdést háború idején az állam részéről szervezett háborúk politikai tartalmával összefüggésben kell eldönteni. Itt figyelembe kell venni, hogy a népek és a hadseregek erkölcsi állapotának a gazdasági és a politikai rendszertől való függése semmiképpen nem automatikus. Úgyisntén nincs automatikus összefüggés a tömegeknek a háborúhoz való viszonya és a háború politikai célja között sem. Az állam erkölcsi erőt minden történelmi fejlődési szakaszban — mint Lenin mondotta — minden országban, az összes osztály reális erőinek viszonya határozza meg.¹ Azon feltételek mellett, amelyektől az osztályok reális erőviszonyai függnék, olyanok is vannak, mint a proletariátus osztályöntudata és szervezettsége, befolyásának mértéke a dolgozó tömegek többi rétegére.

Az emberek tudatosan alkotják a történelmet, de a történelmi eseményekben vitt szerepüket az határozza meg, mennyire ébrednek tudatára annak, hogy miben is állnak a történelmi események igazi okai, melyek az azokat mozgató erők, milyen osztályok érdekeinek felel meg az események ilyen vagy olyan kimenetele.

A kapitalista országok által viselt háborúk politikai céljairól fentebb mondottakat számba véve, nézzük meg a burzsoá államok dolgozó tömegei és hadseregei erkölcsi állapotában az imperialista háborúk viszonyai közt végbemenő folyamatokról szóló lenini tételeket.

1. A korszerű háborúkat sokmillió hadseregek vívják. Ez azt jelenti, hogy háború idején az imperialista hadseregek összetétele megváltozik. Kötelékébe kerülnek a munkások és a parasztok milliói, a különböző társadalmi csoportok és foglalkozások képviselői. A burzsoá propagandával békeidőben félrevezetett és elkábított hivatásos katonák a hadseregben a háború idején kisebbségbe kerülnek. A hadsereget idősebb korosztályokhoz tartozó, nagyobb élettapasztalattal rendelkező, az ország politikai életében a hivatásos katonáknál aktívabb részt vállaló emberekkel egészítik ki.

Háború idején ugyancsak megváltozik a tisztikar összeté-

¹ Lásd Lenin Művel, 33. köt., 138. oldal.

tele is. Így például az Egyesült Államok hadseregének tiszti állományában a második világháború időszakában csak két százalék hivatásos, 25 százalék tartalékos tiszt volt és a tisztikar 72 százalékát háborús, rövid időtartamú tanfolyamot végzett és tisztté előléptetett polgári személyek és katonák alkották.

A háborús imperialista hadseregek sorkatonai, tiszthelyettesi és tiszti állományában bekövetkező változások fokozzák a háterszágnak a hadseregre gyakorolt befolyását. A hadsereg érzékenyebben kezd fogadni a háterszág hangulatában bekövetkező változásokat és annál élesebben kezd reagálni rá, minél nagyobb háborús nehézségeknek van a háterszág kitéve anyagi, erkölcsi és katonai tekintetben. A kapitalista országokat jellemző osztályellentétek a háború idején előbukkannak a háterszágba és a hadseregben is. „Napjaink háborúja — népek háborúja” — írta 1914-ben Lenin. — Ebből az igazságból nem az következik, hogy úsznunk kell a «népi» sovíniszta árral, hanem az, hogy a háborús időben is, a háborúban is háborús módon továbbra is fennmaradnak és hatnak az osztályellentétek, amelyek széttagolják a népeket.”¹

2. E törvényszerűség hatása annál erősebbé válik, minél jobban felismerik a tömegek az imperialista háborúk igazságtalan céljait. A háború felvilágosítja a tömegeket, amelyektől a burzsoá kormányok a dolgozók számára idegen és ellenséges célok érdekében maximális erőfeszítéseket és mérhetetlen áldozatokat követelnek. „A háborúkat ma a népek viselik — írta Lenin a cárizmusnak az orosz—japán háborúban elszenvedett veresége alkalmából — és ezért különösen élesen mutatkozik meg most a háború nagy jelentőségű sajátossága, az, hogy a gyakorlatban az emberek tízmillióinak szeme láttára leleplezi a nép és a kormány közti ellentmondást, amelyet eddig csak egy csekély öntudatos kisebbség látott.”²

A háború nagy sajátossága, amelyről Lenin 1905-ben beszélt, a mi időnkben még hatásosabbá vált. A dolog úgy áll, hogy az imperialista államok uralkodó köreinek nincs lehetőségük, hogy a háborút a nép háta mögött, titokban készít-

¹ Lenin Művei, 21. köt., 27. oldal.

² Lenin Művei, 8. köt., 37. oldal.

sék elő. Ebben zavarja őket asszovjet kormány és a szocialista országok következetes békepolitikája, a szovjet diplomáciának a békéért, a népi demokráciáért a nemzetközi nyílt politikai küzdőtéren folytatott állhatatos harca, a népeknek az új világháború kitörése ellen egyre erősödő, szervezett mozgalma. Ilyen viszonyok mellett a nép érdekei és az imperialista kormányok agresszív törekvései közti különbséget még békeidőben nemcsak a csekély öntudatos kisebbség, de a dolgozók egyre szélesedő tömegei is felismerik. Ezért a jelenlegi viszonyok között egyre erősödik a háborúnak az a sajátossága, hogy az embermilliók szeme előtt lepleződik le az imperialista államok népellenes politikája.

3. Az első világháború végére az abban részt vett hatalmak hadseregei egymásután oszlottak fel. Először Oroszországban bomlott fel a hadsereg. A külföldi megfigyelők úgy értékelték ezt, mint kizárólagos orosz jelenséget. De a cári hadsereg után megindult a bomlás a német, az osztrák, az angol és a francia hadseregekben is. Tények bizonyították, hogy a burzsoá ideológusok képtelenek arra, hogy a hadseregek erkölcsi szellemének szilárdságát vagy ingadozását ne a népek nemzeti sajátosságaival hozzák kapcsolatba, hanem a hadviselő országok gazdasági és politikai rendszerével, a háborús célokkal. Mi több: a külföldi sajtó csakhamar kénytelen volt beismerni — jegyezte meg Lenin —, hogy abban az időben, amikor a hadseregek az egész világon feloszlottak, hadsereg csak egy országban épült. Ez az ország a szocialista hadsereget építő Oroszország volt.¹

A burzsoá hadseregekre — abban az arányban, ahogy a katonák megértették az imperialista háború reakciós céljait — áttérjett bomlási folyamat lényeges vonásait felfedve, Lenin a következő tanulságot vont le: „Nyilvánvaló, hogy nemcsak Oroszország számára, hanem minden ország számára vannak bizonyos határok. Ezek a határok a különböző országok számára különbözők, de van egy bizonyos határ, amelyen túl a kapitalisták érdekében nem lehet háborút folytatni.”²

*

¹ Lásd Lenin Művei, 29. köt., 52. oldal.

² Lenin Művei, 29. köt., 51. oldal.

A marxizmus—leninizmusnak a nép és a hadsereg erkölcsi állapotát meghatározó törvényszerűségeiről szóló tételei fényénél vizsgáljuk meg, hogyan nyilvánul meg e törvényszerűségek hatása az imperialista tábor országaiban.

A modern imperialista burzsoázia nincs abban a helyzetben, hogy a népnek lelkesedést, harckészséget és győzniakarást kiváltó eszmét adhasson. Az imperializmusban hirtelen élesednek az osztály- és a nemzeti ellentétek, a munkások és a parasztok kizsákmányolása és elszegényedése eléri a végső határt. A háború és a népgazdaság militarizálása a monopolistáknak óriási hasznot, a népnek pedig szenvedést és bánatot hoz. Ezért az imperialista államok igyekeznek a fasiszta terrort és az agresszív politika bűnös céljait elkendőző demagóg propaganda útján az imperialista, ellenforradalmi hadviselés „erkölcsi” arculatát megteremteni.

A reakciós burzsoá teoretikusok és politikusok által terjesztett hazug eszmék egyike a hadsereg „politikai semlegeségéről” szóló állítás. Erről beszélve, a burzsoá tényezők a hadsereget egyrészt igyekeznek különválasztani a nép befolyásától, másrészt — a tömegek elől igyekeznek elrejteni azt aényt, hogy a reakciós burzsoá államok hadseregei országuk dolgozóinak fékentartására és idegen népek leigázására hivatottak. De a valóság megmutatja a néptömegeknek, hogy az imperialista hadseregek tevékenyen részt vesznek a politikai harcban, teljesítik a monopolista tőke reakciós, agresszív politikáját biztosító eszköz szerepét. Az imperialista államok még igazságos háborúk idején is a kapitalisták szűk körének az érdekében használják fel hadseregeiket. Az imperialista államok erkölcsi lehetőségeit gyengítő okok egyike az ilyen hadseregek néppellenes jellege. A hadseregnek a néphez fűződő kapcsolatát képtelenek a csapatok erkölcsi szellemének emelésére hasznosítani. A hadseregnek a néppel fennálló kapcsolata az imperialisták ellen hat.

Az imperialista államoknak béke idején könnyebb hadseregeiket a dolgozó tömegek befolyásától elhatárolni. A kapitalista békehadseregek legénységi állománya olyan ifjúságból kerül ki, amelynek még nincs nagy élettapasztalata. A burzsoá katonai fegyelemmel összekovácsolt, a reakciós, burzsoá ideo-

lógiai propagálásával elzüllesztett fiatal katonák a tiszti kaszt vak eszközei. Békeidőben a haladó eszmék behatolása a katonatömegekbe a háborús időkhöz viszonyítva — amikor a hadsereget a dolgozók milliói egészítik ki — jelentősen korlátozottabb.

Az imperialista burzsoázia a hadseregnek a dolgozóktól való elszigetelésére irányuló összes rendszabály ellenére azonban a nép befolyással van a katonára békeidőben is. Az agresszoroknak nincs erejük ezt a befolyást megszüntetni, minthogy az imperialista államok népellenes politikája a tömegek előtt a békeharcos mozgalom növekedésének arányában fokozottabban lelepleződik.

A kapitalista országok népeinek és hadseregeinek erkölcsi állapotában háború idején végbemenő változásokat jól meg lehet figyelni a hitlerista hadseregen, továbbá az amerikai hadseregen a második világháború és a Korea elleni háború időszakában tanúsított magatartásán.

A második világháború ismételten bebizonyította, hogy az agresszív imperialista államok számára bizonyos feltételek mellett lehetővé válik, hogy a néptömegeket a kapitalisták érdekeiért folytatott harcra kényszerítsék. E feltételek közül a legfontosabb — a munkásosztály megosztása, a munkásosztály politikai pártjának és szakszervezeti szerveinek működésében az egység hiánya.

A hitleristákat a német monopolisták és a volt császári hadsereg tábornokai nevelték és juttatták hatalomra. A hitleristák hatalomra jutásában a felső katonai vezetés szerepét körvonalazva, a Saarvidéken működött nemzetközi bizottság elnöke, az angol Joffrei Nox annak idején kijelentette: „Mindenekelőtt meg kell értenünk, hogy... a náci párt addig, amíg a porosz militarizmus vezetői megfelelően nem találják, mindössze csalók és csavargók szánsalomra méltó bandája volt, amelynek a legkisebb jelentőséget se tulajdonítottak.”¹ A német szociáldemokraták elutasították az egységes népfrontnak Németország Kommunista Pártjával történő együttes létrehozását a fasizmus elleni harcra. Ez szétszakította a

¹ Beszpálov: A germán militarizmus újjászületése — veszély a békére. All. pol. kiadó, 1953., 31. oldal (oroszul).

munkásosztályt, amely nem volt képes egységesen fellépni a reakció ellen és a reakció elgondolásait ahhoz hasonlóan meghíúsítani, mint ahogy ezt 1920-ban a Kapp-puccs idején tette.

A német monopolkapitalisták és militaristák megbízottai hatalomra jutásuk után erőszakos úton leszámoltak a kommunista párttal, majd a szociáldemokratákkal. A hitleri diktatúra idején közel egymillió németet fasiszta gyűjtőtáborokba zártak. A munkásosztály legjobb képviselőinek tízezreit végezték ki. A hitleristák a demokratikus szervezeteket, intézményeket, törvényeket — amelyeket Hitlernek a hatalomhoz vezető útját egyengető reakciós kormányoknak nem sikerült megszüntetniük — megsemmisítették. A szakszervezeti szövetségeket és a gyári üzemi bizottságokat feloszlatták. „Ezzel a munkásosztály megszűnt állami méretű, egyéforrott szakmai-társadalmi csoport lenni — írta Norden, német történész. — Ez időtől kezdve széthullott és egészében véve a gyárosok diktatúrája alá került. Dr. Leynek kétségtelenül igaza volt, aki ilyen szavakkal fordult a munkaadókhoz: Mi önöket saját házukban újra házigazdákká tettük.”¹

A finánc-tőke terrorisztikus diktatúrájának létrehozása, a munkásosztály politikai és szakszervezeti szerveinek szétvérese, a demokratikus szabadságjogok megsemmisítése készítette elő a talajt a burzsoázia számára a tömegek imperialista háborúba való bevonását megkönnyítő többi feltétel megteremtésére. A tömegek politikai és ideológiai megtévesztésére korlátlan lehetőségek nyíltak.

Walter Ulbricht A fasiszta német imperializmus című könyvében megállapítja, hogy a német hadiipar gazdáinak a munkásosztály megtévesztésére új módszerekre volt szükségük, mivel a régi módszerek elavultak és felmerült az azokat védelmezőkkel való szembefordulás veszélye. A munkások szemében az élet leplezte le a szociáldemokrata meséket a „gazdasági demokráciáról”, arról, hogy a válságok megakadályozására a „szervezett finánc-tőke uralma alatt” meg-

¹ Albert Norden: Német történelmi leckék Inosztrannaja literatura, 1948., 153. oldal (oroszul).

van a lehetőség. A nemzeti szocializmus „szociális elmélete” Németország pénzmágnásainak segítségére sietett.

A hitleristák grandiózus méretű demagóg propagandába kezdtek. A szocializmusnak a munkástömegekhez közel eső eszméire spekuláltak: a hitleristák a finánciókét teljes egészében kiszolgáló gazdasági politikájukat szocialistának állították be.

A német népet, különösen az ifjúságot tévesztették meg és embergyűlölő eszmékkel fertőzték meg. A nép az 1914—18. évi háborús vereség következményeitől és nehézségeitől szenvedett. A hitleristák ezt mindenre kiterjedő sovíniszta propagandára használták fel. A német monopolisták gazdagodtak és a városokban nőtt a munkanélküliség, a falvakban sokasodott a tönkrement parasztok száma. A hitleristák, hogy a nép gyűlöletét a monopolistákról és a junkerekről elvonhasák, a régi pángermán elmélet tömegméretű propagandájába kezdtek — „a nép élettér nélkül van”. A monopolisták hadinyereségének kisajátítását, a „trösztök államosítását” hangoztató demagóg ígéretekkel megtévesztették a német munkásokat is. Hadigazdaságot hoztak létre és a „tervgazdálkodás” bevezetését hirdették. A hitleristák a kispolgárságnak a „százalék-rabság” megszüntetését ígérték. A parasztok előtt „a föld kisajátítását közös célokra”, a földadó eltörlését és a földdel folytatott spekuláció megszüntetését hangoztatták.

A kapitalisták és a földbirtokosok nem félték a hitleristák szociáldemagógiájától, mivel tudták, hogy az kizárólag a tömegek megtévesztésére irányul. De a nép ezt nem értette. „Szerencsétlenségére, a német nép nagy többsége nem értette meg a náciknak ezt a megtévesztését, mivel a megelőző években nem vette észre Hitler és a nehézipar urai közt kezdődött szoros barátságot sem.”¹ A hitleristák mindenféle szerteágazó katonai és félig katonai tömegszervezeti rendszert hoztak létre, amely a Gestapo-, az SS- és a rohamosztagosok teljes ellenőrzése alá vetett lakosság minden rétegét felfoalta.

Ez a szervezet az egész német ifjúságot magába foglalta.

¹ W. Ulbricht: A fasiszta német imperializmus. Dietz Verlag, 1952. 13. old. (németül).

Az ifjúság fasiszta butítása a serdülőkorban levő ifjúságot tömörítő „Hitler-Jugend” szervezetekben kezdődött. Tízennyolcadik életévüket elérve, az ifjak kötelesek voltak két évre „önként” belépni az SA kötelékébe. Akik elérték huszonkettedik életévüket, hat hónapig munkászászlóaljakban teljesítettek szolgálatot. A gyermekévektől a katonaköteles kor eléréséig a német ifjúság öntudatába demagóg módon beleplántálták azt az illúziót, hogy Németországban állítólag nincsenek osztályellentétek, mert a német nép „társadalmilag egységes” és a hitlerista hadseregben a szolgálat a nép szolgálata. A hitleristák így valószínűsítették meg Ludendorffnak az első világháború után Totális háború című könyvében meghirdetett eszméit.

A Szovjetunió elleni háború megindításához a hitlerista állam rendelkezésére állt a más népekkel szembeni gyűlölet és a faji eszmék szellemében nevelt hadsereg. A Lengyelország és Franciaország felett aratott könnyű győzelmektől megrészegülve — amelyeknek uralkodó körei elárulták saját népüket és hadseregüket —, a hitlerista hadsereg — azzal a meggyőződéssel, hogy a szovjet nép elleni megsemmisítő és amellett „villám”-háborúban sikerül győzelmet aratni — rátört a Szovjetunióra.

Vajon hogy teremttették meg a hitleristák azokat az erkölcsi lehetőségeket, amelyeket a második világháború megindítására és folytatására használtak fel?

A hitleristák a német nemzeti vívmányokat megrabló és megsemmisítő versailles-i béke megszüntetését szenvedélyesen óhajtó németek hazafias érzéseire spekuláltak. A németek hazafias érzéseire menő játékot a hitleristák összekötötték a nép megtévesztésével, elrejtve előle az új világháború kirobbantására irányuló politikájukat. A hitleristáknak ebben segítettek az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország kormányai és kapitalistái is, akik nemcsak elősegítették Németország hadigazdasági erejének újjáélesztését, hanem „benemavatkozási” politikájukkal megkönnyítették a hadviseléshez szükséges erkölcsi lehetőségek kialakulását is a hitleristák számára. Hitler agresszív akcióinak sikeres befejezése, amelyeket az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország en-

gedékenysége és egyenes bátorítása mellett egymásután folytatott, sovíniszta érzéseket keltett. A sovíniszta mámor megkönnyítette a népnek az imperialista háborúba való bevonását.

A Saarvidék egyesítése után Hitler kijelentette, hogy tovább nincs semmiféle területi igénye. Ezután következett Ausztria megszállása, betörés a Szudétavidékre és Csehszlovákia megszállása, a sikeres háború Lengyelország ellen! A Balkán-államokat a Szovjetunió elleni támadás céljait szolgáló hídfővé változtatták, persze hazug módon ígéretet tettek, hogy a Szovjetuniótól nincs semmiféle követelésük.

A Szovjetuniót megtámadó Hitler a német nép előtt nem fedte fel egyszerre valódi céljait. Walter Ulbricht erről ezt írja: „Mikor Hitler végül is hitszegően a Szovjetunióra tört, azt nem a Mein Kampfban meghirdetett »területszerzéssel keleten« indokolta, hanem a képzelt »bolsevizmus veszélyével«. Hitler és Göbbels csak Ukrajna megszállása után beszélt nyíltan a háború céljáról — Szovjet-Oroszország és a többi európai ország elnyomásáról és kirablásáról. És a háború legfőbb kolomposai: Röchling, Krupp, Fiegler és társaik csak 1942-ben jelentkeztek nyíltan, mint a fegyverzeti tanács tagjai.”¹

Mivel magyarázható a hitleristáknak ez a taktikája. Amíg a versailles-i béke megsemmisítéséről volt szó, Hitler a németek hazafias érzéseire támaszkodhatott. Hitler valódi törekvéseinek idő előtti felfedése megzavarhatta volna Németország fokozatos bevonását a háborúba. Hitler saját terveit csak akkor rejtette el a sovínizmussal megmámorosított nép előtt, mikor a világháború tényyé vált. A pusztán hazafias érzések már nem voltak elégségesek a rabló hadviseléshez, még inkább nem a Szovjetunió ellen viselt háborúhoz, amely soha nem ismerte el a versailles-i békét. Hitler igyekezett a hadsereg harci szellemét fokozni. Betársította a németeket más népek kirablására, más népekkel, különösen a szovjet emberekkel szembeni állati erőszak alkalmazására. A németek tragédiája az volt, hogy elfogadták a hitleristák fajelméletét. betársultak annak megvalósításába és támogatására készsé-

¹ W. Ulbricht: A fasiszta német imperializmus. Dietz Verlag, 1932 109. oldal (németül).

gesnek mutatkoztak. Igen jellemző, hogy Hitler hatalomra jutása óta a katonák nem a haza, hanem személyesen Hitler iránti hűségre tettek esküt.

Arról, hogy a hitleristák bűncselekményekre bátorították katonáikat és őket a hitleri hatalommal való kölcsönös támogatással igyekeztek magukhoz kapcsolni, a többi között Guderian tábornok is tanúskodik. Elbeszéli, hogy egyszer Hitler dühösen kikelt magából, amint megtudta a nyugati hatalmak jelentéséből, hogy igen sok hadifoglyot ejtettek. „A keleti arcvonal katonái jelentősen jobban harcolnak — mondotta Hitler Guderiannak. — Abban, hogy a nyugati arcvonalon a katonák gyorsan megadják magukat, az ostoba genfi egyezmény hibás, amely a hadifoglyokkal szemben jó bánásmódot biztosít. Nekünk el kell térnünk ettől az ostoba egyezménytől.”

Ezzel kapcsolatosan jellemző a másik hitlerista tábornok, K. Toppelkirch beismerése. A második világháború története című könyvében írja, hogy a német katona „a politikai rendszerrel össze volt kovácsolva, amely tudta és részvétele nélkül a legsúlyosabb bűnöket hajtotta végre a nyugati kultúra törvényei ellen.” Toppelkirch igyekszik levenni a felelősséget a hitlerista hadseregről az elkövetett bűnökért. Ezzel viszont csak megerősíti: először — hogy a hitlerista hadsereg és a hitleri uralom kölcsönösen egymást fedezve kapcsolódott össze és másodszor —, hogy az ilyen helyzet nem ösztönözhetette a katona erkölcsi szellemét a háború bármely fordulatóban és egész lefolyása alatt.

A hitlerista csapatok harci szellemét megalapozó fő eszköz a katonák és a tisztek legalacsonyabb rendű ösztöneinek a felébresztése, a rablőháborúban való személyes érdekeltségük megteremtése volt. A hazafias eszmék propagálása csak másodrendű szerepet játszott. A német fasiszta hadseregre nézve kritikus pillanatokban egyáltalán nem fordultak a hazafias eszmékhez.

Mikor Eisenhower kijelentette, hogy „az utóbbi háborúban a német katona becsületén nem esett folt”, a német hadsereg vezérőrnagya, Martin Lattmann levélben válaszolt Eisenhowernek, amelyet „A német katona becsületéről” címmel látott el. Lattmann ebben a levélben megállapítja, ő nem em-

lékszik, hogy a Sztálingrád alatti harcok időszakában valamelyik parancsban a német hadsereg számára valamit mondtak volna a haza iránti szeretetről, a katonabecsületről. A katonának egyet erősítgettek: Hitler megparancsolta! „Nem, számunkra, német katonák számára nem volt becsületes rá-törni a Szovjetunióra és Sztálingrád alatt harcolni Hitler parancsára... A német katona számára becsületes dolog lett volna saját népe szabadságáért, függetlenségéért, boldogságáért harcolni, a szabadságszerető népekkel együtt barátságban élni.”

A fasiszta Németország katonáinak és tisztjeinek szellemében visszatükröződik a hitlerista párt erkölcstelensége, eszmeietlensége. A hitlerista háborúban valójában nem az erkölcsi szellemet, hanem a császári Németország néhány szavas „katonaszellemét” dicsőítették. A császári Németország — mint Lenin megjegyezte — a katonai erőszak elvadultságában rekordot ért el. A hitlerista katona harci tulajdonságai nem az erkölcsi elveken és normákon alapultak, hanem az erkölcstelen „katonaszellem” követelményein, amelyeket a militarista Németországban honosítottak meg és a hitleristák az erőszakosság, a germán-árja gőg és a fajelmélet, az embergyűlölet szélső határáig fokoztak.

A hitlerista hadseregben a fegyelem nem a katonák hazát és népet szolgáló katonai kötelességtudatán alapult, hanem a katonáknak a burzsoá-nemesi származású tiszti kaszt előtti szolgálai megalázásán. A hitlerista hadseregbe bevezetett nevelési módszereket arra építették, hogy a katonák öntudatát kiöljék és valamennyiüket lelkiismeretüktől megfosztott, vak megalázottságra köteles automatákká változtassák, akik nem bírálhatnak. A katonai fegyelem fenntartásának frigyesei módszerei („Gyűlöljenek bennünket, de féljenek is tőlünk”) olyan módszerek, amelyeket bizonyos mértékben nem lehet elkerülni egyetlen jelenlegi imperialista hadseregben sem és legkicsiszoltabb formájában a hitlerista hadseregben is alkalmazták.

1955-ben Bonnban, a „Blanck-hivatal” (1955 nyarától — a Német Szövetségi Köztársaság véderőminisztériuma) kiadásában megjelent A jövő német katonájáról című könyvecske,

amely Nyugat-Németországban az általános hadkötelezettség bevezetése előtt került kiadásra. Az írás szerzői panaszkodnak a lakosság antimilitarista hangulatára. A könyv fellép az ifjúság soraiban nyíltan terjesztett hangok ellen, amelyek megállapítják, hogy a jövőben nem lesznek eszmék, amelyeket érdemes lenne védeni. A szerzők felhívják az ifjúságot, ne üljenek fel a „materializmus kísértéseinek”, szakítsanak a „nélkülem!” jelszóval. A demagóg jellegű brosúrában azonban vannak érdeklődésre számot tartó kritikai megjegyzések is a fegyelem jellegéről, a hitlerista hadseregben megvalósított oktatási és nevelési módszerekről. A szerzők a hadseregben a „rabszolga”, „vak”, „akarat nélküli” magatartás ellenségeinek nyilvánítják magukat. „A XX. században, különösen Hitlernél — olvassuk a brosúrában — a feltétel nélküli engedelmességnek a legjobb katonai hagyományokkal ellentétes, korlátolt fogalma jelent meg. Amellett számításba kell venni, hogy a polgári életben a felelősségérzet, a meggyőződés helyessége és a polgári bátorság jelentős mérvben feledésbe mentek.” Megjegyezve, hogy a német hadtörténelemben több kísérlet történt már arra, hogy a katonák politikai öntudatát felébresszék és fejlesszék, de azok közül egy se járt sikerrel, a szerzők hozzáfűzik, hogy „Hitler tisztí főiskolát vezetve be a nemzetiszocialista vezetés elsajátítására, a hadseregben a politikai oktatás' az egységesített propagandáig süllyesztette le.” A hitlerista hadseregben „a panaszt az előljáróra a parancsnoki tekintély elleni merényletnek tekintették”. A hitlerista belszolgálati utasítás „módot nyújtott a kisebb es kötekedő természetű előljáróknak, különösen a tartalékhadseregben, hogy önkényeskedjenek és az alárendeltekkel gúnyolódjanak.” A szükséges munkák elvégzésénél értelmetlen, fárasztó sulykolást tűztek ki célul: itt a bánásmód méltatlan formáit alkalmazták.

A brosúra szerzői ígérik, hogy a visszaállított Wehrmachtban (az úgynevezett Bundeswehrben) ilyenek nem lesznek, mivel e jelenségek nem felelnek meg a korszerű pszichológiai és katonai követelményeknek, a dolgozó tömegek megváltozott szociális elképzelésének. Hogy mit érnek a hasonló ígérgetések, mutatja Németország Kommunista Pártjának a be-

tiltása a „szabad”, „demokratikus”, bonni államban. Adenauer Hitler útját járja. A hitlerista hadsereg jellemző rend kritikája csak időhúzás, a dolgozó tömegek antifasiszta, antimilitarista hangulata ellen irányuló demagóg manőver. De még a brosúra szerkesztőinek e kritikai megjegyzései, bármilyen félénkek is, anyagot szolgáltatnak a hitlerista hadsereg sajátosságainak jellemzéséhez.

A hitlerista hadsereg sajátosságai befolyásolták a hadsereg harcképességét is. E sajátosságok következtében a Szovjetunió elleni háború folyamán a német fasiszta hadsereg elvesztette kvalifikált hadsereg jellegét, ugyanakkor, amikor a szovjet hadsereg egyre jobban azzá vált.

A szovjet hadsereg katonai tapasztalatok nélkül lépett a háborúba, amelyekkel viszont a fasiszta hódítók hadserege már rendelkezett. A háború folyamán a szovjet hadsereg kvalifikált hadsereggé vált, vagyis olyan hadsereggé, amely elsajátította a katonai ismereteket, mesterien használja fegyvereit, a legelőrehaladottabb hadművészet szabályai szerint minden bizonnyal meg tudja verni az ellenséget. Ebben döntő szerepet játszott a kommunista párt nevelte szovjet katonák szocialista öntudata. A szovjet hadsereget kiegészítő katonák igyekeztek a lehető legjobban elsajátítani a katonai tudnivalókat, kezelni fegyvereiket, hogy gyorsabban verhessék le a szocialista haza függetlenségét fenyegető ellenséget.

Ezzel kapcsolatosan jellemző az ellenség elismerése. Amint Liddel-Hart közli, kérdéseire, „Milyenek voltak az oroszok, mint katonák és milyen volt a parancsnokságuk?” a volt Feldmarsall, Kleist így felelt: „Az oroszok kezdettől fogva elsőrendű katonák voltak... Elsőrendű katonákká váltak, mielőtt tapasztalatot gyűjtöttek. Makacsul verekedtek. Kitűntek rendkívüli szívósságukkal. Törzsük hamar megtanulta a leckét a kezdeti sikertelenségekből és csakhamar eredményessé vált a legfelső színvonalon.”

A hitlerista hadsereg a Szovjetunió elleni háborút majdnem kétéves hadviselési tapasztalatszerzés után kezdte meg. De a szovjet nép elleni háború folyamán az állandó hadsereget jellemző tulajdonságait fokozatosan elvesztette. Ennek egyik oka a német fasiszta hadsereg legtapasztaltabb vezetői-

nek pusztulása volt a szovjet—német arcvonalon. Igaz, a szovjet hadseregnek is voltak veszteségei, harci értéke azonban mégsem csökkent, hanem emelkedett. Ez azt jelenti, hogy a hitlerista hadsereg elszenvedett vereségei nem lehettek egyedüli okai a harcérték csökkenésének. A másik ok az volt, hogy a német hátországból a keleti arcvonalra irányított utánpótlásnak nem volt erkölcsi ösztönzője, hogy a katona a harcok folyamán megszerezze és tökéletesítse mesteri harci szak tudását. Ezt az ösztönzést nem nyújthatta se a hátság, se az arcvonal.

A kérdés: „Miért hozunk mi ilyen áldozatokat?” — egyre gyakrabban és gyakrabban merült fel a katonák és hozzátartozóik közötti levelezésben. Íme, például egy kivonat Brau-
werg őrmester menyasszonyától 1942-ben kapott leveléből: „A napokban érdekes cikket olvastam, amelyben párhuzamot vonnak a nyugati értelmiségi ember és az oroszok között. A nyugati ember, ha fegyverhez jut, saját élete biztonságára gondol. Az orosz utolsó leheletéig védekezik, nem törődik a körülötte kialakult reménytelen helyzettel.”

A szocialista hazáért folytatott harccal lelkesített szovjet harcosok magatartását a levélíró nem értette meg. De remekül megértette, hogy a hitlerista katonának nem szokása a hasonló magatartás. A „Bismarck” német páncélos hajó pusztulásával kapcsolatban a menyasszony felteszi a kérdést, kötelesek-e a tengerészek hajójukkal együtt pusztulni? „Gyermekkoromban — írja — ellentmondás nélkül helyeseltem volna az ilyen tettet. Akkor úgy tetszett nekem: »a személyzet hajójával együtt pusztul el — ez igaz becsület ügye«. Most erről teljesen más a véleményem és nekem úgy tetszik, mi olyan nézetekhez ragaszkodunk, amelyek nem felelnek meg az idők szellemének. Ennyi áldozatból kinek van haszna?”

A keleti arcvonalra küldött hadosztályok halálra ítéltnek tekintették magukat. Ugyanígy néztek rájuk a hitlerista hátságban is. A legyőzhetetlenségével, fegyvere tökéletességével és hadművészete nagyságával kérkedő hitlerista hadsereg a háború folyamán harckocsi-félelemben, repülő-félelemben, a nyitott szárnytól, a bekerítéstől való félelemben

szenvedett, amiket a hadtörténelemben soha nem látott méreteketben valószínűtlen meg a szovjet hadsereg.

Nézzük továbbá, hogyan hatott a hitlerista csapatok erkölcsi szellemének süllyedése szívósságukra.

Midőn a Nagy Honvédő Háború elején a szovjet hadsereg szívósan ellenállt a támadó hitlerista csapatoknak, nem vesztette el a győzelemben vetett hitét. A kommunista párt ideológiai munkájának köszönhető, hogy a szovjet katonák erkölcsi ereje fokozódott. Jól tudták, hogy minél szívósabban állnak ellen az ellenségnek, annál közelebb kerül az a pillanat, amikor a szovjet hadsereg támadó hadműveletekbe megy át, amelyhez a kommunista párt és a szovjet kormány vezetése alatt álló egész nép teremtette meg a feltételeket.

„A Franciaországban szerzett tapasztalatokkal ellentétben — írja a ma élő német történész, W. Herlitz — megállapítást nyert, hogy az orosz parancsnokságra és csapatokra a szárnnyak veszélyeztetése és a harcokosiékek áttörése nem tesz nagy benyomást.” Még meg is toldja azzal, hogy a szovjet csapatok „a kezdeményezést igyekeztek szívósan a kezükben tartani, elkerülték a bekerítést, de mindig csak azért, hogy újra támadjanak...”¹

Ugyanerről ír Meg lehet-e védeni Nyugat-Európát? című könyvében a hitlerista hadsereg volt vezére Guderian is: „Még Nagy Frigyes mondotta orosz ellenségeiről, hogy azokat kétszer kell agyonlőni, azután meg kell lökni, hogy végül is elessenek. Frigyes helyesen értette meg e katonák lényegét. 1941-ben mi is kénytelenek voltunk ugyanerről meggyőződni. Ezek a katonák szívósan védelmezték azokat az állásokat, ahová állították őket.”

A hitlerista hadseregnek az ellentámadásba lendült szovjet csapatokkal szemben tanúsított ellenállása más jellegű volt. Ez a győzelemben kételkedő, de az adott helyzetből kiutat nem látó hadsereg ellenállása volt. A hitlerista hadsereg még a saját német hátszögében se talált lelkesítő, erkölcsi támogatást, mert a német népnek a háborúhoz való viszonya megváltozott. A szovjet csapatok által óriási mennyiségben zsák-

¹ Beszpalov: A német militarizmus újjászületése — a béke veszélye. All. pol. kiadó, 1953, 64. oldal (oroszul).

mányolt levelek mutatták, hogyan változott meg a németek magatartása. Azt a levéláradatot, amelyben a háborút nyíltan rablóvállalkozásnak tekintették és dicsőítették, más tartalmú levéláradat váltotta fel. A német hátországból a háborús nehézségekre, a háború elhúzódására és kilátástalanságára való panaszokat küldtek az arcvonalra. A jelen feletti kétségbeesés a jövő tekintetében a pesszimizmus vált a német arcvonal és hátország közötti levelezés vezérmotívumává.

A német hátorszáiban voltak erők, amelyek a kegyetlen terror ellenére se szüntették be a fasisztaellenes harcot. Ezek a kommunisták voltak. Így például a háborús években az Anton Sefkov vezetése alatt álló földalatti szervezet egészen 1944-ig tevékenykedett. Paul Wandetz 1955-ben Berlinben kiadott *A német imperializmus és háborúja — Németország szerencsétlensége* című könyvében a háború éveiben Svájcban tartózkodott, Allen W. Dulles-szel a következőt közli: „Németországban kommunista Központi Bizottság van, amely a kommunisták tevékenységét irányítja Németországban. A szélső balra tolódás bámulatos méreteket ölt, és jelentősége állandóan fokozódik.”

A hitlerizmus ellenzéke behatolt a hadseregbe is. A német egység-bizottság kiadásában megjelent Bonn revansháborút készít elő című könyvében közli, hogy csak a háború utolsó hónapjaiban mintegy 25 ezer tisztet és katonát lőttek agyon az SS-ek és a tábori katonai bíróságok „az ellenség előtt tanúsított gyávaaságért” vagy „a harci szellem aláeséséért”.

Ha a hitlerista uralommal szembeni tevékeny harcra Németországban csak a kommunista hősök és a velük tartó öntudatos munkások voltak képesek, akkor a háború végén Németország széles néptömegei más formában fejezték ki a hitlerista pártról és államról vallott nézeteiket. Midőn a szovjet hadsereg a háború színhelyét áttette Németország területére, a hitleristák felszólították a népet a fasiszta hadsereg partizánháborúval való támogatására. A nép erre a felhívásra nem válaszolt. Megtagadta a német népet nemzeti összeomlásba kergető hitleristák támogatását.

A német hátországot és arcvonalat körülövező kétségbeesést az is mélyítette, hogy a népet és a hadsereget áthatotta

a hitlerista csapatok szörnyű bűncselekményeiért várt megtorlás miatti félelem.

A háború leleplezte a német nép előtt a hitleri államot, mint a német monopolisták eszközét, mint nemcsak más népek, de a német nép ellenségét is. A szovinizmus és a fajiság féktelen, demagóg propagandája nem segített a hitleristáknak ellensúlyozni a háború fő sajátosságát — az imperialista állam népellenes jellegének leleplezését. A fasiszta erőszak nem tudta megzavarni a nép körében a hitleri háború reakciós jellegének felismerését és e felismerés terjedését.

Ez a felismerés terjedt a hadseregben is. Az igazsághoz közel állnak Guderian hitlerista tábornok szavai: „...A politikát nem a katonák csinálták és csinálják ma sem — írta Egy katonára visszaemlékezései című könyvében —, hanem a politikai tényezők, s a katonák kénytelenek megbékülni azzal a politikai és katonai helyzettel, amely a háború kezdetére az országban kialakult. Sajnos, ezek a politikusok előnyösebbnek tartják saját fejüket nem tenni ki a golyó veszélyének; rendszerint biztos fedezékekbe húzódnak és megadják a jogot a katonáknak „a politika folytatására más eszközökkel”.

Guderian ezt azzal a céllal írta le, hogy feltétlenül megkísérelje a német katonai vezetésről és a volt hitlerista hadseregről levenni a felelősséget a szabadságszerető népek ellen indított háborúért. De emellett szavaiban kifejezésre jut a német imperialisták és a német nép érdekellentéteinek a körülmények folytán kikényszerített elismerése. A német csapatoknak a háború befejező időszakában tanúsított szívóssága nem volt más, mint a kétségbeesés miatti szívósság.

Lenin írta, hogy a háború hatása a nép erkölcsi állapotára többek között a háborút viselő állam jellegétől is függ. „A háború tapasztalata, mint a történelem minden válságának, az emberi élet minden nagy csapásának, nagy fordulatának a tapasztalata egyeseket eltompít és megtör, *de viszont másokat felvilágosít és megacéloz*, és az utóbbiak száma és ereje a világtörténelem tanúsága szerint — egyes eseteket kivéve, amikor egyik vagy másik állam hanyatlóban és pusztulóban volt — általában nagyobb, mint az előbbieké.”¹

¹ Lenin Művei, 21. kötet, 210. o'dal.

A hitleri állam története pontosan az államok hanyatlásának és pusztulásának esetei közé tartozik. A fasiszta ideológiával megfertőzött és elbutított hitlerista hadsereg a háborús terhek befolyása alatt még ostobábbá vált. Másként nem is lehetett ez olyan állam hadseregével, amely vassal és vérrel akarta visszafordítani a történelem kerekét.

A hitleri Németországnak a Szovjetunió elleni hódító és ellenforradalmi háborúja példáján láttuk, hogyan változott meg a burzsoá hadseregek erkölcsi állapota. Tovább megyünk a fasiszta hatalmak elleni antifasiszta, felszabadító háborúban részt vett burzsoá államok hadseregei erkölcsi állapotának az elemzésére.

Fentebb már mondtuk, hogy a tömegeknek a háború politikai céljaihoz való viszonya, mint a hadsereg erkölcsi szellemének a forrása különös jelentőségű. Döntő befolyást gyakorol a csapatok erkölcsi állapotát meghatározó többi tényező működésére. Ezt a tételt csak megerősíti, ha a fasiszta hatalmak ellen a második világháborúban részt vett burzsoá hadseregek erkölcsi állapotát összehasonlítjuk ugyanezen hadseregek erkölcsi állapotával a második világháború után indított reakciós háborúk idején. Példának okáért vegyük az Egyesült Államok hadseregét.

Az amerikai katonák a második világháború alatt fennálló erkölcsi állapota élesen elüt a koreai háború idején tanúsított erkölcsi állapotától, annak ellenére, hogy az Egyesült Államok társadalmi rendszere változatlan maradt. Az Egyesült Államok és Anglia katonái a hitleri Németország és a militarista Japán elleni háborúban jó oldalukról mutatkoztak be. A Koreai Népi Demokratikus Köztársaság elleni háborút azonban az amerikai katonák lelkesedés nélkül folytatták, katonai-erkölcsi tulajdonságaik szélsőségesen alacsony fokúak voltak. Ezt a katonáknak a háború politikai céljairól alkotott felfogásukkal lehet magyarázni: a hitleri Németország és a militarista Japán elleni háborút az amerikai és az angol katonák igazságosnak tekintették, a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság elleni háborút mélységesen igazságtalannak látták.

Anglia, az Egyesült Államok és Franciaország háborúja a hitleri Németország ellen az objektív körülmények folytán

fasisztaellenes, felszabadító jelleget öltött. De a fenti országok uralkodó körei, mint már megjegyeztük, imperialista célokat is hajszoltak: igyekeztek legyengíteni a Szovjetuniót, kiverni a sorból Németországot és Japánt, mint az Egyesült Államok, Anglia és Franciaország legerősebb vetélytársait és megszerezni a világhuralmat. Ezzel magyarázható az a tény, hogy Anglia és az Egyesült Államok vezető tényezői ellenségesen fogadták a katonák olyan törekvéseit, hogy a közös ellenség — a hitleri Németország és tömbje — elleni harc fő terheit viselő szocialista országról megtudják az igazságot.

Az angol és az amerikai katonáknak a Szovjetunió iránti érdeklődése és rokonszenve részben megnyilvánult a foglalkozások idején tisztjeiknek feltett kérdésekben is. Ennek eredményeként a foglalkozások a kiképzési tervben a tisztek által nem tervezett politikai problémák körüli vitatkozás jellegét öltötték. Anglia és az Egyesült Államok vezetőit ez is nyugtalanította.

1941. október 17-én Churchill ezt írta a hadügyminiszternek: „Én nem helyeslem a hadseregben a katonák közötti politikai vitatkozások ösztönzését. A tisztek számára a vezetéshez szükséges rövid feljegyzésekbe foglalt anyag minőségét tekintve, jelentősen rosszabb a napisajtóban megjelenő anyagoknál. A vita, amely körül valamiféle veszekedés sem kívánatos — egyszerűen bohózat. És a veszekedések lehetetlen, hogy kárt ne okozzanak a fegyelemben. Az egyetlen észszerű elv ez: »A hadseregben nincs szükség semmilyen politikára.« Remélem, ön minél gyorsabban és amint csak lehet, olyan körültekintően felgöngyölíti ezt az egész dolgot, és az embereket, akik ezzel foglalkoztak, hasznosabb munkára küldi.”

Arról már nem is beszélünk, hogy a háború befejezése után az Egyesült Államokban és Angliában — mint a Szovjetunió és a szocialista tábor többi országa elleni „hidegháború” elválaszthatatlan eleme — újra kezdődött a rágalomhadjárat a Szovjetunió ellen. Fontos megjegyezni, hogy a második világháború idején az Egyesült Államok és Anglia vezetői féltek a katonatömegek politikai öntudatának növekedésétől. A második világháborúnak világosan kifejezett politikai jellege

volt: a hitleri Németország ellenfelei nemcsak nemzeti, de fasisztaellenes, felszabadító háborút is viseltek. Az Egyesült Államok és Anglia vezetői éppen ezt a tényt igyekeztek el-
túsolni, annál is inkább, mert a Szovjetunió belépése a fa-
siszta koalíció elleni háborúba fokozta a második világháború
fasisztaellenes, felszabadító jellegét. A Szovjetunió második
világháborúban vitt szerepének a helyes megvilágítása semmi-
képpen se fért bele az Egyesült Államok és Anglia uralkodó
köreinek a számításaiba.

A népek fasisztaellenes és felszabadító törekvései és az
Egyesült Államok, Anglia és Franciaország uralkodó körei-
nek imperialista céljai közti ellentétek, lehetetlen, hogy visz-
sza ne tükröződjének hadseregeik politikai állapotában is.

A háború fasisztaellenes céljai felől meggyőződött ameri-
kai katonák és tisztetek egyre inkább rájöttek arra, hogy ezek
a célok nem valósulnak meg, mivel ütköznek az amerikai mo-
nopolisták érdekeivel. Az amerikai hadsereg erkölcsi állapotá-
ban a második világháború idején történt változásokat jól
mutatja Stefan Heym regénye, a Keresztésvitézek.

„... Szerintem ez a háború nemcsak az ágyúk, a harckocsik
és a repülőgépek háborúja, hanem az eszmék háborúja is.
Hogy van ez ön szerint?

— Egyrészt ez igaz... De hiszen vannak gyárosok, akik
most profit-milliókat kapnak és azokért küzdenek. És van-
nak katonák, akik azért küzdenek, mert behívták őket — mi
más tennivaló marad számukra? És vannak emberek, akik
az élethez való jogukért harcolnak. De ezért a jogért har-
colva, ezek ezzel együtt küzdenek a milliomosok profitjáért
is. Nekem úgy tetszik. Itt minden összekeveredik és nem tu-
dom elképzelni, hogy lehet mindezt egy nevezőre hozni.”

A regénynek a háborúról ítélező hősei nem kommunis-
ták (a regény szereplői közt nincs egyetlen kommunista sem),
valamennyien haladó érzelmű emberek, hisznek a demokráciá-
ban, telve vannak olyan vággyal, hogy harcoljanak érte és
igyekeznek számot adni maguknak arról, micsoda erők nem
engedik életre kelteni azokat az eszméket, amelyekért a nép
harcol. A háború tapasztalata felvilágosította az amerikai had-
sereg katonatömegeit és a demokratikus érzelmű tisztetek. Ők

a második arcvonal leggyorsabb megnyitását várták Európában, ugyanakkor, mikor az Egyesült Államok és Anglia uralkodó körei mindenképpen halogatták azt, feltételezve, hogy a háború elhúzódása a Szovjetunió meggyengüléséhez vezet. Azután, amint az amerikai csapatok megkezdték harcselekményeiket Európában, mindenki előtt világossá vált, hogy azt tábornoki és tiszti egyenruhába öltöztetett haszonlesők vezetik, akik a háborúban saját tőkájüknnek az idegen ország ki-rablása útján való növelésére szolgáló eszközt láttak.

Heym regényének a haladó hősei megértették, hogy a háború vége nem jelenti a fasizmus elleni harc végét. A harc tovább folyik majd, mert ugyanaz az embertípus, amely Európában garázdálkodott, garázdálkodik az Egyesült Államokban is.

Az osztályellentétek, a burzsoá kormány politikája és a nép érdekei közti ellentétek a második világháború idején jelentkeztek az amerikai hadseregben is, egyrészt az antifasiszta érzelmű katonák és tisztek, másrészt a katonai szolgálatban állók olyan csoportjai közt mutatkozó ellenséges viszonyban, amelyek számára a háború üzlet és a reakció fokozására szolgáló eszköz volt. Az első csoportba tartozó katonák és tisztek alkották a fasisztaellenes háborúban a hadseregnek a néppel és a nép sorsával jelenleg és a jövőben is szorosan együttérző, tevékeny részét.

A második világháború idején, az amerikai hadsereg köte-lékében harcoló antifasiszta német írók irodalmi tanúságát az Amerikai katona című kétkötetes, kollektív munkával össze-gyűjtött tények és statisztikai adatok és a szerzők által össze-állított (természetesen a Heym Keresztessvitézek című regényé-vel való minden kapcsolat nélküli) következtetések is alátá-masztják. Itt vannak például az adatok négy arcvonalhad-osztály katonáinak a megkérdezéséről:

„Kérdés: Gyakran gondol-e ön arra, hogy nem érdemes há-borút viselni?

Felelet:

mindig — 11 százalék;

gyakran — 32 százalék;

gyorsan, egy csapással kell viselni — 24 százalék;

egyáltalán nem érdemes viselni — 32 százalék.”

A szerzők következtetése: „A tisztek és a katonák az eszmei indítóokoknak — a hazafiságnak, a háború céljára vonatkozó nézetek megoszlásának — nem tulajdonítanak nagy jelentőséget.”

„A katonák többsége nem tiszteli saját tisztjeit” tartalmú kérdésük a következő eredményt mutatja:

Ezzel a megkérdezett tisztek 25 százaléka és a megkérdezett katonák 54 százaléka egyetértett.

A szerzők arra a következtetésre jutnak, hogy az amerikai hadsereg tisztjei és katonái közt korlátok vannak: a hatalom és a társadalmi elkülönülés. A háború végén — közlik a szerzők — a megkérdezett katonai szolgálatot teljesítők háromnegyed része egyetértett azzal, hogy a tisztek nagyobb részét jobban érdekli saját szolgálati előrehaladása, mint a kötelességteljesítés. Ezzel a megkérdezett fiatal tisztek több mint egyharmada is egyetértett.

Így az igazságos, fasisztaellenes jellegű háborúban az osztályellentétek is kiütköztek az amerikai hadseregben. Kétségtelen, hogy az amerikai csapatok erkölcsi állapota a koreai háború idején — a csapatok politikai és pszichológiai szempontból történt gondos kiválasztása ellenére — rendkívül alacsony színvonalon állt. Az amerikai sajtó nem véletlenül tette fel a kérdést, hogy a gondos kiválasztás és a rendszeres ideológiai behatás ellenére az amerikai katonák miért nem mutatnak a koreai csatatereken bátorságot?

A reakciós Colliers című folyóiratban közzétették B. Davidsohn cikkét, aki külön tanulmányozta a koreai fronton levő katonák hangulatát. B. Davidsohn megkérdezett tudósokat, hadtörténészeket, harcoló tiszteket és altiszteket. B. Davidsohn szavai szerint valamennyi megkérdezett megerősítette, hogy az amerikai katonák jelentős része igyekezett kivonni magát a veszély elől: a katonák nem lőttek, nehogy kiváltsák magukra az ellenség tüzét. Nicolas Smith tiszthelyettes közölte: „Néha a szárnyak biztosítására küldik ki a rajt és csak azt hallod, hogy kilenc helyett két-három puskából tüzelnek.” Ezt Thomas Machart tiszthelyettes is megerősítette. Kijelentette, hogy soha nem tud arra számítani, hogy Koreában a

parancsnoksága alatt állt kilenc katoná közül négy vagy öt is lőni fog. Még akkor sem, amikor saját életük megmentéséről volt szó. John Williams szolgálatvezető mondotta: „Azért, hogy legalább a szakaszba tartozó katonák felét kényszerítsem lőni, kénytelen voltam ellenséges tűz alatt fedezékről fedezékre kúszni. Néha kénytelen voltam valamelyik legény puskáját megfogni és lőni helyette.”

A rengeteg, katonai szolgálatot teljesítő megkérdezése alapján B. Davidsohn ehhez erre a következtetésre jutott: „Jelenleg nem lehet az ellenség elleni harcban szemtől szemben megütköző minden második katonára se számítani.”

A United States Combat Forces Journal című katonai folyóirat közölte Anthony Standish nyugalmazott ezredes A bátorság válsága című nagy cikkét. A. Standish megjegyzi, hogy a tiszthelyettesi állomány részéről biztosított ellenőrzés ellenére körülbelül a katonák fele félrehúzódik a harctéren az aktív cselekményektől. „Amint a katonákra háruló kötelességteljesítés nyilvánvalóan „veszélyessé” válik — olvassuk A. Standish cikkében —, ezek a katonák elbújnak, lemaradnak, hátraszaladnak, sőt egyesek öngyilkosok lesznek... A roham befejező szakaszában, amikor a veszély rendszerint a legnagyobbá válik, egyáltalán nem vesznek benne részt. És ha sikerül nekik, még azt is kikerülik, hogy a harctéren mutakozzanak, nehogy magukra vonják az ellenséges tűz egy részét is.”

Mi szülte az amerikai hadseregben a „bátorság válságát”? „A félelemérzet” — felel Davidsohn. „A lélektani szilárdságnak sok amerikaira jellemző alacsony foka” — jelenti ki Standish.

Hogyan lehet leküzdeni a hadseregre nézve veszélyes „bátorság válságát”? Davidsohn is, Standish is a gyermekek családi és iskolai nevelésének megváltoztatását követeli úgy, hogy a fiatal amerikaiak a katonai szolgálat idejére „igazi gyilkosokká” váljanak. Hasonló szemléletbe kapaszkodik az imperializmus összes katonai ideológusa. A burzsoá államok lakosságának és hadseregének ideológiai félrevezetésében éppen ennek az elérése a cél.

A jelenkori imperialista burzsoázia ideológusainak a had-

sereg erkölcsi szelleméről szóló ilyen megállapítása és következtetése — a történelem által halálra ítélt osztály logikátlan-ságának és erkölcstelenségének egyik jelentkezési formája. A tapasztalat (például a háború tapasztalata Koreában) minél meggyőzőbben bizonyítja, hogy az imperialista hadseregek katonáinak sugalmazott reakciós „eszmék” nem erősítik, hanem ellenkezőleg, erkölcsileg bomlasztják őket, a burzsoá ideológusok annál makacsabban nyúlnak a kódósításhez és a hazugsághoz. Ez többek között annak a burkolt beismerését jelenti, hogy a hadsereg erkölcsi szelleme azoktól a tényezőktől függ, amelyeknek a hatékonyságát a burzsoá ideológusok nyíltan nem óhajtják elismerni.

A hadsereg erkölcsi szellemének a gazdasági és politikai rendszertől való függését a burzsoá ideológusok tagadják. De a katonák elől az imperialista és ellenforradalmi háborúk gazdasági okainak és politikai céljainak elrejtésével, vagy hazug állítások sugalmazásával a burzsoá ideológusok egyenesen elsimerik, hogy a kapitalizmus gazdasági és politikai rendszere nem szolgálhat a csapatok erkölcsi erejének forrásául.

A hadsereg erkölcsi szellemének a néptől, a hazafias és demokratikus eszményképektől való függését az imperialista burzsoázia ideológusai szintén tagadják. De a hadseregnek a néptől való elszigetelésével az imperialisták egyenesen elismerik, hogy a néppel való kapcsolat veszélyes a dolgozók lefogása eszközéül szolgáló hadseregbe.

Erről tanúskodnak a hazafias és demokratikus eszméknek, mint „züllesztő” és „aláaknázó” eszközöknek a hadseregbe való behatolása elleni ideológiai és rendőri intézkedések. A korszerű, vagyis az egész nép részvételét követelő hadviselésre hivatott hadsereget az imperialista államok, mint a néptől elszakított kaszt-hadsereget igyekeznek nevelni. A fegyelmet, a bajtársiasságot, a katonai szellemet, mint tisztán szakmai, testületi tulajdonságokat igyekeznek erősíteni. Az imperialista hadseregek vezetői a katonai bátorságot a katonák alsóbbrendű ösztöneinek a felkeltésével igyekeznek kiváltani. De ha a monopolista tőke békeidőben óriási lehetőségekkel rendelkezik a katonák elcsábítására és elzülleszt-

tésére, akkor háború idején ezért a katona saját csapata katona-erkölcsi tulajdonságainak gyengítésével fizet.

A saját hazája gazdájává vált nép elleni háború, a szocializmus, a szabadság és a nemzeti függetlenség eszméivel lelkesített nép elleni háború — ez komoly háború. MacArthur és a többi amerikai tábornok nem panaszkodott a parancsnokságuk alatt a háború fegyvertelen veteránjainak tüntetése ellen, a szénbányák sztrájkoló munkásai ellen rohamra vezényelt katonákban észlelt bátorság hiányára. A koreai háború idején pedig az amerikai tábornokok és tisztiek túl sokat beszéltek arról, hogy a katonák lelki szilárdsága alacsony fokú és az amerikai ifjúság ellenszenvvel viseltetik a katonai szolgálattal szemben. A kapitalista rendszer és a fasiszta nevelés züllesztő hatása a hadsereg erkölcsi állapotára itt teljesen megmutatkozott.

De Korea városainak és falvainak békés lakosságával szemben az amerikai katonák MacArthur cinikus, kérkedő kifejezése szerint, mint „hivatásos gyilkosok” viselkedtek. Amikor pedig harcba kellett szállni a Koreai Népi Demokratikus Köztársaság és a kínai népi önkéntesek csapatai ellen, az amerikai csapatok a „bátorság válságát” élték át!

Az amerikai hadseregben a „bátorság válságát” még békeidőben a hadsereg parancsnoksága maga készítette elő. A háború csak hozzájárult a válság megnyilvánulásához. Háborús viszonyok között meggyorsul a csapatok erkölcsi állapotában ama folyamatok kifejlődése, amelyek a háborúig lassan folynak le vagy születőben vannak. E folyamat meggyorsításában háború idején döntő szerepet játszik a háború politikai célja, amely a nép és a hadsereg erkölcsi állapotát is meghatározza és abban a mértékben, ahogy a tömegek a háború reakciós jellegét felismerik, korlátozódnak a kapitalista országok erkölcsi lehetőségei is.

A szovjetország erkölcsi erői fejlődésének törvényszerűségeiben a szovjet társadalmi rendszernek a burzsoá társadalmi rendszer fölötti történelmi fölénye nyilvánul meg.

A szovjethatalom megjelenése és a szovjet hadsereg megszervezése a legnagyobb történelmi jelentőségű események voltak. Mint Lenin mondotta, ezek az események azt jelentették, hogy Oroszország kommunista pártja és dolgozó tömegei politikai és katonai téren világtörténelmi lépést tettek előre, amely mint két korszak nagy változása került be a történelembe. A szocialista forradalom győzelme áldásosan hatott a szovjet állam erkölcsi potenciáljának erősítésére és fejlesztésére is.

A szovjet rendszer létrehozta azokat a feltételeket, amelyek mellett a nép történelmi tevékenységének eredményeit nem tudja felhasználni valamely kizsákmányoló osztály a tömegek gazdasági, politikai és szellemi elnyomására. A nép, amelynek munkája és harca az állam hatalmának és függetlenségének alapjául szolgál, gazdává vált saját szocialista hazájában. Ez kifejezésre jutott a nép és a hadsereg közötti új kapcsolatban is.

A szovjet hadsereg a történelemben az első olyan hadsereg, amely elválaszthatatlanul egygyéforrt a dolgozó tömegekkel és azok hatalmi szerveivel — a szovjetekkel. A világon először jelent meg a maga szocialista öntudatában és szervezettségében erős hadsereg, csak igazságos háború folytatására, a szocialista haza védelmére hivatott hadsereg.

A burzsoázia uralmának megerősítését szolgáló eszköz, a burzsoá hadsereg sajátossága e hadseregek gyengeségének a forrásai. A szovjet hadsereg sajátossága pedig az, hogy e hadsereg fennkölt, nemes rendeltetése a néppel egységes egészbe forrasztja hadseregét s így erejének forrásául szolgál.

Minthogy a szovjet fegyveres erőket a dolgozó tömegek saját alapvető érdekeik védelmére hozták létre, a szovjet hadsereg erkölcsi szelleme békeidőben is, háború idején is annál magasabb fokú, minél szilárdabb a tömegkapcsolata. A szovjet hadsereg erkölcsi szelleme fejlődésének ezt az alapvető törvényszerűségét a kommunista párt valósítja meg, megszilárdítja a hadsereg politikai és szellemi kapcsolatát a néppel, a szovjet állam katonai erejének forrásával.

A szocialista forradalom Oroszországban történt győzelmével a munkások és a parasztok szövetsége mindenekelőtt mint

ezen osztályok katonai szövetsége kezdett megalakulni a szovjethatalomnak a külföldi beavatkozók és a belső ellenforradalom elleni védelmére. A külföldi beavatkozók és a fehér-gárdisták csapatait leverő szovjet hadsereg a valóságban mutatta meg a dolgozóknak, hogy a munkásoknak és a parasztoknak a munkásosztály vezetése alatt álló szövetsége megdönthetetlen. A szovjet hadsereg soraiban a dolgozó parasztok nagy iskolát jártak ki a munkásosztály ideológiájának szellemében. A polgárháború befejezésével leszerelt vöröskatonák a kommunista befolyás hordozóivá váltak a falun. A munkások és a parasztok szövetségéből erőt merítő szovjet hadsereg a maga részéről is hozzájárult e szövetség megszilárdulásához.

A szocialista forradalom befejezése után a munkások és a parasztok szövetségéhez hasonlóan — amely mindenekelőtt mint ezen osztályok katonai szövetsége jelent meg — a forradalom első időszakában kezdett kialakulni — szintén mint katonai szövetség — a nemzetek együttműködése. A külföldi beavatkozók és a fehér-gárdisták szétzúzása után a különböző nemzetiségek dolgozó tömegeinek katonai szövetségét gazdasági szövetséggel egészítették ki. A Szovjet Szocialista Köztársaságok Szövetsége létrehozásával ez az együttműködés a népek egységes, sok nemzetiségű szovjet államba való katonai-gazdasági és politikai egyesítésének jellegét öltötte. A nagyhatalmi sovinizmus és a helyi nacionalizmus ellen a népeknek a szocializmus alapján történő egyesítéséért folytatott harcban a kommunista párt a hadsereget nem csupán mint a Szovjetunió nemzeti szabadságának és függetlenségének védelmi eszközét építette és nevelte, hanem mint a Szovjetunió népei barátságának iskoláját, mint az internacionalista eszmék terjesztőjét is.

Az önkényuralom idején sok nemzetiség dolgozóit (az azerbajdzsánokat, türkméneket, üzbégeket, kazahokat, kirgizeket és másokat) nem engedték a hadseregbe. A cári kormány félt katonai ismeretekre tanítani őket. A cárizmus alatt sok nemzetiségnek a hadseregbe behívott képviselőit megfosztották attól a joguktól, hogy parancsnoki beosztást töltsenek be. A szovjet hadsereget a Szovjetunió összes nemzetiségeiből

származó polgárokkal egészítik ki és valamennyit egyenlő jogok illetnek meg.

A szovjet hadsereg — a szocialista haza fiainak a hadserege. Mindaz, ami a szovjet hazafiság alapját képezi — a népmélységes odaadása és hűsége saját szovjet hazájához, a Szovjetunió összes nemzetei dolgozóinak testvéri együttműködése — a szovjet hadsereg erkölcsi erejének szintén forrását jelenti. A szovjet emberek hazaszeretete abban áll, hogy a haza szabadsága és függetlensége védelmében folytatott harc össznépi jelleget ölt. Mint ahogyan a szovjet hazafiságban harmonikusan elrendeződnek a népek nemzeti hagyományai és a Szovjetunió dolgozóinak általános életérdekei, ugyanúgy egyesül a haza össznépi katonai védelme eszméjében a dolgozók nemzeti és társadalmi érdekegysége.

A szovjethatalom megalapításának pillanatától kezdve a szovjetország munkásai és parasztjai, szabadságukért és függetlenségükért harcolva a nagyszámú ellenség ellen, megvédték hatalmukat. A hadsereget támogató nép függetlensége, hatalma, szabadsága őrhelyén álló erőit szilárdítja. Ebben van a szovjet hadseregnek a kapitalista országok hadseregei fölötti erkölcsi fölénye, hatalmas forrása.

A szovjet hadsereg erkölcsi szelleme fejlődésének a néppel való eltérhetetlen kapcsolatán alapuló törvényszerűsége természetesen nem automatikusan működik, hanem a kommunista párt ideológiai és szervező tevékenységének nyomán. A katonákat a marxista—leninista ideológia szellemében, a szovjet haza és a haza állami érdekeinek védelmére való állandó készenlét szellemében nevelve, a párt erősíti a hadsereg erkölcsi pilléreinek szilárdságát, törvényszerűen megteremti a hadsereg és a nép közötti kapcsolatokat. A kommunista párt a háború idején felhasználja a szocialista rendszerben rejlő előnyöket, amelyek oly fontosak, az összes állandóan ható tényezők megszilárdítására és fejlődésére, az ország erkölcsi erőinek szüntelen növelésére. Mi is a jelentősége a szovjet rendszert jellemző erkölcsi adottságoknak, mint a szovjet állam katonai ereje tényezőinek? A kommunista párt milyen módszerekkel váltja valóra azokat az

agresszorok feletti győzelem érdekében? Hogyan használja fel azokat a szovjet hadtudomány?

Az erkölcsi tényezőnek az ellenség feletti győzelem elérésében játszott szerepét jellemezve, Lenin ezt írta: „A győzelmet minden háborúban végeredményben azoknak a tömegeknek harci szelleme határozza meg, amelyek a csatatéren vérüket ontják.”¹

A hadsereg erkölcsi szellemét, bármilyen magas fokú is legyen az, semmiképpen se lehet úgy tekinteni, mint a háborúban a győzelmet biztosító egyetlen tényezőt.

Ha a háború sorsát csupán az erkölcsi túlsúly döntené el, a győzelmet mindig az igazságos célokért küzdő csapatok érnék el. De a forradalmi és a nemzeti felszabadító háborúk története másról is beszél: nemegyszer az ellenforradalmárok, a hódítók, a kizsákmányolók hadseregei arattak győzelmet. A politikai egység hiánya, az anyagi eszközök elégtelensége, a rossz szervezés és a gyenge fegyelem még azokat a csapatokat is vereségre kárhoztatta, amelyek az igazságos háború utolsó pillanatáig a hősiesség csodáit művelték.

„A legjobb hadsereget, a forradalom legodaadóbb híveit is azonnal elpusztítja az ellenség, ha nincsenek eléggé felfegyverezve, ha nincsenek kielégítően ellátva élelmiszerrel és nincsenek eléggé kiképezve.”²

Abból indulva ki, hogy a háborúban az kerekedik felül, akinek hatalmasabb a technikája, szervezettsége, fegyelme és jobbak a gépei, Lenin az ellenség visszaveréséhez a legkomolyabb erőfeszítést követelte a szovjet ország gazdasági és erkölcsi előkészítésének szempontjából, a hadsereg és a parancsnoki állomány legkomolyabb munkáját követelte a katonai ismeretek tanulmányozását illetően.

A népnek és a hadseregnek a katonai védelemre való tevékeny erkölcsi előkészítése nem egyeztethető össze sem az erkölcsi tényező túlbecsülésével, sem lekicsinylésével.

Az erkölcsi tényező háborús szerepének túlbecsülése csökkenti az ország és a hadsereg harckészültségét. Az az ország, amely nem képes biztosítani anyagi, szervezeti és szellemi

¹ Lenin Művei, 31. köt., 131. oldal.

² Lenin Művei, 27. kötet, 62. oldal.

tekintetben fegyveres erői állandó harckészültségét és ütőképességét, az ellenségnek megadja a váratlan támadás lehetőségét és az ezzel a stratégiai tényezővel kapcsolatos előnyöket. Az erkölcsi tényező lebecsülése maga után vonja a katonai-stratégiai tervek kalandorságát, a csapatfegyelem és szervezettség gyengülését, harckészültségük csökkenését.

A hadsereg erkölcsi szelleme végeredményben megteremti a győzelem előfeltételét. Ez azt jelenti, hogy a csapatok erkölcsi állapotától függ: azok fegyelmezettsége és hősiessége, a felkészültség a háború bármely nehézségének leküzdésére, a háborús anyagi eszközök hatásos felhasználása, a hadművészet lehetőségei és a katonai tervek sorsa.

A legújabb technika alkalmazásával folytatott háború esetén még tovább fokozódik a háború kimenetelének az összes döntő tényezők együttes működésétől való függése. Ebből következik, hogy a hadsereg erkölcsi szelleme csak azokkal együttműködve alakul át anyagi erővé és növeli azok hatásságát.

Szovjet-Oroszország a polgárháború éveiben kisebb hadipotenciállal rendelkezett, mint imperialista ellenségei. De a kommunista párt vezette dolgozó tömegek erkölcsi fölénye lehetővé tette, hogy a háború folyamán kibírja a beavatkozók és a fehérgárdisták nyomását, és létrehozza a szükséges feltételeket azok leveréséhez.

A Nagy Honvédő Háború kezdeti, a Szovjetunióra nézve kedvezőtlen időszakában a szovjet hadseregnek az ellenség feletti erkölcsi fölénye döntő szerepet játszott a hitlerista „villám”-háborús terv megghiúsításában és lehetőséget adott a szovjet csapatoknak a döntő ellentámadásba való átmenetre.

A Szovjetunióban a nép a kommunista párt vezetése alatt valósítja meg a szovjet rendszer gazdasági, politikai és erkölcsi előnyeit. A stratégia területén ez abban nyilvánul meg, hogy a Szovjetunió védelmében folytatott háborúban a döntő politikai célok és e célok katonai eszközökkel való elérésének lehetőségei között nincs és nem keletkezhet ellentmondás.

A Szovjetunió ellen katonai támadást szervező imperialisták feladatul tűzik maguk elé, hogy megsemmisítik a szovjet

szocialista rendszert és vele együtt a Szovjetunió népeinek nemzeti kultúráját, nemzeti államiségát és szabadságát. Ezért a Szovjetunióra kényszerített igazságos háborúk nemcsak két hadsereg közt dúló háborúk. Ezeket a háborúkat az egész szovjet nép az imperialista agresszorok teljes szétverése, katonai és állami gépezetük teljes megsemmisítése végett folytatja. A szovjet rendszer előnyeinek és a kommunista párt ideológiai munkájának köszönhető, hogy a szovjet hadművészet részére biztosítottak a szükséges lehetőségek a döntő politikai célok katonai eszközökkel való elérésére.

Az imperialista államoknak a Szovjetunió elleni háborúi folyamán azonban egyre élesebbé válik az ellentét azok kalandor politikai céljai és azok között a reális lehetőségek között, amelyekkel rendelkeznek. Ez az ellentét megnyilvánult a Szovjet-Oroszország ellen 1918—20-ban, az Európán végigvonult forradalmi válság viszonyai közt lefolyt háborúban is, és a hitleristák más történelmi helyzetben történt szovjetellenes háborújában is.

A Szovjetunió erkölcsi lehetőségei hogyan tükröződtek vissza a szovjet stratégiában a hitleri Németország elleni Nagy Honvédő Háború idején?

Az erkölcsi tényező hatása a szovjet hadsereg stratégiájára és hadművészetére a szívós és aktív védelemben, az ellentámadás alatt az ellenségre mért csapások állandóan fokozódó erejében és a támadó hadműveletek nagy ütemében valósult meg.

A szovjet terület jelentős részének a hitlerista betolakodók általi ideiglenes megszállásának időszakában, a szovjet fegyveres erők hadműveleteit teljesen összehangolták a partizánok harctevékenységevel. A munkások és a parasztok szövetségére, a népek barátságára, a szovjet társadalom erkölcsi-politikai egységére támaszkodva, a kommunista párt kezdeményezte és vezette az ellenség által ideiglenesen megszállt területeken — a lendületét, szervezettségét és a reguláris hadsereggel való együttműködését tekintve még soha nem látott méretű — partizánháborút. Az ideiglenes ellenséges sikerek viszonyai között az erkölcsi tényezőknek a szovjet állam had-

viselésére gyakorolt befolyásának egyik megnyilvánulási formája a partizánháború kibontakozása volt.

A szovjet hadsereg magas fokú erkölcsi szellemének forrásai a néppel való szilárd kapcsolata, a szovjet hazafiság, a kommunista párt vezetése, a párt iránti odaadás és a párt politikájának helyességébe vetett meggyőződés. A Szovjetunió védelmében folytatott háború igazságos céljai szilárdítják a szovjet hadsereg erkölcsi erejét és képessé teszik a háborús idők minden nehézségének elviselésére. A hadsereg magas fokú erkölcsi szelleme lehetővé teszi a fegyveres erők és a rendelkezésükre álló haditechnika minél hatásosabb felhasználását. A Nagy Honvédó Háború folyamán például a hős városok korlátozott erőkkel folytatott védelme, amelyek többé-kevésbé tartósan lekötötték a hitleristák nagy erőit, megkönnyítette az arcvonal más szakaszain a csapatokkal való manőverezést, a tartalékok felszerelését és előkészítését a hátszágban. A szovjet katonák magas fokú erkölcsi szelleme nagyban elősegítette a hadosztályok harckészültségének fokozását és minőségük emelését. Ez lehetővé tette, hogy a szovjet hadsereget, amelynek a háború kezdetén nem volt olyan harci tapasztalata, mint a hitlerista hadseregnek, rövid idő alatt olyan káderekkel feltöltött, állandó hadsereggé változtassuk, amely a korszerű hadművészet szabályai szerint le tudta győzni az ellenséget.

A szovjet hadsereg erkölcsi szelleme megnyilvánul abban a gyorsaságban is, amellyel fegyverzetét megismeri és abban a hozzáértésben, amellyel azt használni tudja. Ezt a hitleristák kénytelenek voltak elismerni még a háborúnak abban az időszakában, amikor a fegyverek mennyisége tekintetében még túlsúlyuk volt.

A szovjet csapatok felülmúlhatatlan erkölcsi-harci tulajdonságai a parancsnoki állomány számára lehetővé teszik, hogy szervezőképességüket teljesen kifejtsék a győzelem elérése érdekében. Ha az alárendeltek szilárd erkölcsi szelleme a parancsnoki utasítások és tervek sikeres végrehajtásának a feltételei, akkor a tisztek kiváló szervezőképessége erkölcsileg szintén erősíti a csapatot, előmozdítja a csapatoknak a parancsnokok iránti bizalmának fokozását. Csak az erköl-

osileg egygyéforrasztott és igazságos háborúk viselésére hivatott hadseregekre, a szovjet hadseregre és a szocialista tábor országainak hadseregeire lehet vonatkoztatni a fenti tételeket.

*

A béke megőrzése hatalmas tényezőinek egyike, amelyért a Szovjetunióval az élén az egész haladó emberiség harcol, a szovjet haza biztonsága őrhelyén álló szovjet fegyveres erők harci erejének a növekedése. Azért, hogy a szovjet népet bármilyen meglepetéstől megóvják, a szovjet fegyveres erőknek mindig a korszerű háború feltételeinek megfelelő harc-készültség állapotában kell lenniük. Ez növeli a csapatok erkölcsi szelleme iránti követelményeket nemcsak háború idején, hanem békeidőben is.

A kommunista párt azt tanítja, hogy a harci és a politikai kiképzési feladatok, a fegyelem megszilárdítása és a csapatok harckészültségének sikeres megoldására a személyi állomány erkölcsi szilárdsága — az a képessége szükséges, hogy félelmet nem ismerve küzdjön le minden akadályt és nehézséget. Ez megköveteli a szocialista haza fegyveres védői öntudatának állandó emeléséről való szüntelen gondoskodást.

A kommunista párt a Szovjetunió fegyveres erői személyi állományát a katonai kötelességek iránti öntudatos viszony és a haza védelme iránti személyes felelősség szellemében neveli. Ezen a magas fokú eszmei alapon épül a szovjet katonai fegyelem, és fejlődnek a katonákban az erkölcsi tulajdonságok, mint a bátorság, a célok eléréséhez tanúsított szívósság, a katonai elvtársiasság érzése.

A csapatok erkölcsi előkészítése szüntelen kapcsolatban áll oktatásukkal is. Az új fegyver minden tulajdonságának az ismerete, azok mesterei elsajátítása nagy jelentőségűek a hadsereg erkölcsi szellemének emelése szempontjából is. Emlékezni kell rá, hogy az ellenség által alkalmazott bármilyen új fegyvernek a csapatokra gyakorolt erkölcsi hatása annál kisebb, minél ismertebb a személyi állomány előtt ennek a fegyvernek a működése és kezelése. Másrészt, a saját fegy-

ver erejébe és annak az ellenség fegyvere feletti fölényében való meggyőződés erkölcsileg szilárdítja a csapatokat.

A kommunizmus ügyéhez hű, szilárd szellemű katonáknak a birtokukban levő elsőrendű haditechnika tökéletességének tudatában való nevelése — a legfontosabb feladat a csapatok harci és politikai kiképzésében. A szovjet hadsereg és a haditengerészet parancsnokai, politikai szervei és pártszervezetei fő erőfeszítéseiket e feladat megoldására kötelesek összpontosítani.

3. SAJÁTOS KATONAI TÉNYEZŐK

Az állam gazdasági és erkölcsi adottságait a fegyveres erők a csatatereken valósítják meg. A hadsereg és a haditengerészet harcképességétől függ az, hogy az egész ország erőfeszítéseit az ellenség fölötti győzelem fogja-e koronázni, vagy nem érik el céljukat.

Ezért a katonai tényezők rendszerében elsőrendű szerep illeti a fegyveres erők mennyiségét és minőségét. A történelmi tapasztalat azt mutatja, hogy a lakosság szaporodása és az osztálytársadalom termelőerőinek növekedési arányában emelkedik az ország fegyveres erőinek létszáma is. Amíg a feudalizmus korának államai között lefolyt háborúkban olyan hadseregek ütköztek meg, amelyeknek a létszáma ritkán haladta meg a 100—120 ezer katonát és tisztet, addig a monopolkapitalizmust megelőző időszakban már a hadviselő államok hadseregeinek létszáma néha elérte az egymillió főt is. Különösen hirtelen emelkedett a hadseregek létszáma az imperializmus korszakában. Az első világháború éveiben a legnagyobb hadviselő államoknak sokmilliós hadseregeik voltak. Mindkét hadviselő koalíció együttvéve 70 millió embert állított fegyverbe. A második világháborúban a fegyveres erők létszáma még tovább emelkedett és az összes hadviselő államokban együttvéve több mint 110 millió embert tett ki.

A korszerű háborúkban az imperialista államok a világhatalomért harcolnak, ezért olyan törekvés tapasztalható, hogy bármely háborút világháborúvá változtassanak.

A háborúk méretei a hadsereg létszámemelését követelik.

Az anyagi termelés növekedése és a lakosság szaporodása ezt az emelést lehetővé is teszi.

Egyes burzsoá katonai ideológusok (Secht, Liddel-Hart, Fuller, Le Gaulle és mások) az első világháború után felállították a kislétszámú, de magas fokon gépesített hadseregek elméletét. Azt mondták, hogy a korszerű haditechnika szükségtelenné teszi a sokmilliós hadseregeket, és hogy a technika kiszolgálására és kezelésére csak kislétszámú, technikus szakemberekből álló csapatokra van szükség. Ez az elmélet igyekezett megalapozni a sokmilliós hadseregeknek kislétszámú, de jól kiképzett és teljesen gépesített hadseregekkel való felváltását. A kislétszámú állandó hadseregek elmélete a burzsoáziának a felfegyverzett dolgozó tömegekkel szembeni félelmének hatása alatt született. A Nagy Októberi Szocialista Forradalom Oroszországban történt győzelme, az 1914—18. évi imperialista világháborúban részt vett országokban a hadsereg széthullása és a forradalmi mozgalom erősödése megmutatták a burzsoáziának, milyen veszéllyel fenyegeti a sokmilliós hadseregek erejével folytatott háború.

A kapitalista államok katonai építésének gyakorlata azonban sohase vette komolyan a „kis hadseregek elméletét”. A második világháború tökéletesen bebizonyította ennek az elméletnek a képtelenségét. A második világháború megmutatta, hogy a korszerű háborúban a győzelemhez sokmilliós, jól felfegyverzett hadseregekre van szükség. Ezt nem tudja megváltoztatni az atom- és a termonukleáris fegyverek és a harc más, új eszközeinek a megjelenése sem. Ellenkezőleg, a harc új eszközeinek óriási romboló ereje és a korszerű fegyverek hatótávolsága azt követeli, hogy az állam rendelkezzen nagylétszámú fegyveres erőkkel az arcvonalon folyó tevékenység végrehajtására, és az ország legfontosabb katonai, gazdasági és politikai központjainak biztos védelmére.

Teljesen természetes, hogy sokmilliós hadserege csak sokmilliós lakossággal rendelkező országnak lehet. De a dolog nemcsak ezen múlik, hanem a társadalmi és az államrendszer jellegén is, amelytől az függ, hogy az ország lakosságának mely része hívható be a hadseregbe. A társadalmi rendszer jellegétől és a társadalmi termelés színvonalától függ a munka

termelékenysége és az emberek száma, akik nagyobb termelési kár nélkül behívhatók a fegyveres erőkbe. A társadalmi rendszer jellege és a háború jellege meghatározza a lakosság erkölcsi-politikai állapotát, a dolgozó tömegeknek a háborúhoz való viszonyát, amely valamely módon az államnak az új katonai magasabb egységek létrehozásával kapcsolatos lehetőségeiben nyilvánulnak meg. Figyelembe kell venni azt is, hogy a lakosság szaporodása és egészségügyi állapota végeredményben szintén a társadalmi és államrendszertől függ.

Ha a mozgósítási lehetőségek közvetlenül a társadalmi és az államrendszertől, továbbá a háború jellegétől függnének, akkor ebből az következik, hogy a szocialista rendszernek a kapitalista rendszerrel szembeni egyik előnye az, hogy lehetősége van szélesebb körben és aktívabban bevonni az ország lakosságát a haza védelmére, a fegyveres erők soraiba. Erre a körülményre már Engels is rámutatott.¹

A hadviselés sikerére — különösen a kezdeti időszakban — rendkívül fontos nemcsak az ország fegyveres erőinek általános létszáma, hanem mindenekelőtt azoknak a csapatoknak a létszáma, amelyek az ellenséggel szemben a legrövidebb időn belül felhasználhatók a döntő irányban.

A korszerű haditechnika mellett a támadás meglepetés-szerűsége a támadó fél számára jelentős előnyt biztosít. Ez a körülmény a békeszerető államok részéről magas fokú éberséget követel. Mindig résen kell lenni, hogy az agresszort bármely pillanatban vissza tudjuk verni. A békeszerető államok fegyveres erői ezért kötelesek e célra már békeidőben megfelelő létszámot és magas fokú harckészültséget tartani.

Ha a fegyveres erők létszáma nagymértékben a társadalmi és az államrendszer jellegétől függ, akkor még fokozottabb mérvben függ a fegyveres erők minőségétől és mindenekelőtt azok erkölcsi-politikai állapotától. Minden állam politikáját a társadalmi és az államrendszer jellege határozza meg és ebből következően az általa folytatott háborúk jellegét is. A széles néprétegek érdekeinek megfelelő politika és a háború igazságos jellege kedvező a fegyveres erők erkölcsi-harci

¹ Lásd Engels: Válogatott katonai művek, I. kötet, Kat. Kiadó, 1940., 19—22. old. (oroszul).

tulajdonságai növekedésére és megszilárdulására. És ellenkezőleg, a népellenes politika és a háború hódító jellege romboló hatást gyakorol a nép és a fegyveres erők személyi állományának erkölcsi-politikai állapotára. Ezért a kizsákmányoló osztályok minden intézkedést megtesznek arra, hogy a nép elől elrejtsek a háború igazi célját. Jól tudják, hogy ha a nép megismeri az igazat az uralkodó osztályok által saját érdekei szolgálatára szervezett háborúról, akkor a háború folytatása lehetetlenné válik.

A fegyveres erők minőségének jellemzésekor fontos szempont a fegyveres erők szervezete. Hogy a fegyveres erők egészének és a fegyveres erők egyes fajtainak és fegyvernemeinek megvan-e az adott idő feltételeinek, a korszerű háború követelményeinek megfelelő szervezetük vagy sem — ettől óriási mérvben függ a csapatok harci tulajdonsága. Ezért a fegyveres erők szervezeti formái tökéletesítésének valamennyi országban óriási jelentőséget tulajdonítanak.

A hadtörténelem tapasztalata mutatja, hogy a győzelemhez a háború egész tartama alatt a csapatok mennyiségi és minőségi fölényére van szükség az ellenséggel szemben. Az ilyen fölény, ha csak a háború kezdetén van meg, a támadó részére csak ideiglenes előny, ami tartós háborúban egyáltalán nem elegendő a győzelemhez.

A háború hadászati megtervezésében előre kell látni a csapatok helyes felhasználását nemcsak a háború kezdeti időszakában, hanem annak egész menete alatt. Az első és az utolsó hadászati lépcsők létszáma, a mozgósítás és a hadászati felvonulás, a harcoló erők és a tartalékok, a harcoló egységek és magasabb egységek friss erőkkel való feltöltése a háború egész tartamára szóló elrendezéséhez valóságos tudományos megalapozottságra van szükség. Ezek helyes eldöntése határozza meg a háborúban a fegyveres erők hatásos mennyiségi és minőségi felhasználását a győzelem érdekében.

*

A társadalom termelőerőinek fejlődése és a háború méretének szélesedése arányában növekszik és bonyolódik a hadi-

technika, s ezzel párhuzamosan fokozódik szerepe a háborúban. A korszerű háború — a legújabb technika széleskörű alkalmazásával folytatott háború.

Minél tökéletesebb a hadsereg és a haditengerészet fegyverzete, annál rugalmasabbá és manőverezőképesebbé válhat technikájuk, annál nagyobb és döntőbb hadműveletet tudnak végrehajtani.

A korszerű hadseregek rendelkeznek olyan fegyverrel, amely „belőheti” az egész ellenséges országot. Korunk légiereje olyan repülőgépekkel van fölfegyverezve, amelyek el tudják érni az ellenséges ország területének bármely pontját, a legmélyebb háterszágban is, ezer kilométerekkel az arcvonal mögött fekvő városokat és falvakat. Ez a körülmény új követelményeket támaszt a háterszág megszilárdítása érdekében. Az ellenség fölötti haditechnikai fölény a győzelem igen fontos feltétele. Ezért természetes, hogy a fegyvergyártásra a háború gépi időszakában az egész állam rendkívüli figyelmet fordít.

A háborút követő években az imperialista tábor országai-
ban, különösen az Egyesült Államokban a fegyverkezési haj-
sza elképesztő méreteket öltött. Az amerikai ipari üzemek
túlnyomó többsége fegyvergyártással foglalkozik. A népgaz-
daság militarizálását a legmagasabb profit biztosításának és
az ország új háborúra való előkészítésének kedvéért valósít-
ják meg az imperialisták.

A hadseregek fegyverzetének mennyisége és minősége az ország katonai potenciáljának egyik mutatója, amely az ipar és a tudomány fejlettségének színvonalától függ. Minél magasabb fokú az ország ipari fejlettségi színvonala, annál nagyobb lehetőségekkel rendelkezik arra, hogy saját hadseregét korszerű haditechnikával lássa el. De a haditechnika olyan óriási méretekben való előállításával kapcsolatos felkészültség, amilyen a korszerű hadviseléshez szükséges és az olyan elsőrendű minőség, amelyet napjaink hadművészete követel, nemcsak az ipar technikai felszerelésétől, a termelőerők fejlettségi színvonalától függ. Nem kevésbé fontos szerepet játszik a termelési viszonyok jellege, az ország gazdasági rendszere. Az üzemek azonos technikai felszerelése mellett a szo-

cialista rendszerű gazdaság a kapitalista rendszerhez viszonyítva, az arcvonalat a fegyverzet nagy tömegével képes el-
látni. Csak ezzel lehet magyarázni, miért kapott a szovjet
hadsereg a Nagy Honvédő Háború időszakában a Szovjetunió
iparától több és jobb minőségű haditechnikát, mint a hitle-
rista hadsereg, amelynek nemcsak a németországi ipar, hanem
a megszállt országok ipara is dolgozott.

A szocialista iparnak a kapitalista iparral szembeni előnye
előfeltételül szolgált a szovjet haditechnikának a német fasisz-
ták haditechnikája fölötti fölényére mind mennyiségi, mind
pedig minőségi tekintetben. Ez a körülmény óriási szerepet
játzott a Németország felett aratott végső győzelem kiví-
vásában.

És ebből következik: úgy kell megszervezni a hadigazda-
ságot, hogy biztosítsa az ellenség feletti fegyverzeti fölényt
mennyiségileg is minőségileg is. A szerkesztési tervezőmun-
kára az a feladat hárul: hozzon létre az országban olyan fegy-
verfajtákat, amilyenekkel az ellenség nem rendelkezik.

A haditechnika területén a fejlődés különösen gyorsan kerül
végrehajtásra. Az elmaradás itt teljesen megengedhetetlen,
mert az elmaradás a legveszélyesebb következményekkel jár
bármely államra és fegyveres erőire.

Az új fegyverfajták nagyobb mennyiségben való megjele-
nése változásokat idéz elő a hadviselés módjában és a fegy-
veres erők szervezetében.

A különböző fegyvernemek viszonya a haditudomány azon
kérdései közé tartozik, amelyeknek eldöntésétől sok tekintet-
ben függ az egész hadsereg, az állam fegyveres erőinek harc-
képessége. A burzsoá katona-elméleti gondolatra e probléma
eldöntésénél jellemző egyes fegyvernemek túlértékelése és
mások lebecsülése. Fuller például a fegyveres harcban döntő
szerepet tulajdonít a harckocsiknak. Véleménye szerint a
harckocsi-csapatok egyedül is képesek a háborút megnyerni.
Douhet olasz tábornok még a második világháború előtt
megállapította, hogy a korszerű háború sorsát a légierő dönti
el. Helyesel neki sok amerikai és angol tábornok is: igyekez-
nek bebizonyítani azt, hogy a fasiszta Németországnak a má-
sodik világháborúban történt vereségében döntő szerepet ját-

szott Anglia és az Egyesült Államok légierije. Ez a megállapítás tudatos hazugság, amellyel arra számítanak, hogy kibebítki a Szovjetunió fegyveres erőinek szerepét a német fasiszta hadsereg és haditengerészet felett aratott győzelmében.

A második világháború megmutatta, hogy se a harckocsi-csapatok, se a légierő és semmiféle más fegyvernem nem képes más fegyvernemekkel való együttműködés nélkül, önállóan eldönteni a háború sorsát. Egyes fegyvernemek túlbecsülése és mások lebecsülése kizárja a helyes együttműködést közöttük és csökkenti valamennyi fegyvernem hatásosságát. Ennek eredményeként csökken a hadsereg harcképessége. A hitlerista katonai stratégiák a légierőbe és a páncélos magasabb egységekbe vetették minden reményüket és lebecsülték a gyalogság és a tüzérség szerepét.

Alaposan elszámították magukat az Egyesült Államok 1950-ben a Koreai Népi Demokratikus Köztársaságra támadó katonai stratégiái is. Abban reménykedtek, hogy a levegőből végrehajtott barbár bombázásokkal megtörik a szabadságszerető koreai nép ellenállását és tetszés szerint leigázhatják. Az amerikai imperialisták terveinek szégyenteljes kudarca Koreában meggyőzően beszél az úgynevezett légiháborús elmélet tarthatatlanságáról.

A lökhajtásos repülőgépek és az atomfegyverek megjelenését a fenti „elmélet” hívei téves elméletük propagálásának fokozására használják fel. Az egyes fegyverfajtáknak a burzsoá teoretikusok által felkarolt propagandája jelentős mértékben előfeltétele a hadsereget és a hadiflottát megfelelő fegyverrel ellátó monopóliumok között a katonai megrendelésekért folyó harcban.

Az egyik fegyvernem túlbecsülése, mások lebecsülése arról tanúskodik, hogy a jelenkori burzsoá teoretikusok egész sora képtelen helyesen eldönteni a katonai dolgokban az ember és a technika viszonyát. Egyesek közülük megállapítják, hogy a hadsereg és a haditengerészet élő erői állítólag korunkban elvesztették a múltban fellelhető jelentőségüket. A háborúban a döntő erő — véleményük szerint — a technika és nem az ember, akit ők a technika toldalékának tekintenek.

Az élet megcáfolta ezt az „elméletet”. A Szovjetunió Nagy

Honvédő Háborúja, a kínai népnek a legújabb technikával állig fölfegyverzett külföldi beavatkozók felett aratott győzelme, az amerikai csapatok veresége Koreában, a franciák veresége Vietnamban szemmel láthatóan megerősítik a marxizmus—leninizmus szemléletét, hogy a háborúban a döntő erő az ember és nem a technika. A haditechnika fejlődése nemcsak nem csökkenti az ember szerepét a háborúban, hanem ellenkezőleg, még bonyolultabbá és még felelősségtelje-
sebbé teszi.

Meg kell mondani, hogy az amerikai állam hivatalos katonai doktrinája jelenleg az embert ismeri el a háborúban alapvető erőnek.

A korszerű fegyver a hadsereg személyi állományától jelentősen nagyobb kitartást, hősiességet és szívósságot követel, mint a múlt háborúk fegyvere. Minden fegyverfajta hatásossága az emberek erkölcsi tulajdonságaitól függ, akiknek a fegyver a kezükben van. Minél magasabb fokú a hadsereg erkölcsi szelleme és tisztikarának szervezőképessége, annál hatásosabban tudja haditechnikáját felhasználni. Így például a német parancsnokság a második világháborúban a korszerű technika mellett lehetetlennek tartotta nagyobb tömegű csapatok támadását a tavaszi olvadás idején. Ezért a szovjet csapatoknak 1944 kora tavasszal az utak legnagyobb fokú járhatatlansága idején végrehajtott támadása az ellenséget teljesen váratlanul érte. E támadás sikerében döntő szerepet játszott a katonák és a tisztek gyorsütemű előretörése, vagyis a szovjet csapatok magas fokú erkölcsi szelleme.

A hadsereg fegyverzetét a háború döntő tényezői egyikének tekintve, a szovjet hadtudomány nem felejtí el, hogy katonai dolgokban a döntő erő az ember, akinek a begyakorlottságától és erkölcsi tulajdonságaitól függ a haditechnika hatásos felhasználása.

A szovjet hadtudomány mentes azoktól a hibáktól és hiányosságoktól, amelyek a fent említett probléma eldöntésében a burzsoá katona—elméleti gondolatot jellemzik. Csak valamennyi fegyvernem helyes együttműködése mellett tudja a hadművészet teljesen kihasználni a korszerű haditechnikát és elérni az ellenség feletti győzelmet.

A siker mindig a káderektől, a káderek ama képességétől függ, hogyan tudják realizálni a lehetőségeket. Ezért a kommunista párt elsősorú jelentőséget tulajdonít a kádereknek és kiképzésükre óriási figyelmet fordít.

A háborúban a győzelem nemcsak a gazdasági és az erkölcsi adottságoktól, a csapatok és a hadsereg fegyverzetének mennyiségétől és minőségétől függ, hanem attól is, hogy mennyire értenek e tényezők felhasználásához. A hozzáértést — hogy katonai dolgokban fel tudják használni az objektív lehetőségeket a győzelem érdekében, a parancsnoki állomány tudása és szervezőképessége dönti el. Minél magasabb fokú ez a képesség, annál teljesebben és gyorsabban valósítja meg a hadsereg a rendelkezésére álló lehetőségeket az ellenség fölötti győzelemre. Ha pedig a hadsereg parancsnoki állománya nem rendelkezik a hadművészetben nélkülözhetetlen képességekkel, akkor semmilyen kedvező feltétel se menti meg az ilyen hadsereget a vereségtől.

Tehát a parancsnoki állomány emberanyaga a fegyveres erők előkészítésének és harci alkalmazásának legfontosabb része.

A kommunista párt a szovjet állam létének első napjaitól kezdve a legkomolyabb figyelmet fordítja a parancsnoki káderek kiképzésére. Ez érthető is. A parancsnoki káderek problémáinak sikeres megoldása nélkül — írta Lenin — a hatalmon levő munkásosztály „nem tudja elsajátítani a hadviselés korszerű technikáját és korszerű módszerét”.¹

A második világháború megmutatta, hogy korunkban a hadművészet különösen magas követelményeket támaszt a tiszt tudásával és szervezőképességével szemben. Azért, hogy szakmája mesterévé váljék, a tisztnek tökéletesen ismernie kell a korszerű haditechnikát, el kell sajátítania a hadművészet elméletét, kiváló szervezővé kell válnia, mert korunk hadművészete az összes fegyvernem pontos együttműködését követeli.

A parancsnoki állomány szervezőképességéhez tartozik: először — hozzáértés a csapatok személyi állományának oktatásához, a katonai fegyelem megszilárdításához, az emberek

¹ Lenin Művei, 29. köt., 147. oldal.

akaratának mozgósításához; másodszer — hozzáértés a csapatok harcának megszervezéséhez (ide tartozik a különböző fegyvernemek közötti együttműködés megszervezése, a hadműveletek megtervezése és a csapatok vezetése a harctéren); harmadszer — hozzáértés a tartalékok és a káderek megszervezéséhez és előkészítéséhez; negyedszer — hozzáértés az ellátás fajtáinak megszervezéséhez.

A szovjet hadsereg parancsnoki állományának szervezőképessége a Nagy Honvédő Háború napjaiban gyorsan fejlődött és a tökéletesség magas fokát érte el. Enélkül nem lett volna lehetséges a szovjet fegyveres erők hadművészetének fejlődése. A szovjet tábornokok és tisztek tehetségesebb szervezőknek bizonyultak, mint a hitlerista tábornokok és tisztek, akikbe a nácik beleverték, hogy a szervező zsenialitás csak az „árja faj urainak” sajátja.

A szovjet hadsereg parancsnoki állományának szervezőképességéről mindennél meggyőzőbben beszélnek a szovjet csapatoknak a német fasiszta csapatok bekerítésére és megsemmisítésére irányult hadműveletei. Csak magas fokú szervezőképességgel rendelkező parancsnoki káderekkel vált lehetővé az olyan ragyogó hadműveletek végrehajtása, mint a sztálingrádi, a korszuny-sevcsenkovi és sok más hadműveleté.

A szovjet tábornokok és tisztek szervezőképességének gyors növekedésére, mint a háború többi döntő tényezőjének fejlődésére is szintén a szovjet társadalmi és államrendszer sajátosságai teremtették meg a feltételeket.

A társadalmi élet szovjet szocialista rendszere korlátlan lehetőségeket biztosít az ember képességeinek, s azon belül szervezőképességének kifejlesztésére is. A szovjet ember mindennapi élete a szervezési gyakorlatszerzés remek iskolája. Bárhol legyen is a szovjet ember — tanintézetben, üzemben, kolhozban vagy más intézményben —, ő ott nemcsak végrehajtó, hanem szervező, a kollektíva érdekeiért élő és a közös ügyért tevékenyen harcoló, egyenlő jogú tag.

De a szervezőképesség és gyakorlottság nem ösztönösen alakul. Ebben a döntő szerep a kommunista párté, a párt óriási eszmei nevelőmunkájáé.

A szovjet hadtudomány, midőn a fegyveres harc törvényszerűségeit vizsgálja és a harcvezetés módjait kidolgozza, Engelsnek a minden állam katonai szervezetét meghatározó társadalomtörténeti előfeltételek megteremtésének tételéből indul ki. Engels ezt írta: Semmi sem függ annyira a gazdasági előfeltételektől, mint éppen a hadsereg és a hadiflotta. Fegyverzet, állomány, szervezet, taktika és sztratégia mindegyikét a termelés mindenkori fokától és a közlekedési utaktól függ. Nem zseniális hadvezérek „eszének szabad alkotásai” hatottak itt átalakítólag, hanem jobb fegyverek felfedezése és a katonai emberanyag megváltozása: a zseniális hadvezér befolyása legjobb esetben arra korlátozódik, hogy a harcmódot hozzáalkalmazza az új fegyverekhez és harcosokhoz.¹

A katonai jelenségek fejlődése folyamán nemcsak kisebb, fokozatos fejlődéssel járó változások történnek. E fejlődésben időről időre mélyreható, gyors, forradalmi átalakulások is végbemennek. Mitől függnek ezek? A forradalmak eredményeitől és a haditechnika területén bekövetkező fordulatoktól.

Így katonai ügyekben gyökeres, ugrásszerű átalakulás előfeltételét teremtette meg a XVIII. század végi francia polgári forradalom. Lenin írta: „Ahogyan akkor a francia forradalmi nép az országon belül először fejtett ki évszázadokon át nem tapasztalt maximális forradalmi energiát, a XVIII. század végi háborúban is ugyanolyan hatalmas forradalmi alkotóerőről tett tanúságot azzal, hogy átalakította a stratégia egész rendszerét, félredobta a háború minden régi törvényét és szokásait, a régi hadsereg helyett új, forradalmi, népi hadsereget teremtett és új stratégiát hozott létre.”² Még mélyebb forradalmi átalakulást hozott létre a hadsereg építésében a Nagy Októberi Szocialista Forradalom.

Tehát a forradalmak, midőn gyökeresen megváltoztatják a hadviselés céljait, a hadseregek emberállományát és erkölcsi szellemét, a katonai dolgokban mélyreható fordulatokat okoznak.

A hadseregekben azonban a személyi állomány és erkölcsi

¹ Engels: Anti-Dühring, Székra, 1948. 158. oldal.

² Lenin Művei, 24. kötet, 415—416. oldal.

szelleme mellett szintén óriási a haditechnika szerepe is. Ezért a katonai jelenségekben bekövetkező komoly fordulatokat és a fegyveres harc folytatásának új módjaira való átmenetet szintén a haditechnika gyökeres átalakulása szüli. A géppuskáknak és a tüzérségnek a tüskésdróttal teletűzdelt fedezékek rendszerével összehangolt tömeges alkalmazása az első világháború idején hozzájárult az összefüggő arcvonalak és a fegyveres harc új, állásvédelmi módjának a kialakulásához, ami élesen eltért a megelőző háborúkban, például az 1870—71. évi francia—porosz háborúban alkalmazottaktól. A páncélos és gépesített csapatok, valamint a légierő széleskörű alkalmazása a második világháború folyamán, a fegyveres harci módszerek éles változásához vezetett. Teljesen nyilvánvaló, hogy a legújabb haditechnika különösen az atom- és a termionukleáris fegyverek, az irányított lövedékek, köztük az interkontinentális ballisztikus rakéták feltalálása, az elektrolikus számológépek széleskörű meghonosítása, továbbá a rádiólokáció, a légierők további tökéletesítése és így tovább, elkerülhetetlenül az egész katonai tevékenység gyökeres átalakulásához, a fegyveres harc teljesen új módszereinek létrehozásához vezet.

Ezzel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a mindeddig gyakran hangoztatott vélemény, mely szerint minden termelési mód (a rabszolgatartó, a feudalista, a kapitalista, a szocialista) a hadviselés egy és ugyanazon lehetőségeivel rendelkeznék, mélységesen hibás. Az ilyen vélemény ellentmond a hadtörténelem tényeinek. A kapitalizmus például a XVI. századtól kezdve létezik és ezen idő alatt a burzsoá államok hadviselési módja számtalanszor változott. Semmiféle alapja nincs az olyan megállapításnak sem, hogy az imperialista államok állítólag nem képesek a fegyveres harc új módjait megteremteni. Az ilyen állítás leegyszerűsítés, és kárt okoz az országnak az imperialista agresszió visszaverésére való felkészülésében. Ezért tehát teljesen hibás lenne arra számítani, hogy a szovjet csapatok hadviselési módja alapvető vonásaiban olyan marad, mint amilyen az 1941—45. évi Nagy Honvédő Háború folyamán volt. Az új haditechnika, amely oly gyorsan fejlődik mind a szovjetországban, mind a kapitalista

államokban, feltétlenül a fegyveres hadviselés teljesen új módjait hívja életre.

Meg kell jegyezni, hogy a fegyveres hadviselés módjainak fejlődése és tökéletesedése nemcsak a háború alatt folyik, hanem béke idején is — a kiképzés és a gyakorlatok folyamán, amikor az új technika elsajátítását és az új technikához a hadművészet alkalmazását végzik.

A szocialista társadalmi rendszer, mint a leghaladottabb társadalmi rendszer, megteremtette az alapot a szocialista államnak az imperialisták katonai támadásától való védelmére nélkülözhetetlen, élenjáró hadtudomány létrehozására és fejlődésére. Ilyen katonai tudomány csak a munkásosztály hatalomra jutásával egyidejűleg születhetett meg. Azokra az óriási előnyökre támaszkodik, amelyeket a szovjet társadalmi és államrendszer tervgazdálkodása, a népek erkölcsi-politikai egysége és barátsága, a szocialista hazáért életük feláldozására is kész szovjet emberek lángoló hazafisága létrehoz.

A különböző kapitalista országok hadtudományában az egyes országok konkrét történeti fejlődésétől függő bizonyos sajátosságok és különleges vonások érvényesülnek, de mellett megőrzi az általános alapokat, amelyek a kapitalista államok termelési módjának és társadalmi-gazdasági szerkezetének típusazonosságát tükrözik vissza.

A szocialista világrendszer különböző országainak hadtudományában a katonai építés bizonyos konkrét problémáinak eldöntésében szintén megvannak a maguk sajátosságai, amelyeket az országok történelmi fejlődésének sajátosságai határoznak meg. De a szocialista országok hadtudományának mellett megvan a szocialista táborhoz tartozó összes termelési módjának, gazdasági és politikai szerkezetének típusazonosságát meghatározó általános alapja is.

A szovjet hadtudomány a világ első szocialista államának és új típusú fegyveres erőinek megszületésével együtt keletkezett, és a szovjet államnak az imperialista agresszorokkal szembeni védelmi háborúi folyamán sokoldalú fejlődést ért el. Ez a hadtudomány az ismeretek gondosan felépített rendszerét foglalja magában a korszerű viszonyok közt viselt háború

törvényszerűségeiről, a szovjet fegyveres erők felépítésének elveiről, a szovjet államnak az imperialista agresszorok ellen folytatott háborúiban aratott győzelme elérésének útjairól és módjairól.

A szovjet állam új, szociális arculattal rendelkező fegyveres erői nem vehették át mechanikusan a burzsoá hadtudományt, minthogy az teljes egészében összefonódott a régi kizsákmányoló rendszerrel. Új hadtudományra volt szükség, amely a múlt hadtudományából minden jó kritikus átvétele után kidolgozza a szovjet állam új, szociális természetének és a korszerű háború követelményeinek figyelembevételével a katonai tudnivalók legfontosabb problémáit.

A kommunista párt és megalapítója, Lenin, óriási jelentőséget tulajdonított az új hadtudomány kidolgozásának és annak, hogyan sajátították el a széles néptömegek a szocialista haza védelmére a katonai tudomány alapjait. „Csak egy jelszavunk lehet — mondotta Lenin —, igazában megtanulni a hadviselést...”¹

A szovjet hadtudománynak a Szovjetunióban, a polgárháború éveiben, a beavatkozók és a belső ellenforradalom elleni harcban született alapjait nem a múlt hadtudományától elszakadva, hanem a megelőző korszakok fegyveres harcainak és különösen a XX. század kezdetén lefolyt háborúk tapasztalatainak, mindenekelőtt az orosz nép gazdag haditapasztalatainak kritikus átdolgozása és általánosítása során rakták le.

A régi hadtudomány legjobb hagyományainak átdolgozása azonban a szovjet hadtudomány kialakításának csak egyik forrása. A szovjet hadtudomány fő tartalma a korszerű haditapasztalat, mindenekelőtt a szovjet fegyveres erők tapasztalatainak az általánosítása és a korszerű viszonyok közt a győzelem elérését biztosító eszközök és módszerek további önálló feldolgozása. Ezért már a szovjet fegyveres erők által a polgárháború éveiben szerzett első haditapasztalat és annak elméleti általánosítása óriási jelentőségű volt a szovjet hadtudomány fejlődésére.

¹ Lenin Művei, 27. kötet, 96. oldal.

A szovjet hadtudomány kidolgozásában a vezetés szerepét Lenin illeti meg. Sokoldalú állami és pártmunkája közben is sok figyelmet fordított a katonai építés kérdéseire és a szovjet állam fegyveres harcának gyakorlati vezetésére a külföldi katonai intervenció és a polgárháború éveiben. Lenin nemcsak a kommunista párt és a szovjet állam megalapítója és vezére, hanem a szocialista forradalom zseniális katonai irányítója is. Ő fogalmazta meg a szovjet hadtudomány legfontosabb alapvető tételeit és ő határozta meg továbbfejlődésének útját is.

Lenin feltárta a korszerű háborút, mint a népek összes anyagi és szellemi erőit mindenoldalúan próbára tevő küzdelem sajátosságait a háború gigászi méreteit és mindenre kiterjedő jellegét, az arcvonal és a hátország legszorosabb kapcsolatát.

A korszerű világháborúk kiterjednek a földgolyón levő államok nagy részére. Amíg az első világháborúba 36 államot vontak be, addig a második világháborúban már 61 állam vett részt. Természetesen korunkban helyi háborúk is lehetségesek.

A korszerű világháborúk gigantikus méreteket öltenek, kiterjednek az anyaország óriási területére, a tengerek és az óceánok óriási részére és az egész légtérre. Amíg az első világháborúban részt vett államok összesen 1500 millió embert számláltak, addig — mint ismeretes — a hadviselő országok összlakossága a második világháborúban meghaladta a kétmilliárdot.

Az egész nép bevonását a háborúba mindenekelőtt szükségessé teszi az, hogy a hadviselés céljaira minden államnak olyan hadseregre van szüksége, amely óriási embertartalékokat követel és a lakosság nagy tömegeinek mozgósítását elkerülhetetlenné teszi. A hadsereget fegyverzettel, lőszerrel és más fajtájú ellátással biztosító egész hátország tevékenysége a hadviselés érdekeinek van alárendelve.

A világháborúk nem lehetnek gyors lefolyásúak, villámháborúk, mivel a háborúk a hadviselő államok életének és tevékenységének minden oldalát érintik, a népek anyagi és szellemi erőinek mindenoldalú próbáját jelentik. Például az

1914—18. évi első világháború — mint ismeretes — 72 hónapig húzódott.

A gépi korszak háborúinak sajátos jellemvonásairól M. V. Frunze „Az arcvonal és a hátország a jövő háborújában” című munkájában ezt írta: „A háború tartós, a hadviselő felek összes gazdasági és politikai pilléreit próbának alávető kegyetlen verseny jellegét fogja ölteni.”¹

A korszerű háborúk sajátossága még abban is megnyilvánul, hogy az agresszorok a háborús állapot előzetes bejelentése nélkül indítanak háborút. Az imperialista ragadozók a háború sorsát az ellenségre való váratlan támadás hatásának maximális kihasználásával igyekeznek eldönteni. A háborúra készülődve, az ellenséges országba való betörésre erős hadsereget szerveznek, és idejében megvalósítják a hadsereg hadászati szétbontakoztatását. Így az imperialista Japán 1904-ben hadüzenet nélkül, váratlanul mért csapást az orosz flottára és ezzel komoly előnyt biztosított magának az egész háború tartamára. 1931-ben Japán ismét felhasználta a váratlanság tényezőjét Mandzsúria birtokbavételénél. Az imperialista Japán 1941-ben az Egyesült Államok Pearl-Harbour körzetében fekvő támaszpontjára mért váratlan támadással robbantotta ki a háborút a Csendes-óceánon. A hitleri Németországnak a Szovjetunió elleni „villámháborús” tervében is óriási szerepet játszott a váratlanság tényezőjének felhasználása.

Korszerű viszonyok között az atom, a termonukleáris és egyéb fajtájú tömegpusztító, és romboló erejű fegyverek birtokában a támadás váratlansága különösen veszélyes és kockázatos, súlyos következményekkel jár a megtámadott országra. Mindez arra kötelezi a békeszerető államokat, hogy éberren figyeljék az agresszív államok próbálkozásait és tegyék meg a szükséges intézkedéseket arra, hogy az ellenség váratlan támadását megghiúsítsák.

Az olyan eszközök készenlétben tartása, mint a légierő, a légi-deszant csapatok, a rakéta-, a baktérium-, az atom- és a termonukleáris fegyverek biztosítják azt, hogy a küzdő felek csapást mérhessenek az ellenséges hátország belsejére a gaz-

¹ Frunze: Válogatott művel. Kat. Kiadó, 1951., 254 oldal (oroszul).

dasági és politikai központok szétrombolása és a lakosság erkölcsi megrendítése céljából. Ez azt jelenti, hogy az arcvonal és a hátszág között a különbség még kevésbé válik érzékelhetővé.

A korszerű háborúk fent felsorolt legfontosabb sajátosságait a szovjet hadtudomány felfedte és helyesen értékelte már a második világháború előestéjén. Ebben is megmutatkozott a szovjet hadtudománynak, mint a legélenjáróbb szocialista társadalmi rendszer tudományának a fölénye, amely a társadalmi fejlődés igazi tudományos marxista—leninista elméletére épült.

A szocialista gazdaságukat építő szovjet emberek látták, hogy az imperialisták milyen vadul gyűlölik a szovjet népet, a munkások és a parasztok hatalmát. A Szovjetunió ilyen körülmények között egy percre sem feledkezett meg a fegyveres erők megerősítéséről, amelyeket évről évre korszerűsítettek és a honvédő háború kezdetére komoly harci erővé fejlesztettek. Közvetlenül a háború előtt a fegyverzet és a haditechnika, különösen a harckocsik, a tüzérség, a repülőgépek, kiváló új típusait alkották meg, amelyek harci tulajdonságok tekintetében nem maradtak el a németek mögött és sok tekintetben felülmúlták azokat. A Szovjetunió azonban a háború kezdetére még nem rendelkezett az egész hadsereg ellátására elegendő mennyiségű új haditechnikával.

A német fasizmus által a Szovjetunió ellen kirobbantott háború a Szovjetunió fegyveres erőire kedvezőtlen körülmények között kezdődött. Ismeretes, hogy a német fasiszta hadsereget a Szovjetunió ellen végrehajtott támadás előtt teljesen mozgósították, ellátták a legújabb fegyverzettel. Emellett a fasiszta hadsereg kétéves nyugat-európai harci tapasztalattal rendelkezett és előzetesen gyülekeztette, illetve szétbontakoztatta erőit Lengyelország területén. Németország a hadviselés biztosítására teljes mértékben felhasználta majdnem minden európai állam iparát és nyersanyagforrásait.

A fasiszta hadsereg hitszegő támadása a határvédelmi körzetek csapatai ellen váratlan volt, s ezért rendkívül nehéz helyzetben voltak kénytelenek harcbaszállni. A határvédelmi körzetek csapatai az első napokban emberben és haditechni-

kában komoly veszteségeket szenvedtek, ami az erők és eszközök tekintetében erősen az ellenség javára változtatták meg a helyzetet.¹

A kommunista párt a megindított háború rendkívül nehéz viszonyai között gyorsan és határozottan átépítette munkáját háborús módszerekre, megszervezte az arcvonallal mindenoldalú segítségét. A szovjet hadsereg és a haditengerészet személyi állománya elé feladatul tűzte ki, hogy tanulják meg erős és gyenge pontjainak számításba vételével csapást mérni az ellenségre, és növeljék fáradhatatlanul katonai szakismereteiket.

A Nagy Honvédő Háború első, a szovjet népre nézve legnehezebb időszakában szerzett tapasztalatok alapján kidolgozták a szovjet hadsereg új szabályzatait. 1942-ben bevezették az új harcszabályzatot, 1943-ban megjelent a harcászati szabályzat tervezete, majd a gyalogság és az egyes fegyvernemek harctevékenységét feldolgozó utasítások és irányelvek egész sora. A hadművészet története nem ismer ahhoz fogható példát, amilyen operatív módon elősegítették a háború első csatáiban szerzett és mindenre kiterjedő harci tapasztalatok felhasználását és alkalmazását. Ugyancsak nem ismer más példát arra sem, hogy a háború alatt új szabályzatokat dolgoztak volna ki — szabályzatokat, amelyekbe ugyanannak a háborúnak a tapasztalatait összesítik.

A kommunista párt és a szovjet kormány még a Nagy Honvédő Háború kezdeti időszakában, az első csatákban szerzett és az új szabályzatokban általánosított tapasztalatok alapján szervezte a tiszti állomány oktatását és a csapatok kiképzését. Az élenjáró szovjet hadtudományt elsajátító és a szovjet hazáért a végsőkig odaadó, nagyszámú parancsnokra támaszkodva, lehetővé vált, hogy a szovjet csapatok hadművészeti színvonalát az előttük álló feladatok színvonalára emeljék.

Az 1941—45. évi Nagy Honvédő Háború a szovjet hadtudománynak, de a szovjet gazdasági és államrendszernek is, a legnagyobb próbája volt. A szovjet hadtudomány becsület-

¹ Lásd Pravda, 1957. február 7. V. Szokolovszkij: „A moszkvai csata”.

tel kiállta ezt a próbát. A szovjet fegyvernek a Nagy Honvédő Háborúban aratott győzelme meggyőző bizonyíték arra, hogy a szovjet katonai elmélet és hadművészet alapvető elvei helyesek.

Emellett ez a nagy háború új, rendkívül értékes tapasztalatokkal gazdagította a szovjet hadtudományt, amelyeknek tudományos általánosítása új, nagy segítséget jelentett a szovjet hadtudomány, különösen a szovjet hadművészet továbbfejlesztéséhez. A szovjet katonai káderek a helyzet és a harcselekmények szerint sokoldalú és értékes új tapasztalatot nyertek a legnagyobb méretű hadjáratok és hadműveletek előkészítéséhez és végrehajtásához.

A szovjet hadtudomány a Nagy Honvédő Háború nehéz és nagy csatáiban megmutatta kiváló képességét arra, hogy helyesen és alkotó módon értékelje a háború új jelenségeit és elméletileg általánosítsa azokat. A Szovjetuniónak a háborúban aratott győzelme egyúttal a szovjet hadtudománynak a fasiszta Németország hadtudománya feletti győzelme is volt.

Az elmúlt háborúk haditapasztalatainak mélyen tudományos általánosítása és a haditapasztalatok kutatása lehetővé teszi a katonai ismeretanyag fejlődését meghatározó törvényszerűségek feltárását. E törvényszerűségek ismerete felfegyverzi a szovjet parancsnoki kádereket, hogy helyesen értékeljék nemcsak a katonai jelenségek korszerű állapotát, hanem megértsék továbbfejlődésük irányát és az anyagi és a szellemi tényezők szerepét ebben a fejlődésben. Ez a tétel különösen igaz a szovjet fegyveres erők által a Nagy Honvédő Háború folyamán összegyűjtött gazdag és sokoldalú haditapasztalatok tekintetében. A Nagy Honvédő Háború tudományosan általánosított tapasztalata a szovjet fegyveres erők számára jelentős a jelenlegi viszonyok között is, amikor a különböző fajtájú atom- és termonukleáris fegyverek és a különböző típusú hatásos rakétafegyverek megjelentek. E tapasztalat jelentőségét az határozza meg, hogy rajta keresztül lehetővé válik mélyen és mindenoldalúan megismerni a korszerű háború törvényszerűségeit, ami óriási jelentőségű a hadművészet továbbfejlesztése szempontjából.

A szovjet hadtudomány abból indul ki, hogy a korszerű háború az egész nép erejének mindenoldalú megfeszítését és egységét követeli. A háborúban a győzelem elérésére egyáltalán nem elegendő csak a katonai tényezőket számba venni és felhasználni. A fegyveres erők magas fokú harckészültsége, a gondosan kidolgozott mozgósítási, hadászati és hadműveleti tervek megléte, a megfelelő fegyver-, lőszer- és haditechnikai tartalékoknak a háború kezdetére való létrehozása — mindez nélkülözhetetlen a győzelmes háború érdekében. A szovjet hadtudomány óriási jelentőséget tulajdonít ezeknek az elemeknek. De emellett a korszerű háború követelményeinek megfelelően elismeri, hogy a korszerű viszonyok között folytatott sikeres hadműveletek számára, és abban a győzelem elérésére, nem elegendő egyes elemek ismerete és számbavétele. Az ellenség feletti győzelem eléréséhez fűződő érdekek megkövetelik az ország gazdasági lehetőségeinek mindenoldalú mozgósítását és ésszerű felhasználását a hadsereg harctevékenységének folytatására, és a lakosság ellátására minden szükséges biztosítást, de megkövetelik az egész nép fizikai és szellemi erőinek óriási méretű megfeszítését. Ezért a szovjet hadtudomány úgy véli, hogy az egyik vagy a másik állam valóságos erőinek és katonai lehetőségeinek értékelésére nem elegendő ismerni csak az illető állam katonai potenciálját. Emellett számításba kell venni teljes egészében az ország gazdasági és erkölcsi lehetőségeit is. A szovjet állam katonai erejének erősítése és bármely agresszor szétzúzásának a biztosítása érdekében ismerni és mérlegelni kell nemcsak a saját országot, de az ellenség gazdasági, erkölcsi és katonai lehetőségeinek összességét is.

„A katonai tudományt megismerni — ez nemcsak a hadviselés módjainak, vagyis a hadművészetnek a megismerését jelenti, hanem mind a saját országot, mind az ellenséges ország gazdasági és erkölcsi lehetőségeinek a számbavételét is.”¹

Ezért a szovjet hadtudomány a korszerű hadviselés törvényszerűségeit feltárva és vizsgálva, nem korlátozódik a had-

¹ Bulganyin: A 30 éves szovjet fegyveres erők. All. pol. kiadó, 1948 12. oldal (oroszul).

művészet és a sajátos katonai elemek vizsgálatára, hanem a jelenkori történelmi viszonyok között a háború menetére és kimenetelére egyenes és közvetlen befolyást gyakorló jelenségek jelentősen szélesebb körét öleli fel. A hadművészet elmélete mellett a csapatszervezés és a harckiképzés fontos kiegészítő részeként a szovjet hadtudomány magában foglalja a fegyveres harc anyagi biztosításának és a háborúban az erkölcsi tényező szerepének kérdéseit is. A szovjet hadtudomány kutatja a gazdasági tényező jelentőségét a korszerű háborúban, a Szovjetunió és az egész szocialista tábor országainak hadigazdálkodási lehetőségeit, a várható ellenség hadigazdálkodási adottságait is. Vizsgálja továbbá a fegyveres erőknél a hadviseléshez szükséges anyagi eszközök ellátását biztosító szervezési problémát is.

A szovjet hadtudomány kutatja az erkölcsi tényezőnek a korszerű háborúban mutató jelentőségét mind saját országában és a szocialista tábor országaiban, mind a várható ellenséges országok háborús erkölcsi lehetőségeinek tekintetében. A szovjet hadtudomány vizsgálja a csapatok erkölcsi szellemének harcképességükre és harckészültségükre gyakorolt hatását, a korszerű tömegpusztító eszközök alkalmazási viszonyai között az erkölcsi lehetőségek növelésére felhasználható utakat és módokat. Alapjában véve ez az a kérdéskomplexum, amelyet az erkölcsi tényező és annak a korszerű háborúban vitt szerepét illetően a szovjet hadtudomány vizsgál.

A szovjet hadtudomány fontos része a hadászatot, a hadműveleti művészetet és a harcászatot magában foglaló hadművészet. A hadművészet a harccselekmények lefolytatási módjait, vagyis azokat a sajátos jelenségeket vizsgálja a fegyveres harcban, amelyeknek megismerése a szovjet hadtudomány fő feladatát képezi, minthogy a többi összes tényező tanulmányozása a győzelem érdekeinek van alárendelve.

A hadművészet elméletéhez közvetlenül kapcsolódnak és a sajátos katonai elemek köréhez tartoznak a szovjet hadtudomány olyan fontos kiegészítő részei is, mint a fegyveres erők szervezésének és a csapatok harckiképzésének elmélete. A szovjet hadtudomány ezen elemeinek közelsége a hadművészet elméletéhez és legszorosabb kapcsolata a hadművészet-

tel, azt eredményezi, hogy ezt a két elemet gyakran mint a hadművészet sajátos kérdéseit vizsgálják, mint amelyek nem esnek kívül a hadművészet elméletének keretein. A múltban, amikor a fegyveres erők nem voltak olyan bonyolult szervezetek, az ilyen szemléletnek volt bizonyos alapja. Korszerű viszonyok közt azonban, amikor a fegyveres erők szervezete, továbbá a harckiképzés formái és módszerei rendkívül bonyolódtak, felfemerültek a szervezeti formák fejlődési szabályai, és a harckiképzés sajátos formái és módjai, kutatásuk szükségessége, a katonai ismeretanyag e fontos részleteire vonatkozó tudományos elmélet létrehozásának a szükségessége. Ebben tükröződik a hadtudomány szünet nélküli fejlődési folyamata, a hadtudomány bővítése korszerű viszonyok között a katonai ismeretanyag fejlődésének és bonyolultságának megfelelően.

A burzsoá katonai elméletnek a hadtudomány tárgyi és tartalmi kérdéseiben hosszú időn keresztül nem volt egységes álláspontja. A burzsoá katonai teoretikusok egyik része (például Clausewitz, Tomini) tagadta a hadtudomány létét. „... A háború se nem művészet, se nem tudomány a szó igazi értelmében...” — írta Clausewitz. Ezek a teoretikusok felna gyították a hadvezér szerepét, az ő képességeinek tulajdonították a fő szerepet a győzelem elérésében. Egyes burzsoá katonai teoretikusok (Lloyd, Lejer) felismerték a hadtudomány szükségességét, de tartalmát azonosították a hadművészettel.

A hadtudomány tárgyának és feladatainak a XVIII—XIX. századi burzsoá katonai teoretikusok részéről történt szűk, korlátozott értelmezése azzal függ össze, hogy a burzsoá hadtudomány elvei abban az időszakban keletkeztek, amikor a háborút néhány és néha egyetlen fő ütközetben akarták megnyerni. Ezekben az ütközetekben döntő szerepet játszott a tömör harcrendekbe épített és viszonylag nem nagyon bonyolult haditechnikával felfegyverzett élőerők csapása. A jelzett időszak háborúi sorsának a háterszág helyzetétől és a nép erkölcsi állapotától való függése lényegesen kisebb volt, mint a mai időkben. A győzelem kivívásában akkor döntő szerepe csak a hadseregnek és a háború előtt összegyűjtött fegyverzetnek, lőszernek és élelemtartalékoknak volt. Ezzel lehet

magyarázni, hogy a burzsoá hadtudomány főleg a hadművészet területére korlátozódott.

A korszerű burzsoá hadtudomány képtelen a sajátos katonai lehetőségek és a hadművészet mellett számításba venni a hadviselő felek gazdasági és erkölcsi lehetőségeit is. Túlságosan magától értetődő ahhoz a gazdasági és az erkölcsi tényezők nagy jelentősége a korszerű háborúban. Ezért a burzsoá hadtudomány jelenleg nagy figyelmet fordít nemcsak a hadművészet, hanem a háború gazdasági biztosításának kérdéseire és a burzsoá állam erkölcsi potenciáljának megszilárdítására is. A korszerű burzsoá hadtudomány tehát alapjában véve a vizsgálódás számára ugyanazt a tárgykört öleli fel, mint a szovjet hadtudomány. Ezt maga a korszerű háború jellege diktálja. A szovjet hadtudomány azonban természeténél fogva elvileg különbözik a burzsoá hadtudománytól és az ezzel kapcsolatos sok háborús probléma megoldásának mélysége és tudományossága tekintetében is.

A kétféle hadtudomány mindenekelőtt eltér az osztályjellegét illetően. A szovjet hadtudomány a szocialista társadalmi rendszer terméke, a burzsoá hadtudomány a kapitalista társadalmi rendszer terméke. A szovjet hadtudomány fegyverül szolgál a társadalom haladó erői kezében; a burzsoá hadtudomány — fegyver a reakciós erők kezében.

„... A szovjet hadtudomány a néptömegek érdekeit, a szocialista állam érdekeit szolgálja, amely a maga természete szerint csak igazságos, felszabadító háborúkat viselhet” — jegyezte meg N. A. Bulganyin. A burzsoá hadtudomány ellenben a kizsákmányoló osztályok érdekeit, a hódító, rablőháborúkat folytató imperialista monopóliumok érdekeit szolgálja.

A szovjet hadtudomány beállítottsága szerint haladó, megfelel az emberi társadalom fokozatos fejlődése érdekeinek; a burzsoá hadtudomány céljai és beállítottsága szerint reakciós.

A szovjet és a burzsoá hadtudomány elméleti és filozófiai alapjai különbözőek és egész ideológiai tartalmuk szerint ellentétesek. A szovjet hadtudomány a társadalmi fejlődés igazi tudományos, marxista—leninista elméletére támaszkodik. A burzsoá hadtudomány logikai módszere alapjában az idealista

filozófiát követi, amely lényegét tekintve nem adhatja a társadalmi fejlődés igazi tudományos elméletét és nem is törekszik erre. Egész figyelmét a kapitalista rendszer védelmére összpontosítja.

Érthető, hogy mivel a szovjet hadtudomány igazi tudományos ideológiai-elméleti alappal rendelkezik, óriási előnyben van a burzsoá hadtudománnyal szemben, ami lehetővé teszi számára, hogy helyesen értse a jelenlegi katonai jelenségek lényegét és meghatározhassa a korszerű háborúban a győzelem eléréséhez vezető utakat. Az igazi tudományos elméleti alap hiánya, a különböző idealista nézetek uralma és a burzsoáziának, mint a jelenlegi társadalom reakciós erejének helyzete zavarja a burzsoá hadtudományt abban, hogy helyesen értse és értékelje a gazdasági és az erkölcsi tényezők szerepét a korszerű háborúban. Ezek pedig megteremtik a feltételt a korszerű háború jellegéről, a háborúban a győzelem elérésének útjairól és módjairól szóló mindennemű kalandor elmélet megjelenéséhez.

Ezért a burzsoá hadtudomány által kidolgozott haditervek rendszerint távol álltak a reális valóságtól. Így például Németországnak az antant-országok elleni haditervét, amelyet Schliffen a XX. század elején kidolgozott, a katonai gondolkozás csúcsának tekintették. De ezt a tervet a háború sorsát meghatározó összes tényező számbavétele nélkül állították össze, ezért megvalósíthatatlannak, az élettől idegennek bizonyult. Mint ismeretes — az 1914—18. évi első világháború legelején kudarcot vallott.

Még kalandorabb jellegű volt a hitlerista parancsnokságnak a Szovjetunió elleni háborúra kidolgozott terve — a „Barbarossa-terv”. Ez a terv Németország erőinek túlbecsülésén és mind a szocializmus országa, mind pedig a létrejött Hitler-ellenes koalíció gazdasági, erkölcsi és katonai erőinek és lehetőségeinek lebecsülésén alapult. A hazug, tudománytalan alapon kidolgozott „Barbarossa-terv” teljesen csődöt mondott.

Hasonló hibában szenvedett az Egyesült Államoknak Korea elleni háborús terve, minthogy szintén lebecsülte a koreai nép valóságos gazdasági, erkölcsi és katonai lehetőségeit és

túlbecsülte az imperialisták adottságait. Ez a körülmény volt alapvető oka az adott háborús terv összeomlásának. Az imperializmus erőinek túlbecsülése és a közel- és közép-keleti népek nemzeti felszabadító mozgalmában részvevő erők lebecsülése megmutatkozott 1956 végén, az angol—francia és izraeli csapatok Egyiptom ellen irányult agressziójában és az akció szégyenteljes kudarcában is.

A burzsoá hadtudomány fenti hiányossága azzal is fokozódik, hogy a kapitalista gazdasági rendszer a termelési eszközök magántulajdona, a termelés és a versengés anarchiája miatt korlátozza a rendelkezésre álló gazdasági potenciál teljes számbavételi és felhasználási lehetőségét.

A korszerű háborúk, amelyeket az imperialista államok az uralkodó kizsákmányoló osztályok érdekében folytatnak, kifejezetten agresszív, rabló jellegűek. A kapitalista államok uralkodó körei a háború kirobbantása után a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak osztályérdekeinek gyökeres ellentéte miatt nem számíthatnak a nép mindenoldalú erkölcsi támogatására. Ezért a burzsoá katonai vezetők a háború megtervezésének eldöntéséhez gyakran egyoldalúan közelítenek.

A legnagyobb imperialista államok haditervei kalandor jellegéhez a burzsoá kormányok kalandor politikája szolgál előfeltétell, amely a világuralom megszerzésének elérhetetlen célját tűzi a stratégia elé. A háborúk története viszont megmutatta, hogy az a hadsereg, amelyet kalandor stratégia vezet, elkerülhetetlenül vereséget szenved.

Az Egyesült Államok jelenlegi katonai-elméleti elgondolásának legreakciósabb képviselői széles körben propagálják a „villámháború” bűnös eszméjét, amelyet alapjában véve a hitlerista Németország csődbe jutott katonai iskolájának katonai ideológiájából kölcsönöztek. A „villámháború” eszméjének propagálása visszatükrözi az amerikai imperializmus agresszív természetét. Az Egyesült Államok reakciós erői a „villámháborúnak” az atombomba használatán alapuló új változatát hangoztatva, megtévesztik az amerikai népet azzal, hogy ez a háború állítólag gyors lefolyású lesz és az ő részükről nem követel komoly áldozatokat. Pedig az első és a második

világháború története és a koreai háború tapasztalata mutatja, hogy a korszerű háború tartós, hosszan tartó és a népek súlyos megpróbáltatását eredményezi. Az óriási, soha nem látott veszteségeket és rombolásokat okozó atom- és termonukleáris fegyver alkalmazása se képes az új világháború elhúzódó jellegét megváltoztatni, ha az imperialistáknak sikerül azt kirobbantani. A koreai háború tapasztalata ismételten megerősítette a „villámháborús” elmélet egész képtelenségét és kalandorságát.

Ennek az elméletnek azonban mindeddig sok befolyásos híve van az Egyesült Államokban. Ez nem véletlen. A tartós háborús viszonyok között a belső osztályellentétek elkerülhetetlen élesedését látva, az imperialisták megkísérlik ezt az élesedést a támadás váratlan hatásának kihasználásával, az ellenség „villám”-szétzúzásának megvalósításával elkerülni.

Az Egyesült Államok reakciós körei közt jelentős a „globális” háború híveinek a száma is. A „globális” háború elmélete szerint az új háborúnak — amelyet az amerikai imperialisták a Szovjetunió és a népi demokratikus országok ellen készítenek elő — két mozzanatra kell bomlania. Az első mozzanatban az imperialista tábor harctevékenységében a fő szerepet az Egyesült Államok csatlósai és zsoldosai játsszák, amelyeket az amerikai légierő támogat. Ez a mozzanat többé-kevésbé tartós lehet, de nem lehet döntő. Ekkor csak a hadviselő felek erőinek a fárasztása folyik és előkészítik az imperialista harctevékenység második mozzanatának a sikerét. A második mozzanat döntő jellegű. Ennek folyamán az utolsó, megsemmisítő csapást az Egyesült Államok szárazföldi, haditengerészeti, katonai-légi fő erői mérik az ellenségre. Ennek a csapásnak rövidnek, az ellenség „villám”-szétzúzását biztosítónak kell lenni. Ebből következik, hogy a „globális” háború elmélete csak a „villám”-háború felújított formája.

Az amerikai imperialisták a harmadik világháborút készítik elő, bevezetik a gazdaság militarizálását, óriási stratégai nyersanyag és fegyverzeti tartalékokat hoznak létre, fokozottan kiterjesztik a háború propagandáját és a néptömegeket a háború végzettszerű elkerülhetetlenségéről szóló reakciós eszmével igyekeznek megfertőzni. A gazdaság erőltetett militarizá-

lása már békeidőben, a tartalékok felhalmozása, a háború propagálása, a belpolitika fasizálása, a katonai támaszpontok építése visszatükrözik és kiemelik az Egyesült Államok és szövetséges imperialistáinak azt a törekvését, hogy a háború kezdetére megteremtsék az ellenséggel szembeni fölényüket.

A háborús jelenségek vizsgálatának a burzsoá hadtudományra jellemző metafizikus módszere korlátozza annak lehetőségeit, hogy feltárja a korszerű háború és a katonai ismeretanyag fejlődési törvényszerűségeit.

A fajiság, a neomalthusianizmus és a geopolitika embergyűlölő elméletétől vezettetett imperialista államok jelenlegi hadtudománya elfogadja a hadviselés bármilyen, legállatiasabb formáit és módjait is. Különösen előnyben részesíti a népek tömeges kiirtására alkalmas eszközöket: az atom-, a vegyi- és a baktériumfegyvereket. Az Egyesült Államokban fokozott erővel kidolgozott „globális” háborús elmélet különösen kidomborítja a készülő harmadik világháború megsemmisítő jellegét. Tehát az imperializmus katonai ideológiájának a reakciós agresszív lényege meghatározza a burzsoá hadtudomány népelenes, reakciós jellegét.

A burzsoá hadtudomány fent megjelölt korlátozottsága és reakcióssága ellenére se kell azonban lehetőségeit lekicsinyelni. Ismeretes, hogy bár a kapitalizmus, mint társadalmi rendszer túlélte magát, reakcióssá vált, de továbbra is elkeseredetten ellenáll a történelem objektív folyamatának, amely a szocialista rendszer győzelme felé vezet. Az imperialisták ezért széleskörűen alkalmazzák a kapitalista gazdaság erejét, az ideológiának a tömegek befolyásolására szolgáló összes eszközt, a fegyveres harc összes módszerét.

Az imperializmus kezében levő erős eszközök egyike a burzsoá hadtudomány, amelynek elvein felépülnek és működnek a kapitalista államok fegyveres erői. A korszerű követelmények számbavételével történő továbbfejlesztésére nagy figyelmet fordítanak.

A burzsoá hadtudomány, bár nem teljesen és nem is mindig elég helyesen, mégis eléggé elismeri és számításba veszi a hadviselés törvényszerűségeit. Igyekszik ebben felhasználni

a szovjet hadtudomány vívmányait is. Ezt a körülményt nem lehet leértékelni.

A kapitalista országok hadtudománya olyan reális erőre támaszkodik, mint a jelenlegi imperialista államok tapasztalt és a kapitalizmushoz hű parancsnokokkal, korszerű fegyverzettel és korszerű szervezettel rendelkező hadseregei.

Az ideológiai ráhatás, a kegyetlen katonai fegyelem és az anyagi érdekeltség különböző formáinak alkalmazásával az imperialista államok uralkodó osztályainak egyelőre sikerül a katonatömegek harckészségét is a szükséges színvonalon tartani.

A szocialista és a legnagyobb kapitalista államok hadseregei — különböző társadalmi jellegük ellenére — alapjában véve a harc azonos technikai eszközeivel vannak felfegyverezve. Ez az esetek egész sorában bizonyos, hogy megteremti a hasonló vagy megegyező vonásokat a hadvezetés és a harccselekmények egyes eseteiben.

A burzsoá hadtudomány csakúgy, mint a szovjet hadtudomány, a második világháború gazdag tapasztalatait, s ezek között a szovjet fegyveres erők tapasztalatait is számba veszi, és ez szintén előfeltételül szolgál bizonyos hasonló vonások létrejöttére mindkét tudomány területén.

Mindezt számításba kell venni a szovjet haza katonai erejének további növelésére szükséges intézkedések bevezetésénél. Ha az Egyesült Államok imperialistáinak és szövetségeseinek sikerül kirobbantaniuk a harmadik világháborút, akkor hadseregeik képében nekünk erős és alattomos ellenséggel lesz dolgunk. Az ilyen ellenség fölötti győzelem minden erőnk és összes tartalékunk mozgósítását követeli és megkívánja a szovjet hadtudomány magasfokú fejlettségét.

A háború objektív törvényeszerűségeit feltáró szovjet hadtudomány megmutatja e törvényszerűségeknek a Szovjetunió fegyveres erői számára alkalmas utakat és módokat a győzelem kivívása érdekében. Ezek az adatok épülnek fel a hadászati, a hadműveleti és a harcászati tervek. Tehát a szovjet hadtudomány segít a szovjet hadsereg és a haditengerészet tisztjeinek és tábornokainak helyesen tájékozódni a

korszerű viszonyok közt folyó hadviselés bonyolult problémáiban és megkönnyíti a harcselekmények vezetését.

A marxista dialektikus módszer kiszélesítette a tudományos előrelátás lehetőségeit a katonai ismeretek területén is. Ez a körülmény a szovjet hadtudomány számára óriási lehetőséget biztosít, másrészt ez is a burzsoá hadtudomány fölötti fölényéről tanúskodik.

A szovjet hadtudomány ideológiai-elméleti alapja szerint pártos. Pártossága mindenekelőtt abban áll, hogy a szocialista gazdasági és politikai rendszernek az imperialista agresszió elleni védelmének ügyét szolgálja. A szovjet hadtudományt áthatja a szovjet nép iránt ellenséges, reakciós burzsoá katonai ideológia ellen, az imperializmus jelenlegi agresszív katonai doktrínái ellen érzett harcos kérlelhetetlenség szeleme.

Bármely társadalomtudomány tételeit és következtetéseit a társadalmi gyakorlat próbálja ki. A gyakorlat ismereteink realitásának és megbízhatóságának objektív próbája. Az állam fegyveres erői harckészségének és harci erejének és — következőleg — a hadtudomány elvei helyességének fő ismerve azok harci gyakorlása, a háború végső eredménye.

A szovjet fegyveres erők és a szovjet hadtudomány becsülettel kiállta a harci próbát a csatatereken. Az 1918—20. évi külföldi katonai intervenció és belső ellenforradalom elleni háború és különösen az 1941—45. évi Nagy Honvédő Háború folyamán a szovjet hadtudomány kegyetlen próbákon keresztül mutatta meg a kapitalista országok hadtudománya feletti fölényét.

A szovjet hadtudomány a forradalmi, újszerű megközelítés példája a katonai problémák eldöntéséhez. Elutasítja a törvényeknek a hadviselés elveinek változatlanágáról szóló, a burzsoá hadtudományra jellemző dogmatikus megállapítást. Sajátos törekvése felhasználni a tudomány összes vívmányait, a konkrét helyzettől függően alkalmazni a harc formáinak egész gazdagságát, felismerni a létező jelenségek közt az újat, a fejlődőt, tanulmányozni ezt az újat és hasznosítani a csapatok mesterei harc: hozzáértésének a tökéletesítése érdekében, a győzelmes hadviselés érdekében.

A szovjet hadtudomány, a dogmatizmus és a sablon ellensége. A szovjet hadtudomány alkotó, szüntelenül fejlődő tudományt képvisel, amely új katonai tapasztalatokkal állandóan gazdagodik. A szovjet hadtudomány előtt a korszerű viszonyok között, az atom- és a termonukleáris fegyver és a többi tömegpusztító fegyver feltalálásával kapcsolatban nagy és új feladatok jelentkeztek. Ezek az újfajtájú fegyverek óriási befolyást gyakorolnak a hadviselés, a hadművelet és a harc módjára, gyökeres változásokat okoznak. A jövő háborújában, ha az imperialisták kirobbantják, a harcselekmények dinamikusabb, manőverezőbb és megsemmisítőbb jelleget fognak viselni. A hadműveletek mérete, mélysége és üteme megnő. Komolyan bonyolódik a hadműveletekben az együttműködés, a vezetés megszervezése. A legbonyolultabb atom, termonukleáris, rakéta és más technika a katona és tiszt szellemi, erkölcsi és fizikai erejével szemben fokozott követelményeket támaszt. A szovjet hadtudománynak helyesen kell megállapítani az új fegyverek lehetőségeit, nem nagyítva és nem kisebbitve jelentőségét. Ezen az alapon, szükséges változtatásokat eszközöl a csapatkiképzés katonai elméletében és gyakorlatában, s állandóan a korszerű követelmények színvonalán tartja a katonai elméletet és gyakorlatot.

A szovjet hadsereg és a haditengerészet tisztjeinek, tábornokainak és admirálisainak a széleskörű bevonása a katonai tudományos munkába, a személyi kultusz káros következményeinek teljes kiirtása — hatalmas forrás a szovjet hadtudománynak a korszerű, magasfokú követelmények színvonalára való erőteljes fellendítéséhez.

A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa határozataiban kitűzte a szovjet fegyveres erők további tökéletesítésének feladatát.

„A kommunista párt és a szovjet állam kötelessége — hangzik az SZKP XX. kongresszusán a párt KB beszámolója alapján hozott határozatokban —, hogy továbbra is a magasfokú politikai éberség szellemében nevelje a kommunistákat és az egész dolgozó népet, hogy szüntelenül erősítse dicső fegyveres

erőinket, amelyek megbízhatóan oltalmazták a szovjet emberek békés munkáját és a szocialista haza biztonságát”¹.

Ezért minden szovjet parancsnok köteles elmélyülten magáévá tenni a katonai elméletet, megtanulni mindazt az újat, amit a hadtudomány és a haditechnika nyújt és ezen az alapon tökéletesíteni alárendeltjeik harci gyakorlottságát, felkészültségét, hogy döntő vereséget tudjunk mérni az erős és alattomos ellenségre, ha meg merészeli zavarni a szovjet emberek békés munkáját és ki merészeli robbantani az új háborút.

¹ Az SZKP XX. kongresszusa (1956. február 14—25.) Szikra, 1956. 562. oldal.

A könyv a marxizmus—leninizmus legfontosabb tételeinek kifejtését tartalmazza a háború és a hadsereg eredetéről és lényegéről. A könyv feltárja a háború és a hadsereg eredetéről és lényegéről a marxizmus—leninizmus és a burzsoá elméletek közt fennálló alapvető ellentéteket: a marxizmus—leninizmus ezeket a kérdéseket a dialektikus és a történelmi materializmus álláspontjáról vizsgálja, a háborúk és a hadseregek megjelenése és lényege történelmi feltételeinek következetesen tudományos fejtegetését adja; a reakciós burzsoá elméletek viszont idealista vagy pedig naturalista nézetekből indulva ki, a háborúk és a hadseregek keletkezésének valóságos okait igyekeznek eltusolni és lényegét ferde képben beállítani.

Nagy a háború és a hadsereg keletkezésére és lényegére vonatkozó marxista—leninista nézetek eszmei jelentősége valamennyi ország kommunista pártja számára, a nemzetközi munkásmozgalom számára. Éles fegyver annak a zűrzavarnak és hazugságáradatnak a leleplezésére, amelyeket a háború és a hadsereg keletkezése és lényege problémái körül a reakciós burzsoá katonai ideológia felhalmoz. Az imperialista burzsoázia katonai ideológiájának a leleplezése pedig lehetővé teszi a nemzetközi békemozgalom szélesedését és erősödését.

A béke híveinek mozgalmában társadalmi hovatartozásuk, világnézetük és politikai beállítottságuk tekintetében külön-

böző részvevők között a kommunisták rendíthetetlen álláspontot képviselnek és a legkövetkezetesebb, harcra politikát folytatják az új háború felbújtói és szervezői ellen.

Az új háborús veszéllyel szembeni következetes harcra nem elegendő egyedül csak a háború iránti ellenszenv és gyűlölet érzése. Amellett tudni kell, miben gyökereznek a háborúk valóságos okai. Nemcsak akkor kell az imperialista háborús gyújtogatókat leleplezni, amikor azok agresszív jellegű tevékenysége mindenki számára kézzelfogható. Ezt olyan esetekben is meg kell tenni, amikor az imperialista tábor politikusainak és ideológusainak hazug propagandával, a tények cinikus elferdítésével ideiglenesen sikerül gyengíteni az éberséget. Ez utóbbi történt például a magyar események idején, 1956 október végén — november elején. A reakciós politikusok és a kapitalista országok sajtója a helytelen tájékoztatást és a rágalmakat azért szórta szét, hogy a tömegek figyelmét elvonja az ugyanabban az időben kezdődött Egyiptom elleni angol—francia—izraeli agresszióról. Az ingatag értelmiség bizonyos csoportjai eladták magukat a reakciós propaganda híreszteléseinek, támogatták ezt a propagandát, s ezzel az imperialista agresszorok kezére játszottak.

A marxizmus—leninizmusra támaszkodva, a kommunisták ideológiai munkája a béke hívei össznépi mozgalmában lehetővé teszi a részvevő erők, elsősorban a mozgalom legerősebb osztagának — a nemzetközi munkásosztály növelését és egygyéforrasztását.

A marxista—leninista elméletnek a háború és a hadsereg kérdésében kifejtett propagandája nagy jelentőségű a szocialista tábor országaiban is. Amint a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. kongresszusa rámutatott, a jelenlegi nemzetközi viszonyok között létrejöttek a háború elkerülésének reális lehetőségei. E feltételek egyike a hatalmas szocialista tábor létezése, amelynek képében a békeszerető erők nemcsak erkölcsi, hanem anyagi eszközökkel is rendelkeznek az agresszió megfékezésére. Ebben a helyzetben az SZKP XX. kongresszusa jellemezte a szocialista tábor különös jelentőségét az agresszorok kalandor terveinek megghiúsításáért folytatott harcban. Minthogy ez a jelentőség komoly, a párt megmutatta azt

a szerepet, amelyet az angol—francia—izraeli Egyiptom elleni agresszióban a szovjet kormánynak az agresszorokhoz intézett figyelmeztetése játszott. Az SZKP XX. kongresszusa megmutatta továbbá, hogy amíg létezik az imperializmus, megmaradtak a háborúk gazdasági alapjai is, hogy a kapitalista monopóliumok érdekeit képviselő reakciós erők ezentúl is törekedni fognak a kalandor háborúkra, az agresszióra és megkísérelhetik a háború kirobbantását. De a háború végzetszerű elkerülhetetlensége nem áll fenn. A háború elkerülésének egyik legfontosabb feltétele és az esetben, ha az agresszorok megkísérlik a háborút kirobbantani — az agresszorok megsemmisítő visszaverésének és terveik megghiúsulásának feltétele a szocialista tábor erejének megszilárdulása és a legnagyobbfokú éberség fenntartása.

Az SZKP XX. kongresszusán megállapított következtetések rendkívül nagy jelentőségűek. Az itt levont és az összes kommunista pártok részéről helyeselt következtetések gyakorlati jelentősége abban áll, hogy emeli a kommunista pártok és a szocialista országok népeinek eszmeiségét, a reakciós burzsoá ideológia behatolásának akadályául szolgál, leleplezi azt, mint a háborús gyűjtogatók eszközét, s ezzel erősíti a szocialista országok népeinek és fegyveres erőinek éberségét.

De a marxista—leninista elmélet katonai kérdésekre vonatkozó jelentősége nem merül ki az imperialista agresszorok elleni ideológiai harcban vitt szerepével: a marxista—leninista elmélet egészében véve — vezérfonal a cselekvéshez. Ez vonatkozik a marxista—leninista elméletnek a háborúról és a hadseregről szóló tételeire is.

A háborúra és a hadseregre vonatkozó marxista—leninista elmélet óriási jelentőségű a kommunista pártoknak az imperializmus és a proletárforradalmak korszakának különböző típusú háborúira alkalmazott taktikájának meghatározására, a szocialista haza katonai védelmi eszméjének és útjainak indokolására, a szocialista államok katonapolitikájának és azok fegyveres erői felépítésének kidolgozására is.

A jelenlegi viszonyok között különösen nagy jelentőségű a szocialista államok katonapolitikáját megindokoló eszmék fejlesztése. Elmúlt az az idő, amikor a világon egyetlen szo-

cialista állam létezett — a Szovjetunió. A második világháború után a szocializmus világrendszerre vált. A kapitalista tábor mellett kialakult Európa és Ázsia szocialista országainak tábora. Az imperialista államok ellenszegülnek a szocialista országoknak, a két tábor békés egymás mellett élése érdekében folytatott politikájának. Az agresszorok a békeszerető szocialista és nem szocialista országok ellen irányuló katonai tömböket (NATO, SEATO, bagdadi tömb) hoztak létre. Ilyen körülmények között Európa szocialista országai kénytelenek voltak összehangolni saját katonai védelmi erőfeszítéseiket és terveiket és megkötötték a megfelelő megállapodást — a varsói egyezményt.

Az imperialista propaganda rágalmazóan azt állítja, hogy a szocialista államok katonai szövetségének megkötése a békés egymás mellett élés elvétől való eltérést, a békepolitikáról való letérést jelent. A hasonló állítások kiáltó ellentétben vannak a valósággal. A szocialista rendszerben a más országok elleni agresszív háborúra semmiféle belső alap nincs. A szocialista államok katonai szervezetüket csak az imperialista agresszorok elleni védelmük érdekében hozták létre.

A szocialista államok katonapolitikai elveinek marxista—leninista elméleti alapja tehát nagy jelentőségű mind a tömegek között folytatott ideológiai munka számára, mind a szocialista államoknak az imperialista agresszorok elleni védelmi útjainak kidolgozására is.

A könyvben megvilágítottuk a marxizmus—leninizmus álláspontját a háború olyan problémái tekintetében, mint a gazdasági, az erkölcsi és a sajátos katonai tényezők szerepe a korszerű háborúban és a háború kimenetelében. Megvilágítottuk e tényezők jellegét a különböző társadalmi rendszerű országokban, működésüket az igazságos és az igazságtalan háborúkban, továbbá a szocialista tábor országainak az imperializmus táborába tartozó államok fölötti gazdasági, erkölcsi és politikai fölényének tekintetében.

A marxizmus—leninizmus e területen érvényes alapvető tételeinek ismerete nélkülözhetetlen nemcsak a katonai elméleti problémák megoldásához, hanem a parancsnokok és pártpoli-

tikai munkások gyakorlati csapatnevelési és csapatkiképzési munkájához, a fegyelem megszilárdításához stb.

A szovjet hadseregbe jelenleg olyan ifjúság vonul be, amely a Nagy Honvédő Háborút csak gyermekkori visszaemlékezés és könyvek alapján ismeri. Arra, hogy a hadsereg állandó harckészsége és harckészültsége meglegyen, a szovjet katonai ideológia szellemében nevelik és oktatják. Ez a tapasztalatlan és nem eléggé képzett embereknel néha előforduló pacifista illúziók leküzdését követeli. Az oktatás és a nevelés megerősíti a katonák meggyőződését a szocialista tábornak a kapitalista tábor országai feletti előnyeiről. A fegyelem megerősítésére irányuló munka nemcsak gyakorlati készségeket követel, de ismerni kell hozzá azokat a társadalmi alapokat is, amelyeken a szocialista államok fegyveres erőiben emelkedik a katonai fegyelem, azokat az alapokat, amelyek lehetőségeket biztosítanak a legszigorúbb katonai fegyelem és a katonai szolgálatot teljesítők kezdeményezésének, önálló tevékenységének, képességeinek kifejlesztésére az általános feladat keretein belül és azzal összehangoltan. Ez különösen fontos az atomfegyver alkalmazásával folytatott háború viszonyai között. A szocialista államok fegyveres erőinek minden lehetőségük megvan, hogy realizálják azokat az előnyöket, amelyeket a szocialista társadalmi és államrendszer nyújt számukra.

Tehát a háborúra és a hadseregre vonatkozó marxista—leninista elmélet a könyvben mint a háború és a katonai kérdések katonapolitikai és katonai-elméleti problémáinak filozófiai alapja került megvilágításra.

A dialektikus és a történelmi materializmust alkalmazva a háborús jelenségek vizsgálatára, a katonai kérdések alapvető törvényszerűségeinek megértésére a marxizmus—leninizmus ezzel egységes világnézetet és módszert ad a háborúról és a katonai kérdésekről szóló konkrét ismeretek összes ágazatai számára.

A háborúra és a hadseregre vonatkozó marxista—leninista elmélet, mint a katonapolitikai és a sajátos katonai problémák megvilágításának egységes filozófiai alapja a szovjet hadtudomány alapvető feladatát segíti megoldani: általánosítja a

korszerű háború tapasztalatait, feltárja azok törvényszerűségeit és kidolgozza a fegyveres erők felépítésére, szervezetére és harci alkalmazására vonatkozó elveket. Ez a feladat semmiképpen se olyan, amelynek eldöntése az összes országokban egy és ugyanazon módszer útján történik és alapjában véve azonos eredményekre vezet. A háború marxista—leninista filozófiája bizonyítja, hogy a háborús tapasztalatok általánosítása, a hadművészet és a csapatszervezés elveinek a kidolgozása mindig az adott állam szociális természetének megfelelően és az állam érdekeinek szempontjából történik. Így áll a dolog a szocialista államokban és ugyanígy az imperialista országokban is, annak ellenére, hogy az imperializmus katonai ideológusai tagadják a kapcsolatot saját államuk szociális természete, osztályérdekei és az imperialista állam sajátos katonapolitikája és katonai szervezete között.

A háború és a hadsereg eredetére és lényegére vonatkozó marxista—leninista nézet — a katonai építés összes elméleti és gyakorlati problémáinak felismerésére és eldöntésére a legerősebb fegyver. Ugyanakkor a legerősebb ideológiai fegyver a reakciós burzsoá katonai ideológia elleni harcban. A háború marxista—leninista elméletének az ismerete, a Szovjetunió és a szocialista tábor összes országai katonai erejének szilárdítására irányuló munka, amely lehetővé teszi a kommunista öntudat és eszmeiség növelését.

TARTALOM

I. A HÁBORÚ EREDETE ÉS LÉNYEGE — — — — —	5
1. A háború lényege: a háború — a politika folytatása —	7
2. A háború gazdasági okai — — — — —	23
3. A politika szerepe a háborúk előkészítésében és a fegyveres harc vezetésében — — — — —	41
4. A háború visszahatása a politikára — — — — —	61
5. A háború eredetének és lényegének burzsoá elméletei, azok tudományos megalapozatlansága és reakciós jellege	73
II. AZ IMPERIALIZMUS KORSZAKÁBAN LEZAJLOTT HÁBORÚK JELLEGE — — — — —	93
1. A marxizmus—leninizmus a háborúk két fajtájáról —	93
2. A világ felosztásáért folytatott imperialista háborúk —	100
3. A polgárháborúk és az imperialista államok intervenciói	119
4. A második világháború jellege — — — — —	127
5. A gyarmati és függő országok népeinek nemzeti felszabadító háborúi — — — — —	137
III. HÁBORÚK A SZOCIALISTA HAZA VÉDELMEBEN —	149
1. A szocialista haza imperialista agresszió elleni fegyveres védelmének szükségessége — — — — —	150
2. A szocialista államok védelméért folytatott háborúk céljai és jellege — — — — —	170

3. A szocialista haza védelmében folytatott háború sajátosságai — — — — —	183
IV. A HADSEREG TÁRSADALMI JELLEGE ÉS RENDEL-TETÉSE, A SZOCIALISTA ÁLLAM FEGYVERES ERŐI	203
1. A hadsereg eredete és lényege a kizsákmányoló társadalomban — — — — —	203
2. A szovjet fegyveres erők létrehozása, történelmi rendeltetése és sajátosságai — — — — —	217
3. A szovjet fegyveres erők felépítésének elvi alapjai — —	245
V. A HÁBORÚ LEFOLYÁSÁT ÉS KIMENETELÉT MEG-HATÁROZÓ LEGFŐBB TÉNYEZŐK — — — — —	279
1. A gazdasági tényező — — — — —	279
2. Az erkölcsi tényező — — — — —	305
3. Sajátos katonai tényezők — — — — —	347
Befejezés — — — — —	378

Felelős kiadó: a Zrínyi Honvéd Kiadó parancsnoka

Felelős szerkesztő: Kokas Sándor

A kötéstervet Pap Klára készítette

Műszaki vezető Olajos Tibor

Készült az MNOSZ 5601—54 sz. szabvány alapján

24,25 (A/5) ív terjedelemben, 3500 példányban

572 — 8942/1 — Zrínyi Nyomda, Budapest. Felelős: Bolgár Imre